

בנה, בירך, כבדתה וילדה, וכונן מקדשך על מכונו והראנו בבנינו

ושמחנו בתקונו והשב כרגלים לעבודתם ולווים לשירים ולזמורים והשב ישראל לנוויהם ושם נעלה ונראה לפניך

כדורים דודי רגזאנו ששים ומדורים בבנין שלם כמנוב ורגזאורים אל זה קושי ומסודרים בבנין תפילתי

Hilchesa Limeshicha

Practical Halachos for the time of the coming Beis Hamikdash

Tumah and Tahara ♦ Korbanos ♦ Common Questions and Answers

חובר בעזרת השי"ת ע"י
שלמה ברוך בן לאאמו"ר
הרב שמחה דוד שליט"א אלון

ניסן תשפ"ג

ועל כן נקודה לך דו' אלו קינו לראות מדורה ברפארת עוזך

בעזרת ד' אנחנו עומדים כעת בשנת מוצאי שביעית המסוגלת לגאולה, ובחודש ניסן המסוגלת לגאולה, ורואים בחוש כל סימני חז"ל מתקיימים לעינינו אחת לאחת, כל מלכי האומות מתגרים זו בזו, ושומעים קולו של אליהו כמבואר במדרש ילקוט שה"ש [ב,ח] דטרם שיבא אליהו תהא הרבה רעידות אדמה, ורואים שיש התערותא דלעילא להביא הגאולה, וגם ברוך ד' רואים אתערותא דלתתא, דכנסת ישראל מכינה עצמה ומצפה לגאולה, ולכן הגם שספר זו אינו מוגה לגמרי [חלק א' מוגה, חוץ מהשאלות], ראינו לנכון להדפיס הספר כעת. ואבקש שכל מי שיש בידו דבר להעיר או לתקן, יעיר לי וזכות הרבים תהיה תלויה בו. ויה"ר שנזכה לקבל פני מלכנו כולנו מוכנים כמו דורו של חזקיהו, שלא היה איש ואשה תינוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה.

שלמה ברוך בן לאאמו"ר ר' שמחה דוד אלון
ניסן תשפ"ג

אבקש מכל מי שיש בידו להאיר או להעיר על הדברים בספר להתקשר

לטל' 848-299-2364

7329992@gmail.com

הסכמת הגאון רבי יעקב אפרים פארכהיימער שליט"א דומ"ץ בית מדרש גבוה

Yaakov E. Forchheimer
604 Sixth Street
Lakewood, N.J. 08701
(732) 364-4919

יעקב אפרים הכהן פארכהיימער
מו"ץ בקי"ק
לייקוואוד נ"י

ה"ד

היטל ח"ס כגב (סוף מאר גוה אור הנדנס במחיל סגר אסימט ס'נ'ים
אל סדר קל'ים) ז'ט' (זימור ההלכות הנוהגים הצימן המקדל) תהי הוהדי
לאנו מצטן ומחין לנאול העגדה זלכ'נו מינין צבאינו בידעמ הלכו חל'נ'ם
נהיג לזה נדאר לקרים לאנו אמרים ז'כ נקודי ל' ה חלקינו לכאור מהרה
המ פארג צוז'ק וזה וכן לאנו חזורים כי מחים אעינו ל' זה ופולד וזה הש'י
לאנו מדקנו צושים כל ההלכות מה לבידיו נצודק בור חלקינו, בודאי ימחר
ויחיל נאולה ופניג ל'ן אור גיט ויזכנו לכאור כהנים בעדיק'ים וזה ג'אז'ל הסויה
ל'ן יש צורך נדל' זינד הלכו אמאי וטריה ליבו נועים למחלה הצימן ימור
המלח ליבו בערה בימיו, ז'כה חלק מה שלטום צ'ט' ז'לועה.
ואצ'יון נמייה למחור למנה ברוך אלון ל'ט'א מחלבי הכול דיה מדל' נקוב
למחר חבור חלום למנה חורני ההלכו ל' סברו הנדרכות ל'ן זינד ח'ק' ל'מינין
כש'א המלך המלח בערה בימיו ל'ט'א וס'מי אמאי מחלבי ו'ל'נד' חווי ל'מ'נ'א
ז'ל הלל'נו אעינו בני יל'ט'א מדברים בו, כ'ן לחבור צ' הוא חד בימיו ובעבור
ז'כה הוא נ'ד'ן מ'נ'א.
ז'כה היה המחור ל'ט'א ז'ל'א הז'ל'א ל'ט'א תרה כל ימיו ול'ח'ר צוד מ'בורים מחלבי
ז'כה ל'כ'ור ז'ג ה'כ'ים.
ז'ל צ'ג הז'א ז'ל המחנה יום ל' ז'ל'א אל'ן ל'ט'א
ז'ז'ק' אמרים הכ'ן כווינג'י'מ'ד'ר

הסכמת הגאון רבי איתמר גרבוז שליט"א

ראש ישיבה אורחות תורה

בראשות
מרן ראש הישיבה
הגרא"ל שטיינמן
שליט"א

Under the Direct
Leadership of the
Rosh Hayeshiva,
Harav Aharon Leib
Steinman shlit'a

ישיבת
ארחות תורה
ישיבה גדולה
וכולל אברכים
רח' שלמה המלך 10 בני ברק

מסוד:
ת.ד. 1922 בני ברק 51118
טל. 073-2245550
פקס. 03-6197130

YESHIVA
ORCHOT TORAH
YESHIVA GEDOLA
& KOLLEL AVRECHIM
10 Shlomo Hamelech St.
Bnei Brak

Office:
P.O.B. 1922 Bnei Brak 51118
Tel. 073-2245550
Fax. 03-6197130

E-mail:
archot@zahav.net.il

ע"ד מס' 580327310
למוסד אישור ט"ה לענין תרומות
למי סעיף 46 לפקודה

דע' רשי' תשפ"ב לע' תשס"ה

למחמי מאוז' זכאות לזיוולת חיצונית

"לכתב' אלהי' לכתבו' ד' עם מוס'א

מאוז' רמורה זי"ל דין ומא' רציר טונק'א

ה' ה' ה' אלהי' רייך אלזון אלהי' נכד

יזיו' היוד' הנצלה כהו' שצמ' יפג' מופ'ר

כדי למח'א מייק' אלהי' ודו' שאוז'ת זמק'א

זמק'יות דצניע' אהיות' דררי' מאי'רי'א

זמח'י'א דהיק' נפלא' דל' הטני'א הטמק'א

דסד' אהיות' דררי'א אהיו' עק'א' לזני' אהיות'

דזאת' מל'א צק'א' ונע'א' דיהמ'ק' דקרו'א וזש'י'א

לזכה' אלהי' זמק'א' אלהי' אלהי' קקרו'א

הצפ'ת' אלהי' זי"ה' אלהי' אלהי' קקרו'א

שהיו' א' הזררי'א האכה' למע'ה' דריא'א

מל'א צק'א' ונע'א' דית' הקח'רה' דל'א'א

הפ'ת' אכמו' צני'א' הקרו'א אלהי'

אלהי' אלהי' אלהי'

הסכמת הגאון רבי יחיאל יהודה ניישדאט שליט"א ראש ישיבה אורחות תורה

בה"י

כולל אור עמרם

ללימודי הוראה

ע"ש הרב החסיד ר' עמרם געשטעטנער זצ"ל הי"ד

רחוב ברנדשטער 6 בני ברק

טל: 03-5784129

ראש חוג מרחשון גשפ'ה

אברו הגאון הרמ"קא ורה שלמה קרין און שליט"א נרו יאיר יצחק

אצונת רב היו לי השעור הפלאגא שכבט אצור על הדפים ששלח לי מספרך - תצטו
הלכת טהרה - המעשים דשפר דתורה ואוהבה "אמציה" אשר מצוררת אצו, גשקה וצפיה
זימים הפלאים שדואל מכן וצפן אצונת - ובן נא לי אצו"ה אלת הצדקה.

אזאנפן נפלא מחקר את מצאני סוגיא הש"ס לכבול ד"ה מצאם ונצטוים מרה דמרחי ים העלמוד - אך
אזאנפן סדר - ועוד קרבו צדמ אצו - סטיג אטיגא - ומסנא אמסנא - והצורה אחים
דמציגא - קהווי החיים טול.

ספר זה שהיה שילוח של נילח חד וחתי" - יחד עם קניאלו נפלאה - ואציקר שימח אד אב הפיטם
ופרטי פרטים - והרב הרמ"קא אאנפן של הורגה הרב אמציה של מרה הורגה - עם דקולו זלגה
אעשר שם אד דור אד של אצווי הפוסקים - א היקנ דקה של חז"א ושל מינת חילוק - ועם אצו
הא זשטולו אהירות.

א הסולאג שצאנפן אחר - א עם אצו צפנל אהדינס אצונו היו דסע של אצו - קמו אצויה - ארצול
- ואצויה גלנית.

אחש "תצונת צונת" את שיקנ אצונו ואר שכנתה יאיל, תפולת חיל של צונת אצו צמן קרוד
קרוד ולב ממה שאת מסתלים. אצוין דש.
צד אהדיגט "שמחת דאנתיים לי דוריה נק".

אצפ אהצולע דדפוס אחרק קיצקי ודישדא - ואצבלת את הדדים דא תעצולת הורגה - איתן אמון
דיים אדיים (אז הרהמן דוד אצו 2? ישר ואופליים) אצונו אלו

אצו חוקר עם אצפ הדיים - אצפ אלת אסיגא. ואצפ אהמיש דדיכ ודורכ אצונו אצו אצול
את הדיים - אצונו ישר והורגה דתורה. וכפ יאיל ובר יוסף 4 שגב אהמיש ונאקו לי ואלוק, יום
ואילא קלז הפסק - ונא דכהירות - אעשר חסד אצולת את הדיים - אפ (פירושם קצוים דזה - אליך
ימים דימינא וקשמאל צושר אצו)

בה דקרי

הל"ה יחיאל יהודה ניישדאט

TABLE OF CONTENTS

הקדמה	13
Overview.....	25
Chapter 1 Tum'as Meis	28
שאל נא את הכהנים תורה	35
Chapter 2 Zav, Zavah, Nidah, and Yoledes	50
שאל נא את הכהנים תורה	57
Chapter 3 Midras	59
שאל נא את הכהנים תורה	71
Chapter 4 Maayanos	75
שאל נא את הכהנים תורה	79
Chapter 5 Non-Jews, Avadim, and Amei Ha'aretz	80
שאל נא את הכהנים תורה	84
Chapter 6 Other Avos Hatum'ah	85
שאל נא את הכהנים תורה	89
Chapter 7 Tum'os D'Rabbanan	93
שאל נא את הכהנים תורה	102
Chapter 8 Gezeiras Mashkin	103
שאל נא את הכהנים תורה	107
Chapter 9 Tum'as Yadayim	109
שאל נא את הכהנים תורה	113
Chapter 10 Tum'as Ochlim – Food and Drink	114
שאל נא את הכהנים תורה	124
Introduction to <i>Hilchos Keilim</i>	146
Chapter 11 Metal Keilim	148
שאל נא את הכהנים תורה	152

Chapter 12	Wood, Leather, Earthenware, and Glass Keilim	166
	שאל נא את הכהנים תורה	179
Chapter 13	Garments	189
	שאל נא את הכהנים תורה	197
Chapter 14	Chumros of Terumah, Challah, and Bikurim	199
Chapter 15	Chumros of Kodshim	203
	שאל נא את הכהנים תורה	211
Chapter 16	Hesech Hadaas	212
	שאל נא את הכהנים תורה	216
Chapter 17	Chullin B'taharah and Al Taharas Hakodesh	217
	שאל נא את הכהנים תורה	223
Chapter 18	Sfeikos	224
	שאל נא את הכהנים תורה	236
Chapter 19	Mei Chattas – Parah Adumah Water	244
	שאל נא את הכהנים תורה	262
Chapter 20	Entering the Beis Hamikdash	267
	שאל נא את הכהנים תורה	277
Chapter 21	A Final Note to the Halachos of Tum'ah and Taharah	283
	חלק ב – - קרבנות	
Chapter 1	איסור מלאכה ומצות סמיכה	285
	שאל נא את הכהנים תורה	288
Chapter 2	<i>lina, amida al hakorban and shchitah</i>	291
	שאל נא את הכהנים תורה	294
Chapter 3	Korban Pesach	296
	שאל נא את הכהנים תורה	311

Chapter 4	קרבנות החג	316
	שאל נא את הכהנים תורה	321
Chapter 5	קרבן תודה	322
	שאל נא את הכהנים תורה	328
Chapter 6	קרבן יולדת	335
	שאל נא את הכהנים תורה	336
Chapter 7	קרבן חטאת ואשם תלוי	339
	שאל נא את הכהנים תורה	344
Chapter 8	בכור	345
Chapter 9	מעשר בהמה	348
	שאל נא את הכהנים תורה	351
Chapter 10	מריקה ושטיפה	352
Chapter 11	Nossar שריפת	354
Chapter 12	מצות הקרבה ברגל ראשון	357
Chapter 13	Taking Care of the <i>Korban</i>	359
	שאל נא את הכהנים תורה	360
Chapter 14	איסור גיזה ועבודה	363
	שאל נא את הכהנים תורה	365
Chapter 15	אנשי מעמד	366
Chapter 16	עבודת הלויים	369
	שאל נא את הכהנים תורה	371
Chapter 17	בגדי כהונה -עבודת הכהנים	374
	שאל נא את הכהנים תורה	376
Chapter 18	פרועי ראש	378
Chapter 19	שתויי יין	381

Chapter 20 Kiddush Yadayim V'raglayim..... 384

שאל נא את הכהנים תורה 387

חלק ג

מאמרי חז"ל בענין ימות המשיח 399

הַקְדָּמָה

Hakdomah

Baruch Hashem, Who saw fit to preside His *Shechinah* in this physical world, and Who chose *Klal Yisrael* to carry out this goal. At *Har Sinai*, He brought us close with the bond of *kiddushin*, and brought us into His home – *Eretz Yisrael*. *Klal Yisrael* lived with her Beloved, in the *Beis Hamikdash*, the palace of the King. When she was unfaithful to her Beloved, and after her Beloved warned her – time and again – He needed to send her away. He assured her that this was only temporary; that He would bring her back, and would shower her with good, more so than the old times, when she was in the palace. He also promised that He would never forsake her, and He sent His *Shechinah* to protect her for the duration of her exile.

From the time she was banished, she cries and pines to be reunited with her Beloved. And, notwithstanding all of the suffering, persecutions and bloodshed she has endured, she swears: אָם תִּמְצְאוּ אֶת דּוֹדִי מִה תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחִילַת אֶהְבָּה אֲנִי *if you find my Beloved, what will you tell Him – that I am lovesick*. The separation from her Beloved is still worse than any other suffering! All the years of her exile, *Klal Yisrael* cries and pleads and yearns for the rebuilding of the *Beis Hamikdash*. Her Beloved also cries and awaits His returning of, and reunion with, *Klal Yisrael*.

Although He did not notify His wife how long it would be before He would return her to Him [because He knew that it would be long, and He did not want to demoralize her¹], He never did abandon her. He appointed, for her sake, the *chachomim* of each generation. These *chachomim* revealed various signs of the footsteps of Mashiach, so that when she sees these signs arrive, she must prepare herself. [These signs are listed in the Mishnah at the end of Meseches Sotah.] He revealed other signs, for when the time of the *geulah* is even more imminent. [Such as the Midrash²: *in proximity to the days of Mashiach a great plague will come to the world.*]

1. מלבי"ם דניאל יב, ד.

2. שיר השירים רבה ב, כט. ע"י גם פסיקתא רבתי לה.

Later *chachomim*, such as the *Gr"א* and the *Chofetz Chaim*, revealed such signs as: there would be seventy years of dominance of the *Erev-Rav*.

We are now witness to frightening things which the King has brought about, at a dizzying pace. This is all the knocking of our Beloved at our door; asking of us *פְּתַחֵי לִי אֶחָתִי רַעֲיָתִי יוֹנֵתִי תַמָּתִי לִי* *open up for me, my sister, my wife, my dove, my perfect one*. The time has already arrived! He is waiting for the *day of the joy of His heart – the day of building the Beis Hamikdash*.³ He is pleading with Knesses Yisrael, *הִתְנַעְרִי* *awaken!* *קוּמִי מֵעֲפָר דִּירְתִי* *get up from the dirt!*⁴ Don your garb of splendor, for the time of the *chassunah* has arrived. Prepare yourself!

Knesses Yisrael hears her Beloved, dresses herself and adorns herself with all sorts of adornments: strengthens her respect for her *shuls*; strengthens her *tefillah*; strengthens her Torah learning; her *harbotzas haTorah*; support of Torah; *shmiras halashon*. She rejuvenates her *emunah*, and has a number of hotlines dedicated to *emunah* and *bitachon*, as per the *nevuah* of the last *navi*, Malachi: *אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יִרְאֵי ה' אֶזְנֵי נִדְבָרָיו יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ* *then those who fear Hashem will have discussions with one another*. She reignites her campaign against the influences of the non-Jews, and adorns herself with countless *chessed* initiatives! *אֲשֶׁרֵי הַעַם שְׂכָכָה לּוֹ*!!

But just as a *kallah* who has prepared her apartment and trousseau but has not studied the relevant *halachos* is not yet ready for her wedding, likewise, our Beloved tells us, "I'm ready to bring the *Beis Hamikdash* down from the Heavens, but there is no way that you can enter it or partake in *korbanos* before you learn the relevant *halachos*! Please learn the laws of *tum'ah and taharah*, so we can proceed with the *chassunah* we've both been awaiting for almost two millennia!"

Every aspect of our life is affected by these *halachos*, as we will see at length in the *sefer*, in particular in the Q. & A. Section, called *שְׂאֵל נָא אֶת הַפְּתָנִים*

3. משנה סוף תענית.

4. ישעיהו נב, ב.

תורה.⁵ There are numerous reasons why a person would need to be *tahor*: 1. *Ma'aser sheni* must be eaten while *tahor*. Every person who wants to consume *ma'aser sheni* in Yerushalayim will need to know how to guard his state of purity. [This will be relevant to every person, as the Gemara in Bava Basra⁶ says, that every Yid will have his own field and vineyard]. The first, second, fourth, and fifth year of *Shemitah*, 9% of the produce must be eaten in Yerushalayim, and it has to be eaten in a state of *taharah*. 2. *Challah*, *terumah*, and *bikurim* are given to a *kohen*, and that has to be eaten in a state of *taharah*, and is forbidden to eat if they became *tamei*. But if you or the *keilim* in your house are *tamei*, they are very likely to become *tamei*, [and not only it is forbidden to eat, but there is an *issur* to make them *tamei*, because it says משקרת תרומתי]. 3. When eating a *korban* you have to be *tahor* and make sure the *korban* remains *tahor*. 4. When entering the *Beis Hamikdash*, you must be *tahor*. 5. A *kohen* who eats food that is *tamei* cannot eat *terumah* until he is *toivel*. 6. Even a Yisrael is supposed to be *makpid* to eat *chullin* (food without *kedushah*) in a state of *taharah*, and according to some *Rishonim*⁷ it is forbidden to eat *chullin* that is *tamei* when you are *tahor*.⁸

Let's discuss some examples, and we will see that if the entire family is not well versed in these halachos, you can't live as a *shomer Torah u'mitzvos!*

Example 1: Imagine you want to daven in the *Beis Hamikdash*, and one of the chairs in your dining room is *tamei midras*,* and by mistake you

5. על שם הכתוב, חגי ב, יא.

6. קכב, א.

7. ע' פירוש הגרי"פ לספר המצוות לרס"ג, ל"ת עו-עח באריכות.

8. הגה"ה: הנה הקב"ה נתן לנו תרי"ג מצות כדי להשלים תרי"ג חלקי נשמתנו, וכיום שאין לנו ביהמ"ק, רוב המצות אי אפשר לקיימם, והחפץ חיים מנה ע"ז מצות עשה וקצ"ד מצות ל"ת, סך הכל רע"א מצות שייך לקיים היום, ורוב המצות אי אפשר לקיימם בזה"ז, רק על ידי לימוד ההלכות אפשר להשלים נשמתנו. ורוב המצות שייכות רק בזמן שיהיה בית המקדש, ועל זה אנו מתפללים ומצפים תמיד כדי שנוכח לקיימם בפועל. ושמונים מהן קצתן לענין טומאה וקצתן אי אפשר לקיימן בלי ידיעת הלכות טומאה וטהרה על בוריינן! ואלו הן לפי מנין המצות של הרמב"ם: מצות עשה, טו, כב, כג, כה, כז, כח, כט, ל, לא, לו, לט, מ, מא, מב, מג, מד, מה, מו, מז, מט, נ, נא, נב, נג, נד, נה, נו, נז, נט, סב, סג, סד, סה, סז, עד, עה, עז, עד, פד, פח, פט, צ, צו, צז, צח, צט, ק, קא, קב, קג, קד, קה, קו, קז, קח, קט, קי, קיג, קכה, קכו, קכז, קכט, קלא, קלב, קלג, ומצות לא תעשה, סז, עה, עז, עח, קכט, קל, קלו, קנ, קסו, קסז, קסח.

* See below, Chapter 3.

bumped into the table, and it moved the chair, you and all your clothing, from your hat to your shoes, are all *tamei*, and now you have to *toivel* yourself and all your clothing, and you need *haarev shemesh*, which means you have to wait until the night and then you are *tahor*. So, your plans are over.

Example 2: You forgot to do *haza'ah* and *tevillah* on your *tefillin* when you became *tahor*. You will never, practically, be able to go to the *Beis Hamikdash*, because since you were once a *temei meis*, you became an *av hatum'ah*.* Then, when you put on your *tefillin*, they also became an *av hatum'ah* (according to the Rambam and Gra, that the *halachah* of *chalal cherev* applies to all *keilim* except for *klei cheres*). From then on, every morning when you put on your *tefillin*, you become a *ראשון לטומאה*, and you need *haarev shemesh* in order to go into⁹ the *Beis Hamikdash* and eat *kodshim*.

Example 3: After being *toivel* yourself following your days of *tum'ah*, you have to also *toivel* your shoes (and all clothing beds chairs couches recliner etc.) If you're not careful with that, then when you put on your shoes (or any clothing that you wore in the days of *tum'ah*) afterwards, you and all your fresh clothing and *keilim* that you touch (while wearing the shoes etc.) will become a *rishon*. So, if you picked up a pot or spoon (while wearing the shoes), they became a *rishon*, and all the food that they touch become a *sheni letum'ah*. Or if when you came home you went to the coat closet to hang up your coat, you touched your husbands' jacket, the jacket is *tamei*, and he can't walk into the *Beis Hamikdash* with it.

Example 4: A *yoledes* drank from a disposable cup and threw it into the garbage, and her husband on the way to the *Beis Hamikdash* wants to do one more mitzvah and take out the garbage. *Hashem yerachem!* He has just

* See below, Chapter 1.

9. והגם שאינו חייב על כרת על ביאת מקדש בטומאה זו לדעת הרמב"ם (פרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה טו), מ"מ לוקה מכת מרדות. ולפי המנ"ח (מצוה שסג אות ח) והחזו"א (כלים סימן א אות ט) הוא מדרבנן, ולפי הגרי"ז (עה"ת פ' מטות) הוא מדאורייתא.

lifted the saliva of a *yoledes*,¹⁰ and him, and all of his clothing, from his *shtreimel* to his shoes, are *tamei*.

We can clearly see that if not everyone in the family is well versed in these *halachos*, they will definably be *oveir* the *issur d'Oraysa* of bringing *keilim temei'im* in the *Beis Hamikdash*, Therefore, you won't be able to go into the *Beis Hamikdash* or eat *kodshim*, you won't be able to give *terumah* to a *kohen*, and your family won't be able to eat *chullin b'taharah*.

Some people wonder, if the *pasuk* tells us בלע המות לנצח *death will be eradicated*, then presumably there will be no *tum'as meis*. Similarly, the Midrash Tehillim¹¹ states that *l'asid lavo* the *tum'ah* of *niddah* will be annulled. So why should we need to learn the *halachos* of *tum'ah* and *taharah*, if it will not be as prevalent, and day to day? This question is predicated on erroneous assumptions. There is an explicit *pasuk* in Yechezkel¹² that *tum'as meis* will be practiced in the *Bayis Shlishi*. Regarding *niddah* as well, there is another Midrash Tehillim¹³ that *niddah* will also be in practice *l'asid lavo*. These Midrashim do not pose any contradiction, for, as the Leshem¹⁴ writes based on a Midrash Tehillim¹⁵ which states that the *geulah* will arrive bit by bit, and the process of *geulah* is a gradual process of purification. In fact, the process of *techiyas hameisim* will be protracted over many years, and every individual will rise only when his *neshamah* has come to its full *tikkun*. Only after the very last Jew will arise will Hashem eradicate death, and remove the *ruach tum'ah* from the land, annulling the *tum'ah* of *niddah*. But until that comes to be, there will be a long period of time when these *halachos* will be relevant.

Another common claim is, why should we trouble ourselves to *learn* what we need to know for the times of *Mashiach*? When *Mashiach* and *Eliyahu*

10. כמש"כ הרמב"ם פרק ב מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ג.

11. קמו, ד[ז].

12. מד, כה.

13. עג.

14. ספר הדעה חלק ב דרוש ד ענף יב סימן ט.

15. יח.

Hanavi will arrive, they will teach us everything we need to know. Torah knowledge will be widespread, as the water covers the sea! To this the Chofetz Chaim¹⁶ responded, *while it is true that all of our uncertainties will be clarified by Eliyahu, all of the obvious matter, which are explicit in the pesukim, and which are detailed in the Torah sheb'al peh which we have a tradition for – such as that which is detailed in תורת כהנים or in the Gemara, we need to know as well as we can by ourselves. For Eliyahu will not teach every individual the material that they could have known himself, only the uncertainties which we are not capable of clarifying will be revealed by Eliyahu. Anything that is basic and clear, he will say: you should have learnt and studied this yourselves, before I came to announce the geulah, as it says הנה אנכי שלח לכם את אליהו (the pasuk preceding the pasuk of עבדי וגו' (הנביא)).*

Before the construction of the *Bayis Sheni*, Hashem instructed Chaggai Hanavi to test the knowledge of the Kohanim in the *halachos* of *tum'ah*, including *tum'ah d'rabbanan* (טומאה משקיף לטמא אחרים). Even though there were many elderly Kohanim who had served in the first *bais hamikdash*, and could have taught the younger Kohanim, it was still necessary to test them. All the more so, we, who have unfortunately never merited to practice them at all, we must test our own knowledge. The Chofetz Chaim writes that most certainly, if there were *nevi'im* alive today, they would test us. Well, just because we don't have *nevi'im*, doesn't mean we have to lose out on this. Let's test ourselves! For that purpose, I have included a section of common questions, and their answers.

More so, learning these *halachos*, aside for being our responsibility so that we will be prepared, is in itself a cause for the *geulah* to arrive sooner. As the Chofetz Chaim writes,¹⁷ *and specifically regarding the statutes of Beis Elokeinu, if we are prepared, on our part, in all of their halachos, it is a matter of common sense that this will cause the hastening of the geulah. As in the mashal of a kallah, if she is dressed and all made up and*

16. מאמר תורה אור פרק יב.

17. מאמר תורה אור פרק י.

ready for the chuppah, and everyone is just waiting for the chosson to arrive, the chosson will hurry to appear, for everything is ready and waiting for him. Similarly, Hashem's love for Yisrael is well-known. He calls Himself the Chosson of the Bnei Yisrael, as the pasuk states וְקָשׁוּשׁ חָתָן עַל כְּלָהּ יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ אֱלֹהֶיךָ. If we will be prepared, adorned with all the laws of the Torah, and the knowledge of the avodah in the Beis Olamim, and we are just awaiting the arrival of our King, for Him to dwell in our midst, He will certainly hasten His arrival. (If, however, the kallah is not yet ready to enter the chuppah, the chassan is also in no rush to come.)

Finally, we conclude with the words of the Chofetz Chaim¹⁸: It is written in the Tanna D'bei Eliyahu¹⁹, ["Father in Heaven! It is a well-known and revealed fact that You are waiting for Yisrael, for the days of Mashiach, when you find among them those who learn Chumash; those who learn Mishnayos; those who deal honestly in business. I call Heaven and Earth as witnesses that Hashem waits for Yisrael etc."] how greatly will His joy be increased when He comes to reinstate Yisrael and He finds them knowledgeable in the entire Torah etc. How much will they receive as gestures of thanks of goodwill from Him! They brought zechus for themselves, and for the rest of Klal Yisrael, that they did not remain in the embarrassing state of ignorance etc.

~ ~ ~

(בגימטריא: הלכתא למשיחא) I thank Hashem with my entire heart, in the confidence of the righteous and in public.²⁰ Who has given me the zechus, from my youth, to dwell under the tent of Torah, and who has granted me the zechus of writing this sefer Hilchesa Limeshicha.

Seder Taharos is a particularly hard subject to master. The Gemara writes,²¹ *and אהלות are weighty in this world, and lightweight in the next world.* In his *Hakdomah*, the Rambam speaks at length about the difficulty

18. מאמר אור תורה פרק ט.

19. פרק לא.

20. תהילים קיא, א.

21. פסחים נ, א.

of this *sefer*, and how even great *roshei yeshivos* in his generation had trouble mastering it. He writes that in order to truly grasp *Taharos* it would not be enough if one would read that *Hakdomah* even one thousand times, until he knows it by heart like he knows *Shema*. He elaborates on the difficulty, and how he himself toiled days and nights to master it. He says that no one will be able to appreciate what he accomplished with his *peirush* unless they had previously wrestled with it days, and had lost sleep over it. Only such a person will see what an incredible job the Rambam did.

The Ramban in Chumash in Parshas Chukas,²² after he goes through the effort to explain the halachos of *cherev harei hu k'chahal* a sword is like a corpse, he concludes: we, who due to our sins are *temei'im* from this galus, we are not familiar with purity for *kodshim*. Until Hashem will pour His Spirit upon us from On High, and He will sprinkle us with purifying waters and we will become tehorim, אמון כן יהי רצון במהרה בימינו.

If the Gemara, and the greatest of the Rishonim testified how hard *Taharos* is, what can we dare to offer in response? How can a simple person as myself presume to write a *sefer* on these difficult *halachos*? But, עת לעשות לה', it is a time of action, we are so close to the *geulah*, and if not now, אימתי?!

Moreover, it seems that in this generation it is particularly important for even the weak to project himself as strong. We see from the Gemara in Megillah²³ that in order to neutralize the threat of Haman's *shekalim*, we preempted him with our own *shekalim*. Similarly, Rashi writes in *Parshas Balak*,²⁴ as excited as Bilam was to harm the Yidden that he saddled his donkey himself, Hashem told him, *rasha!* Avraham their father had already neutralized this threat by his excitement to do the will of Hashem at the *Akeidah*, when he also saddled his donkey himself. From these sources we see that in order to overcome the forces of *tum'ah*, we need to utilize the same tools that they have for *kedushah*, and in this manner, it will be defeated.

22. במדבר יט, כז.

23. יג, ב.

24. במדבר כב, כא.

What is the force of *Gog uMagog* who will wage war with Mashiach? Let's examine how the Navi Yoel²⁵ describes this war: call out to the nations: declare war! Arise warriors! Let all soldiers engage in battle! Beat your ploughshares to swords, and your pruning knives to spears! (The Malbim explains that first the soldiers will be called up, and when they are summarily killed, they will call up the farmers.) The weak will pronounce: "I will be mighty!". These are no warriors; they are simple farmers. They have no armament, only modified farm equipment. Their strength is drawn only from their declaration: 'I will be mighty!' Similarly, Yeshayahu Hanavi²⁶ describes the *ovdei avodah zarah*: each man will assist his friend, and to his brother he will say: "Be strong!" The carpenter will encourage the metal worker, and the finisher will encourage the blacksmith, they say about the soldering [of the idol] 'It's good,' and they affix nails to it that it should not break apart. They are not capable themselves, but with encouragement and backing, they are able to do the work for the עבודה זרה.

We, too, need to tap in to these resources, to preempt their threats, and neutralize them by using their powers for the good. Although we may be weak, we need to declare: 'We will be mighty!' We need to encourage our friends and fellow Yidden. By preempting them by using their powers for the good, we will cause them to fall, and bring about the revelation of מלכות שמים.

Therefore, I have girded myself to the task, and although I have not adequately learned these *sugyos*, Hashem has provided me with friends who are *talmidei chachomim*; and 'each man assisted his friend.' I will mention a number of them: Rav Yisrael Neuman shlit"a; Rav Refael Bistriz shlit"a; Rav Yisrael Oratz shlit"a; my brother, Rav Eliezer shlit"a, author of אשריך כלים. All of them are well-versed in *Seder Taharos*, and enlightened me in many areas.

I would like to express my appreciation to Rav Yaakov Berkowitz shlit"a, who reviewed the entire *sefer*, and with his vast knowledge he enlightened

.25 ד, ט-י.

.26 מא, ו-ז.

me, and lent much of his precious time to clarify any difficult matter. I would also like to thank Rav Dovid Hakohen Munk, author of *טהרת כהנים*; and Rav Yechiel Yehudah Neustadt shlit"א, of Bnei Brak; and Rav Yitzchok Yosef Eizikovitch shlit"א, who reviewed the entire *sefer*, and enlightened me with their critique.

I was helped in my work by the following important *seforim*: *שערי דעת* (an astounding compilation of all of the opinions in an organized format); *משנת משה*; *שבילי טהרות*; and *חשקת שלמה*. Thank you to the authors of these *seforim*, shlit"א, who were *zocheh* to benefit Klal Yisrael; they paved the way, removed the obstacles, and streamlined the path for all who seek knowledge of Taharos.

Shaar Hakorbanos is entirely culled from the wonderful *seforim* of *מכון תורת* and the great *talmidei chachomim* there assisted me a lot, and reviewed this section. The work which they have done, describing every step in the process of *korbanos* in a clear fashion, is truly awe-inspiring, and is preparing the road for the coming of Mashiach. They have fulfilled, to a T, the vision of the Chofetz Chaim that *kohanim* should be fluent in what they will need to do, in a real and practical way.

It should be understood that although I named the *sefer* *Hilchesa Lemeshicha*, this does not mean that I intend to *pasken 'halachah lemaysah'*. When Moshe, Aharon, Eliyahu, and Moshiach, will arrive with the Sanhedrin, they will decide on any question or *machlokes*. The benefit of this *sefer* is to have a solid knowledge of what is clear-cut and unequivocal, and to know the points which are uncertain.

I am grateful for this opportunity to thank *אמי* and *אבי מורי ורבי שליט"א* who raised me with such devotion in the *רוח התורה* and *יראת שמים*. My father has been my rebbe from my youth; he taught me day after day, year after year. My mother has the *זכות* of awaiting her husband and children while they were learning, and to encourage her children. Special thanks go to my father-in-law *אבי מורי חמי הרה"ג ר' גרשון ריבנר שליט"א* and to my mother-in-law *מרת בילא הינדא שתחי'* who opened their home to me, a home of Torah and *chessed*, with love and affection. They always have assisted me in every way. May they all be *gebentched* with *בטוב ובנעימים*, may

they be *zocheh* to nachas from all of their progeny, in good health and tranquility.

ע"ה, a special thanks to my grandparents, Harav Moshe Alon, who was a pillar of supporting Torah, and *kol davar shebekedushah*, and it was his biggest Nachas to see his grandchildren grow in Torah. And להבדיל, my grandfather, מורי זקני היקר הרב שמואל הכהן מונק שליט"א, who has instilled in all of his offspring, יראת חטא, אהבת ה', and שמחה in עבודת ה'. He expended much effort and time for this *sefer*. May he be *zocheh*, together with my סבתא שתחי', to אריכות ימים ושנים, and to derive much nachas from all of their descendants.

I would hereby like to publicly thank מורי ורבי הגאון רבי שלמה מילר שליט"א, מרא, דכולא תלמודא, from whom I have had the זכות to draw from the fresh waters of his deep and broad wellspring of Torah. May he be *zocheh* to continue his עבודת הקודש in הרבצת התורה to the masses, in good health and הרחבת הדעת for many years to come.

A special thank you to my devoted brothers Reb Avraham and Reb Yehuda יהי משכורתם, who assisted me a lot with their insight and writing skills, שלמה מעם ד'.

I would like to take this opportunity to express my gratitude to כולל בית הוראה of Lakewood, founded by Rav Dovid Avigdor Glick shlit"א, under the auspices of מורי ורבי הגאון ר' שלמה מילר שליט"א. I have merited to learn there for many years, under the guidance of the Roshei Hakollel, Rav Henoch Shachar shlit"א; Rav Avraham Miller shlit"א; and Rav Yisrael Hager shlit"א. May they all merit to continue their עבודת הקודש, ולהאדירה, להגדיל תורה.

my wife, חנה פערל שתחי', who carries the responsibilities of our home with great dedication, and it is to her credit that it was possible for me to work on this *sefer*. May Hashem continue to help us, and may we see nachas and ברכה from our offspring, and may we merit the fulfillment of the *pasuk* לא ימוש מפִּיךָ ומפי זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם.

that we should already be *zocheh* to the גילוי of שמים, and the ציון of נחמה. May we see the return of the כהנים to their עבודה, and the לויים to

their platform, and ישראל to their abode. May Hashem pour His רוח upon us and the knowledge of Hashem will fill the world as water covers the sea.

Shlomo Baruch Alon

Overview

There are many different types of tuma's, different levels of tumah, different ways to become tamei, and different ways of becoming tahor.

Highest level of tumah-avi avos hatumah

A *meis* is the highest level of tumah and is called *Avi Avos Hatumah*. A *meis* and can make a person or a *kli* into an *Av Hatumah* (and in some cases, the *kli* can be *Avi Avos Hatumah*).

Av hatumah

An *Av Hatumah* has the power to make a person or a *kli* (and food and drinks) tamei. Something that became tamei from an *av hatumah*, becomes a *rishon l'tumah* (also called a *v'lad hatumah*).

Rishon l'tumah

A *Rishon* cannot make a person or *kli* tamei, but it can only make three things tamei, and it will become a *sheni l'tumah*, A. food, B. drinks, C. hands. (drinks usually reverts back to being a *Rishon*, as will be explained in chapter eight).

Shlishi and reviei

By *Chulin* (regular food that is not *Trumah* or *Kodshim*) it ends there, and it cannot become a *Shlishi*, however, *trumah* (included in *trumah* is *challah* that is separated for the *Kohen*, and *bikurim*) can become a *Shlishi*, and *Kodshim* can even become a *r'viei*.

The different avos hatumah

There are other *Avos Hatumah* (besides touching a *meis*) for example, a *Nidda* or a *Yoledes*, a *Midros* (if a *Nidda* or *Yoledes* sat on a chair or a bed, as will be explained in chapter three), a *Nevaila* (dead animal), a *sheretz* (one of the eight *shratzim* when they are dead), and *Mei Chatos* (the water for the *Para Aduma*), and *shichvas zera*. All these have the same *halochos*, that they can make a person *kli* food and drinks tamei.

There are other Tumah's that are Midrabanan, some are Metamai the entire body, and some just the hands (as will be explained in chapter seven).

Becoming tahor

If just the hands became Tamai, in order to become Tahor you just need Netilas Yadayim.

If a person or a Kli became Tamei they have to be immersed in a Mikva, and then they are semi Tahor, which means they won't make Chulin Tamai, however they can still make Trumah Pasul or Koshim Tamai. At this stage they are called *tevil yom*, until they have He'erev Shemesh (the sun set, and three small stars are visible).

A Yoledes also has to bring a Korbon, and until then she is called a Mechusar Kipurim (missing in her Kapara), and is still considered partially Tamai for Kodshim until she brings her Korbon.

A Tamai Mes (a person or kli) needs to be sprinkled with the Mei Chatas on the third and seventh day from becoming Tamai, and then go to the Mikva, and have He'erev Shemesh.

What necessitates being tahor

As mentioned in the Hakdama, when dealing with Maaser Sheini, Trumah (Challa and Bikurim), and Korbanos, you must be Tahor, and the food must be tahor, (this applies for everyone, not only Kohanim). Entering the *beis hamikdash* can only be done when tahor.

Chullin can be eaten even if one is tamei or the chullin's tamei, however, even so it is advisable to be careful even with Chullin for three reasons, 1) it is proper to be Makpid on eating Chullin B'tahara, and a person can only be trusted that he is careful with the Halachos if Tumah, if he is careful to eat Chullin b'tahara (as will be explained in chapter five), 2) eating Chullin B'tumah makes a person Tamai M'drabanan for Trumah, as will be explained in chapter seven, (and if he touches Trumah or Challah, it will become Tamai), 3) if you have Chullin that is Tamai in your house, it can Pasul Trumah or Metamei Kodshim, and if the food is a Rishon it can make

your hands into a Sheini (and if you touch Trumah or Kodshim the trumah will become Pasul, and the Kodshim Tamei.

Note: The term Tamai is usually used when it can further transmit tumah (be *metamei*), and the term Pasul is used when it can become Tamai, but cannot transmit Tumah further.

Note: Whenever a kli (utensil or garment) is mentioned it is referring to a kli that is Mekabel Tumah (susceptible to Tumah), however not all Keilim are Mekabel Tumah, as will be explained in chapters 11-13.

חלק א

Chapter 1

Tum'as Meis

Level of Tum'as Meis

1. There are many levels of *tum'ah*. The highest level of *tum'ah* is טומאת מת, the *tum'ah* of a dead body. This level is called אבי אבות הטמאה.

The Ways a Meis Transfers Tum'ah

There are three ways a *meis* transfers *tum'ah*: a. מגע, b. משא, and c. אהל. *Maga* means touching the *meis* with any part of your body. *Masa* means lifting¹ the *meis* even without touching it. Included in *masa* is היסט which means moving the *meis* without touching it. *Ohel* means a tent, this is a general term for a covering. There are three instances of *ohel*: a. you or any part of your body is above the *meis* – you are serving as the tent (being *ma'ahil*), or b. the *meis* is over any part of your body – the *meis* is the *ohel*, or c. you are under the same roof as a *meis*.

The Halachah of Chahal Cherev

2. The Torah says וְכֹל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשֶּׁדֶה בְּחַלְלֵי חֶרֶב *and all that touch in the open field someone who was killed by the sword*. Chazal said that the extra word חֶרֶב teaches that the sword that killed has the same level of *tum'ah* as the *meis* (חֶרֶב הָרִי הוּא פְּחָלֵל): it is *metamei* in the same ways that a *meis* does, and just like a *meis* can be *metamei* humans and *keilim* and they become *av*

1. לדעת רש"י בחולין (כ, ב ד"ה מלק) והר"ש והרע"ב בזבים (פרק ה משנה ג), משא הוא דוקא כשהזיוו, אבל אם הטעינו אדם על ידיו בלי להזיז [באופן שאינו מטמא משום אהל, כגון עצם כשעורה, או גוי לפי כמה שיטות] אין זה משא [ובזב וזה נדה ויולדת, שמטמאים גם במשכב ומושב, נתחדש שאפי' אינו מזיזו אלא רק מונח על גביו נטמא]. ולדעת הרמב"ם (פיה"מ שם, וכן בכלים פרק א משנה א) דמשא אינו דוקא על ידי הזזה, אלא כל שהוא על גביו. ונוסף לזה, שבכלל משא נכלל גם אם אינו נושא אלא מזיז. וכתב הרמב"ם שם בשם התור"כ דמשא שייך רק באדם הנושא, ולא בכלי הנושא [כשאינו נוגע בכלי], ודלא כמש"כ רש"י בנדה (נד, ב).

hatum'ah, so to a *cherev* is *avi avos hatum'ah*, and is *metamei* a person or *keli* to become an *av hatum'ah*.

According to most *Rishonim*,² not only if the *cherev* touched the *meis* does it have the halachah of *chalal cherev*, but even if it became *tamei* through *ohel* (either being in the same *ohel* or being *ma'ahil* over the *meis*) it also has the *din* of *chalal cherev*.

Which Keilim Can Be Considered Chalal Cherev

3. Now, there are three opinions amongst the *Rishonim* what is included in a *chalal cherev*, many *Rishonim*³ hold it includes any *כלי מתכות* (metal *keilim*) that became *tamei* from the *meis* either through *maga* or *ohel* if you come in contact with that you become an *av hatum'ah*. Many *Rishonim*,⁴ as well as the *Gra*,⁵ hold that this applies to any *keli* besides a *kli cheres*! Yet, there is an opinion that holds that it only applies to the actual sword that killed the *meis*.⁶

The Ways a Chalal Cherev Transfers Tum'ah

4. There is also a dispute amongst the *Rishonim* as to what form of contact with the *chalal cherev* transmits *tum'ah* to make an *av hatum'ah*. *Tosafos*⁷ holds that this transmission happens even if by way of *ohel*.⁸ The *Ramban*⁹ and the *Ra'avad*¹⁰ hold that it is only by way of *maga* or *masa*, but not

2. רמב"ם פרק ה מטומאת מת הלכה ג, ורמב"ן בבא בתרא כ. בשם רבינו תם, ותוספות בכל המקומות המוזכרים בהערה 134. והמאירי בשבת יז, הביא דעה דחלל חרב נעשה רק על ידי מגע.

3. רבינו תם בנויר נד, ב, רש"י, ורא"ש, וראב"ד פרק ה מהלכות טומאת מת הלכה ג (ודעת הראב"ד דבשאר כלים חוץ מכלי מתכות מטמאים רק בחיבורים).

4. רמב"ם פרק ה מהלכות טומאת מת הלכה ג ור"י מסימפונט נזיר שם.

5. אליה רבה אהליות (פרק א משנה ב), וביאור הגר"א (י"ד שסט ס"ק ב).

6. רבינו חננאל פסחים יג, ב בשם הגאונים.

7. שבת יז, א ד"ה על, ב"ב כ, א ד"ה בחבית, נזיר נג, ב ד"ה חרב, חולין עא, ב ד"ה כי, ושם קד, א ד"ה חלת, ובכורות כז, ב ד"ה וכי.

8. ולענין אם אמרינן טומאה רצוצה, בתפא"י (כלים פרק ט אות ה) כתב דלא אמרינן, וכ"כ בשיעורי ר' שמואל (ב"ב דף כ אות מב) בדעת תוס' (שם ד"ה בחבית). וע' חזו"א (ליקוטים לחו"מ כא) דפירש תוס' שם באו"א. אמנם תוס' בחולין עב. כתבו מפורש דגם בחלל חרב אמרינן דטומאה רצוצה בוקעת ועולה.

9. פרישת חוקת (במדבר יט, כז).

10. פסחים יט, ב בהשגות על בעל המאור.

through *ohel*. A third *shittah* is that of the Rashi¹¹ Rambam¹² and Gra, who hold that it can only be *metamei* to make an *av hatum'ah* through *maga*.

You got ready to be *makriv* the *korban pesach* and you did *הִזָּאָה* (*shpmitzing* of the *parah adumah* water) on all of the members of your household, and on all of the *keilim* and clothing in your house. Then you came home to get your *kittel*, and you realized you left your car keys at home, and you didn't do *haza'ah* on them (and they were with you in an *ohel* of a *meis*)! Did you just become *tamei* by walking in to the room? Or only if you moved it (even by means of moving something else that caused the keys to move)? Or, perhaps, you only became *tamei* if you touched it. This is subject to the major *machlokes Rishonim* which we just mentioned!

An Additional Expansion: וְכַבְּסֵתֶם בְּגְדֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי

5. We have learned so far that a person or *keli* which contracted *tum'ah* from a *meis* is an *av hatum'ah*, and is *tamei* for 7 days. Now, there is another *pasuk*, speaking of when the Yidden came back from the war of Midyan, that whoever killed anybody is *tamei* for 7 days. The *pasuk* adds, *וְכַבְּסֵתֶם בְּגְדֵיכֶם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי* and you should *toivel* your clothes on the seventh day. *Chazal* learned from here that a *keli* (clothing are considered *keilim*) that touched a person who is a *tamei meis*, whether he became *tamei* via a *keli* that touched a *meis*, or via the *meis* itself, is also *tamei* for 7 days. Furthermore, that *keli* can be *metamei* a person or *keli* and make them a *rishon letum'ah*.

You borrowed a friend's car keys that was previously in an *ohel* of a *meis*. By touching the keys you become an *av hatum'ah* and all the clothing you are wearing, including your *tefillin*, are *tamei* on the level of *av hatum'ah*. Then, every time you wear those *tefillin* or clothing (even though you already became *tahor* with the *מִי חֲטָאָה*) you become a *rishon letum'ah*, and you need to *toivel* and have *הַעֲרֵב שְׂמֶשׁ* in order to be *tahor*.

11. חולין עא:

12. פרק ה מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ג.

Practical Ramifications of These Halachos

6. Based on what we have learned, the Mishnah¹³ says, a person (Reuven) that touches a *meis* is *tamei* for 7 days, and the person (Shimon) that touches him is a *rishon*, and is *tamei* for that day; he is *toivel*, and is *tahor* at night. But if he (Reuven) touches a *keli*, it is *tamei* for 7 days, and whatever touches the *keli* (a person or another *keli*) is a *rishon*, and is *tamei* for that day.

7. If a *keli* (for example, a bed*) touched a *meis*, then a person who touches that *keli* is *tamei* for 7 days, and the *keilim* (e.g., chairs¹⁴) that this person touches are also *tamei* for 7 days, and whatever touches those *keilim* (the chairs), are *tamei* for that day.¹⁵

8. If a *keli* touched the first *keli* (chair touched the bed that was touching the *meis*) then the second *keli* is *tamei* for seven days (because the bed is *avi avos*, and the chair an *av*), and the second *keli* can make a person or a third *keli* become a *rishon* that is *tamei* for one day.

9. If a person touched a *meis* (and is now an *av hatum'ah*), and then touched a *keli* (e.g., keys, which now also became an *av hatum'ah*); if the first *keli* touches a second *keli* (keys are touching the pants), the second *keli* is a *rishon*, and is *tamei* for one day.¹⁶

Tum'ah B'chiburin

Transmission of Tum'ah While Still Connected to the Source of Tum'ah

10. We learned (above, #6) that when a person (Reuven) touches another

13. אהלות פרק א משנה א ומשנה ב.

* According to the opinions in *sif 3* above that *chalal cherev* applies only to metal, the Mishnah must be speaking of a metal *keli*. According to the other opinion, that *chalal cherev* applies to all *keilim* aside for *klei cheres*, they are all included in the Mishnah.

14. לפי המשנה אחרונה (פרק יח משנה ז ד"ה היתה) בדעת הרמב"ם, דוקא כלי קיבול.

15. שם משנה ד.

16. דעת הר"ח הובאה בראשונים (חולין ב, ב) דאדם ראשון עושה כלי אחר ראשון מדין חלל חרב, וכן דעת הרע"ב (פסחים פרק א משנה ו), והרמב"ן ורשב"א חלקו עליהם, וכן נראה מדברי הרמב"ם (פרק ה מהלכות טומאת מת), ועי' קובץ שיעורים (פסחים אות סז).

person (Shimon), Shimon is *tamei* for that day. That is true only when Reuven was not still touching the *meis*. However if Shimon touches Reuven **while Reuven is still touching the *meis***, then Shimon also becomes *tamei* for 7 days.¹⁷ This *tum'ah* is called טומאת פְּחִיבּוּרִין, and there is a *machlokes* amongst the *Rishonim*, if this is *mid'Oraysa* or *mid'Rabbanan*. According to the Rambam,¹⁸ this *tum'ah* is only *mid'Rabbanan*, and if Shimon is a *nazir* or going to bring a *korban pesach*, they weren't *machmir* that he should be *tamei* for seven days. According to Tosafos, this *tum'ah* is *d'Oraysa* and applies to everyone.¹⁹

Chiburin to a Third Party

11. This *tum'ah* is only for Shimon, but if someone else (Levi) is touching Shimon while he is still touching Reuven who is touching the *meis*, he does not have the same status as Shimon. According to the Rambam, Levi is *tamei* just for that day, and according to Tosafos, he is *tamei mid'Rabbanan* for seven days, unless he is a *nazir* or he is going to bring a *korban pesach*, in which case they were not *machmir* on him, and he is *tamei* for just that day.

Tum'as Meis of a Non-Jew

12. There is a *machlokes* if non-Jews are *metamei tum'as meis*. There are *shittos* that hold²⁰ that they are *metamei* in all ways, even by way of *ohel*. Others²¹ hold that they are *metamei* only by way of *maga* or *masa*.²² A third

17. עבודה זרה לז, ב, נזיר מג, ב.

18. פרק ה מהלכות טומאת מת הלכה ב.

19. ודעת תוס' (שבת יז, א ד"ה ששמע) דגם כלים בכלים טמאים מן התורה מחמת זה (כגון בשאר כלים חוץ ממתכת, דלדעת תוס' אין בהם משום חלל חרב), אעפ"כ טמאים בחיבורים, וכן דעת הראב"ד בהשגות פרק ה מהלכות טומאת מת הלכה ג.

20. תוספות (יבמות סא, א ד"ה ממגע).

21. רמב"ם פרק א מהלכות טומאת מת הלכה יב.

22. אמנם אם מאהיל כנגד המת ממש, יש כמה אחרונים שכתבו דדינו כמגע (עי' רש"ש פסחים ט, א, ונדה נז, א, או"ש הלכות טומאת מת פרק א הלכה יג, ישועות מלכו יו"ד סימן סח), ואהל שאינו מטמא היינו אם נמצא בתוך אותו אהל, ויש חולקים (חדרי דעה יו"ד סימן שעב, ופתח האהל כלל ה סימן ג).

*shittah*²³ holds that they have no *tum'ah* at all. The Rema²⁴ rules that *lechatchilah* one should be *machmir* even by way of *ohel*.²⁵

This is going to be extremely prevalent in the seven months after *Milchemes Gog uMagog* when the corpses of the nations who joined Gog's forces will be lying on the mountains of Eretz Yisrael until they are all buried.²⁶

Taharah From Tum'as Meis

Tahara Process for Tum'as Meis

13. In the event that they became *tamei* with *tum'as meis*, any person or *keli* (including articles of clothing) can become *tahor* only by being sprinkled with *mei Chattas*. As will be explained in Chapter 19, the *shpritzing* is done on the third and seventh day after becoming *tamei*. Subsequently, on the seventh day, he or the *keli* has to immerse in a *mikveh*. At that point they have the status of a *tevul yom* and at nightfall they are completely *tahor*. The exception to this *sif* is a *kli cheres* (pottery), which can't become *tahor*, except by breaking it, see Chapter 12.

Someone Who Became Tamei Through a Chalal Cherev

14. Another point the *Rishonim* disagree upon is, if a person or *keli* became *tamei* from a *chalal cherev*, does he need to be sprinkled with *mei Chattas*? Or is it only if the *tum'ah* is contracted directly from the *meis* does he require *haza'ah*, but if he contracted *tum'ah* from a *chalal cherev*, he needs merely to *toivel* on the seventh day?²⁷

23. יראים.

24. יורה דעה סימן שעב סעיף ב.

25. פשוט הבנת דברי הרמ"א לחשוש לשיטת תוס' ביבמות (סא, א) דמטמאים באהל, וכ"כ בפתח האהל (שם סימן ב), אבל הביא בשם החוות דעת, דדוקא להאחיל על הקבר, אבל לא לגבי להיות באהל אחד. וכ"כ בישועות מלכו שם.

26. כמבואר ביחזקאל לט, יב.

27. לדעת הרמב"ן בפרשת חוקת (שם) א"צ הזאת מי חטאת, אלא אחר ז' ימים טובל וטהור לערב, והסכים עמו הגר"א באדרת אליהו שם, וכן דעת בעה"מ חולין עא, ב. אבל דעת הר"ש ריש אהלות, בשם הירוש' נזיר סוף פ"ז, וע"ש בנוסח הגר"א, תוס' נזיר (נד, ב ד"ה ת"ש), תוס' חולין עב ד"ה כי קאמר, רמב"ם פרק ה מהלכות טומאת מת הלכה יב, ופרק ז מהלכות נזירות הלכה ח, וראב"ד שם, יראים (סימן שכב), או"ז (הלכות חלה רנא), רשב"א (חולין עא, ב), תור"ד (נזיר שם) שצריך הזאת ג' וז'.

All of these disputes will be decided by the *Sanhedrin*.

Tzamid Passil

Stopping the Spread of Tum'as Ohel

15. When a *meis* is in an *ohel*, there are different ways that can stop the spreading of *tum'ah*. One of the ways is if something that is *tahor* is inside a *keli* that is not *mekabel tum'ah* from the outside of the *keli*,* and that *keli* is sealed with a *צמיד פתיל*, will stop the *tum'ah* from entering. A *tzamid passil* is when the *keli* is covered and the cover is sealed with an additional seal, such as covered with wax or another smearable substance.²⁸ If the *keli* is merely closed very tight, it doesn't suffice.²⁹ Therefore, a closed plastic container will not stop *tum'ah* from entering.³⁰

* I.e., *klei cheres* and plastic *keilim*. See: Introduction to Hilchos Keilim, and Chapter 12.

28. כלים פרק י משנה ב.
 29. ואם הכלי הפוך ויש בו טפח, לדעת הרמב"ם (פרק כא מהלכות טומאת מת הלכה ג) מציל בלי מירוח חוץ מכלי חרס. ונחלקו האחרונים אם זה דוקא באהל, דנעשה חלק מהאהל (עי' מקדש דוד קונטרס טהרות א אות ג), או אפילו כשאינו באהל (עי' חזו"א אהלות א, ג). ודעת הראב"ד (שם) והר"ש (אהלות פרק ט משנה טז) והרא"ש והא"ד (כלים פרק י משנה א) דגם כשהוא הפוך צריך צמיד פתיל.

30. איתא בכלים (פרק י משנה ג) "מגופת החבית המחולחלת ואינה נשמטת". לפירוש הראב"ד היינו מקרה דידן, והטעם משום דזה הוה דרך שימוש, ואנן בעינן סתימה, וגם לפירוש הרמב"ם דנתרופף המירוח ג"כ הדין כן דהא ליכא מירוח, ולשיטתו לעולם בעינן מירוח כדי שיראה ביטול הפתח. והא דאיתא (שם משנה ו) "עשאן בסינין או בשוגמין", לפירוש הרמב"ם היינו שחביר ב' הקרשים להיות אחד, אבל מן הצד בעי מירוח. אכן החזו"א (כלים יג, א) פירש המשנה באופן אחר, וכתב דיסוד צמיד פתיל הוא שיהא כגשם אחד. ועי' רש"ש שפירוש המשנה דמיירי בבקבוקים כמו שלנו שהפקק עשוי בהברגה. ועי' שם במשנה ד "קשרה במשיחה אם מירח", ויש גורסים או מירח, דמשמע דא"צ מירוח, ועי' ר"ש שמשופק בזה.

שאל נא את הכהנים תורה

אהל טפח

1. Q. this happened in the first 7 month after *Milchemes Gog uMagog* was over, there was a lot of dead non-Jews all over the mountains, I was passing by holding a stick over a dead body, did I become *tamei*?
 - A. the shiur of an ohel to bring tumah on others is a tefach, and to bring tumah on the ohel, there is no shiur³¹. Chazal³² made a gezeira that if one is carrying a stick that has a circumference of a tefach, over a meis, even though the diameter is only a third of a tefach (1-1 1/3 inch.), it brings tumah on the one that is carrying it. Therefore, according to the *Poskim* that hold a non-Jew is *metamei* by way of *ohel*, then you are *tamei*.
2. Q. I was standing outdoors next to a *meis*, one hand was over the *meis*, and the other hand over a car, did the car become *tamei*?
 - A. The Mishnah³³ says if his hands are a טפח wide, then he is *metamei* the *keilim*. The ר"א asks what does it help if his hands are a טפח if his arms are not a טפח, and he answers that the Mishnah means that his whole arm is a טפח, otherwise the tum'ah won't go pass the part that is not a טפח. The Rambam³⁴ says that a beam that's a טפח wide, even though not the whole beam is a טפח, the tum'ah travels under the whole beam, and the חתם סופר (חולין קכז) and other *meforshim* say that this Mishnah is a proof for the Rambam³⁵. The Chazon Ish (אהלות יג,יב) says that even the Rambam can agree to the ר"א, because the Rambam is speaking only if most of the beam is a טפח, and a little part of it is narrower than a טפח,

31. דעת הגר"א בכלים פרק כ"ז מ"א, וכן כתב הרא"ש באהלות פט"ו מ"ב משום דהשיעור אהל כלפי עצמו הוא בכל שהוא. ויש ראשונים (ע' ר"ש אהלות מ"ב בכ"י, ורע"ב בכלים שם) דנטמא משום דטומאה רצוצה בוקעת ועולה, ולא מדין אהל.

32. שבת יז.

33. אהלות פרק טו' משנה י.

34. פי"ב טומאת מת ה"ז.

35. החזו"א (אהלות יג,יג) מצדד דעיקר דין זה דרבנן, וכן הרש"ש פי"ב מ"ו, ופתח האהל כלל ג' סי' ג'. והרש"ש צידד דלא החמירו גבי כהנים, אבל מדברי כל האחרונים מבואר שחששו גם לענין טומאת כהנים.

but by a person if just his hands are a טפח wide, the tum'ah will not travel.^{36 37}

התפשטות הטומאה

3. Q. If there's a *meis* in a room with the door closed, and I am outside the room, am I *tamei*? (ע' אהליות פ"ו מ"ב וט"ז יו"ד שע"א ס"ק ג' ונקה"כ)
- A. The Mishnah says if you shut the door and support the door shut with a key, if the door can only remain shut because of the key, then it doesn't block the *tum'ah* from escaping the room. Tosafos (ב"ב יט:) has three explanations. 1) The thing that is blocking out the *tum'ah* has to be strong enough to stay there on its own, and not held up by something else. 2) Since a key is *mekabel tum'ah*, it can't stop the *tum'ah* from escaping (even though it's the door that is stopping, but it's being held in place by a *טומאה*). 3) even if the key is not *mekabel tum'ah* (it's made from wood), but a *keli* can't stop the *tum'ah* from escaping (even though it's the door that is stopping, but it's held up by a *keli*). The Rema brings the first explanation, that it can only stop the *tum'ah* if it could stay in place on its own. The ט"ז says if so, a door that cannot stay in place without hinges or a doorknob, can't stop *tum'ah* from escaping. The ש"ך disagrees and holds that only a key that is not there permanently is considered a *טומאה*-a temporary blockage, but a door that is on hinges can block the *tum'ah* from escaping.

There is another *din* of *טומאה* לצאת סוף which means that whichever door the *meis* will come out through, even if it's closed, *mid'Rabbanan* the *tum'ah* goes through. Therefore, if there's only one door to the room, then the *tum'ah* will come out, even if the

36. וכ"כ בערה"ש ס' שע"א סכ"ה. ובוה מתורץ מה שהקשה הקיצור שלחן ערוך בס' ר"ב ס"ה בלחם הפנים, דא"כ אפילו אם יש חוט אחד עובר מגג לגג עיי"ש.

37. ואם הניח קורה פחותה מטפח ליד קורה הרחבה טפח, דעת התוס' יו"ט (בתש' איתן האזרחי ס"ז) דגם בזה טומאה עוברת לקורה הפחותה מטפח, ודעת החזו"א (אהלות יג,יב) דאינה עוברת לקורה הקצרה, והוכיח דזהו דעת הר"ש והגר"א. ולהלכה הש"ך ביו"ד ס' שע"א ס"ק יד' מיקל שכל שאין כל הקורה רחבה טפח אין הטומאה עוברת, אבל התוס' יו"ט הנ"ל, ודגו"מ שם, וחכ"א ס' קנ"ט יא', ועה"ש שם החמירו בזה.

door is closed. But if there's a different door that the *meis* will exit from, then the door can stop the *tum'ah*.

4. Q. There was a *meis* in a room that had a tiny window (טפחאטפח) opened to another room, I didn't want the *tum'ah* to go to the next room so I filled up the window with cotton candy, does that stop the *tum'ah*?

A. In order to stop the *tum'ah* it has to be through something that is not *mekabel tum'ah*,³⁸ so the cotton candy would have to be less than a *k'beitzah* (if it was *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*). A *k'beitzah* is measured as it is now, however air pockets that are big enough to be seen are not part of the *shiur*,³⁹. There is a *machlokes Rishonim* if the hole is filled up entirely, do you have to be מבטל it there forever, in order to stop the *tum'ah*, the ר"ש (אהלות פ"ו מ"ב) holds that you don't need to, and Tosafos (שבת מד:) holds that if it is a food you need to (and then only if it is not fit to eat would it be assumed that you are מבטל it⁴⁰). However, there is another rule that in order to stop the *tum'ah* it has to be with something that is יש בו ממש, for example a thick spider web is *mafsik*, but a thin one that when touching it, it falls apart (תפא"י) is not *mafsik*. It would seem that cotton candy is called אין בו ממש because when touched with water it falls apart.

5. Q. There was a גוסס in one room, and I was in the next room. I ran quickly to close the door and windows (opened to that room), and the person was נפטר, and I didn't end up closing them all the way, and they were left open more than a טפח. Did I become *tamei*?

A. The *shiur* of a טפח is if an opening was made intentionally (to use either to pass something through, or to look through or to place something there). However, if the פתח was not made intentionally, then the *shiur* is כמלא אגרוף, which is the size of a big head. So if you intended to close the door and accidentally it was left open a little, the *shiur* is כמלא אגרוף. The

38. אהלות פי"ג מ"ו.

39. עוקצים פ"ב מ"ח ע' מ"ב ס' תפ"ו.

40. וברמב"ן ב"ב יט: יש סברא אחת דפחות מכביצה לא בעי ביטול.

Chazon Ish says that a window can be different, because a window that is meant to pass or look through can still be used for that, even though your intention was to close the window all the way, but a door was never intended for the usage of only a טפה. Therefore, the tum'ah won't go through the door. But through the window, the Chazon Ish is נוטה that it can go through.⁴¹ (If the window was made to let in light, the *shiur* is much smaller ע' אהלוח פייג מ"א

6. Q. There was a *meis* in one room, and there is a window that's opened to another room, I didn't want the *tum'ah* to travel to the other room, so I placed a glass bowl in the window, does that stop the *tum'ah*?
- A. The Gemara says, a non-Jew that's in a window stops the *tum'ah* from passing through, and Tosafos⁴² and Rash⁴³ explain (that even though something that is *mekabel tum'ah* cannot stop tumah from traveling) because a non-Jew is only *tamei mid'Rabbanan*. And that's the explanation why food that is less than a *k'beitzah* stops the *tum'ah*, even though it is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan* (unless Chazal made a *tum'ah d'Rabbanan* because of a concern of a *d'Oraysa*, for example a *keli* of an *am ha'aratz* doesn't stop *tum'ah*). According to this, glass that is only *mekabel tum'ah mid'Rabbanan* will stop the *tum'ah*. The Rashba⁴⁴ says that *tum'ah d'Rabbanan* can't stop *tum'ah*, and the *achronim*⁴⁵ explain that the Rashba holds that a non-Jew is not *tamei* or *mekabel tum'ah*, he is just *metamei*. Therefore, according to the Rashba, glass won't stop *tum'ah*. The Noda Biyehudah⁴⁶ paskens that something that is only *mekabel tum'ah mid'Rabbanan* does stop *tum'ah*.

41. ע' אהלוח פייג מ"ג, וחזו"א אהלוח יו, יד.

42. ב"ב כ. ד"ה ועובד כוכבים.

43. אהלוח פרק יג' משנה ה.

44. שבת צא.

45. מקדש דוד מב, ו, וזכר יצחק ס' נו.

46. מובא בפ"ת יו"ד שע"א ט'.

7. Q. I was in a building that there was a *meis* in one room, the doors and windows in my room were closed, can the *tum'ah* travel through the vents of the AC system, even though the opening is less than a טפח?
- A. Generally *tum'ah* can only travel through an opening that's a *tefach* by a *tefach*. However, the Mishnah⁴⁷ says that a window that is used to bring light, *tum'ah* can travel through if the hole is the size of a מלא מקדה גדול (או) טפח. ⁴⁸ The Mishnah then discusses כפונדיון, which is a bit larger than a third of a טפח. ⁴⁸ The Mishnah then discusses חלון שהוא לאויר, and the *rishonim*⁴⁹ explain that it means for light, and the meaning of לאויר is that it's opened to the outside, as opposed to between two rooms which is not meant for light. The Rash gives another explanation, that it is meant to see the *avir* so one can watch his fields. The ר"ש is מדה this explanation however Tosafos⁵⁰ accepts this explanation, and says that the *shiur* for this window is כמלא שרידי אש (ס' קע"ט) *machmir* on holes that were made in a wall of a funeral home, in order to hear a *kohen* speak at the funeral, that they should be less than a פונדיון, because of this Tosafos. The *Tiferes Yisrael* and Mishnah Acharonah explain לאויר means to let in air. Therefore according to the *rishonim* there is no source to be *machmir* if the opening is less than a טפח, however according to other *meforshim*, there would be a room to be *machmir*. There is additional room to be lenient, according to the *Pnei Yehusha* see footnote⁵¹.

47. אהלות פרק יג' משנה ב'.

48. דעת מו"ר הגר"ש מילר שליט"א דיש לחשוש לחומרא ששיעור טפח הוא 3 inches, ושליש טפח הוא 1 inch.

49. רמב"ם, ר"ש במסקנתו, ורא"ש.

50. בבא בתרא יט'. ולשון התוס' לאויר ולשמור, יש לפרש דלאויר הכוונה להכניס אויר.

51. דעת הפנ"י דטומאה אינה מתפשטת, אלא כל שנמצא באותו אהל טמא, ואם אינו באותו אהל, צריך חבוט רמי כדי שיהא נחשב כאהל אחד, אבל ביב הפתוח בקרקע, אם נאמר חבוט על הגג, א"כ יכסה נקב הביב, ואין אופן שע"י חבוט יהא אהל אחד. וכן י"ל בנקבי המזגן בתקרה. והחת"ס ביו"ד ס' ש"מ ועוד חולקים על הפנ"י, וא"צ לומר חבוט, אלא כל היכא דהטומאה יכול להתפשט מתפשטת. עוד יש לצרף דעת המהר"ם בפ"ה מ"א דמן התורה פתח נקרא רק היכא דעשוי להכניס ולהוציא, אמנם החת"ס שם בתש' כתב דדברי המהר"ם הוא רק בכלים. ע' פתח האהל כלל ב' ס' ז'.

8. Q. I was transporting organs which were in the back of my car, there is a board separating the front seats and the back seats, did I become *tamei*?

A. 1) Any החי אבר מן החי that has בשר גידין ועצמות is *metamei* like a *meis*, (even if it's less than a *kezayis*), or a *kezayis* of המת בשר מן המת is also *metamei* like a *meis*, and if you are under the same *ohel* you become *tamei*.⁵² 2) The Mishnah⁵³ discusses a case where you have a big oven, and you place a board or curtain inside, and on one side there is *tum'ah*. According to the חכמים, it doesn't stop the *tum'ah* from travelling to the other side. Even though in a house it could prevent the *tum'ah* from travelling, but by a *keli*, אין חולקין כלי חרס, which *Rashi*⁵⁴ explains since it's not normal to split a *keli* into two compartments by means of a board or curtain, it is not viewed as a separate place. If it would be made originally by the manufacturer as two separate compartments, and baked in the furnace in such a manner, then it would be considered two separate places⁵⁵. Therefore, it would seem that placing a board between the seats would not stop the *tum'ah* from travelling.

אהל זרוק

9. Q. I flew over a *beit haqberot*, did I become *tamei*?

A. There's a *machlokes* in the Gemara if an אהל זרוק is considered an *ohel*, which means if you are in a *ohel* that's moving, does that stop the *tum'ah* that's underneath the *ohel* from entering the *ohel*. The Rambam⁵⁶ paskens that it's not *mafsik*. Therefore, the airplane (even if it would not *bemekabel tum'ah*⁵⁷) cannot stop the *tum'ah* from entering. So, let's put

52. אהליות פ"ב מ"א.

53. כלים פרק ח משנא א.

54. זבחים ג.:

55. ע' משנה אחרונה שם וחזו"א כלים י, א. אמנם עדיין לא ברור בכה"ג, דלפי שיטת תוס' דחרב כחלל מטמא באהל, א"כ נטמא מגג המכונית שמאהלת עליו. אמנם מכיון שבדרך כלל הגג מכוסה, באנו לנידון אם אומרים בוקעת גבי חרב כחלל, ולפי חידושי ר' שמואל גרוזובסקי אינו מביא טומאה.

56. פי"א מטומאת מת ה"ה.

57. החזו"א שם, והאג"מ יו"ד ח"ב סי' קס"ד נקטו דאירון הוא כלי, אלא דבאג"מ נסתפק אם נעשה משש מיני מתכות

aside the airplane, what is the *halachah* if someone flies over tum'ah? The Mishnah⁵⁸ lists a few things that are not an *ohel* because it has no קביעות, it could be blown away by the wind like a טלית, a טלית that is flying in the air, it can't bring tum'ah if it's an *ohel* over you and a *meis*, and can't stop tum'ah from going up. The Rash and Rosh (טהרות פ"ד מ"ג) say that the טלית itself doesn't become *tamei* when flying over the *meis* (even though tum'ah that is flying over a *tahor* does make the *tahor* become *tamei*). The Chazon Ish⁵⁹ has a lot of questions on the Rash⁶⁰ and is afraid to pasken like the Rash. The accepted *psak* is that a *kohen* is not allowed to fly over a בית הקברות.⁶¹

If the tumah is on the plane, then according to everyone the plain that is an *ohel zaruk* brings tumah on itself.⁶²

גולל ודופק

10. Q. My entire life I waited for the גאולה, and for that I was *zocheh* to get up before the general המחים, so I can see the *Beis Hamikdash* (ע' ריטב"א תענית ל:). I went to meet my tens of thousands of descendants, and

המבוארים בקרא, ואם הוא ממתכת חדשה שאינן כתובים בתורה, נוטה דאינו מקבל טומאה, ומ"מ צ"ע לדינא. והחזו"א דן שם אם יש ציפוי או בורג ממתכת, אפשר דטמא מחמת הציפוי, דאינו ברור מתי הציפוי עיקר, וכן המעמיד. ויש מקום לדון על פי הפנ"י בשבת פג: בסוגיא דספינה שצידד לומר דספינה אינו כלי דאינו עשוי ליבשה, כמבואר בירושלמי ואינו דומה לשק, וגם הרמב"ם (פי"ח כלים ה"ט) כתב דטהור משום שאינו בכלל הכלים. ולדבריו י"ל דגם אירון אינו כלי העשוי לשמש ביבשה, ואינו דומה לשק, אמנם כבר כתב הפנ"י דמדברי תוס' לא נראה כן, וכן החזו"א והאג"מ לא נקטו כן.

58. אהלות פ"ח מ"ה.

59. טהרות ד, יג, ונזיר ס' קמ"ד, ו.

60. ועוד צ"ע דבמתני' תנא אדם הדולג ממקום למקום דאינו מביא ואינו חוצץ, ומבואר בגמ' ברכות יט: דמדלג על ארון נטמא אם אין בו פותח טפח. ויש ראשונים שפי' מדלגים שעמדו על הארון, ואפשר הר"ש פי' כן.. ובאהל משה ס' קכ"ב תי' דאע"פ דאינו עובר משום לא יטמא, מ"מ עובר משום לא יבא.

61. וכ"כ בקובץ תשובות ח"ב סי' ס', והביא כמה ראשונים דחולקים על הר"ש ורא"ש. וע' יביע אומר ח"י יו"ד נב' שגיבא הרבה צירופים להקל בעת הצורך ליסע ברכבת או מכונית ע"ג הקברות, מהם ע"פ דעת המל"מ דהרמב"ם פסק כן רק בפורח באויר אבל נגור ע"ג קרקע הוא אהל, (והט"ז יו"ד רפ"ב ס"ק ד' ועוד אחרונים והחזו"א כתב לאפוקי פירוש זה), ולכמה מפרשים אהל זרוק רק מדרבנן לא הוא אהל, ומהם לסמוך על דעת הראב"ד דכהנים אינם מוזהרים בזה"ז, והביא כמה שמקילים אפי' במטוס, אמנם הוא לא נשאל ע"ז, ולא כתב להקל במטוס (וע"ע במנח"ש ס' עב). וגם כ"ז לענין כהנים, אבל לגבי טומאה לא יהיה הצירוף של דעת הראב"ד. וכ"ז בבית הקברות של ישראל, אבל של גוים במחלוקת שנויה אם מטמאים באהל.

62. ר"ש פ"ח מ"ו גבי ספינה.

brought with me the cover of the ארון that I was buried with. My einiklach got into an argument if by touching or being *ma'ahil* on the cover do you become *tamei*, and since I lived in the times of the *Rishonim*, they asked me to tell them what did the *Rishonim* hold?

- A. גולל ודופק are *metamei* through *maga* and *ohel*. According to most *Rishonim*, גולל means the cover on the קבר, and דופק is the sides of the קבר. According to Rashi⁶³ and the Rashba⁶⁴, , even when the גולל is removed from the קבר it is *metamei* by way of *ohel*. *Rabeinu Dovid menitzburg*⁶⁵ holds only when it's removed from the קבר it is *metamei*. The Gra⁶⁶ holds that it is not *metamei* by way of *ohel* once removed, but it is *metamei b'maga*. And the Rambam⁶⁷ *Rash* and *Rosh* hold that only while on the קבר it is *tamei*, and not if it's removed.

טומאה רצוצה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת

11. Q. A tunnel (railway) that is under a הקברות, and most of the residents got up already for תחיית המתים, but there are still a few מתים that are waiting for their complete תיקון, do I become *tamei* by entering the tunnel? (ע' אהלות פ"ו מ"ה בראשונים)

- A. According to the Rash and Ra'av⁶⁸ the *tum'ah* only goes up, since there is an *ohel* underneath, the *ohel* protects the טומאה רצוצה from traveling downwards. The Rambam and מהר"ם קודם חזרה hold that the *tum'ah* travels downwards, and underneath the *meis* is *tamei*, but the *tum'ah* doesn't fill up the tunnel. And the מהר"ם לאחר חזרה holds that the *tum'ah* fills up the entire tunnel.

12. Q. This happened during *Milchemes Gog uMagog*, Hashem controlled His anger throughout the entire גלות, but now that גוג and all

63. עירובין טו. ד"ה ומטמא.

64. בתש"ח"א ס' תע"ו.

65. תוס' כתבות ד'.

66. אהלות פ"ב מ"ד.

67. אהלות פט"ו מ"ט בפיה"מ, ור"ש שם בשם ספרי זוטא.

68. אהלות פרק ו' משנה ה'.

the other nations with him came to fight, Hashem let out all His anger for all what the non-Jews did to us throughout the whole גלות. And He poured his wrath on the non-Jews and the entire world shook, all the fish, birds animals reptiles, and every person on the earth shook! Mountains exploded, buildings collapsed, and Hashem rained ברד and fire on the war planes, and wiped them out. What a 'קיודש ד' (יחזקאל לח). At the same time there was a frightening מגיפה amongst the non-Jews, and their bodies were falling apart (זכריה יד,ג). I was amongst the cleaning crew, and I entered a beaten, roofless building. I was standing on the second floor next to the elevator shaft ('shaft' is the hollow space which an elevator goes up and down in), which was missing the elevator. On the bottom of the elevator shaft, there was a כזית מן המת. A *keli* fell into the shaft and got stuck midway, that *keli* is now covering the empty space next to the ceiling of the first floor. I stood on the second floor, did I become *tamei*⁶⁹ (?)

- A. According to the Rash Rosh and Gra⁷⁰, and other *meforshim*, the *tum'ah* doesn't travel to the second floor, because there is no *ohel* above the *tum'ah* on the second floor that would cause the *tum'ah* to spread out to the whole second floor. However, the Ra'av and seemingly the Rambam⁷¹ hold, that the second floor is *tamei*. The Mishnah Acharonah explains that since the *keli* that is being an *ohel* over the first floor is most probably overlapping on the top of the ceiling of the first floor, and while a *keli* is being *ma'ahil* on a *meis*, it has the *din* like a *meis*,⁷² so the ceiling of the second floor is being *ma'ahil* on the *keli* which is like a *meis*, and that makes the *tum'ah* spread across the second floor.

ד' אמות של מת

69לשיטות שעכו"ם מטמאים באהל.

70אהלות פרק י משנה ד.

71. פט"ז מטומאת מת ה"ג, וכ"מ בפיה"מ דכל העליה טמאה, אמנם בכס"מ פ"ה הרמב"ם דרק נגד הכלי [אפי' שלא כנגד הטומאה] טמאה, ולא כל העליה, כמש"כ התויו"ט. ולדברי הרע"ב דמשמע דמטעם גוד אסיק (כס"ד דהר"ש), א"כ אפי' יש כמה עליות הכל טמא, אבל לפי המשנה אחרונה רק העליה השניה.

72. כמש"כ הר"ש שם פ"ז מ"ב.

13. Q. בחסדי ד' most people got up for תחיית המתים. However, there was one קבר that had a big מצבה that was written on it, and another מצבה was engraved פ"נ הבעל גאון. I passed by within four *amos* to see how every word of *Chazal* was נתקיים, did I become *tamei*?

A. The Gemara⁷³ says that מת תופס ד' אמות, and רש"י explains that you become *tamei* if you go within אמות ד' – this is in order that you shouldn't by mistake touch or be *ma'ahil* over the *meis*. If there is ten טפחים מחיצות high, that is a היכר, and there is no חשש that you will by mistake be נוגע or *ma'ahil*. If the walls itself are *tamei* (like a קבר), according to ר"ש (בתוס' ב"ב) there still in no *gezeirah*, and according to רש"י there is a *gezeirah*, and if you go within אמות ד' of the קבר you are *tamei*. The מחבר (שע"א ס"ה) paskens like the ר"ש, however the ש"ך brings the ב"ה that one should be *machmir* like the רש"י. The *Acharonim*⁷⁴ explain the opinion of the Rambam, that there is no *tum'ah* at all, rather it's an *issur* for a *kohen* to go within אמות ד', but if you weren't נוגע or *ma'ahil* you don't become *tamei*.

טומאת אהל

14. Q. There is a *meis* in a tent that's made from material which is *mekabel tum'ah*, does that stop the *tum'ah* from spreading to the rest of the room?

A. Tosafos and the ראב"ד hold that a tent which is *mekabel tum'ah* can't stop *tum'ah* from escaping, and wherever it says that an *ohel* is *mafsik*, it is either attached to the ground, or made from material that is not *mekabel tum'ah*. The ר"ש however holds that there is a special *chidush* by *ohel* that when it's pitched like a tent, it stops *tum'ah* even though it is *mekabel tum'ah*.⁷⁵

15. Q. Now that the גאולה is here, the sons of בן רכב don't need to dwell in tents anymore (ע' ירמיה לה). At the time that the tents were in

73. סוטה מד.

74. סד"ט עמ' קצב, ומרכה"מ פ"ו ה"ט מטומאת מת.

75 תוס' שבת כז: ד"ה ואין וראב"ד פ"ה מטומ' הי"ב, ור"ש אהליות פ"ח מ"א.

use, there was a *meis* inside. Now that they took apart the tents, are they still *tamei*?

- A. The Chazon Ish⁷⁶ is מסתפק, since the reason טומאת אהלים is *tamei* isn't because it's a בגד, rather it's a unique new type of *tum'ah* called *ohel*. And just like a בגד that ripped loses its *tum'ah* once it's not a בגד, perhaps a tent, which is dismantled and not meant to be a tent anymore, may lose its טומאת אוהל, since it's not an *ohel* anymore.

Schachos upraos

16. Q. I was walking outside a בית הקברות under a tree that is partially in and partially out, did I become *tamei*?

- A. The Mishnah⁷⁷ says that סככות, which means a branch canopy, that can hold a מעזיבה בינונית is an *ohel*, and the Gemara (גדה סח:) says that סככות is *assur mid'Rabbanan* for a *kohen* to go under. There are a few *shittos* why it is only *mid'Rabbanan*.

1) Rashi holds that the case is that there is a *meis* under one branch, and you do not know which one, and *min haTorah* if you walk under the tree you are *tahor* because it's a *safek tum'ah* in a *reshus harabim*, but *Chazal* were *machmir*, but if you know which branch it is under, you can go under the other branches.

2) Many Rishonim⁷⁸ explain that even though the branches are not a טפה wide, but since it's all from the same tree, *Chazal* gave it a *din* of an *ohel* even though you don't have a complete טפה, it has a *din* of a טפה, as long as the branches⁷⁹ are within a טפה from each other (רמב"ן), or three טפחים, according to the מאירי, or if you can put the tar

76. אהלות ט,ג.

77. אהלות פרק ח' משנה ב'.

78. ר"ש (אהלות פ"ח מ"ב) ראב"ד (פי"ג ה"ב) תוס' רמב"ן ורשב"א (גדה נז).

79. אמנם עלים שאינם מתקיימים בימות הגשמים לא נחשבים כאהל כמבואר במתני', ובתש' איתן האזרחי ס"י ז', ולכן אם רק מחמת העלים נסתם הסדקים, לא נחשב אהל מן התורה, ורק אם יכול לקבל מעזיבה בינונית בין הענפים (לדעת הר"ש וראב"ד) אז נחשב כאהל מדרבנן.

that is used for a מעזיבה בינונית and it won't drip through the cracks (ר"ש)⁸⁰.

3) The Rambam holds that *min haTorah* an *ohel* has to be strong enough to hold a מעזיבה בינונית, (and if the branches can hold it, then it is an *ohel min hatorah*) and if it can't, then the *tum'ah* is only *mid'Rabbanan*.⁸¹

In short, according to רש"י the *chidush* of סככות is by a *safek*, according to the ראב"ד וסיע' the *chidush* is that you are מצרף the branches, and according to the Rambam the *chidush* is that even though they aren't strong enough. The טור (יר"ד ס' שס"ט) says the *chidush* of סככות like רש"י, and the פרישה וש"ך say that if you know there is no *tum'ah* under this branch, a *kohen* could go under. The Shevet הלי (ח"ה ס' רנו) says that it could be that the טור was only *meikel* if the branches are a טפה apart, then even according to the Ramban they are not מצטרף.⁸²

חיבורים לחלל הרב

17. Q. As I was cleaning up the bodies of the non-Jews from *Milchemes Gog uMagog*, I wore leather gloves, and touched the bodies with a metal stick. לכאורה, the metal stick is an *avi avos hatum'ah* (because of the *din* of *cherev k'chahal*), the gloves are *av hatum'ah*, and I am a *rishon*, and I can *toivel* and be *tahor* at night (למ"ד גוי אינו מטמא באהל). However, I am מסופק maybe just like there is a *din* of *tum'ah b'chiburin* (Shimon touches Reuven while Reuven is touching a *meis*, Shimon is *tamei* for 7 days), when touching a *meis*, so to by a *chalal cherev*, and since I touched the

80. לר"ש יכול לקבל מעזיבה בינונית מביא את הטומאה מדרבנן, וחוצץ מן התורה (לפירושו דמיירי שיש אוירים בין הענפים), ולרמב"ם מעזיבה בינונית מביא וחוצץ מן התורה (לפירושו דמיירי לענין חוזה), ומדרבנן מביא גם ביכול לקבל רק מעזיבה רכה.

81. ולדעתו אין מקור לצרף הענפים לטפה, ודוקא כשיש ענף רחב טפה מביא את הטומאה (כן הוא הסכמת האיתן אזרחי ותוס' יו"ט שם דלא כדעת השואל שם).

82. ובמנחת יצחק ח"ד ס' לא' היקל לעבור במכונית תחת אילן הנוטה מבית הקברות של גוים, ובפרט כשהחלונות סגורים עיי"ש..

gloves while they are *mechubar* with the *chalal cherev* (the metal stick), I am *tamei* for 7 days?

A. The מנ"ח is מסופק and is נוטה that there is a *din* of בחיבורים by a *chalal cherev*. The Chazon Ish and מקדש דוד prove that there is no *din* of בחיבורים and it seems like that from the פט"ו מ"ב. However the רש"ש there argues, וע' כס"מ פי"ז מטומאת מת ה"ה.⁸³

18. Q. A טמא מת touched a wooden chair, is the chair an *av hatum'ah* or a *rishon*?

A. The *Mishna Achronah*⁸⁴ says a big חידוש, that according to the רמב"ם that the הלכה of כחלל הרי הוא חרב applies only by touching the כלי that's טמא מת, but not through משא, and the reason is because the טומאה of משא by a מת is not מפורש in the תורה, even though it is learned out from a קל וחומר, the הלכה of חרב כחלל is only on what's מפורש in the תורה. Therefore, since the דין that פשוטי כלי עץ (wooden כלים that don't have a קיבול), that are ראוי for מדרס is מקבל even טומאת מת is not מפורש in the תורה, there is no דין of חרב כחלל on פשוטי כלי עץ, and if a טמא מת touched the chair it would be only a *rishon*. However, from the fact that the ראשונים and other אחרונים didn't mention any difference if the כלי has a בית קיבול or not, it would seem that they disagree.

טומאה שהנזיר מגלח עליה

19. Q. Once again there are נזירים all over Yerushalayim! A *nazir* borrowed my keys, and then I remembered that it was in an *ohel* of a *meis*, did he become *tamei* because he touched a *chalal cherev*?

A. The Rambam⁸⁵ says that a *nazir* that became *tamei* through a *chalal cherev* doesn't need *haza'ah* on days three and seven, and this *halachah* is specifically by a *nazir*, so he can continue his *nezirus*, but anyone else needs *haza'ah* on days three and seven. The *meforshim* wonder how

83. מקד"ד מט"א, חזו"א אהלות ט"ו, תפא"י ורש"ש אהלות פט"ו מ"ב, ומנ"ח מצוה רסג.

84. כלים פי"ח מ"ז.

85. נזירות פי"ז ה"ח.

could it be that because he's a *nazir* he doesn't become *tamei*? The Chazon Ish (אהלות כהן) and גרי"ז (נזיר נד) explain that of course a *nazir* also becomes *tamei*, and needs *haza'ah* on days three and seven, however such a *tum'ah* that's not actually from the *meis*, is not the type of *tum'ah* that is סותר his *nezirus*, and he can continue counting while he is still *tamei*.

20. Q. I am a *kohen* and I was asked to speak by a לוייה. I stood outside the *ohel* of a *meis*, and held a microphone that was plugged into a loudspeaker that was in the *ohel* of a *meis*. Am I *tamei* for seven days? And if I am, is it מותר for a *kohen* to do so?

A. The loudspeaker is an *avi avos hatum'ah* (because of *cherev k'chalal*). If the wire is in the *ohel* of a *meis* it is also *avi avos*, and the person that touches the microphone becomes *tamei* for 7 days. If the wire is not in the *ohel* of a *meis*, then if it's considered as one *keli* when attached, the wire and microphone are *avi avos*, and the person becomes *tamei* for 7 days, and if it's considered as separate *keilim* then the wire is an *av hatum'ah*, and the person would be a *rishon*. What defines if it's considered one *keli* or a gathering of *keilim*? The Chazon Ish (כלים כו, ד'-) (-) has three מהלכים (see chapter 11 question 21) and according to his first מהלך it would seem that a speaker and microphone are not one *keli*, but according to the second and third מהלך they are considered one (עיי"ש).

Concerning כהנים, the Rema (י"ד סי' שס"ט) writes that the מנהג is to be *meikel* on the *din* of *cherev k'chalal*, and a *kohen* can touch a *keli* that was in an *ohel* of a *meis* even though he becomes *tamei* for 7 days. The Sha'agas Aryeh⁸⁶ says that by *tum'ah b'chiburin* (when touching a person or *keli* as it is still becoming *tamei* from the מת), it's *assur*, since according to Tosafos (נזיר מב:) such a *tum'ah* a *nazir* would have to start his *nezirus* again, a *kohen* can't become *tamei* to that. Even though the Rambam disagrees with Tosafos and holds

.86. חדשים סי' יא'.

that *tum'ah b'chiburin* is not *min haTorah*, we can't be *meikel* in consideration of Tosafos.⁸⁷

87. אמנם הביאור הלכה בס' ת"ט ד"ה מפני מיקל בזה, (וכ"כ הרש"ש עירובין לא' בדעת רש"י), וע' שונה הלכות שם שדברי הבה"ל צ"ע.

instances where there was no *maga*, such as with gloves. Otherwise the *tum'ah* would be transmitted via *maga*.

Maga

What is Maga?

2. **Maga** is physical contact between the *tamei* and the *tahor*. It makes no difference if the *tamei* touched the *tahor* or the *tahor* touched the *tamei*. Hair and nails are considered part of the body, and contact with them is considered *maga*. So if the hair of a *tamei* lightly brushes the hair of a *tahor*, the '*tahor*' is no longer *tahor*.

Beis Hastorim

3. Parts of the body which are considered *beis hastorim* (hidden areas) do not contract *tum'ah* via *maga*, however, see footnote.* Inside the mouth, between toes, and underarms are some areas which generally qualify as *beis hastorim*.

Tum'ah B'chiburin of Maga

4. A *din* called *tum'ah b'chiburin*,*⁴ says that while a person is touching a *yoledes* (or her friends), the person gets a partial *din* of an *av hatum'ah*⁵: all clothing and *keilim* and any food or drink that he touches **while** touching the *tamei* become a *rishon letum'ah*. Those food and clothing could further make a *sheni* for *chullin* and continue to make a *shlishi* for *terumah*.
5. There are two exceptions to this *din*. Even while touching a *yoledes* a person is not *metamei*: one, another person, and two, a *kli cheres*. As we will learn in Chapter 9, *mid'Rabbanan* a person's hands can become *tamei* even from a *rishon letum'ah*. Therefore even though *tum'ah*

* While *tum'ah* is not transmitted via *maga* in the areas of *beis hastorim*, it is important to note that most instances of contact will also qualify as *heset* or *masa* which do transmit *tum'ah* even in a *beis hastorim*.

4. זבים פרק ה משנה א.

5. כן הוא הנוסח של הר"ש אהלות פרק א משנה ה. ונוסח הרמב"ם בפיה"מ זבים פרק ה משנה א, שהוא ראשון, ואעפ"כ יכול לעשות ראשון.

b'chiburin will not be *metamei* another person, by touching their hands, their hands will become *tamei*, and require *netilas yadayim*.*

6. When the *chibur* (touch of the *tamei*) stops, the person converts to a regular *rishon letum'ah*. From that time on the person can no longer be *metamei keilim*, and the food he touches will only become a *sheni*. Drinks that he touches still will become a *rishon* (see Chapter 8), and he will still make someone else's hands a *sheni*.

Leah touched Rochel the *yoledes* with one hand while holding a gift in the other hand. Leah becomes *tamei*, and the gift (*keli* or food) becomes a *rishon letum'ah* (if she was touching it directly, but if it's in a bag, or was wrapped in wrapping paper, that's called *masa* and it does not become *tamei*). After Leah stopped touching Rochel, she's still *metamei* all food she touches, and if she holds little Dina's hands as she walks home, Dina's hands are *tamei*. On her way home, Leah needs to *toivel* herself and all her clothing from snood to shoes.⁶ Additionally, Leah needs to be careful not to touch any *terumah* until the night, and Dina needs to wash *netilas yadayim* before she touches *terumah*.

Rochel the *yoledes* also touched her own children. So, whoever is old enough to *toivel* will do so, but little one-year-old Chaim'ke, a-year-and-a-day-old Sara'le, and a-year-and-two-days-old Areh'le, probably won't *toivel*. They will have to be watched carefully to make sure they don't touch food that is meant to stay *tahor*.

If Tatty picks up little Chaim'ke, he won't become *tamei* from him, because Chaim'ke is a *rishon* and cannot make a person *tamei*. But, if Chaim'ke touches Tatty's hands, Tatty has to wash *netilas yadayim* before touching *terumah*.

* As we will see in Chapter 9, the *Rabbanan* distinguished between the *tum'ah* of *yadayim* and food. Although both can become a *sheni*, *yadayim* can never become a *rishon*, whereas food can become a *rishon* if they come into contact with an *av hatum'ah*, or partial *av hatum'ah*, as in this halachah.

6. ולדעת הגר"א (אליהו רבה כלים פרק א משנה ב) דוקא בגדים שנוגעים בגוף, אבל אם לובשת גרבים א"צ לטבול הנעלים. ודעת הרא"ש (זבים פרק ה משנה א) אינו כן. ודעת רש"י (בבא בתרא ט, ב) דדוקא בגדיו שלובש, ולא שאר כלים שנוגע בהם, אבל התוס' כבר הקשו עליו מכמה מקומות שמבוארים שמתמא את כל הכלים שנוגע בהם.

Masa

What is Masa?

7. **Masa** is when a person who is *tahor* lifts or moves a *tamei*, either directly with his body, or by his weight (such as on a seesaw). Moving by blowing with your mouth is not considered your *koach* (even though if you blow out a candle on Shabbos, or you damage something by blowing, it is considered your *koach*). Likewise, moving by electric means is not considered your *koach* to be *metamei* by way of *masa*.

Don't panic if you pressed the button for the elevator, and when the door opens out walks a *yoledes*. It's not considered as if you moved her. The same goes for a bus driver or an airplane pilot.

8. Even if you move only a part⁷ of the *tum'ah*, it is still considered *masa*.

Rochel the *yoledes* asked her daughter Genendel to help her put on her shoes, and Genendel picked up her mother Rochel's foot, she became *tamei* by way of *masa*, even if she was wearing gloves [and didn't actually touch Rochel].

9. Even if you move the *tum'ah* with a stick, it is still considered *masa*.

Rochel (the *yoledes*) is being seen by Zanvil the dentist, and he stuck an instrument in her mouth that moved Rochel's mouth a bit, the dentist became *tamei* by way of *masa*. (He is also *tamei* for having moved the saliva in her mouth.)

Tum'ah B'chiburin of Masa

10. The *halachah* of *masa* is that, as with *maga*, **while** lifting or moving, the person gets a partial *din* of an *av hatum'ah*. The person and his clothing

7. בדין משא מקצת הדבר המטמא כמו נבילה, דעת הגר"ח (פרק ח מהלכות משכב ומושב הלכה ד) דצריך להזיז את כל הדבר, והחזו"א (שם בגליונות, וכן בזבים ד, י) חולק דמפורש בתוספתא דהמוזיז נימי נבילה טמא במשא. והמקדש דוד (מח, א) כתב דאפשר ידי שאני דהוי כמזיז כולו. אמנם ביולדת וחבורתיה מבואר מפורש במשנה זבים (פרק ה משנה ד) דשייך טומאת משא אפי' אם נושא מקצת הטמא. והגר"ח פי' דהוא דין מחודש ביולדת וחבורתיה משום אבן מסמא, והמקדש דוד פי' דהחילוק הוא בין אדם לשאר דברים, דבאדם אי אפשר לחתוך האבר, לכן הוי כנושא כולו, משא"כ בנבילה או כלי שאפשר לחתכו, אין משא מקצתו כמשא כולו.

and any *keli* that he is touching at the time become *tamei*. After stopping the act of *masa* the person converts to a *rishon letum'ah*, and can make food and drinks *tamei* but not a *keli*. However, he can be *metamei yadayim* by touching another person's hands, and they will need *netilas yadayim*.

On the way out of his practice, Dr. Zanvil gave *shalom aleichem* to Chanoch from Shevet Reuven. Even though the good doctor is no longer in the act of *masa*, Chanoch must wash *netilas yadayim* before touching *terumah*.

Heset

What is Heset?

11. **Heset** means that the *tamei* holds up⁸ or moves the *tahor*,* either directly with his body, by holding a stick in his hands, or even while wearing gloves. There is a *chiddush* pertaining to *heset*, that the stick has to be held by a revealed area of the body, such as one's hands. If, however, the *tamei* holds the stick with a concealed part of the body, such as in his underarm, and used the stick to move a *tahor*, the *tahor* does not become *tamei*.
12. If the *tamei* moved the *tahor* through his *koach*, for example by putting his weight down and thereby lifting a *tahor* [such as is common on a seesaw or a boat], this is also included in *heset*, and the *tahor* becomes *tamei*. However moving the *tahor* by blowing, or by means of electricity, is not considered your *koach*.

8. אף שלמדנו לעיל דלדעת רש"י ור"ש משא היינו הזזה, אבל כאן (יולדת וחברותיה וכן במשכב ומושב) נחחדש דא"צ להזיז, אלא כל שהטמאה מונחת על הטהור, או שהטהור נמצא על גבי הטמאה, הטהור נטמא, וביאר הר"ש דזהו מחמת הדין של אבן מסמא.

* This *heset* should not be confused with the *heset* we learned about in Chapter 1. Here it refers to a *tamei* individual (such as a *zav*) who moves something *tahor* without touching it. The discussion is whether the *tamei* conveys his *tum'ah* to the item that he moved. In Chapter 1 *heset* refers to a person who is *tahor* who moves a *meis* without touching it, for example, by moving by moving the beam it is on. The discussion there was if the mover contracts *tum'ah* from what he moved.

Don't panic if a *tamei* pressed the button for the elevator to go up, thereby lifting *tahor* who was an innocent passenger in the elevator. This is not an instance of *heset*!

Partial Heset

13. There is a *machlokes Rishonim* if moving only part of something by way of *heset** is considered *heset*.⁹

If Rochel lifts part of a blanket while wearing gloves, is the blanket *tamei*? Or, if she opened a fridge and moved just the door did the fridge become *tamei*? (The food in the fridge door is definitely *tamei* by way of *heset*, as the whole objects were moved.)

Tum'ah B'chiburin of Heset

14. **While** the *tahor* is being moved by the *tamei* through *heset*, the (now ex-) *tahor* has a partial *din* of *av hatum'ah*, and is *metamei keilim*.

Genedel has one hand on the table while holding a basket of food. Rochel is very conscientiously keeping her distance, and is on the far side of the table. Suddenly, Rochel accidentally knocks into the table, moving Genedel's hand twelve feet away! Gevalt! Genedel and all the clothing she is wearing, and the basket in her hand all have the status of *rishon letum'ah*, and the food inside the basket became a *sheni letum'ah*!

Elyono shel Zav

15. **עליונו של זב** (also called **מדה**) is whatever object is on top of the *tamei*.¹⁰ Even if when the finger of a *yoledes* is under a stone,¹¹ a *tahor* who's on the stone becomes *tamei*. This is also known as **על ידי אבן מסמא**.

* It is important to note that when doing *heset* upon a part of an object by placing one's hands beneath the object, it will become *tamei* anyway because of the *din* of *elyono shel zav*, which will be explained below. This *sif* discusses a *heset* that does not include placing one's hands beneath the object. Additionally, it is worthwhile to point out that this *sif* discusses an instance where there is no transmission of *tum'ah* via *maga*, such as when the *yoledes* is wearing gloves.

9. לדעת תוס' (עירובין כז, א ונדה לא, ב), היסט היינו דוקא כשמזיז כולו, ולדעת הראב"ד בתו"כ [פרשת זבים פרשתא ד פרק ו אות יד] אפי' בשהזיז מקצתו.

Tum'ah B'chiburin of Elyono shel Zav

16. Regarding *tum'ah b'chiburin*, the same *halachos* mentioned regarding *masa* and *heset* apply to *elyono shel zav*.

Wrapped up in the dancing at her friend's *chassunah*, Rochel sticks her finger under the *kallah's* chair to get ready to lift her up. Right before she lifts the chair in the air, she remembers that she is *tamei* the *tum'ah* of *yoledes*. She pulls her hand back, but it was too late. The *kallah* and her gown are *tamei*! Even after Rochel removed her fingers, the *kallah* is *metamei* any food she touches, and all of the happy guests who held her hand while dancing to יהודה בערי ישמע נשמע, have to wash *netilas yadayim* before touching *terumah*.

10. זבים פרק ה משנה ב. הראשונים הקשו מה החילוק בין היסט לעליונו של זב, ולמה צריך ללמוד משני פסוקים. ומדברי רש"י בשבת (פג, ב ד"ה כל הטמאות) משמע דעליונו של זב הוא כשנמצא על גביו, והיסט היינו בכף מאזנים. והתוס' בנדה (לא, ב ד"ה תחתון) כתבו דהיסט היינו דוקא כשמזיז כולו, אבל אם נמצא על גביו אפי' אינו מזיז כולו, כגון בשמיכה שמקצתו על הזב ומקצתו נגור על הרצפה. ומהרמב"ם (פרק ו מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ג) מבואר שאם נמצא דבר טהור על גבי זב בלי שיזיזו אינו אלא טומאה דרבנן, אבל אם מזיזו היינו היסט וטמא מן התורה [אבל אם הטהור נושא את הטמא (דהיינו משא), שיטת הרמב"ם היא שאין צריך שיזיזו]. ומדברי הרמב"ם בנדה (לג, א) נראה דהדין של עליונו של זב מגלה דאפי' עשר מצעות על גבי הזב הוא בכלל הדין של היסט.

11. לדעת התוס' בנדה (נה, א ד"ה אבן) דוקא כשאצבע הזב נדחקה תחת האבן, דאם לא כן הרי הוא כמו באויר. וכע"ז כתב המאירי בעירובין (כו, א) שהטהור מכביד על אצבע הזב (אלא שלדעת תוס' אין צריך שיהא מכביד).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I prepared the oil for the מנורה, in glasses that are very narrow at the top, that you can't fit in a finger, (like the prepared ones that are sold in stores), and a *yoledes* moved them, did the oil become *tamei*? (ע' תוס' חולין)
(עא: ד"ה אטו, וראשונים שבת פד: , וג"ב תנ' או"ח קל"ז

A. the gemara says that pachim ktanim are tahor b'zav, according to Rashi this means that a kli cheres that has a narrow opening that you can't stick in a finger, the kli can not become tamei, even through heset. This is based on two rules. 1) masa/ heset only apply when there is a possibility of maga, 2) even though it is possible to stick in a hair, a hair can only be metamei if there is a possibility of the basar touching. According to Rashi even if the kli cheres would have a wide opening but it is sealed with a tzamid pasil, the kli and its contents wouldn't become tamei through heset. Tosafos proves from many places that the contents of a sealed kli cheres do indeed become tamei through heset, however they agree with Rashi by a narrow opening which is not meant to ever have a negia inside, that it doesn't become tamei through heset. The Rishonim¹² cites an opinion to answer Rashi, that although the contents of the keli become tamei through heset, the actual keli doesn't become tamei. However, tosafos¹³ hold that even the contents of the keli do not become tamei by pachim ktanim. The same machlokes is found amongst the achronim. The Bach¹⁴ explains that the reason why the oil in the פך שמן didn't become tamei from the yevanim, was because the opening was very narrow, and the Noda Biyehuda says that would not suffice for the contents of the keli.

The Geonim¹⁵ explain the halacha of pachim ktanim that don't become tamei, through midras, since it's not fit to sit on, and the Ramban¹⁶ says

12. רמב"ן ומאירי בשם י"מ, ותוס' הרא"ש בשם ר"י בר שמשון.

13. חולין עא: ד"ה אטו.

14. או"ח ס' תר"ע

15. וכן פירש הרמב"ם בפיה"מ כלים פכ"ד מ"י, ולהכי השמיט דינו של פכים קטנים, והג"ב או"ח תנ"י קלד' תמה בזה.

16. נדה ה:.

that according to them a narrow kli cheres can become tamei 1) through heset 2) through a hair touching the inside.

To summarize: according to the Geonom Rambam and other Rishonim the oil became tamei through heset, and according to Tosafos and the Bach the oil is tahor. This is only by *cheres*, however by glass since it can become *tamei* from the outside of the *keli* through maga, the glass and the oil are *tamei*. If the cups are plastic there is room to say that even according to Tosafos and the Bach the oil is tamei, see footnote.¹⁷

17. דהנה גם רש"י מודה להא דתנן בכלים פ"ט מ"ו דלבינה שבלעה את הטבעת שנטמא בהיסט, אע"ג דבמצב הנוכחי לא בא לכלל מגע, ודוקא בכלי חרס כיון שהכלי היה ראוי לקבל טומאה מתוכו, ואעפ"כ פוסקים על הכלי שאין הטומאה יכולה ליכנס לתוכה, א"כ גם לענין מה שבתוכה אין הטומאה נכנסת, אבל אם לא הוצרכנו לפסוק על הכלי, וכל הנידון הוא רק על מה שבתוכה, אין שום מעלה שנקרא כלי, ודינו כלבינה שבלעה טבעת.

Chapter 3

Midras

Mishkav and Moshav

1. The Torah says¹ that any chair (*moshav*) or bed (*mishkav*)² that a *yoledes* (or her friends) **sits** or **lays** on becomes an *av hatum'ah*. This is called **מְשַׁכֵּב וּמוֹשֵׁב**. This means that the chair or bed is not only *metamei* food and drinks (which even a *rishon* is *metamei*), but is also *metamei* a person and *keilim*. There is no difference if the *yoledes* sits on a bed or lays on a chair, either way it becomes an *av hatum'ah*. In this way it is different than *maga*, *masa*, or *heset*, where if the *yoledes* touched or lifted a (lightweight³) chair, the chair will become a *rishon letum'ah* and will not be *metamei* a person or *keilim*.

Midras: The Ways of Transmitting Tum'ah to a Mishkav or Moshav

2. The *yoledes* will transmit *tum'ah* to a chair or bed in any of five ways. The first two are mentioned in the Torah, and we mentioned them in the previous *sif*, **shochev** – lying and **yoshev** – sitting. Aside for these, there are three more included in this halachah: **omed** – standing, **nitleh** – it bears the weight of the *yoledes* (e.g., a *yoledes* is on one side of a scale, and a bed or chair is on the other side, and the side of the bed weighs down more, lifting the *yoledes* on the opposite side), and **nish'an** – leaning. The general name for these five ways of conveying *tum'ah* to a *mishkav u'moshav* is מְדַרְסִים.⁴

1. ויקרא טו, ד, ושם, כו.

2. בין שלו בין של חבירו. ובגזול, לדעת רש"י (ב"ק טו, ב ד"ה משכבו) והרמב"ם (פרק כד מהלכות כלים הלכה ז) אינו מטמא מדרס כל שלא קנאו, והתוס' בב"ק שם חולקים והקשו מכמה משניות, וכתבו דאפשר דאף רש"י מודה דטמא מדרבנן, וע' מל"מ על הרמב"ם שם.

3. עי' זבים פרק ד משנה א.

4. זבים פרק ב משנה ד.

Tum'ah B'chiburin of Midras

3. If a *yoledes* sat (or any of the five options mentioned in the previous *sif*) on the chair or bed, the bed or chair is now an *av hatum'ah*, and the rule of *tum'ah b'chiburin* applies here as well. Any clothing or *keilim* that a *tahor* touches while simultaneously touching or moving the chair or bed, become *tamei*.

Rochel the *yoledes* stood or sat or layed or leaned on a bed, and afterwards Genedel sat or layed on the same bed. The bed became an *av hatum'ah*, Genedel became a *rishon letum'ah*, and the clothes that she was wearing and *keilim* she was touching **while** she was on the bed became *tamei* and also have the status of *rishon letum'ah*. When Genedel goes down to the kitchen, she is *metamei* food and drinks but not *keilim*.

Conditions for Creating a Midras

4. In order for something to become *tamei midras*, the *tamei* has to put most of his weight on it. If only part of him is leaning on the *mishkav*, it will not become *tamei midras*.

Rochel was sitting on a chair with her feet on the bed, the chair became a *mishkav* but not the bed.⁵ She was *metamei* the sheet or blanket that her feet touched,* because she herself is an *av hatum'ah*, and is *metamei keilim* by way of *maga*, but the sheet or blanket only became a *rishon letum'ah*, and only what her feet touched directly became *tamei*, but not the layer underneath.

5. A *mishkav* can become *tamei* even if the *tamei* is not sitting directly on it. Even if a *tamei* is on top of ten mattresses, the bottom mattress becomes *tamei*. Moreover, even if there was a material that is not

5. זבים פרק ד משנה ד.

* This assumes that she is not wearing socks. If she is wearing socks, and for whatever reason the socks themselves are not *tamei midras* (she hasn't yet stood in them, or they are made of synthetic material), then even the sheet or blanket would not contract *tum'ah* (unless, of course, the contact qualified as *heset*).

mekabel tum'ah in between the *tamei* and the mattress, the mattress still becomes *tamei* with *tum'as mishkav*.⁶

6. Even if the *tamei's* weight is not discernable on the *mishkav*, e.g., a *mishkav* is under a heavy stone and a *tamei* sits on top of it, the *mishkav* becomes *tamei*.⁷

Rochel sat on a throne made of stone, and under the throne there is a rug, even if Rochel didn't step on the rug, it becomes *tamei midras*.

Designated for a Midras

7. In order for an object to become *tamei midras*, it has to be *meyuchad l'midras*. That is, either its main or secondary function is to sit or lay upon. But if the sitting disturbs the main function of the object, it cannot get a *din* of *midras*.⁸

A cupboard that is opened from the side and is also used as a seat, could become *tamei* with *tum'as moshav*. But if someone lays on a table, or sits on a pot, it cannot become *tamei* with *tum'as moshav*, since sitting on them gets in the way of their main function.

- a. Some *keilim* are made to put part of one's weight on them. A footrest, for example, or a snood or pillow which, while laying, carry the weight of your head. There is a *machlokes* if these *keilim* qualify as *meyuchad l'midras*. Either way it can only become a *midras* by putting most of one's weight on it.⁹

6. זהו החידוש של אבן מסמא לדעת הרמב"ם (פירוש המשנה כלים פרק א משנה ג).

7. זהו החידוש של אבן מסמא לדעת תוס' (שבת פב, ב, ונדה נה, א ד"ה אבן מסמא).

8. כן הוא בתו"כ, ומבואר בהרבה משניות, ומהם כלים פרק כד משנה ד.

9. אם מיועד להשענת רק מקצת הגוף (כמו כרית או שרפרף), יש בזה נדון במפרשים, דהנה במשנה בכלים (פרק כח משנה ה) מבואר דכפה טמא מדרס, וביאר רש"י בסנהדרין (מח, א ד"ה שהוא) דנשענת ראשה עליה, וכ"כ בסוכה (כ, א ד"ה מזבלי), ומבואר דסגי בזה שעשוי להשענת מקצת הגוף. אולם המשנה אחרונה שם נתקשה בזה, ונקט דבעינן עשוי להשענת רוב גופו, וכן מצדד המקדש דוד (סימן נב). אבל החזו"א (כלים ל, כג) הביא כמה ראיות דסגי במיוחד להשענת מקצת גופו. וע' ספר שמועת חיים על המקדש דוד (אות יח) שהביא הרבה ראיות לזה. וכ"ז לענין קביעת שם הכלי כמשכב או מושב, למה צריך שיהא מיועד, אבל כדי להיטמא בודאי צריך שיהא רוב גופו נשען עליו. וכ"כ הראב"ד בפירוש לברייתא דרבי ישמעאל, דכפה טמא אף שמיועד להשענת מקצת הגוף, אבל נטמא רק אם ישב או עמד עליה או השעין עליה רוב משענתו (ועיין כלים פרק כד משנה טז ותפארת ישראל שם אות עה).

- b. A ladder is not considered dedicated (*meyuchad*) for a *midras*, even though you stand on it, because it's not meant for a place to stand on (*hana'as midras*), rather it serves just to get from point A to point B.
- c. Tosafos¹⁰ discusses if a boat that's meant purely as a means to travel from point A to point B, can be compared to a ladder. This discussion applies as well to a car, bus, and plane, as they are also created for the means of transporting from point A to point B. The Chazon Ish¹¹ is inclined to *pasken* like the answer of Tosafos that holds that it is **not*** *mekabel tum'as midras*. Obviously, this applies only to the seats that are part of the vehicle, but if you bring a folding chair onto a boat and a *yoledes* sits on it in the boat, it does become *midras*, because the chair is not meant to get you from point A to point B, as opposed to the chairs that are part of the boat. A cane is not *metamei midras*, because it is not meant to carry the weight of the user, but rather to protect the user from falling.¹²
- d. As stated above, something that is not used for *hana'as midras* will not become a *midras*. But if, once you are using it, you use it also for a *midras* purpose, it is *metamei midras*, for that is considered a secondary function for *midras*.

10. מנחות לא, א (ד"ה שידה).

11. אבן העזר קמד, ת. וע"י מנחת שלמה סימן עב אות ב.

* This *psak* is very important for us. Even though all cars, busses, and planes are *tamei meis* (any person who was in an *ohel* of a *meis* and subsequently touches the vehicle it becomes an *av hatum'ah* as we learned in Chapter 1, #5), and are too complicated to *toivel*, they will only make a person *tamei* through *maga*. To avoid that *tum'ah* you can just put a sheet of plastic or paper, to be *mafsik*, so you won't touch it. But if it's *tamei midras* nothing can stop the *tum'ah*! So if the *Sanhedrin* will *pasken* like the Chazon Ish, then great. If not, after every trip in a vehicle you will *toivel* yourself and all of your clothing, and only the next day will you be able to enter the *Beis Hamikdash* or eat or touch *kodshim*. The simple way to travel without becoming *tamei* would be, like *Mashiach*, on a donkey!

12. שבת סו, א.

In the times of *Chazal*, plaster workers would wear a wooden shoe, called a *sandal shel sayadin*,¹³ to protect their feet from the hot limestone. Its main function was not to help them stand, as would a regular shoe, and would consequentially not be subject to *midras*. However, since the plaster workers would leave them on to walk home with after work, they are *metamei midras*.

Which Keilim are Mekabel Midras

8. In order for something to be *mekabel tum'as midras* it has to be: a., a *keli* (as opposed to a plain, unfinished wooden board that is not a *keli*),¹⁴ and b., according to most rishonim, made from material that is *mekabel tum'ah*,¹⁵ as opposed to plastic or synthetic material (such as Crocs™). However, if it is a *keli* that is made from material that is *mekabel tum'ah*, even though normally it wouldn't be *mekabel tum'ah*, if it is dedicated for a *midras*, it can become *tamei midras*.*

A wooden bench is a *keli*, but has no receptacle (בֵּית קִיבוּל). It would not *mekabel tum'ah min hatorah* if it is not intended for sitting on etc., because it has no *beis kibbul*. But it is *mekabel tum'as midras*, if it is actually meant for sitting on, regardless of the fact that it has no *beis kibbul*, since it is a *keli*.

13. שבת שם.

14. כלים פרק כב משנה ט.

15. רמב"ם כלים פ"א ה"ג וה"ו, ומש"כ בפכ"ג גבי מפץ היינו משום דהוא מין עץ. והנה בגמרא שבת פד: איתא דרק מה שיש במינו טהרה במקוה, מטמא מדרס, ולפירש"י ד"ה שאני, שאם יש לו בית קיבוול מקובל טומאה, וכן פירש הרמב"ם בפירוש המשנה פרק כד' משנה י'. ולפי דבריהם פלסטיק שאינו מין המקבל טומאה כלל, אין לו טומאת מדרס. ותוס' בשבת פד. ד"ה מפץ פי' דמפץ מיירי בשפיה וגמי דאפילו במקבלים אין לו טומאה, והא דאיתא בגמרא דיש במינו טהרה במקוה, כתב הריטב"א דהיינו גידולי קרקע כגון עץ יש לה טהרה במקוה, וכ"כ הפנ"י שם בדעת תוס', וכך כתב הרש"ם בכלים פרק כד' משנה יא. ולפי דבריהם גם כן פלסטיק לא נחשב במינו יש לה טהרה במקוה. אמנם החו"א כלים סימן כג אות יח כתב בדעת תוס' והר"ש דאפילו עור הדג מטמא מדרס לפי דבריהם, וגם גדל מן הים נחשב דיש במינו טהרה במקוה. ודעת התור"ד בנדה (נט, ב) דאבן אינה מטמאת מדרס רק משום דאין זה נוח, אבל אם הוא נוח אפי' אין מקב"ט הוי מדרס, והתור"ד לשיטתו ביומא ב. דכתב דלא כל כלי אבנים אינם מקבלים טומאה, רק אלו שאי אפשר לעשות מהם מלאכה דקה ונאה, אבל אם אפשר מקבל טומאה (ולפ"ז שייך שפלסטיק יקבל טומאה לשיטתו), וא"כ יש במינו טהרה במקוה. וע' חזון איש (כלים סימן כג אות יח) ורש"ש (כלים פרק כד משנה יא).

* Once a *keli* is qualified as a *midras* it is susceptible to other *tum'os* as well, see Chapter 12 #10.

Keilim Larger Than Forty Se'ah

9. There is a *machlokes Rishonim*¹⁶ regarding a wooden *keli* that is more than forty *se'ah*, whether it is *mekabel tum'as midras*. Although פשוטי כלי פז are *metamei midras*, they still must have *keli* status in order to be a *midras*, but once a wooden *keli* is too big to move around, perhaps it is no longer considered a *keli*. Rashi holds it's not *mekabel tum'as midras*, and Tosafos holds it is *mekabel tum'as midras*. All agree that a metal *keli* is *mekabel tum'as midras* even if it is larger forty *se'ah*.

Clothing

10. Most clothes are also *mekabel tum'as midras*, not only socks and shoes that you stand on, and pants and skirt that you sit on, or nightgown that you lay on,¹⁷ but even clothing that you don't put your weight on, such as a scarf, but it can be placed on a chair as a cushion, as a secondary function.¹⁸ A belt that you don't lean on or use as a cushion cannot become *tamei midras*.¹⁹

Becoming Tamei From a Midras

Up until here we discussed how something can become a *midras*. Now let's learn how a *midras* transfers *tum'ah* to others.

11. A *midras* is an *av hatum'ah*, which is *metamei* a person and all clothing he or she are wearing, and any *keli* (besides *klei cheres*) that the person touches while in contact with the *mishkav u'moshav*, in 7 different ways:²⁰

1. Standing,
2. Sitting,
3. Laying.

Someone who sits, stands, or lays on a couch, bed, or chair that a *yoledes* (and her friends) sat, stood, laid or leaned on; the person and

16. רש"י שבת מד, ב (ד"ה מוכני שלה, ושם ד"ה ואינה נמדדת עמה), ותוספות שם (ד"ה מוכני שלה).

17. ראב"ד עדיות פרק ג משנה ד.

18. רא"ש כלים פרק כז משנה ו.

19. נגעים פרק יא משנה יא.

20. זבים פרק ב משנה ד.

all the clothing that the person is wearing (including: hat, shoes, *shaitel*, etc.,) and all *keilim* that they touch while they are on that chair (dishes, etc.,) are *tamei*.

4. *Nitleh* – the *tahor* person or *keli* is held up by it (a *tahor* on one side of the scale, and a *midras* on the other side, and the *midras* weighed down the scale),
5. *Nish'an* – leaning, the *tahor* person or *keli* leaned against a bed or couch that is a *mishkav* or *moshav*,
6. *Maga* – touching,
7. *Masa* – carrying or moving (without touching).

Illustrations of Common Instances of Midras

Let's give a few illustrations of what we have learnt:

Standing

A. Rochel the *yoledes* went to the Mikva and put back on the same socks or shoes she wore when she was *tamei*. Rochel is now standing on something that is *tamei midras*, and she and all her clothing that she is wearing or touching (she comes home and moves some coats and jackets to hang up her coat), or any *keli* or food that she touches, becomes a *rishon letum'ah*. After she removes the shoes and socks, she is a regular *rishon* and can only *metamei* food and drinks.

B. Avraham stood on a rug that a *yoledes* (and her friends) stepped on, Avraham is going to need to make a trip to the *mikveh*, and *toivel* himself and all his clothing, and *keilim*, including the vacuum cleaner, that he touched while standing on the rug.²¹

21. ולענין טרמפולינה (שהמסגרת ממתכת, לשיטות שהולכים אחרי המעמיד [אבל הקפיצים מצד עצמם לא מקבלים טומאה כמבואר בכללים פרק יב משנה ב]), לפי פירוש הערוך (המובא בתוס' שבת טו, ב ד"ה קישורי, ומנחות לא, א ד"ה שידה), דקישורי היינו מה שעושים הליצנים שעומדים על גביהן כדי להיראות גבוהים מאד, ואינם טמאים מדרס כיון שלא נעשו להנאת מדרס, א"כ גם טרמפולינה לכאורה בכלל זה, דלא נעשתה להנאת מדרס אלא רק כדי לקפוץ. אבל לפירש"י דמיירי במה שמלבישים על הנעלים בשעה שעוברים בטיט, אין ראייה, דהתם הרי הוא כמו סנדל של סידין דעיקרו רק לשמור על הנעלים, ואין תכליתו לדרוס על גביו, אבל טרמפולינה עשויה לקפיצה עליה. וגם אינה דומה לסולם שביארו התוס' (מנחות שם) שהטעם שאינו מקבל טומאת מדרס, משום שנעשה רק למעבר, כדי להגיע ממקום אחד למקום אחר, ואם היה אפשר בלי דריסה, יותר היה נוח לו, אבל בטרמפולינה הרי הוא נהנה גם מעצם הקפיצה עליה, ואינה עשויה רק כדי להגיע לאויר.

Touching

Yossele was dressed for Shabbos, and he touched a chair, couch, bed, or clothing, that was *tamei midras*; Yossele must go straight to the mikva to *toivel* himself, his hat, glasses, undergarments shirt, dry-clean-only suit, socks and shoes. If he did not touch his tie while touching the *midras* then the status of the tie is subject to a *machlokes*.²²

Moving

A. Rochel (the *yolodes*) sat on a chair next to the table. After she left, Yossele passed by and bumped into the other side of the table, which hit the chair and the chair moved. Yossele and his clothing became a *rishon letum'ah*, and he has to *toivel* himself and his clothing, and only after it is night can he eat or touch *terumah* or enter the *Beis Hamikdash*.

B. Genendel carried Rochel's shoes in a bag, or moved the *midras* hamper, Genendel and her clothing become *tamei*.

Depiction of the Jewish Home Keeping the Halachos of Tum'ah and Taharah

Now to us, all of this seems almost impossible to keep, because we are not used to being careful with *tum'ah* and *taharah*. But in the times of the *Beis Hamikdash* keeping all of these *halachos* was a part of life. Let's picture what they did then, and try to visualize what we will be going to get used to very soon.

Every Jewish home had a room that looked like a hotel room.* The room was set up with nice beds, chairs, a small table, a small kitchen, and, of course, a worn Sefer Tehillim. This room was for Rochel who just had a baby, and for anyone else in the house who was *tamei*.

Since Rochel was *tamei*, she wouldn't do any laundry, so as not to be *metamei* any clothing, especially since Tatty and Moishe go to the *Beis Hamikdash* almost every day to daven. They couldn't, *chas veshalom*, walk in with socks that are *tamei*. Also, Rochel wouldn't cook during these

22. עיין לעיל פרק ב במצויין שם בציון 62.

* We will refer to this room throughout the *sefer* as the hotel-style room.

periods, because Tatty and all the *kinderlach*, *bli ayin hara*, all eat *chullin b'taharah*. So, Rochel the *kimpeturin* has a real vacation and stays in her room as much as she can. Whenever she does go out, she is very careful not to touch the chairs, tables, and food in the main kitchen. If, *chas veshalom*, she would just open Tatty's socks drawer, all of the socks would become *tamei* by way of *masa* and he couldn't walk into the *Beis Hamikdash* with those socks.

If Rochel accidentally touches or lifts anything outside of the hotel-style room, it's no big deal. The beds were designed to come apart easily, and everyone would eat off of personal sized tables, like desks in a classroom. Moishe and Getzel would run downstairs to the *mikveh* in the yard, and *toivel* the items that became *tamei*. In minutes they were back, and after reassembly, they stuck on a note that says "*tevil yom*, be careful that no *terumah* or *challah* touches the table."

In every home there were three hampers. The *tahor* hamper, the *mikveh* hamper (for clothing that became a *rishon letum'ah*), and a *midras* hamper (which was for the clothing that the *yoledes* and her friends wore). The *midras* hamper was kept in the hotel-style room, because if a *tahor* would move that hamper he would become *tamei* from the *midras* clothing by way of *masa*.

When Rochel was ready to become *tahor*, she would take the *midras* hamper to the *mikveh* and was *toivel* herself and all of her clothing, shoes, chairs and beds (that she wanted to be *tahor*) all at once.*

When she comes out of the *mikveh*, she puts on clothing which she brought with her. These clothing became *tamei* because she held them when she was still a *yoledes*, and they are *tamei* by *maga* (if she held them in her hands), or *masa* (if she carried them in a bag). They all have the status of a *rishon letum'ah* which is not *metamei* a person. When she gets home, she

* This is simplest method. If she were to *toivel* herself first, then, when she would *toivel* the clothing at a later opportunity, she would become a *rishon letum'ah*, because she touched clothing that are *tamei midras*. Then, if she wanted to be completely *tahor*, she would have to *toivel* herself again!

changes into other clothing, and throws these clothes into the *mikveh* hamper. Simple as that.

Alternatively, a service can be arranged, which will provide dry, *tahor* clothing to the people exiting the *mikveh*, for a nominal fee. This will save the *tevulei yom* from needing to *toivel* the clothes they wore home from the *mikveh*. Even simpler!

Various Forms of Nitleh

We have learned that one of the ways to be *metamei* a *midras* is *nitleh* - carrying the weight of the *tamei*.

12. A *tahor* and a *tamei* who are sitting on a small boat, or on a board that sags when one sits on it, even though the board doesn't become a *midras* because it's not a *keli*,²³ the *tahor's* clothing become *tamei midras*. When the *tahor's* weight is pushing the board down, the *tamei* is suspended a bit by the *tahor's* weight.²⁴ This is considered as if the *tamei* is leaning on the *tahor* and his clothing. The person that was *tahor* became a *rishon letum'ah* (not only because he's touching his clothes that became *tamei midras*, but) because either he outweighed the *tamei*, and he was carrying the *tamei* (*masa*), or the *tamei* outweighed him, and was carrying him (*heset*).²⁵
13. Similarly, if a *tahor* and *tamei* were carrying a heavy object together, the *tahor* becomes *tamei*,²⁶ because it is considered as though the *tamei* and *tahor* are leaning against each other, and one is carrying the other. The clothes of the *tahor* are *tamei midras*.²⁷

It is a *machlokes* whether this *halachah* is a *chumrah* that only applies to *terumah*, but for *chullin* carrying a heavy object together is not considered as though the *tahor* or the *tamei* are carrying the other.

23. וספינה, כתב הרמב"ם (פרק יח הלכה ט) דאינה כלי, ועיי' פנ"י (שבת פג, ב) שהחזיק בדעת הרמב"ם. ואפי' אם נאמר שהיא כלי, מ"מ נלמד מהפסוק דַרְךָ אֲנִיָּה בְּלֵב יָם (משלי ל, יט) שאינה מתטמאת.

24. כן הוא לדעת הר"ש והגר"א, ולדעת הרמב"ם הטעם שמא דרס הזב עליהן.

25. זבים פרק ג משנה א.

26. זבים פרק ד משנה א.

27. לפי הר"ש הנ"ל הערה 24, אך לא לפי הרמב"ם המצוין שם.

According to this opinion, if the *tahor* touched food that is *chullin*, the food could still be considered *tahor* for those who are *makpid* to eat *chullin b'taharah*.²⁸ According to others this *halachah* applies to *chullin* as well.²⁹ According to the latter opinion the *chumrah* for *terumah* is that regarding *terumah* it applies even if the *tahor* and *tamei* are carrying a light object.

Rochel and Genendel lifted a broomstick together. Genendel can continue eating *chullin b'taharah*, but it's advisable for Genendel to *toivel* herself and all her clothing (including shoes), because she can't be *mafrish challah* (which has the same *din* as *terumah*), because she and her clothing are considered *tamei* for *terumah* (according to the second opinion).

14. If Rochel (the *yoledes*) is pulling the door open and Genendel is pulling from the other side, to close it, Genendel became *tamei*.³⁰ Similarly, if Rochel and Genendel are pulling both ends of a broom stick or a jump rope, Genendel became *tamei*. Genendel's clothing are *tamei*, though it is a *machlokes* among the Rishonim whether they are *tamei midras*,³¹ or *rishon letum'ah*.³²
15. If Rochel the *yoledes* is carrying a heavy laundry basket, the Mishnah³³ says that the clothing are *tamei midras*. The reason is that since the load is heavy, it pulls her a bit towards the ground. As in the case of *nitleh*, the *midras* side weighs down and supports the *tamei*. Now, the *tamei* is as though he were leaning on the clothing, making them a

28. רש"י (נדה ז, א ד"ה וכולן) והר"ש פרק ג משנה ב.

29. תוספות (שם ד"ה וכולן) והגר"א (באליה רבה שם, אבל בחידושי הגר"א כתב כהרמב"ם).

30. שם פרק ג משנה ב.

31. כ"כ בפ"י הרא"ש שם, וכן משמע דעת הר"ש (משנה אחרונה שם).

32. במשנה איתא וכולם טהורים לבני הכנסת וטמאים לתרומה, ולפי תוס' (נדה ז, א הנ"ל) קאי רק אמשאן קל, ושאר טהורים ששנינו במשנה, אבל בצירור שלנו טמאים אף לחולין. והרש"ש שם כתב דנראה מדעת רש"י דקאי גם אצירור שלנו שטמאים רק לתרומה. והרמב"ם גם כן כתב דקאי על כל הפרק, אלא דאינו מפרש טהורים לבני הכנסת כשאר ראשונים לענין חולין, אלא לענין שאין צריך לישב בבית הכנסת בין הטמאים, ולכן סתם בפרק ח מהלכות משכב ומושב הלכה ט דטמאים, ולא חילק בין תרומה לחולין. ובחידושי הגר"א כתב דהפשטות כהרמב"ם ד'כולן' קאי על כל הפרק, ובאר"ר כתב לפרש טהורים לבני הכנסת כפי' הראשונים דטהור לחולין, ואם נצרך דברי הגר"א ביחד יוצא שגם צירור שלנו הוא חומרא רק לתרומה. והרש"ש כתב דמדברי הר"ש נראה ד'כולן' קאי רק אמשאן כבד, ולא על הצירור שלנו.

33. זבים פרק ד משנה א.

midras. This *halachah* is not *paskened* in the Rambam. There is a discussion in the *meforshim* if according to the Rambam this Mishnah is accepted as the *halachah*, or not.³⁴

Merkav

16. Another *halachah* the Torah discusses is מֵרֶכֶב.³⁵ *Merkav* is something that you sit or ride on with your feet separated, for example a saddle or a bike, and it can become *tamei midras* in all the five forms that a regular *midras* can become *tamei* (standing, sitting, laying, etc.). However, there is a difference between *maga*, and *masa*. If one merely touches a *merkav*, there is no *tum'ah b'chiburin*. So the person will become a *rishon*, but won't be *metamei* his clothing or any other *keli* that he is touching simultaneous to touching the *merkav*. However, when moving the *merkav*, *tum'ah b'chiburin* does apply. Therefore, the clothing worn, and other *keilim* that are touched simultaneous to the *masa* will become *tamei* as well.

What Is Considered a Merkav

17. There is a *machlokes Rishonim* what is considered *merkav*. Some hold that only the handlebars of the bike, or the pommel of the saddle are considered a *merkav*. The rest of the saddle or the seat of the bike is a regular *moshav*, and by touching the seat, even one's clothes become *tamei*.³⁶ Others, however, hold that even the seat of a *merkav* has a *din of merkav*.³⁷

34. עי' חזון נחום שם וחזו"א זכים ד, ו.

35. ויקרא טו, ט.

36. רבינו חננאל (עירובין כז, א), רש"י (שם ד"ה תפוס), והר"ש (כלים פרק א משנה ג).

37. ריטב"א בעירובין כז, א בשם התוספות.

שאל נא את הכהנים תורה

Tumah b'chiburin

1. Q. My couch is *tamei midras*, and one of my kids leaned on it without touching it, and then went and made me supper, is the food *tamei*?

A. leaning on a *midras* makes you a *rishon letum'ah* and you are *metamei* the food.³⁸

2. Q. I wore socks that were *tamei midras*, and then I touched glass cups, did they become *tamei*?

A. The (אמנה סד) מי נפתחה has this *safek*, (if there is a *din* of *tum'ah b'chiburin* which means, while you are attached [becoming *tamei*] from a *midras*, you are *metamei* all *keilim* besides a *kli cheres*, does glass have a *din* of *klei cheres*), and there is no Mishnah or Rambam that discusses this, however the חוץ מכלי חרס לשון is always. The ספר זכרון בית יהודה (ס' כב) says that glass has a *din* of other *keilim* (that does become *tamei*), because we see that a *se'ah* is more than forty *se'ah* is not *mekabel tum'ah*, (רמב"ם כלים פ"ג ה"ג), and a *kli cheres* more than forty *se'ah* is *mekabel tum'ah*, (שם פ"ט ה"ג). Another difference we find that according to the Rambam (שם פ"א ה"י) glass can become *tamei midras*, but a *kli cheres* can't become *tamei midras* (שם ה"ה), so we see that כלי זכוכית has a *din* of שאר כלים, and only for the *din* that it can't become *tahor* through *tevillah*, (לדעת הרמב"ם שם ה"ה) does it have a *din* of *kli cheres*. In the הקדמה לפירוש המשנה it is also משמע that glass is like שאר כלים and becomes *tamei*.

Meyuchad lemidras

3. Q. I went on a trampoline that a *yoledes* jumped on, did I become *tamei*?

A. If we will consider a trampoline *mekabel tum'ah* because the metal frame is being מעמיד the whole trampoline, then you do become

³⁸. זבים ס"פ ב'.

***tamei* because it's נעשה למדרס, meant to stand and jump on. Unlike a ladder that isn't called נעשה למדרס because the rungs are not meant to stand on for the sake of standing, rather to get you from place to place, a trampoline is meant to be jumped on for the sake of jumping. The fact that it's anchored in the ground would not make it נעשה לשמש עם הקרקע, because it's like an *ohel* that even though it's anchored in the ground so it shouldn't fly away, it's still *mekabel tum'ah*.³⁹**

4. Q. A זב sat on an elliptical, and then I went on. Is the seat *tamei midras*, (and then me and all my clothing became *tamei*)? And if the seat is *tamei*, can I *toivel* just the seat, or the whole elliptical is *tamei midras*?
- A. If the seat is meant to sit on the whole time and is comfortable, it is *tamei midras*. But if the elliptical is used mainly standing, and the seat is just to relax for a bit, but it's uncomfortable, then the seat is not a *midras*,⁴⁰. The pedals, however, are *tamei midras*, because it's meant for standing. The rest of the elliptical is not *tamei midras*, only the parts that are meant to sit, stand, and lean.⁴¹

5. Q. A יולדת sat on the כסא של אליהו, did it become מדרס כסא של אליהו?

- A. The Mishna⁴² says that a כלה של כסא according to ר' יוסי is not מדרס כסא, and the ר"ש explains because it's use it only temporary, and therefore it's not considered מיוחד לשיבה (ע' חזו"א סי' כז), מיוחד לשיבה. The רמב"ם says the הלכה is not like ר' יוסי, and the כסף משנה explains, because the משנה in ד' פרק כב משנה ד', is פרק כב משנה ד' that a כלה של כסא is טומאה. The ר"ש also asks this question, and one answer he says like the רמב"ם, and another answer he gives is that the משנה in ד' פרק כב' us referring to other טומאות, but טומאת מדרס it won't be מקבל. So according to that תירוץ, it can be that a כלה של אליהו, is the same

39. הגם שחלוק מאהל, דאהל נעשה כדי לטלטל ממקום למקום, משא"כ טרמפולינה, מ"מ באמת אין צורך לחברו לקרקע כדי להשתמש בו, ורק נעשה ליתר שאת שלא תעוף על ידי רוח שאינה מצויה.

40. כנלע"ד דדומה לשיבת אחורי הקרון דהוי ישיבה של צער, והוי עראי (כמבואר בר"ש פרק כב' משנה ט' בשם התוספתא).

41. כלים פרק כ' משנה ג'.

42. כלים פרק כ"ג משנה ד'.

as a כלא כלה, and is not טמא מדרס, because it's designated to be used only in a temporary fashion, but according to the רמב"ם it is טמא מדרס.

Yad I'midras

6. Q. Since being *toivel* beds and chairs became a daily routine, a company made the 'pop-up' beds, which is made from a few boards held together by a long rope, which takes less than three minutes to take apart and reassemble. I had just *toiveled* the bed and put it together, and a *yoledes* passed by and stepped on the rope that was sticking out of the bed, is the bed *tamei midras* (and anyone that sits on it becomes *tamei* with all their clothing)?
- A. According to the Rash⁴³, there is no⁴⁴ *din* יד for *midras*, and therefore only the rope is an *av hatum'ah*, and the bed a *rishon* because it's touching the rope. However, the Rambam and Gra hold that there is a *din* יד for *midras*, and the rope is a יד for the bed, and the bed is *tamei midras*. (This is only if you stepped on the rope, the first 10 טפחים that is sticking out of the bed, but if you step on the part that is past 10 טפחים, it is not considered a יד for the bed, and the bed is *tahor*.)

ביטול מטומאת מדרס, ושבע לה טומאה

7. Q. I have linen that a *yoledes* sat on and touched it, then I decided to use it for the window shades, so I attached loops and tied the sheets on top of the window, now the room matches perfectly. Then Moishy passed by the window with a tray of food, and the shades touched the food, did the food become *tamei*? (ע' מנהות כד)
- A. The *halachah* is that if you have something that's *tamei midras*, and you change its function (by putting on hooks to hang it up) that it doesn't serve as a *midras* anymore, the *tum'ah* goes off⁴⁵. Now, if the *yoledes* sat directly on the linen, then two *tum'os* happened at once: the linen

43. כלים פרק יט' משנה ד'.

44. אמנם הר"ש בטהרות פרק ז' משנה ז' כתב דיש דין למדרס.

45. כלים פ"ב מ"ו.

became a *midras* (which is an *av hatum'ah*), and also, she or her clothing that are *tamei midras* touched the linen at the same time, and became a *rishon*. When it becomes shades, the *tumas midras* falls off, and it remains a *rishon*. However, if she sat on the Ami and Mishpacha and not directly on the linen, it first became *tamei midras*, and after she touched the linen, the question is, did it also become *tamei maga*, from touching it after it already was *tamei midras*, or once it became *tamei*, it can't become *tamei* again because it's already *tamei*, and if you say that, then in our case the shades will be *tahor*, since the *tum'as midras* fell off. This is a *safek* in the Gemara, and א"י we will get a *psak* from the בית דין הגדול, בקרוב בימינו אמן.

8. Q. On the bottom of the *mikveh* there are boards (screwed in) that were used to sit on, can I stand on those boards when I am *toivel*, (since you are not allowed to stand on a טומאה המקבל when you are *toivel*)?
- A. Many מקואות in Europe were built with boards to stand on, and all the גדולי הדור (מהר"ם פדוואה, לבוש, שארית יוסף, מהר"ם מלובלין, ב"ח ט"ז, וש"ך) discussed this issue⁴⁶, and the לבוש held it was a problem, but all the גדולים were מיישב the מנהג, in different ways, and the מהר"ם מלובלין said not to fix the old מקואות, only the new מקואות should avoid the שאלה. The מהר"ם פדוואה had 3 reasons to be מתיר, 1) the boards are not *keilim*, and only a *keli* has *tum'as midras*. 2) the *tum'ah* is only *mid'Rabbanan*, and once attached to the ground it loses its *tum'ah*. 3) even if it's *mekabel tum'ah min haTorah*, the Mishnah says that if you attach a wooden chair in a building and build on top of it, it becomes part of the building, and is not *mekabel tum'ah* anymore, and the reason is, because then it's definitely there permanently, so the מהר"ם פדוואה says by attaching it and filling it up with water also shows that it's there permanently, and is not *mekabel tum'ah*.

46. מובא כל זה ביו"ד סי' קצ"ח סל"א.

Chapter 4

Maayanos

Maayanos – Bodily Fluids

The Torah (ויקרא טו, ה) says *if a zav spits on a tahor, [he becomes tamei and that tumah extends to his clothes,] he must toivel his clothes as well as himself, and he is tamei (tevul yom) until the evening.* The pasuk uses the example of saliva, but this is true of all *מעִינֹת* (fluids which flow - as a *מעִיָן* - from the body), such as phlegm or nasal mucous.¹ These *maayanos* are all *avos hatum'ah*. This means that if a *tahor* touches or moves the *רוק* of a *yoledes* (or her friends), he becomes *tamei*, as does his clothing and any *keli* (besides a *kli cheres*) that the *tahor* was holding at the time.²

Moist and Dry Fluids

1. The fluids which are derived from the pasuk of *rok* are only *metamei* when they are moist. Fluids which are dry but can be reconstituted by being soaked in lukewarm water are also considered to be moist. However, fluids which are so dehydrated that even soaking in water will not reconstitute them into fluid form are no longer *metamei*. *Dam niddah* (and *zivah*) is not derived from the pasuk of *rok*, it has its own *pasuk* which teaches that it is *tamei*.³ As a consequence, *dam niddah* is *metamei* even when completely dry.

Genendel took the day's garbage out to the dumpster. Inside the garbage was a used tissue that Rochel (the *kimpeturin*) used to wipe her nose, (and the contents of the tissue are not totally dry), Genendel and her clothing are *tamei*, as is any *keli* she was holding at the time.

1. וכן מי רגלים וזוב ושכבת זרע (נדה נד, ב, ושם נה, ב).

2. זבים פרק ה משנה ז.

3. ויקרא טו, לג (עי' נדה נד, ב).

Moishe cleared the table and picked up a cup that Rochel used. We assume that there is a bit of saliva in the cup (unless it was rinsed out).⁴ Now it's Moishe's turn to *toivel* himself and all of the clothes he was wearing.

Rochel has to be careful to keep a distance (or wear a face mask) when speaking with Genedel, (especially if Genedel is wearing a garment that is dry clean only,) because if a bit of saliva lands on Genedel, she and her clothing will become *temei'im*.

Therefore, there was a special garbage can in the hotel-style room in the house and all the *tehorim* in the house were careful not to move it, and when the garbage was removed it was placed in a special bin that everyone knew not to move unless they are ready to *toivel* themselves and all the clothes they are wearing. In the days of old, the sanitation department could employ *temei'im* to clear the trash. Today, with automated garbage trucks, even *tehorim* can press the button. As stated in Chapter 2 #6, pressing a button is not *masa*.

Bodily Fluids Which Are Not Considered Maayanos

2. Blood from a cut, tears, or milk, are not considered *maayanos*, and when secreted by a *yoledes* (or her friends) do not get the status of *av hatum'ah*.*

The Gezeirah of Unidentified Saliva

3. *Chazal* were *gozer* (in Usha, see Chapter 7)⁵ that any saliva which was found and we don't know who it came from is assumed to be *tamei*. This is because there are so many suspects who are at risk of their

4. והיינו דחיישינן שיש קצת רוק שעדיין לא נמחה. אבל אם באמת נמחה מעיקר הדין בטל ברוב, כמבואר בתוספתא פ"ה דטהרות, הובא בר"ש מ"ד מ"ו, ורמב"ם פרק ב מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ו, (וע' מל"מ שם פרק א הלכה יד). והחזו"א (טהרות סי' ח, אות יג') הקשה אמאי באמת חיישינן לרוק שלא נמחה, ובעלמא לא חיישינן, ואפשר דבמקרה בעלמא שנפל רוק למים לא גזור, אבל בשותה שהוא מעשים בכל יום, לא רצו לתת כל אחד תורתו בידו, ויש שאין רואים טוב כ"כ, ולא יבחנו שיש קצת רוק שלא נמחה, וגזרו משום לא פלוג.

* These are, however, considered *mashkin* that are *mekabel tum'ah*, and are therefore subject to the various *halachos* which will be discussed at length in Chapter 8.

5. טהרות פרק ד משנה ה.

saliva being *metamei*. Aside for a *yolede*s and her friends, there is also a non-Jew, and *amei ha'arezt*⁶ as we will discuss in the following chapter.

If you pick up, or kick, an unidentified, used tissue which is on the floor, you, and all of your clothing, are *tamei*!

4. According to some opinions,⁷ this *gezeirah* applies only in a city where it is known that there is a non-Jew or a Jew who cannot (e.g., a *shotah*), comply with the rules of *tum'ah* and *taharah* in the city. But a city⁸ where all of the *temei'im* know not to leave any saliva or tissues in the street was not included in this *gezeirah*.⁹ However, others hold that even where there is no *shotah* or a non-Jew, the *gezeirah* still applies.¹⁰

The Gezeirah of Saliva in Yerushalayim

5. In Yerushalayim, where everyone is more careful about *tum'ah*, there was a system set up to avoid interaction which would spread *tum'ah* (social distancing!). During the *yamim tovim*, when the majority tries to stay *tahor*, the middle of the street was reserved for *tehorim*, and the *temei'im* would walk on the side. During this period, only the saliva that is found on the side of a street is assumed *tamei*. During the rest of the year, when those careful to remain *tahor* were in the minority, they would walk on the side of the street, and the *temei'im* would walk in middle of the street. At those times, any saliva found in the middle of the street is assumed *tamei*, and any found on the side of the street is

6. תוס' שבת טו: ד"ה ועל בגדי ע"ה, וחזו"א טהרות סי' ז אות א.

7. רא"ש (טהרות פרק ה משנה ח), וכן דעת הגר"א שם והביא ראה מהתוספתא פ"ו ה"ז, וכך כתב בפירושו שם.
 8. ובתוספתא איתא דרבי יהודה סובר דוקא במבוי שרגילה ליכנס, אבל שאר מבואות טהורות, ולכאורה קיימא לן כסתם מתני' שהוא רבי מאיר דכל העיר טמא. וכתב החזו"א (שם אות ב) דגזרו גם במבואות וחצירות של חברים. אמנם יתכן שיש למעט במחלוקת, וגם רבי מאיר מודה באופן שמסתבר שלא נכנסה כגון בבית הכנסת, שלא גזרו, ורבי מאיר מחמיר רק באופן שאין סיבה שלא נכנסה לשם, אלא שאינה גרה שם, וצ"ע.
 9. כל זה נהגו בבית שני, ולעתיד לבא נזכה ונחיה ונראה, דלפי המדרשים שבכל שבת ור"ח יעלו לבית המקדש, וזהרו מטומאה כל השנה, וגם אפי' להתולקים על הרא"ש שאין צריך שיתחזק שוטה בעיר, מ"מ יתכן שאחרי שכולם בקיאים וזהירים יבטלו הגזירה, ומ"מ עד שיעמדו ב"ד הגדול על זה הגזירה במקומה.
 10. רמב"ם בפירושו המשנה שם.

assumed *tahor*. (Outside of Yerushalayim, even saliva found on the side of the street is assumed to be *tamei*).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. Hashem brought back all of his kids that he sent to גלות (ירמיה לא ו' ז'), and He bestowed on us so much good like a flowing river (שם יא), חתונות (שם יב), and the worst צרות are once again running regular without social distancing (שם יג), and the worst צרות turned out to be the biggest שמחה (שם). It's so emotional I started to cry from happiness (שם ה ברד"ק) and my tears were all over the place. I happened to be a *yoledes* now, are those holy tears *metamei* everything they touch?

A. According to Tosafos¹¹, *min haTorah* tears are not considered a *mashkeh*, but *mid'Rabbanan* if you have a *revi'is* it is a *mashkeh* and can be *metamei* food, *keilim*, or *yadayim*, and according to the Rambam and Ra'avad¹² it is a *mashkeh*, and you don't need a *revi'is* to be *metamei* food, *keilim*, and *yadayim*.

11. כריתות יג.:

12. משכב ומושב פרק ב' הלכה טז.

Chapter 5

Non-Jews, Avadim, and Amei Ha'aretz

Non-Jews

1. *Min haTorah*, a non-Jew cannot become *tamei*. [This is because they are not suited to receive any *kedushah* or *taharah*, in contrast to the *Yidden*, וְשִׁרְאֵל עִם קָרְבוֹ. Hashem elevated us so we are able to come close to Him, and we have an entirely different sort of *neshamah*, which is sensitive to *tum'ah*.] However, *Chazal* were *gozer* that they should be *temei'im* on the level of a *zav*, whether they are afflicted with *zov* or not. The *gezeirah* applies to boys from the age of nine, and girls from the age of three.¹ Therefore, all of the *halachos* which we learned in the previous two chapters concerning *midras* and *maayanos* apply to a non-Jew.²

Avadim

2. *Avadim* who have not been given a *milah*, have the same status as non-Jews.³ However, an *eved k'naani*, who has undergone *milah*,⁴ or a *shifchah k'naanis* who has *toiveled* to become a *shifchah*, are not subject to the *gezeirah*.⁵ Regarding *tum'ah* they are equivalent to *Yidden*.

Amei Ha'aretz

While we hope that all of *Klal Yisroel* will learn the *halachos* properly before the arrival of *Mashiach*, and these laws will no longer be practical, there are *halachos* relevant to *amei ha'aretz*.

1. דעת המאירי (ע"ז לו, ב) דזהו דוקא כשלא ראו, אבל אם ראו מטמאים כזב אפי' בני יומם.
 2. וקריו טהור דלא גזרו בו, משום היכר, לידע שטומאתו דרבנן. וכן לענין שילוח מחנות לא גזרו על גוי לאסור במחנה לוייה, ואסור ליכנס רק בחיל.
 3. יבמות מח, ב.
 4. ואיכא שתי לשונות בגמ' (ע"ז שם) בדין מלו ולא טבלו, ובתוספתא שלנו איתא כמ"ד דטמא, וכן סתם הרמב"ם, אבל תוס' שם כתבו דר"ת פסק כמ"ד טהור.
 5. עבודה זרה נז, א.

The Gezeirah Regarding an Am Ha'aretz

3. *Chazal* were *gozer* that the body of an *am ha'aretz* is *tamei* on the level of a *zav*, with regard to *maga*. Therefore, if he would like to touch *terumah* or *kodshim*⁶ he must first *toivel* in a *mikvah* and wait for *haarev shemesh*. Also, the *gezeirah* applies to the saliva of an *am ha'aretz*, that it has the status of the saliva of a *zav*, but he is not *metamei* with *heset*, and does not make a *midras*.

Assumptions of Tum'ah

It is assumed that the *Am Ha'aretz* and his wife are not careful where they sit or what they touch when they are *tamei*.

4. All of his garments are assumed to be *tamei midras*, since his wife likely sat on his clothes in her state of *tum'ah*.⁷
5. All of the *keilim* of an *am ha'aretz* have the assumed status of being *tamei* with *tum'as meis*, unless he says explicitly that they are not.
6. Aside for the *tum'as meis*, those *keilim* to which *midras* is applicable are assumed to be *midras*.
7. Anything that is given to an *am ha'aretz* to watch in his home is assumed *tamei*, because it is assumed that his wife is not careful. If an *am ha'aretz* enters another home with the owner's permission, we assume that he touched everything, and everything must be assumed to be *tamei*. If an *am ha'aretz* shares a yard with others, all *keilim* left in the yard are considered *tamei*, since they have permission to be there, we are concerned that the wife of the *am ha'aretz* moved the *keilim* in her state of *tum'ah*.*

6. אמנם לענין קדשים של עם הארץ, נאמן לומר שהכלים והיין (לנסכים) שבתוכן הן שהורין, וכן לענין מי חטאת נאמן שהכלים נשמרו בטהרה, מכיון שחמורים עליו נזהר בהן (אהלות פרק ה משנה ה, והגיגה כד, ב).
 7. כ"ז שיטת התוס' בכמה מקומות (גיטין סא, ב ד"ה וליחוש, תגיגה יט, ב ד"ה בגדי), והביאו שיטת הר"מ מאיברא דע"ה גזור עליו רק מפני שנושא את המדרס, אבל אין רוקן טמא, ועוד הביאו לתרץ דרך כלפי תרומה דינו כזב, ולא לענין חולין. ובתוס' רי"ד (תגיגה שם) כתב דהם כזבים לכל דבריהם ועושים מדרס.

* Since the concern is that the *yoledes* (etc.) will move the *keilim*, even a *tzamid passil* will not protect the *keilim* from the assumption of *tum'ah* (see Chapter 1 #15).

Kulah of Yom Tov

8. *Chazal* were *meikel* regarding that which an *am ha'aretz* touches, on the *yamim tovim*. This *kulah* applies only to the duration of the *yom tov*. After *yom tov* the *chumrah* applies retroactively. Anything the *am ha'aretz* touched over the *yom tov* is considered *tamei* once the *yom tov* is over.

One can easily see that it is simply not worthwhile to be an *am ha'aretz*. *Tosafos*⁸ says that this segregation between the *prushim*, who kept the *halachos* of *taharah* even for *chullin*, and the *amei ha'aretz* caused much hatred and division among *Klal Yisrael*. This *sin'as chinam* eventually caused the *Churban*.

Who is Not an Am Ha'aretz?

9. To avoid the status of *am ha'aretz*, a person must accept upon himself to become a *חָבֵר* by abiding by the code of conduct of *chaveirus*. This must be done before three people. Once an individual is given the status of a *chaver*, his entire household is included, for he will train them in the practices of *taharah*.⁹

The Code of Chaveirim

10. The code consists of the following practices:
- א. He will be conscientious about not becoming *tamei*;
 - ב. he will make sure not to cause *taharos* to become *tamei*;
 - ג. he will be scrupulous about *netilas yadayim* and keeping his hands in a state of *taharah*;
 - ד. he will not purchase food which has been *muchshar* to be susceptible to *tum'ah* from an *am ha'aretz*;^{10*}
 - ה. he will not eat over at an *am ha'aretz*;

8. כתובות סב, ב (ד"ה דהוה).

9. רמב"ם פרק י מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ה.

* For food to eat while in a state of *tum'ah*, or to sell to *amei ha'aretz*, this is permitted (חזון (איש דמאי ה, ה).

- א. he will not invite an *am ha'aretz* over to eat in the *am ha'aretz's* own clothes, rather he will give the *am ha'aretz* clothes which are *tahor* to wear while he is eating over; and, primarily¹¹
- א. to eat *chullin* only in a state of *taharah* (see Chapter 17).

These are the seven standards of conduct of *chaveirim*.

Demotion from Chaveirus

11. If the person violated any of the standards of this code, he loses his rank of *chaveir*. If this newly demoted *am ha'aretz* will eat by his learned friend who is a *chaveir*, that *talmid chacham* will also lose his status and be considered an *am ha'aretz*.¹²

If a *chaveir* went to his in-laws for Shabbos, and his father-in-law is well versed in *Nashim* and *Nezikin* but not *Taharos*,* or if he invited a relative who does not know these *halachos* well enough to accept upon himself *chaveirus* and he was uncomfortable telling his relative that he cannot wear his own clothes at the meal – he loses his status of a *chaver* and is treated as an *am ha'aretz*!

Certainly, the day will come that there will no longer be any *amei ha'aretz*, as the *posuk*¹³ says, וְכָל כְּנִיף לְמוֹדֵי ה', and we hope it will be soon. Still, to reach this state will take some time, and until then, these *halachos* will be relevant. Those who learned these *halachos* before the arrival of *Mashiach*, *Hashem* will not claim to them,¹⁴ “Why are you the last ones to welcome the King to his home?”

11. הר"ש רא"ש וריב"מ צ (דמאי פ"ב מ"ג) פירשו דחבר היינו פרוש האוכל חולין בטהרה, וכ"כ החזון איש (דמאי ה, ז), דזהו עיקר דברי חבירות, הגם שלא מוזכר במשנה. אמנם כבר העיר הגר"ק בשערי אמונה דמסדר דברי הרמב"ם שסידר דהרי חבירות בהלכות מו"מ פ"י, ולא הזכיר ענין פרושים האוכלים בטהרה, רק בסוף טומאת אוכלים, משמע דאין זה מדברי חבירות.

12. חזון איש (שם).

* Even the great *Amora* Reish Lakish once stated, “I am an *am ha'aretz* with regard to *taharos*” (ירושלמי דמאי פרק ב הלכה ג):

13. ישעיהו נד, יג.

14. ע"פ שמואל ב יט, יב.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I am very careful that everything in the house should stay *tahor*, however when Mashiach came the kings and presidents of the non-Jews, begged me to allow them to shlep the food, so I let them take the freezer food that is in a sealed plastic container, is the food still *tahor*?

A. a non-Jew is *metamei b'masa* like a זב and the food is *tamei*.

2. Q. When John bowed down to me, he refused to wear a face mask, and as he was begging to help, a bit of his saliva went on me, did I become *tamei*?

A. Yes, a non-Jew has a *din* of a זב from age 9 for a boy, and 3 for a girl.

3. Q. My neighbor, whose husband is an *am ha'aretz* (wasn't yet *mekabel* (דברי חבירות), walked in to my house to pick up her kid when I wasn't home, do I have to *toivel* everything in the house that's *mekabel tum'ah*?

A. No because she is afraid to touch anything since she entered without permission (טהרות פ"ח מ"ה).

4. Q. Someone that is a בקי in טהרות, and very careful with all the *halachos*, but sadly he is not so careful with other people's money, and occasionally uses other people's things without permission, he was in my house, do I have to *toivel* the couch he sat on, and everything he touched?

A. The Rambam¹⁵ says that if an עם הארץ is considered (בכורות ל:), *tamei*, for sure a רשע is. And someone who is שלא מדעת is considered a רשע.

15. בתש"י מובא בכ"מ פי"ב הט"ז מטומאת מו"מ.

Chapter 6

Other Avos Hatum'ah

Above we have discussed the *avos hatum'ah* deriving from *tum'as meis* (Chapter 1), *zav, zava, niddah* and *yoledes* (Chapter 2), *midras* (Chapter 3), *maayanos* (Chapter 4), and the *gezeiros* of *rok* (Chapter 4), non-Jews, and *amei ha'aretz* (Chapter 5). In this chapter we will cover other *avos hatum'ah*, both *d'Oraysa* and *d'Rabbanan*.

Sheretz

1. שרץ – There are eight rodents mentioned by the Torah as being sources of *tum'ah* when they are dead. Each of these is an *av hatum'ah*. They are *metamei* only by way of *maga*. The minimum size which can transmit *tum'ah* is the size of an עדשה (medium lentil bean).

Neveilah

2. נבילה – A *kezayis* of the carcass (not *shechted*) of an animal (this excludes birds, rodents, insects, and fish) – whether a *beheimah* or a *chayah*, kosher or not, is an *av hatum'ah*. It transmits *tum'ah* by way of *maga* and *masa*. *Masa* conveys *tum'ah* to the one who moves or carries the *neveilah*, to all of the clothes he is wearing, and to any *keilim* (besides *klei cheres*) which he is touching while carrying the *neveilah*. Included in *masa*, is moving, therefore when one touches the wool upon a dead animal, it is considered *masa*, and he and his clothes are *tamei*. This is because wool is so soft that it is inevitable that some was moved by merely touching it. However, if someone touches the horns of a carcass, this is *maga*, and only he himself becomes *tamei*.¹⁶

So, if Getzel tries to *shecht* an animal but he messed up the *shechitah*, the corpse is now a *neveilah*. Before he *shlepps* it away, it is *kedai* for him to take of his hat and jacket and shoes (he can wear Crocs instead, they are

¹⁶. עיין אליהו רבה (כלים פרק א משנה ב).

not *mekabel tum'ah*), because moving a *neveilah* is *metamei* all of the clothing he is wearing.

Neveilah D'Rabbanan

3. There is a *chumrah mid'Rabbanan* which is unique to *kodshim*, that if the animal was *shechted* but was found to be a *tereifah* (it had internal injuries which had rendered it terminally ill), it has the status of a *neveilah*, and it transmits *tum'ah* by way of *masa*.

Shichvas Zera

4. **שְׁכַבַת זֶרַע** – Which comes from a person's body is an *av hatum'ah*. A person who has had any amount of *shichvas zera* come out of his body is *tamei*, and he is a *rishon*. He is called a *baal ker*, and needs to *toivel* in a *mikveh* and requires *haarev shemesh*. The *shiur* of *shichvas zera* required to transmit *tum'ah* to other entities by *maga* is the size of an *adashah*. Less than that is not *metamei*.¹⁷

Mei Chattas

5. **Mei Chattas** – The waters of the *פרה אדומה*, are an *av hatum'ah*, and are *metamei* by means of *maga* and *masa*, unless it is being carried or touched for the purpose of *haza'ah* (*shpritzing*). The *shiur* for *tum'as masa* is *כְּדֵי הַזָּאָה* (enough for *shpritzing*). Practically speaking, the nature of water is such that any *maga* will be *masa*. Therefore, if there is the *shiur* of *k'dei haza'ah*, one who touches or carries it will become *tamei* along with his clothes.¹⁸ If there is less than the *shiur*, it is only *metamei b'maga* and his clothes will not become *tamei*.

17. האשה ששמשה דינה כרואה קרי וצריכה טבילה והערב שמש. וכן פולטת ש"ז (אפי' כבר טבלה) דינה כרואה קרי וצריכה טבילה והערב שמש, לרמב"ם כל ג' עונות, ולשאר ראשונים כל ג' ימים, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סימן קצו). ולכן כל אשה ששמשה אסור לה לגעת בתרומה וקדשים ג' ימים, ואח"כ תטבול ותעריב שמשה (אם לא עשתה מה שמבואר במשנה מקואות פרק ח משנה ד). ועי' ברמב"ם פרק ה מהלכות שאר אבות הטומאה לעוד פרטים.

18. ואם נקשרו, בתוספתא טהרות פ"ב ה"ג תניא דטהורים, והטעם מפני שאינן ראויים להזאה. אמנם בתוס' יו"ט זבים פרק ה משנה י' הביא בשם המהרי"ק דבנקרשו מטמאים במשא, וכ"כ בחי' הגר"א שם, אבל בבהגר"א על התוספתא שם וכן בירוש' ביכורים פרק ב' הלכה ב' מבואר דלא שייך במי חטאת מגע בלי משא, ואפשר דזהו המחלוקת ר"י וריב"ל שם, עיי"ש.

Avodah Zarah and Tikroves Avodah Zara

6. עבודה זרה – *Mid'Rabbanan*, an *avodah zarah* is an *av hatum'ah*, and is *metamei* by way of *maga*. Something which has been offered to the *avodah zarah* (תקרובת עבודה זרה) transmits *tum'ah* through *masa* as well, provided it has the *shiur* of a *kezayis*.

Afar Eretz Ha'amim, and Afar Chutz La'aretz Imported to Eretz Yisroel

7. ארץ העמים, ועפר חוץ לארץ הבא לארץ ישראל – Earth of the lands of the nations, as well as earth from outside of Eretz Yisrael which is brought into Eretz Yisrael, are considered *avi avos hatum'ah* and are *metamei* by means of *maga* and *masa*, and require *haza'ah* on days three and seven to become *tahor*. As for *tum'as ohel*, see below #9. This is a *din d'Rabbanan*, who established it as *vadai tum'ah*, so we will burn *terumah* which contracts this *tum'ah*.

Avir Chutz La'aretz

8. *Chazal* were *gozer* that the אַויר (air) of *chutz la'aretz* is *tamei*, and if a person enters ראשו ורובו into חוץ לארץ, he becomes *tamei* (It is therefore impossible to be *tahor* unless one is inside Eretz Yisrael). However, there is a difference than the *gezeirah* of touching or moving the ground, that whereas by touching or moving the ground it has a *din* of ודאי *tamei*, and if *terumah* touches you or the ground, you burn the *terumah*, however, טומאת אויר, has a *din* of ספק *tum'ah*, and you can't burn *terumah*, that became *tamei* from אויר. Another difference is that if you became *tamei* only from the אויר, then you are *tamei* for only one day, and you need טבילה, and *harev shemesh*.

Ohel of Afar Chutz La'aretz

9. According to some,¹⁹ the *tum'ah* of *afar chutz la'aretz* is only contracted by *maga* or *masa* (this includes walking with shoes, and thereby moving the ground). So, if one travels in a car or a plane, as long as he does not touch the ground, he is *tamei* with only *tum'as avir*.²⁰ Others

19. רמב"ם פרק יא מהלכות טומאת מת הלכה א.

20. כן הוא לפי הבנת החזו"א אה"ע (קמ"ד, ב, דמש"כ הרמב"ם בה"ה דאהל זרוק לא שמייה אהל, ממילא דינו כמו אויר

hold that even if one is *ma'ahil* (acts as an *ohel*) over the lands of the nations has a *din* of touching the ground. Only if there is a proper *hefsek*, such as on a bridge, or inside of an *ohel*, does it have the *din* of *avir*.²¹

Suryah

10. The ground of Suryah has *tumah*, however the *avir* has no *tum'ah*. Therefore, one who is in the airspace of Suryah but is not touching the ground is still *tahor*. According to some,²² property owned by a Jew in Suryah has no *tumah* even on the ground.²³

וכמו שכתב בה"א, (ובאינו זרוק אין בו אפילו טומאת אויר) אבל הליקוטי הלכות בנוזר נד' הביין בדעת הרמב"ם דבאהל זרוק דינו כנוגע בגושא, וגרע מאויר.

21. תוספות (נוזר נד, ב ד"ה ארץ העמים). וכן כתב החזו"א (אה"ע קמד, א) מסקנת התוס' להלכה.

22. הר"ש (אהלות פרק יח משנה ז). ובדעת הרמב"ם איכא מבוכה, דמפירוש המשנה נראה דאם היא סמוכה לארץ ישראל ואין דבר טמא מפסיק, גם גושה טהורה, וכל הדין של עפרה טמא הוא כשיש דבר המפסיק. ובהלכות טומאת מת (פרק יא הלכה ו) נראה שפירש באופן אחר. והמשנה למלך פי' דבריו דלעולם גזרו על גושה, אפילו אין דבר מפסיק, ועל אוירה לא גזרו אפילו יש דבר אחר מפסיק. והחזו"ן איש (אהלות כה, ב) פי' דדוקא כשאין דבר אחר מפסיק אז לא גזרו על אוירה, אבל באיכא דבר אחר המפסיק גם על אוירה גזרו.

23. הרמח"ל במאמר הגאולה פרק טו כתב וז"ל, והנה בזמן הגאולה במהרה בימינו, תשוב להתרחב על הארץ הקדושה שגם היא תהיה עוד רחבת ידים, ועל זה נאמר הרחיבי מקום אהלך. ואמנם מן המדריגה התחתונה החיצונה שמלכות יתפשטו ענפים לכסות על פני האדמה, כי כבר נטהר מטומאתה ואז תהיה כל הארץ טהורה ולא קדושה, כי אין קדושה אלא לארץ ישראל, ושאר כל העולם יהיו כסוריא כיבוש יחיד וכו' עכ"ל. אם כי דבריו על פי סוד עיי"ש, אבל משמע דגם על פי דין יהיה כן, ולפי הרמב"ם בפירוש המשנה כל מקום שאין בית הקברות מפסיק יהיה טהור אפילו גושה, ולפי הר"ש כל מקום שקנה ישראל.

שאל נא את הכהנים תורה

Afar eretz ha'amim

1. Q. The non-Jews brought back every last Yid (even assimilated) to Yerushalayim in wagons (ישעיה סו, כ ובמלבי"ם), after they arrived I parked the wagons, and I noticed that there was mud from *chutz la'aretz* stuck in the tires, am I *tamei*? (ע' אהלות פ"ב מ"ג ובכורות כב')
- A. *Chazal* were *gozer* on a clump of dirt ²⁴ that comes from *chutz la'aretz* to Eretz Yisrael that it is *metamei* by way of *maga* or *masa*. It has to be one clump the size of הותם המרצופים which is a seal that was used to seal big shipping bags. The clump of dirt doesn't have to be from one spot, as long as the dirt became one clump in *chutz la'aretz*, if it has a *shiuir* it is *tamei* ²⁵. In the case of mud on the tires, if you have the *shiuir* of mud that became attached in *chutz la'aretz* and you move the wagon (בכה ראשון), you are *tamei* by way of *masa*. However, if the mud is in the cracks of the tire, it could be that it is בטל to the tire, and has no *tum'ah* ²⁶.

Neveila

2. Q. I was one of the people chosen to clean up after *Milchemes Gog uMagog* (יחזקאל לט, יד), and besides the 2/3 of the non-Jews that died (שם יד, טו) מגפה (זכריה יג, ח), there were all their animals that died in the מגפה. During cleanup, I moved a thighbone that had a *kezayis* of meat inside the bone, but nothing outside the bone, did I (and my clothing) become *tamei* by way of *masa*?
- A. No. You can only become *tamei* by way of *masa* if it's also possible to have *maga*.²⁷ However this is only if the meat (gelatin) in the bone is detached from the bone, but if it is attached and (if alive) the thigh could

24. כ"כ הר"ש פי"ג מ"ו, והחזו"א אהלות כג, יד מצדד לחלוק דא"צ גוש, וגם עפר מטמא.

25. כ"כ החזו"א שם כג, טו דלא כמשנה למלך בדעת הרמב"ם שצריך שיהא נעקר כגוש אחד.

26. ע' חזו"א שם ד"ה והא דנחלקו בשם התוספא דעפר שטחין בו גגין ותגור טהור מפני שבטל.

27. חולין קכד.:

have healed, then the bone would be considered a *aivaer min haneveila*, and the bone itself is *tamei*.

3. Q. I'm learning *shechitah* (because it's a mitzvah for the בעלים of a Korban to do the *shechitah*), and I *shechted* an animal and the *shechitah* wasn't good, I quickly pulled out the knife, and then some blood shpritzed on me and my clothing. Did I (and all the clothing that I was wearing) become *tamei* from moving a *neveilah*? And did I become *tamei* from the blood?
- A. 1) If it wasn't a *shechitah* כשרה, then the animal is not a *neveilah* as long as it's מפרכסת (still moving), unless the head is chopped off²⁸. 2) There's a *machlokes* if דם has a *din* of a *neveilah*, and the Rambam paskens that it's not a *neveilah*. However, the דם is considered a *mashkeh* that became *tamei* from the *neveilah*, and it can be *metamei* food (and *mid'Rabbanan* it can be *metamei keilim*)²⁹.

Medor akum

4. Q. Eretz Yisrael was split up again, and I stood in the doorstep of a house that a non-Jew used to live there, I was not yet ראשי ורובי in the house, and suddenly remembered, that מדורות הגויים are *tamei*! [Chazal were gozer on the house of a non-jew in eretz Yisroel to be considered *tamei*, until it is checked out for *nefalim*, since it was common for them to bury nefalim in their houses] Did I become *tamei*?
- A. According to the Rambam³⁰, the *tum'ah* of מדורות הגויים is the same as ארץ העמים, so it could be that you only become *tamei* when ראשו ורובו is in (חזו"א אהלות כה,ה). But according to Rashi³¹, as soon as a part of you enters, there is a חשש that you were *ma'ahil* or moved *tum'ah*. *

28. רמב"ם שאר אה"ט פ"ב ה"א.

29. רמב"ם שאר אה"ט פ"א ה"ד, ורש"י שבת עז.

30. טומאת מת פרק י"א ה"ז.

31. פסחים ט.

* Nowadays kohanim are nor careful not to step foot in the house of a non-Jew in Eretz Yisrael, since we have tiles on the floor, we don't have to assume that the tiles were

Sa'ir la'azezel

5. Q. I have a גמ"ח for lending chairs, and I was asked to lend chairs to be used in the סוכות that the איש עתי was going to stop in, when taking the שעיר לעזאזל to the מדבר. I also provided food and drink. On מוצאי יום כיפור the מוצאי יום כיפור came back and gave me a list of which chairs he touched on the way to the מדבר and on the way back, and which food he ended up touching. What is *tamei* and what is *tahor*?
- A. The שעיר לעזאזל is *metamei* the person while he is being עוסק in it, and he is an *av hatum'ah*, and is *metamei keilim*. According to the Rambam³², from the time he leaves Yerushalayim he is *metamei keilim* until he pushes it down the cliff, and afterwards he is a *rishon* and is *metamei* the food he touches, but not *keilim*. The Rosh³³ holds that he is not *tamei* until he reaches the cliff.

Takroves avodah zara

6. Q. I was on my way to Yerushalayim, I was carrying a sheitel box in one hand, and a sandwich in the other hand. As I was carrying the sheitel in the box, a *psak* came from the *Sanhedrin* that all hair from Mexico³⁴, has a *din* of תקרובת עבודה זרה. I have a few hairs from Mexico mixed in my sheitel, did my sandwich become *tamei*? (ע' רמב"ם אבות הטומאה פ"ו ה"ז)
- A. *Chazal* gave עבודה זרה a *din* of *av hatum'ah* that is *metamei* through *maga*. However, תקרובת עבודה זרה is *metamei* even by way of *masa*, if there is an amount of a *kezayis*. So, if there's a *kezayis* of hair that is תקרובת, the sandwich is *tamei*, (even if you touched it after you moved the sheitel box). Now, *Maga* can *metamei* a person, even if he is touching two

removed to bury a *nefel*.

32. פרה פ"ה ה"ו.

33. יומא, סדר עבודת יו"כ.

34. This שאלה has nothing to do with the Indian hair; and everyone should follow their local rabbi.

halves of kezayis with two different hands at once. However in order to become tamei through *masa* it has to be able to be lifted at once (if you lift up one piece, the other one comes along). There is a machlokes if the *kezayis* is not naturally attached, rather a man-made chibur, according to Tosafos³⁵ it is not considered that you have a *kezayis*, and according to the Rambam³⁶ it is considered a *kezayis*.

35. חולין קכד: ד"ה אר"פ במרודד.

36. פרק א שאר אבה"ט הי"ב.

Chapter 7

Tum'os D'Rabbanan

Yud Ches Davar

Sheni Mid'Rabbanan

In the previous chapters we learned that there are some *tum'os d'Rabbanan* which *Chazal* were *gozer* as having the status of an *av hatum'ah*. There are a number of other *tum'os* which *Chazal* were *gozer*, known as the י"ח דְּבָרִי (a body of eighteen *gezeiros* which are listed in the first perek of Shabbos), which they gave the status of a *sheni*.¹ As explained in the overview, a *sheni* can convey *tum'ah* to *terumah* and *kodshim*, and therefore, one who contracts one of the *Yud-Ches Davar* may not eat or touch *terumah* before going to the *mikveh*. *Chazal* did not require waiting for *haarev shemesh* for these *tum'os*.

One Who Consumes Tamei Food

1. One who eats a half *pras*,^{*2} or drinks a *revi'is* of food or drink which is *tamei* within the timespan of *achilas pras*, whether the food is a *rishon* or a *sheni*, he becomes *passul* to eat *terumah*, and he will *passel*

1. והנה הרבה מגזירות חז"ל הוא מחמת עמי הארץ, ולאחר שימלא הארץ דעת את ד', יתכן שיושיבו ב"ד לבטל כמה מהדברים, אמנם כל זמן שלא יושיבו ב"ד על זה, הגזירות במקומם, והרמב"ם הביא הכל, וידוע שאינו מביא דבר שאינו נוהג עכשיו וגם לא ינהג לעתיד (כמש"כ דחת"ס בב"ב כד, ועוד אחרונים), וכן אמר לי מורי ורבי הגאון ר' שלמה מילר שליט"א, שכל מה שהרמב"ם הביא הוא בחזקת שינהג לעתיד. ועל הי"ח דבר איתא בגמ' ע"ז (לו, א) שאפילו אליהו הנביא ובית דינו אינם יכולים לבטלם. אמנם במשך חכמה (פ' בא ופ' בחוקתי) כתב דכל זה עד שיבא משיח ונצא מהגלות, אבל אחר כך יכולות להיבטל, דגזירות הן בשביל קיומנו בגלות, ואח"כ אין להם מקום. אמנם כנ"ל צריך להושיב בית דין על זה, ואינו מוכרח שביום בא הגואל יושיבו בית דין על כך, ועד שישבו על המדוכה הכל יהא נוהג.

* A half-*pras* is equivalent to 1½ level *k'beitzah*, or to two *k'beitzah*, depending on which opinion we *pasken*.

2. כן דעת רש"י (שבת יג, ב), ורמב"ם (פרק ח מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה יא), אמנם דעת ר"ת דשתי גזירות היו, ולבסוף גזרו גם באוכל כביצה.

terumah (or *chullin* which has been kept *al taharas terumah*) by touching.

2. Additionally, as we will learn below (#5), any liquid (of the seven recognized liquids*) which he touches reverts to a *rishon*. The application of this *tum'ah* is subject to a *machlokes* between the *Acharonim*.³ According to some, it applies only to *terumah*. That is, if this *chullin* liquid that is now a *rishon* touches *terumah*, it will make the *terumah* a *sheni*. However, if this liquid now touches *chullin* food, it does not make the food a *sheni*, and therefore, even if this food touches *terumah*, it won't *passel* it. Other *Acharonim* hold that the liquid becomes a regular *rishon*, and it will make the *chullin* food a *sheni*, and that *sheni* can go on and *passel terumah*.

Tatty and the *bochurim* are *makpid* to only eat *chullin b'taharah*, and Shprintzy is *tahor*, but is not *makpid** When she prepares veggies for supper for the whole family, she needs to make sure that she does not touch the water when she's washing the veggies. Either she should wear gloves, or *toivel* in a *mikveh*. (This is only an issue according to the latter opinion that the *gezeirah* applies to *chullin*.)

Ba Rosho V'rubo B'mayim She'uvim

3. If a person immersed his head and the majority of his body (the parts closest to his head) enter *mayim she'uvim* (drawn water) he becomes a *sheni letum'ah*. The details are the same as above, regarding one who consumes *tamei* food. Some *Rishonim*⁴ hold that this *gezeirah* was only instituted for *tevulei yom* (those who are waiting for *haarev shemesh*),

* See Chapter 10 #4.

3. נחלקו המשנה אחרונה (סוף זבים) והחזו"א (טהרות ב, טז) בדעת הראב"ד (פרק ח מהלכות שאר אבות הטומאות הלכה י'). וברע"ב טהרות פרק ב' משנה ח' מבואר כדעת החזו"א.

* This example is uncommon, due to the fact that a *chaver* will generally teach his family and members of his household the practices of *taharah*, as we learned above Chapter 5:9.

4. תוספות (שבת יג, ב ד"ה והבא).

while others⁵ hold that it is relevant for everyone, even those who are *tahor*.

Someone who went swimming (as a *tevil yom*, according to the former opinion), and his head went into the pool, needs to go to the *mikveh* before touching or eating *terumah*.

Naflu al Rosho V'rubo Gimel Lugin Mayim She'uvim

4. A *tahor* who had three *log** of *mayim she'uvim* poured upon his head and most of his body (the part closest to his head), from above (as opposed to from the side, or from the bottom),⁶ he becomes a *sheni letum'ah*, and all of the *halachos* detailed above (#1) apply.

Showers

There is a discussion among the Acharonim if modern showers are considered *mayim she'uvim*.⁷ Even according to those who are stringent, there is a simple solution to avoid this *tum'ah*. As we have just learned, this *tum'ah* only applies when the water was poured from directly above. One can easily stand to the side of the stream to shower. Only when someone is certain that he stood directly under the stream is there room for stringency.

Sifrei Hakodesh

5. *Sifrei Hakodesh*, which includes all of the 24 *seforim* of *Tanach* and anything attached to them, such as *atzei chaim*, as well as *tefillin* and

5. רמב"ם (פרק ט מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה א).

* This amounts to between 33 and 61 fluid oz.

6. עיין רמב"ם פרק ט מהלכות שאר אבות הטומאות הלכה ב.

7. המים הקרים שבאים על ידי צינורות ממאגר המים לא נשאבו בכלי. והמים החמים שבאים מן הודו, אפילו ננקו כהנהגה דעות (הנ"ב תנ' סי' קט, וחזו"א, ושו"ת משנת ר"א סי' כג) דכלי הנעשה לשמש עם הקרקע נחשב ככלי (אלא שאינו מקבל טומאה) ועושה המים לשאובים, מ"מ בשעה שהברז פתוח הרי המים מחוברים למאגר המים, אלא שהחיבור הוא על ידי ניצוק, והגם שלענין מקואות קיימ"ל ניצוק אינו חיבור, אמנם לענין נטילת ידים שהוא דרבנן, רוב הפוסקים סוברים דניצוק נחשב חיבור ואפי' פחות משפופרת הנוד (או"ח סימן קנט סעיף ז, עי' מ"ב שם). ולכן מסתבר דה"ה לגבי הגזירה של ג' לוגין יש לומר דנחשב חיבור, ואין לו דין שאובים (מפי מו"ר הגאון ר' שלמה מילר שליט"א). ומכיון שגם בנטילת ידים כתב המ"ב דבשעת הדחק יש לסמוך על המקילים, אולי עדיף לכתחילה ליהור שיבאו המים מן הצד, אבל לענין בדיעבד אם נגע במאכלי תרומה, ודאי יש להקל. ואם ירדו עליו ט' קבין, דעת הריטב"א גיטין טו' בחד תי' דלא גזרו כיון שראויין לטהר.

their *retzu'os* (straps) are all considered a *sheni letum'ah*. Therefore, if *terumah* touches them, the *terumah* is *passul*.⁸

Hands which Touch Sifrei Hakodesh

They also were *gozer* that hands which touch *sifrei hakodesh* should also be on the level of *sheni*, and until those hands are washed all of the above *halachos* apply.

Kol Haposel es Haterumah Metamei Mashkin Leheyos Techilah (Rishon)

6. Another *gezeirah* is that any *tum'ah* that can render *terumah* a *shlishi* (whether it is *sheni* food, or *stam yadayim* which has the status of a *sheni*) that touches one of the seven liquids, those *mashkin* become a *rishon*! To reiterate: *Mid'Oraysa*, a *sheni* can be *metamei* only *terumah* and *kodshim*, and they have the status of a *shlishi*. This *gezeirah* goes so far as to not only be *metamei* any of the seven *mashkin* – even *chullin*, but it reverts the *mashkin* to a status of a *rishon* – higher than the *metamei*!

The Same for Kodshim

7. A *shlishi* can render *kodshim* a *revi'i*. Therefore, if a *shlishi* touches *mashkin* of *kodshim* they will revert back to a *rishon*!⁹

The Exception of Tevul Yom

8. Although a *tevul yom* can render *terumah* a *shlishi*, the *tum'ah* of *tevul yom* has a downgraded status, due to the fact that he already *toiveled* himself.¹⁰ Chazal therefore did not include a *tevul yom* in this *gezeirah*.

8. זבים פרק ה משנה ב, וע' רמב"ם שאר אה"ט פרק ט' הלכה ו-י.

9. טהרות פרק ב משנה ו. ואם השלישי של תרומה הוא מחמת שנפסל ע"י טבול יום, יש מחל' בתוספות, לדעת תוס' פסחים יד: ד"ה ואילו אינן פוסל תרומה, ולתוס' חולין פז: תלוי בג' תי' דהתם, לתי' א' מטמא מדרבנן, ולת' ב' מטמא מן תהורה, ולתי' ג' אינו מטמא כלל.

10. הקדמת הרמב"ם לסדר טהרות.

If a *tevul yom* touches *mashkin* of *terumah* they will only become a *shlishi*.¹¹

There are two more *gezeiros* which we will discuss in greater detail in the forthcoming chapters. One, *gezeiras mashkin*, i.e., that fluids are able to be *metamei* a *keli*, which is then considered a *sheni*, will be discussed in Chapter 8. The second, *tum'as yadayim*, will be discussed in Chapter 9.

In all of the *gezeiros* mentioned above, if you have a *sofek*, if you became *tamei*, or if you became *tamei*, and you have a *sofek* if you touched *terumah*, it is considered *tahor*, because it is a *sofek derabanan*.¹²

Gezeiros Usha

Six Instances in Which We Burn Terumah Mid'Rabbanan

There is another group of six *gezeiros* that were enacted in Usha.* These were instances that they decreed that even though the *tum'ah* is only a *safek*, we must consider it as *vadai tamei*.

9. Any of the following six *tum'os* which came in contact with *terumah*, the *terumah* is burned, as though the *terumah* became unequivocally *tamei*.¹³
 1. A *אֵרֶץ הַקָּרֶס* is a field that had a *kever* in it, and the field was plowed. Although we don't know where in the field the bones are, they were *gozer* that the entire field has the status of *tum'as meis*.
 2. *Afar Eretz Ha'amim* was discussed at the end of the previous chapter.
 3. Clothes of an *am ha'aretz* is considered *tamei midras*. This was discussed in Chapter 5 #4.

11. פרה פרק ח משנה ז.

12. טהרות פרק ד משנה יא. ולפי מש"כ החזו"א (טהרות א, כד) נראה דאפי' שיה משקים שספק אם נטמאו ברה"י, הגם דכלפי עצמו נידון כודאי טמא ושורפין עליו את התרומה, אבל כלפי לפסול האדם נידון כספק דרבנן.

* The Gemara (א, א) tells us that the Sanhedrin was sent into *galus* through ten stations. There were two periods after the *Churban Bayis Sheni* when the Sanhedrin was stationed in Usha. It was there that these *gezeiros* were enacted by the Sanhedrin.

13. טהרות פרק ד משנה ה.

4. *Keilim* that were found unsupervised, as we will explain below. There is a *machlokes Rishonim* as to what *Chazal* were concerned about. According to some,¹⁴ they were concerned that the *keilim* may have come in contact with an *av hatum'ah*, and they would then have the status of a *rishon letum'ah* or a *midras* where applicable. Accordingly, they would require *tevillah* and *haarev shemesh*. Others¹⁵ maintain that they were concerned about contact from a *meis* as well. Accordingly, these *keilim* will require *haza'ah* on the third and seventh day.
5. Any saliva that is found has to be assumed to be an *av hatum'ah*. This was discussed in Chapter 4 #3.
6. *Mei raglayim* (urine) that is found must be assumed to be an *av hatum'ah*.

Safek if There Was Contact in Reshus Harabim

10. Although this *gezeirah* assumes *tum'ah* as a certainty in these six instances, it is important to underscore that this is only when there was a known, verified contact with one of these six. However, if the occurrence of contact is a *safek*, then it depends. As will be discussed in Chapter 18, if a *safek* happened in *reshus harabim* it is *tahor*.

Safek if There Was Contact in Reshus Hayachid

11. When the *safek* if there was contact occurred in *reshus hayachid*, the halachah usually is that we must assume that the *tum'ah* was transferred. Here, regarding the six *gezeiros* of Usha, if the *safek* happened in *reshus hayachid* it is treated as a double *safek*, and therefore in the case of *terumah* we cannot burn it, for it may be *tahor* and there is an *issur* to destroy *terumah* that is *tahor*. On the other hand, because of the *gezeirah* we cannot utilize the first *safek* to allow

14. תוספות פסחים יט, ב (ד"ה ונימא), ובעל המאור (ג, א מדה"ר) והראב"ד בדרך השני שם. וכן נראה דעת רש"י (יט, א ד"ה זכינו). ובמקדש דוד (מו, ב) כתב שבעל המאור מודה שאם מצא ברה"י שיש חשש טמא מת, וצ"ע דלא משמע כן בגמ' פסחים (יט, ב).

15. רמב"ם (פרק יא מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה יב).

us to assume that it is unequivocally *tahor*. Therefore, the *terumah* cannot be eaten, due to the *issur* of eating *terumah* that is *tamei*.¹⁶

Unsupervised Keilim

12. *Keilim* which were found to be unsupervised in a public area (סְתָם פְּלִים) are to be assumed *tamei* (בְּהִזְקַת טָמֵא).

Yerushalayim

This *gezeirah* does not extend to Yerushalayim¹⁷, unless the *keli* certainly came from outside of Yerushalayim.¹⁸ There is an opinion among the *Rishonim*¹⁹ that *shechitah* knives which were found in Yerushalayim on any day except *Erev Pesach*, are included in this *gezeirah* and are *tamei*, as a special *chumrah* for *kodshim*.

Personal Keilim

13. Included²⁰ in this *gezeirah* they also were *gozer* that even one's own *keilim* which he lost or left outside unsupervised are subject to this *gezeirah*, and may be rendered *b'chezkas tamei*. There are a number of conditions and nuances to this *halachah*, as detailed below.

Lost and Found During the Day

א. If it was lost during the daytime and found on the same day, according to one opinion among the *Rishonim*,²¹ it is considered

16. טהרות שם, ושבת טו, ב. ואם הספק אירע באדם, ספק אם נגע באחד מהם או לא, ואחר כך נגע בתרומה, דעת הראב"ד בהשגות על המאור (פסחים ד, ב מדה"ד) בחד תירוצין דלא גזור. ומלשון הרמב"ם (פרק יג מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה יג) מבוואר דאפילו אם הספק באדם תולין. ואם אירע הספק בחולין אם נגע באחד מאלו, הרי זה טהור גם לאוכלי חולין בטהרה, חזו"א (טהרות ו, ה).

17. ובספרי ריש דברים איתא דעתידה ירושלים שתתפשט למעלה עד דמשק, הגם שבקומת קרקע, תהיה כמו שכתוב הגבולים ביחזקאל, אבל מלמעלה תתרחב ביותר.
18. פסחים יט, ב.

19. רמב"ם (פרק יג מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ה), לעומת דעת התוספות בחגיגה (כא, א ד"ה האונן).
20. כ"כ החזו"א (טהרות ז, ד), דהרי הוי אין בו דעת לישראל, וגם ברה"ר ספיקו טהור. אמנם בתפא"י (אות יג) כתב דהטעם דגזרו אף ברה"ר כיון דשכיחי נדה וגוי, וכתב במשנת טהרות דכוונתו דהוי ספק הרגיל ולהכי גזור (וזה תלוי במחלוקת תוס' ורמב"ן חולין ב, ב בדין ספק השכיח ברה"ר), ולפי"ז אפי' בירושלים גזור. ובשוטח כלים כתב החזו"א (שם ח, ה) דגם בירושלים גזור.

21. ראב"ד פרק יח מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה י.

tahor regardless of where it was lost. Other Rishonim²² hold that it depends: If it was in *reshus harabim* (both the losing and the finding), it is *tahor*. If it was in *reshus hayachid*, it is considered a *tamei meis* and needs *haza'ah* on the third and seventh day. In addition, if it is a *keli* which is subject to *midras*, it is considered *tamei midras*.

Lost for Part of the Night

- ב. If it was lost, whether in the daytime or the nighttime, and a portion of the night passed before it was found: In *reshus harabim* it is a *midras* (because maybe a *tamei* walked over it without noticing it in the dark), but one does not need to be concerned for *tum'as meis*. He can therefore *toivel* it right away. In *reshus hayachid* it must be considered a *tamei midras* and a *tamei meis*.

Left Outside During Daytime

- ג. If it was not lost, but placed purposely outside, even if he forgot it there, if it was left and retrieved during the same daytime, it is *tahor*.²³

Left Outside for Part of the Night

- ד. If it was placed outside and a portion of the night passed: In *reshus harabim* it is *tahor*. In *reshus hayachid* it is *tamei midras* but not *tamei meis*.

A bike or stroller left out on the front lawn (unsupervised) overnight is *b'chezkas tamei*.

Clothes on a Clothesline

- ה. One who hangs clothes out to dry, and left them unsupervised where there is no concern that someone will step on them: In *reshus harabim* they are *tahor*. In *reshus hayachid* they are

22. פירושי הרמב"ם והר"ש, טהרות פרק ח משנה ג.

23. חזו"א (טהרות ז, ח).

considered as a *rishon*, even in the daytime, because someone *tamei* may have touched it.*

If you would like to hang the laundry out to dry, instead of hanging it over the courtyard, better do it on the porch. There it is not considered left out, because no one has permission to enter.

The Home of a Chaver

1. The above cases of *reshus hayachid* are relevant in a courtyard where there are all sorts of people. However, if it was in the home of a *chaver*, there is no concern that anyone *tamei* touched your *keilim*. This is true not only when it was placed, but even when it was lost. There is an opinion among the *Acharonim*²⁴ that this is only true for smaller items. Regarding larger items, such as a hoe, we need to be concerned that a *tamei* came in and borrowed it without permission and then returned it to its place. Therefore, it is *tamei*.

Food Items

14. It is uncertain whether or not food was included in this *gezeirah* of *stam keilim* (when it is known that they were *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*). We do not have an accepted *psak* on this matter.²⁵

* This instance is worse than other *keilim* which were left out in *reshus hayachid* during the daytime, because something which hangs vertically is much more accessible for touching (חזון (איש טהרות ז, ד).

24. מרומי שדה (פרה פרק יא משנה א).

25. החזון"א (טהרות ז, ו) הראה שהדבר תלוי בשני תירוצים בתוספות (חולין ט, ב ד"ה שאני אומר).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I washed my hands to eat *terumah*. When I walked into the kitchen, I put my hand on the מזוזה, do I have to wash them again?
- A. A מזוזה is *metamei* your hands, and you have to wash them before eating *terumah*. *הגאון ר"ח קניבסקי*²⁶ *זצוק"ל* is מסופק once it is *mechubar* does it still have a *din* that it is *metamei yadayim*.
2. Q. I ate a *kezayis* of תמא. Am I allowed to go to the *mikveh*? (ע' כריתות יג.)
- A. The Gemara says that it's *assur*, because if you continue eating afterwards within the time frame of *achilas pras*. food that is *tamei*, until you reach a *k'beitzah*, you will be *tamei mid'Rabbanan* for eating *ochlim teme'im*, and you might think the *tevillah* helped you, which is not so, because you were not *tamei* yet, therefore *Chazal* said you can't *toivel* now. The *ליקוטי הלכות* brings this *halachah*, but he notes that the Rambam does not mention this *halachah*. If you wait the *shiur* of *achilas pras*, then there is no problem to *toivel*.

Chapter 8

Gezeiras Mashkin

We have learned that *min haTorah* a person or *keli* can only become *tamei* from an *av hatum'ah*, but food and drinks which can only be a *rishon letum'ah* and lower, cannot be *metamei* a person or a *keli*. However, *Chazal* made a *gezeirah* that *משקים* which are *tamei* can be *metamei* a *keli*.¹ The reason for this *gezeirah* is, since there are certain *mashkin* that are *metamei keilim*, such as the *maayanos*, *Chazal* didn't want anyone to get confused which *mashkin* are *metamei keilim* and which *mashkin* are not *metamei keilim*. Therefore, they said that all *mashkin tamei'im* are *metamei keilim*.²

This results in an anomaly. If it could talk, the *keli* could say to the *mashkin*: "That which made you *tamei* couldn't make me *tamei*, but you yourself *can* make me *tamei*!"³

The Origination of the Tum'ah

1. According to one opinion,⁴ the *gezeirah* that *mashkin* can be *metamei keilim* applies only when the source of the *tum'ah* originated with an *av hatum'ah*, whether an *av hatum'ah d'Oraysa* (e.g., *voledes* and her friends) or an *av hatum'ah d'Rabbanan* (e.g., a non-Jew). Once the *tum'ah* is sourced from an *av hatum'ah* then all *tum'os* which are descended from that *av* are subject to this *gezeirah*. If the *tum'ah* originated with *tum'as yadayim*,* that *tum'ah* is not sourced from an *av hatum'ah*, and *gezeiras mashkin* to be *metamei* a *keli* does not apply. However, according to most *Rishonim*,⁵ any *tum'ah*, even *tum'as*

1. פרה פרק ח משנה ה-ז

2. שבת יד, ב, בכורות לח, א.

3. לשון המשנה פרה פרק ח משנה ה, "הרי זה אומר מטמאיך לא טמאוני ואתה טמאתני".

4. רמב"ם פרק ז מהלכות שאר אבות הטומאות הלכה ב.

* See Chapter Nine below.

5. ראב"ד שם, והר"ש טבול יום פרק ב משנה ב, והרא"ש והרע"ב שם, ותוס' חגיגה (כ, א ד"ה נימא).

yadayim, is *metamei mashkin*, and those *mashkin* are now able to be *metamei keilim*.

The Exception of Tevul Yom

2. The exception to this is the case of a *טבול יום*, which has the status of a *sheni*, and can therefore render *terumah* and *kodshim tamei*. However, a *tevul yom* is not a bonafide *sheni*. When a *tevul yom* touches *mashkin* of *terumah* (such as *terumah* wine), the *mashkin* does not revert to a *rishon*, rather, it becomes a *shlishi*. Likewise *mashkin* of *kodshim* (wine or oil of *nesachim*) becomes a *revi'i*,⁶ and such *mashkin* are not *metamei keilim*. The halachah that *mashkin* can be *metamei keilim*, is only if the *mashkin* has the status of a *rishon*. As we have learnt in Chapter Seven #5, if a *tevul yom* touches *mashkin* of *terumah*, it becomes a *shlishi* (and a *revii* by *kodshim*), therefore those *mashkin* will not be *metamei keilim*.

Limitations Pertaining to How Mashkin Are Metamei Keilim

3. Since this *tum'ah* is *mid'Rabbanan*, Chazal wanted to ensure that it is clear that it is only *mid'Rabbanan*. Therefore, Chazal limited the manner by which *mashkin teme'im* render a *keli tamei*. That way, people know not to burn *terumah* in the case where *terumah* becomes *tamei* from *mashkin*.*

The limitations are as follows:⁷

The Inside of the Keli

- א. If the *mashkin teme'im* touched the inside of a *keli*, then the entire *keli* becomes a ***sheni letum'ah***. If *terumah* subsequently touches any part of the *keli*, the *terumah* will become a ***shlishi*** (but it must not be burned, as explained above). If *mashkin tehorim* will touch the

6. The *טבול יום ארוך* who is a *yildat* holds that a *מב"ם* (פרק ה מהלכות טומאת משכב ומושב הלכה ד) which means she is a *טבולת יום* for 33 or 66 days, is considered a *rishon* for *קדשים*, and the *קדשים* she touches become a *שני*.

* Since one cannot eat such *terumah*, the proper manner of disposal is to leave it until it rots. [If it is *chometz* it is burned on Erev Pesach.]

7. כל הדברים דלהלן מבוארים בכלים פרק כה.

keli, then the *mashkin* become a ***rishon***,** and can be *metamei* food and *keilim*.

The Outside of a Keli

- ב. If the *mashkin teme'i'im* touched the **outside** of a *keli*, then only the outside of the *keli*⁸ is *tamei*, but not the inside, and not the handles, rim, or base, which protrude from the *keli*. Therefore, if *mashkin tehorim* subsequently touched the outside of the *keli*, the *mashkin* become a *rishon letum'ah*. However, food, even *terumah*, does not become *tamei*.

The Handle, Rim, or Protruding Base

- ג. If the *mashkin teme'i'im* touched the handle, rim, or base which protrude from the *keli*, then the *keli* does not contract *tum'ah* at all. The *mashkin teme'i'im* should just be wiped off, and the *keli* is *tahor*.

A Keli with No Inside – Mekabel Tum'ah Mid'Oraysa

- ד. All of these conditions are only relevant if the *keli* has an inside. A *keli* that does not have an inside; if it is *mekabel tum'ah min haTorah*, such as a chair which is susceptible to *midras*, or a metal knife, then even if the *mashkin* touched only the handle of the *keli*, the whole *keli* is *tamei*.

A Keli with No Inside – Mekabel Tum'ah Mid'Rabbanan

- ה. *Keilim* that have no inside and are only *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*, such as a table, are not as stringent. According to some,⁹ if the underside of the table became *tamei* with *mashkin*,

** As explained above, since the *keli* has the status of a *sheni*, and can *pasul terumah*, therefore if it touches *mashkin* they become a *rishon*.

8. להרמב"ם (פרק ז שאר אבות הטומאה הלכה ג) אפי' כלי חרס בכלל זה, ולהראב"ד וכן הוא דעת רש"י (בכורות לח, א ד"ה ולא שויה רבנן) אין כלי חרס בכלל.

9. פרק כח מהלכות כלים הלכה ג.

then only the bottom is *tamei*. According to others¹⁰ the table does not become *tamei* at all.

Kodshim

1. All of these specifics do not apply to *kodshim*. This means that if *mashkin tamei'im* touched a pot from the outside, or even on the handle, then you cannot use that pot to cook your *Korban Shelamim*. First, you need to *toivel* the pot. If *kodshim* touched the pot while it was *tamei* from *mashkin*, then you can't eat it. Since it's only *tamei mid'Rabbanan* it cannot be burned immediately, so we wait until it becomes *nossar* and then it is burned.

The sink is full of dishes, and you made the terrible mistake of rinsing your hands over the dishes (according to most *Rishonim*, even with *stam yadayim*, according the first opinion in #1, we can use Rochel the *yoledes* as our example). **STOP!** We have to examine all the dishes:

- 1) The metal forks and knives are *tamei* if water touched them anywhere;
- 2) The pots and bowls depend on where the water landed. If the water touched just the handle, no problem, just remember you can't use it for *kodshim*;
- 3) If the water got on the outside, then you can still use the bowl to eat cereal, but know that if milk drips onto the back of the bowl, the milk will become *tamei*, and can be *metamei* food, *keilim*, and *yadayim*;
- 4) If the water landed inside the bowl, then the bowl can be *metamei terumah* and *challah*, as well as *mashkin*. It is advisable to *toivel* it ASAP;
- 5) If you are unsure if the *mashkin* touched a *keli*, it is *tahor* because it is a *safek*.¹¹

10. ראב"ד שם.

11. טהרות פרק ד משנה ט.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I washed out a pot (without doing *netilas yadayim* beforehand) and I put *terumah* inside the pot, is that a problem?

A. According to the Rambam , *mashkin* that became *tamei* ידיים מחמת ידים are not *metamei* a *keli*, and according to the Ra'avod and other rishonim, it is, and the *terumah* would become *tamei*.

2. Q. WOW!! Once again ים סוף! קריעת ים סוף! But this time the ים סוף is dried up forever, and נהר פרת is split in 7 different places. Yidden are coming back from all over the world (ישעיה יא טו-טז). Everyone is singing and dancing (ישעיה יא טו-טז) I am *tahor* and my violin is *tahor*. As I was singing, a little saliva fell onto the violin, and my hands touched it. Did the violin become *tamei*?

A. This is similar to the previous question, that according to the Rambam it won't be *metamei* and according to others it will. However, there is another component to the question, because according to Rabainu Tam saliva can be *machshir* but it doesn't become *tamei*, however Tosafos¹² holds that even saliva is considered a *mashke* that can become *tamei*, (and it became *tamei* from *stam yadayim*) and is *metamei* the violin.

3. Q. The שמחה is infinite (ישעיה נא יא), Hashem is like a חתן, dancing with His beloved *kallah* (שם סב ה). We are once again walking around with the crowns of נעשה ונשמע, Hashem comforted us, and showed us how all the צרות were really ברכות (שם סו יג). Hashem is so proud of His nation that stuck to Him with אמונה throughout the whole גלות (שם כו ב). I was שיכור from שמחה (שם סו יד) that by mistake I put a sock from the *mikveh* hamper (the sock is a *rishon*) in the wash machine with the regular *tahor* laundry, did everything become *tamei*? (ע' פרה פ"ה מ"ה)

A. Yes. As we learned a *keli* that is a *rishon letum'ah* is not *metamei* another *keli*, but a *keli* is *metamei* water, and *mashkin* are *metamei* a *keli* *mid'Rabbanan*, so the water is *metamei* all the laundry (and

12. עירובין צט, חגיגה כ.

the washing machine if it's *mekabel tum'ah*). However, in some washing machines when the water enters it gets mixed with detergent right away, and becomes אינו ראוי לאכילת אדם - unfit for human consumption, before it touches any clothes. In that case, according to the Rambam (פ"ב טומאת אוכלים הי"ד), the water is not *mekabel tum'ah*, and according to the (שם) ראב"ד, it is *mekabel tum'ah*, and if it is not fit for consumption for a dog, even according to the ראב"ד, it is not considered a *mashkeh*. However, this doesn't make much of a difference, since at the end of the cycle, clean water comes out.

Chapter 9

Tum'as Yadayim

As we learned in the Preface, *mid'Oraysa*, a person cannot become any less than a *rishon letum'ah*. *Chazal* were *gozer* that a person's hands can become a *sheni letum'ah*, and can render *terumah* and *kodshim* as *passul*. There are two kinds of טימאת ידים: 1: contracted from *tum'ah*, and, 2: assigned to *stam yadayim*.

Contracting Tum'as Yadayim from a Rishon

1. If you touch a *rishon letum'ah* (whether a person *keli* or food and drink), even though a *rishon* can't *metamei* a person, *mid'Rabbanan* it is *metamei yadayim*.

If you touch Genendel who became a *rishon* by touching Rochel (*yoledes*) or any other *av hatum'ah*, your hands are *tamei*. Or, you touched a spoon that was in a drawer that Rochel opened, or you touched a cake that Rochel baked, or any מִשְׁקָה that is *tamei*, touching any of these would make your hands *tamei*.

Contracting Tum'as Yadayim from a Sheni

2. Touching a *sheni* won't make your hands *tamei*,¹ because your hands can only become a *sheni*, and not a *shlishi*.^{*2} Generally speaking, a *sheni* cannot make a *sheni*. An exception to this rule is כְּתָבֵי הַקֹּדֶשׁ. If you touch

1. ידים פרק ג' משנה א.

* Except, according to some, with regards to *kodshim* (see footnote 2).

2. תנן (ידים פרק ג' משנה ב) כל הפוסל את התרומה מטמא את הידים. לדעת הר"ש מיירי לענין קודש, והוא מדברי ר' יהושע אבל לרבנן היד אינו נעשה שלישי אפי' מידו השניה, ודלא כמשנה בחגיגה. וי"מ דקאי לענין תרומה (ע' תויו"ט), אבל לקודש יד מטמא חבירו כמתני' בחגיגה (פרק ג' משנה ב). אך כל זה מיד לחבירו, אבל אם נטמא ידו מחמת אוכלים שהם שניים לא שמענו. לדעת הגר"א מתני' לענין קדשים ולרבנן (ידו) אינו נעשה שני, אבל נעשה שלישי מחמת כל הפוסל את התרומה, ופוסל קדשים, והרש"ש כתב דכ"ד הרמב"ם.

any³ of the *seforim* of *Tanach* (written on *klaf*), your hands become a *sheni*.

Stam Yadayim

3. **קָטַם יָדַיִם** is when you don't know that you touched any *tum'ah* or anything dirty, but you were *meisi'ach daas* (were distracted*) since the last time you washed your hands. The reason for this halachah is that maybe you touched your head or another unclean area of your body, and that would constitute a lack of *kavod* for the *terumah*. Or, maybe you touched something *tamei* and didn't realize or forgot about it. Practical Ramifications of Tum'as Yadayim
4. In all cases that hands became *tamei*, they have the status of a *sheni*, and they *passel terumah* or *kodshim*, or *chullin* which were kept on the status of *terumah* or *kodshim*. More important than the loss of the *terumah* or *kodshim*, it is *assur* to be *metamei terumah* or *kodshim* (or *maaser sheni*, for that matter). Even *chullin* which was kept *al taharas hakodesh* is *assur* to be *metamei*, *mid'Rabbanan*.⁴
5. Food that is *chullin* or *maaser sheni* does not become *tamei/passul* from direct touch of *yadayim tamei'os*. Even so, some hold that you need *netilas yadayim* before eating fruit of *maaser sheni*.⁵ Keep in mind, however, that *mashkin* become *tamei* from *yadayim*,* so if you rinsed an apple and touched the wet apple with *yadayim tamei'im*, you are *metamei* the water, and the water (which becomes a *rishon*) is *metamei* the apple.⁶

3. לדעת רוב הראשונים תפילין ורצועותיהן ומוזוות בכלל, ולדעת הר"ש בידיים (פרק ג משנה ב) ותוס' (חגיגה כד, ב), ידיים הבאים מחמת תפילין ומוזוות פוסלים רק לקודש.

* See below, Chapter 16.

4. ע"י חולין קז, ב.

5. נחלקו הראשונים למסקנת הסוגיא בחגיגה (יח, ב), האם לרבנן צריך נט"י לפירות. ע' מאירי שם, וגם הרמב"ם לא הביא דלפירות מע"ש צריך נטילה. אמנם במה שכן צריך נטילת ידיים (פת לכ"ע, ופירות למאירי) חמור מעשר שני מתרומה, דתרומה מותר לאכול ע"י מפה כשידיו טמאות, אבל מעשר שני אסור.

* See previous chapter.

6. דעת הרמב"ם (הקדמה למסכת ידיים) דדוקא באופן שנטמאו הידיים בודאי ולא מחמת סתם ידיים, וי"א (חזו"א) שחזר בו בחיבורו. עוד כתב הרמב"ם (זבים פרק ה משנה יב) דמשקים הבאים מחמת ידיים אינו מטמא חולין רק תרומה, ולא כלים (פרק ז מהלכות אבות הטומאה הלכה ב, ופרק ח הלכה י), ורוב הראשונים חולקים כאשר נתבאר בפרק הקודם.

One Hand

6. If one hand became *tamei*, then only that hand is *tamei*. To become *tahor*, it is enough to wash just that hand.^{7*} However, for *kodshim*, both hands become *tamei*.⁸ To become *tahor*, they require simultaneous *tevillah* in a *mikveh* of forty *se'ah*, with the express intent to be *tahor* for *kodshim*.

You touched a Megillas Esther with your left hand, and you now wish to eat your *korban Shalmei Chagigah* with your right hand. Not so fast. You must go to a kosher *mikveh* and *toivel both* hands at the same time!

In the Beis Hamikdash

7. Chazal excluded the *Beis Hamikdash* from the *gezeirah* of *tum'as yadayim*.⁹ According to some¹⁰ this means that even if ones hands became *tamei* outside the *Beis Hamikdash*, and they touch *kodshim* inside the *Beis Hamikdash*, the *kodshim* remain *tahor*. Conversely, if your hands became *tamei* inside, those hands have the status of *sheni*, in a dormant state. Once they are outside of the *Beis Hamikdash* they are *metamei* what they touch. There are *Acharonim* that say that other *Rishonim* argue. They hold that אין טומאת ידים במקדש means *yadayim* cannot become *tamei* in the *Beis Hamikdash*, but if they became *tamei* outside, they are *metamei* inside.¹¹

In the Beis Hamikdash – Location

8. There is a discussion amongst the *Acharonim* as to where in the *Beis Hamikdash* this exclusion applies. According to some this is exclusive to

7. חגיגה יח:; וידים פרק ב' משנה א.

* As we will learn below in Chapter 14:5, and in Chapter 16:2, if one wishes to eat *terumah*, the *netilas yadayim* must be with the specific intent to eat *terumah*.

8. י"א אפי' בלי נגיעה וי"א דוקא כשנגע היד בחברתה, ויבואר בעז"ה בפרק טו.

9. פסחים יט, א. ובמצפה איתן זבחים (כ, ב) כתב דאפשר היינו דוקא לענין שאינו מטמא אוכל, אבל אסור לכהן לעבוד בידים טמאות. ומדברי הרמב"ן חולין (לג, א) משמע דמותר לכהן לעבוד. ומה שכתב הרמב"ן שם דאיכא טומאת ידים במקדש לבעלים האוכלים, שאר ראשונים לא הזכירו דבר זה.

10. רמב"ם פרק ח מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ו, ועי' חזו"א ידים ז, טו.

11. עי' חזו"א ידים ז, יג-טו, קהלות יעקב זבחים טז, מנחת חינוך קו.

the *Azarah*, and only where *shechitah* of *korbanos* is allowed.¹² This excludes those chambers whose doors open to the *Azarah*, which have *kedushas haAzarah* with regards to eating *kodshei kodshim* but not with regards to *shechitah*. Other *Acharonim* are of the opinion that the exclusion of *Beis Hamikdash* applies even to the *Ezras Nashim*.¹³

In the third *Beis Hamikdash* there will be special rooms designated for the eating of meat to eat *kodshei kodshim*.¹⁴ According to one opinion¹⁵ these will have *Kedushas haAzarah* even for *shechitah*. Accordingly, there will not be *tum'as yadayim* in those rooms (even according to the first opinion in the previous paragraph).

12. מקדש דוד מה, ד.

13. חזו"א ידים ז, טו.

14. יחזקאל מב, יג.

15. מלבי"ם (תבנית וצורת הבית אות נד).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I washed my hands once, and dried them. Can I touch *terumah*?

A. According to ר"ח if you didn't use a *revi'is* you have to wash a second time in order to become *tahor*, and it doesn't help to dry it, but the Ramban and other Rishonim hold that the hands are *tahor* from מים ראשונים, and the purpose of מים שניים is to be מטהר the water, but you can just dry your hands. The (ס' קס"ב ס"ח) מחבר paskens that it's enough to dry the hands, but the ביאור הלכה is *machmir* that you need מים שניים. If you washed with a *revi'is* then you don't need מים שניים.

Chapter 10

Tum'as Ochlim – Food and Drink

We have learned that a person or a *keli* can only be *mekabel tum'ah* from an *av hatum'ah* (e.g., a *temei meis*, a *yoledes* and her friends, a *sheretz*, a *neveilah*, and certainly a *meis* which is *avi avos hatum'ah*). However, food or drinks can contract *tum'ah* even from a *rishon*. This means that if an *av hatum'ah* touched a spoon, the spoon which became a *rishon* can make food into a *sheni*. In fact, food can never be higher than a *rishon*.¹

Food

Food of Chullin and Maaser Sheni – Sheni Letum'ah

1. Food that becomes *tamei* from a *rishon* (which becomes a *sheni*) cannot further be *metamei* another food of *chullin* or *maaser sheni*. These cannot become any lower than a *sheni*.²

Rochel (the *yoledes*) touched a pot (a metal pot anywhere, and a *kli cheres* by sticking the hand inside even without touching³). The pot became a *rishon*, and the macaroni in the pot becomes a *sheni*.^{*} Her (*tahor*) husband, ever so helpful, put the macaroni on a plate and it is touching the fish

1. הגה אוכלים אינם נעשים אב הטומאה, והן תמיד בדרגה של ראשון לטומאה ואין יכולים לטמאות אדם וכלים. אמנם לענין המנין כדי להגיע לשני לטומאה כתבו התוס' בפסחים (יז, א ד"ה רביעי) בדעת רש"י דנראה דס"ל דאוכל יכול להיות אב הטומאה, למשל תפוח שהיה באהל המת דרגתו כאב הטומאה לענין שאם נגע בתפוז, התפוז ראשון, ואם התפוז נגע בלחם, הלחם שני (וע' תוס' רי"ד שם). אמנם הטורי אבן (חגיגה כג, א) כתב דאין דעת שאר המפרשים כן, וגם התויו"ט ורש"ש תי' רש"י באופן אחר עיי"ש. וגם סתימת הרמב"ם (פרק י מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ט) דאוכל לעולם אינו נעשה אב הטומאה.

2. טהרות פרק ב משנה ב-ו, וחגיגה כ:.

3. ולדעת הרמב"ם (פרק ח מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד) יולדת אינו מטמאה אם רק הכניסה ידה אל צריך שיהא כל שיעור הטומאה בתוכה, וא"כ רק אם הכניסה כל גופה לתוכו טמא, והראב"ד חולק.

* If the pot was a *kli cheres*, then all of the macaroni inside the pot become a *sheni*. If it was a metal pot, then only the macaroni that actually touched the pot became *tamei*. See Chapter 12 for details on how *klei cheres* contract and transmit *tum'ah*.

sticks. The fish sticks are *tahor*, as long as the macaroni is dry. If the macaroni is wet, the water will be *metamei* the fish, as we will soon see.

Terumah and Challah – Shlishi Letum'ah

2. In contrast, *terumah* and *challah* can reach the level of *shlishi*. So, if you had either *terumah* or *challah*, and it touched food which is a *sheni*, the *terumah* becomes a *shlishi*. A *shlishi* for *terumah* is commonly referred to as *passul* rather than *tamei*, since it cannot render other *terumah tamei*. *Terumah* which is rendered *passul* must be burnt.⁴

Kodshim – Revi'i Letum'ah

3. *Kodshim* (e.g. the meat of a *korban pesach* or the *challos* of a *Korban Todah*) can become *tamei* up to a *revi'i*. So, if the *terumah* touches the *challos* of a *Korban Todah*, they become *passul*, and have to be burnt. Needless to say, *chullin* which touched a *sheni* would not *passel kodshim*, because it never became *tamei*. There is no 'dormant' *shlishi* in *chullin*.

Drinks

Seven Mashkin

4. There are seven liquids that the Torah recognizes as *mashkim*, dew, water, wine, olive oil, blood, milk, and bee's honey. As we have learnt in chapter 7, *chazal* were *gozer* that even if a *sheni* touched *mashkim*, they become a *rishon*. Therefore:

If the macaroni (*sheni*) touched milk, and the milk touched the fish sticks, and the fish sticks touched water, and the water spilled on potato chips, and the potato chips fell into wine, and the wine dripped on *kugel*, and the *kugel* touched honey, and the honey spilled onto *latkes*, and the *latkes* touched olive oil, and you fried eggs with the oil, the eggs are *tamei*!⁵

4. טהרות פ"ד מ"ה על ודאי מגען שורפין את התרומה, ומוזכר במתני' תמורה לג: בהדי נשרפין, ובתוס' שבת כה. ד"ה כך שו"ט אי מדאורייתא הוא כמו קדשים דכתיב להדיא באש ישרף, או דרבנן אטו קדשים, ולרש"י משום תקלה.

5. ועי' טבול יום פרק ב משנה ד.

Other Mashkin

5. All other drinks, such as fruit juice, are subject to two positions in the *Rishonim*. According to the first position, if they do not have even a trace of water, they are not *mekabel tum'ah* at all. Since only the seven *mashkin* are considered drinks, and since they are liquids they are not categorized as food.⁶ If there is any water mixed in to these liquids, they get the status of one of the seven *mashkin*. If any of the other *mashkin* (wine oil etc.) are mixed in, it doesn't become a *mashkeh*, unless they are the *rov*.⁷

According to the second position, only if the majority is one of the seven *mashkim* do these liquids (fruit juice) have a *din* of a *mashkeh*. If not they are still *mekabel tum'ah*, but only as food, and not as *mashkin*.⁸

Tevul Yom

6. As we have learnt, a *tevil yom* that touches *mashkim*, is not included in the *gezeira* that they become a *rishon*. Therefore, a *tevil yom* who has a *din* of a *sheni*, is not *metamei chullin* but he is *poseil terumah*. Still, the wine (of *terumah*) that a *tevil yom* touches becomes only a *shlishi*, and not a *rishon*. It will not be *metamei chullin* or *terumah*.⁹ The same applies to *kodshim*; a *tevil yom* makes *kodshim* into a *revi'i*, and those *mashkin* can not be *metamei* food or *mashkin*.

Shiur to Become Tamei

7. Food is *mekabel tum'ah* even if it is only the size of a crumb. Some say this minimal *shiur* is *min haTorah*, and other say that it is *mid'Rabbanan*.¹⁰

6. רמב"ם פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה ד.

7. שם פרק טז הלכה ד.

8. ראב"ד בהשגות שם. ע"י צלח (פסחים טז, ב אות פא), וחזו"א מכשירין ז, ז.

9. ולענין התרומה שנעשתה שלישי האם פוסלת קדשים לעשותן רביעי, דעת התוס' פסחים (יד, ב ד"ה ואילו) שאינה עושה רביעי בקודש, והתוס' בחולין (פו, ב ד"ה משקה) כתבו כמה שיטות בזה.

10. לרש"י פסחים לג: ד"ה בכביצה, מקבל טומאה מן התורה בכ"ש, ור"ת בתוס' ד"ה לאימת חולק.

Shiur to Transmit Tum'ah

8. In order to be *metamei* other food or drinks, food must be at least the *shiur* of *k'beitzah*.

If Rochel touched a cheerio and it fell in with the rest of the cheerios in the bowl, it won't *metamei* the rest of the cheerios.

Combination of Separate Foods

9. A separated *k'beitzah* of *tamei* cheerios or macaroni can be combined (*tziruf*) to make a *shiur* big enough to be *metamei*, in two ways: 1. All parts of the *k'beitzah* are touching the food at the same time, for example, a *k'beitzah* of *tamei* macaroni fell on schnitzel. According to many *meforshim*, this is true even if the pieces are not next to each other,¹¹ and according to others it is only if the pieces are actually touching each other.¹² A third opinion holds that they can be considered combined only if they are attached to each other, through other juices.¹³ 2. Through *mashkin*; when one body of *mashkin** is touching a full *k'beitzah* of food.¹⁴

A *k'beitzah* of (separated) *tamei* cheerios was in a bowl of milk, and a cheerio which was halfway in the milk touched a *tahor* cheerio. The dry, *tahor* cheerio became *tamei*.

Shiur for Mashkin to Transmit Tum'ah

10. All this is by food, however, the seven *mashkin* are *metamei* if even a drop¹⁵ of the *mashkin* touches food.¹⁶

11. דעת רש"י ותוס' וזבחים לא, א, והרא"ש והגר"א טהרות פרק א משנה ח.

12. ראב"ד פרק ו מהלכות טומאת אוכלין הלכה יז.

13. רמב"ם, לפי הבנת החזו"א (טבול יום ד, ד).

* The *mashkin* must be still, not flowing. Flowing water (called *katafess*) does not effect *tziruf*.

14. טהרות פרק ח משנה ח.

15. יש מחלוקת אם צריך שתהא טופח על מנת להטפיה, או גם בטופח מטמא. עי' ר"ש טהרות (פרק א משנה ט ופרק ג משנה א), דנוטה לומר דצריך שתהא טופח ע"מ להטפיה, וכן דעת תוס' גיטין (טז, א ד"ה הנצוק). ובודעת הרמב"ם נחלקו המפרשים, דעת הגר"ח (פרק ז מהלכות טומאת אוכלין הלכה ה) דצריך טופח ע"מ להטפיה, ודעת החזו"א (גליונות לחידושי רבנו חיים הלוי) דסגי בטופח. ועי' מקדש דוד (מד, ד) דדעתו דכל זה כלפי לטמא אחרים, אבל הטיפה

Safek

11. The *din* that *mashkin* that became *tamei* could be *metamei* something else, is *d'Rabbanan*. Therefore, if there's a *safek* whether the *mashkeh* touched something else, it's a *safek d'Rabbanan* and is *tahor*.¹⁷

Becoming Tahor – Water

12. Water that became *tamei* can become *tahor* by *hashakah* (touching) the *mikveh* water.¹⁸

Becoming Tahor – All Other Food and Drink

13. Food and other *mashkin* that became *tamei*, there is no way to make them *tahor* in their current state. If they lose their status as food, by becoming unfit for even animal consumption, they are not considered food anymore.¹⁹

Hechsher

Another difference between the *tum'ah* of food and the *tum'ah* of the seven *mashkin* is that food needs *הַכְּשָׁר* (preparation) in order to be *mekabel tum'ah*, and the seven *mashkin* do not need *hechsher*.

The Seven Mashkin

14. The Torah says that food is not *mekabel tum'ah* until one of the 7 *mashkin* (dew, water, wine, olive oil, blood, milk, bee's honey), fall on the food. This is called *hechsher*. The food now has its prerequisite preparation to be susceptible to *tum'ah*.

עצמה נטמאה אפי' אין בה כדי להטפוח.

16. כן הוא דעת הריב"א ר"י ור"ת פסחים יד, א (ד"ה דאיכא משקין), ורמב"ם פרק ד מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב, וראב"ד פרק א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה טז. דלא כתוס' חולין פז, ב, ור"ש כלים פרק א משנה ג, דשיעורו ברביעית לחולין.

17. טהרות פ"ד מ"ט.

18. מקואות פ"י מ"ו.

19. מקואות פ"י מ"ו.

The Mashkin Dried

15. Once the food had *hechsher*, even if the *mashkin* dried up subsequently, it is still *mekabel tum'ah*.²⁰

Mechubar Lekarka

16. *Hechsher* only works when the food is not attached to the ground anymore.²¹ Furthermore, the water used for *hechsher* itself must be detached from the ground.²² This excludes the water of a river or *mikveh*, which are considered *mechubar*. Once the food was removed from the water, and the water on the food is detached, it can be *machshir* the food.²³

Ratzon

Chazal teach us that in order for the *mashkin* to render a food susceptible to *tum'ah*, there must be *ratzon* (acceptability). Exactly what constitutes *ratzon*; at what stage is it required; what is the subject of the *ratzon*; and by whom, are the subjects of the following discussion.

Machshavah

- x. The Mishnah²⁴ says *קָל מִשְׁקָה שֶׁתְּחַלְתּוּ לָרְצוֹן, אַע"פ שֶׁאֵין סוֹפֵן לָרְצוֹן הָרִי זֶה בְּכִי יָנַן*, which, according to most *Rishonim*, means that any *mashkeh* that I was *machshiv* as a *mashkeh*, has satisfied the requirement of *ratzon*. Subsequently, even if it fell on the food by mistake, it is *machshir*.²⁵ These *Rishonim* understand that the point of *ratzon* is

20. רמב"ם טומאת אוכלים פ"א ה"ב.

21. חולין ק"ח:.

22. מכשירין פ"ד מ"ו.

23. תוס' פסחים טז. ד"ה חד.

24. מכשירין פרק א משנה א.

25. כל מה שכתבתי הוא לדעת רוב ראשונים, אך דעת הרמב"ם דתחילתו לרצון קאי על הפירות (ועי' חזו"מ מכשירין ו, ט). והנה דעת הרמב"ם (פרק יב מהלכות טומאת אוכלין הלכה א) דבעינן שינתנו עליהם מים לרצון הבעלים, והכ"מ הביא דהרשב"א חולק וסובר דאין צריך רצון הבעלים (ועי' קצה"ח סימן תו אות א). ולכאורה אין כאן מחלוקת חדשה, אלא אם היה הרשב"א סובר כהרמב"ם דצריך שהמים יהיו לרצון על הפירות, היה מודה לו דדוקא הבעלים יכולים להכשירו, אלא דהרשב"א סובר כשאר הראשונים דכיון דהוחשבו המשקין אפי' נפלו על הפירות שלא לרצון, וכ"ש לרצון אחרים דמכשיר (ועי' חזו"מ א שם א, יב). ודע דכתבו האחרונים דאפי' להרמב"ם אין צריך שיהא הבעלים דוקא מי שהאוכלין שלו, אלא כל שעליו מוטל הטיפול והתיקון מקרי בעלים לענין זה (עי' בהערות מלואי חשן על הקצה"ח שם).

to give it the *chashivus* of a *mashkeh*. Therefore, once it has the owner has invested it with the *chashivus* of a *mashkeh*, it is *machshir*. Some hold that Blood from a broose and mothers milk are inherently considered a *mashkeh*, and don't need *machshavah*.²⁶

You are washing dishes, and some of the water *shpritzed* onto apples that were on the counter, they are *muchshar* to be *mekabel tum'ah*. Even if you didn't turn on the faucet, rather Hashem did; it is raining outside, and you figured you can wash your dishes for cheap by placing them outside. Or, if you had a dirty chair in your backyard, and so you are happy about the rain cleaning it.²⁷ The water that fell on your dishes or the chair is considered *leratzon*, and if a drop of that water *shpritzes* onto your apples, even without intent, they are *muchshar*.

Machshavah for Benefit of Mechubar

- ב. This *halachah* is only true if you are *machshiv* the water to rinse something that is not *mechubar*, such as dishes, or a chair. If the *chashivus* was given to the *mashkin* for the purpose of something that is attached to the ground, it is not considered *mashkin*. But if you were to put a bucket outside to catch the rainwater it is called *leratzon*. (If your intention is to use it for something which is *mechubar lekarka*, see footnote.²⁸)

If the sidewalk in front of your house is full of chalk, even if you are very happy that it rained on it, the rainwater is still not capable of being *machshir*.

26. מכשירין פרק ו משנה ח לפי הר"ש ורע"ב.

27. מכשירין פרק ג משנה ז.

28. בחזו"א מכשירין (ב, יא ות, ח) כתב דאינו מכשיר, וכן דעת התפא"י (מכשירין פרק ג אות יז). אמנם הרש"ש (שם פרק א משנה ג) כתב דלדעת הראב"ד מכשיר, וכ"כ בחזו"ן נחום (שם פרק ג משנה ה). ולכאורה לא גרע מהניח חבית לאצוליי טינף, דהמים מכשירים כמבואר בא"ר (פרק ד משנה ד), ובשפת אמת (שבת יב, א), וי"ל. ואפשר דתלוי במחל' הדרישה ורדב"ז שהביא המ"ב בסי' ש"כ ס"ק ח בסוחרט אוכלים לקערה כדי לתתו לתוך אוכלים, אם חייב מה"ת או לא. ואין להביא ראיה ממה שכתב רש"י חולין (טז, א ד"ה לענין הכשר) בשם התורת כהנים, ע"י במהדורת עוז והדר (מקו"צ אות ג) בשם הש"מ, שמוחק תיבת 'מלאן'.

What is Considered Chashivus?

- a. There are two ways for *mashkin* to be considered *leratzon*. The first is the straightforward way we have discussed until now: I am *machshiv* the water for use as a drink, or to rinse with. So, if I rinse a fruit in a river to clean it, when I take it out it becomes *muchshar*. The second way is if the water that is here is disturbing me, and I want it out, that is essentially being *machshiv* the water.

You were walking down the street, and, *chasdei Hashem*, it started pouring. You came home sopping wet, and you shook out the rain from your coat. Since it is important to you that the water should be off of the coat, that tells us that you are *machshiv* it as a *mashkeh*. Therefore it is called *leratzon*. If that water falls on potatoes, those potatoes are now *muchshar*.²⁹

If I don't want Berel to find my apples, and I hid them in a river so he shouldn't find them, they are not *muchshar* to be *mekabel tum'ah*, even when I take them out.³⁰

Mashkin Temei'im

17. Any *mashkeh* that comes out of a person who is *tamei*, whether he is an *av hatum'ah* or a *rishon*,* is *machshir*. Aside for *hechsher*, we must remember that we are dealing with *mashkin teme'i'im*. Since the *mashkeh* is also *tamei*, it is *metamei* the food as soon as it touches it. The *hechsher* and the *tum'ah* occur simultaneously.

A bit of saliva falls from Rochel's mouth onto an apple, it is *muchshar*, and simultaneously becomes *tamei*.³¹

29. מכשירין פרק ד משנה ב.

30. שם פרק א משנה ו.

* A *tevul yom*, who is a *sheni*, is excluded from this *din*. (טבול יום פרק ג משנה ו)

31. ובפשטות כל משקה אפי' נגעה בו שרין, אם נפל על אוכלים שלא לרצון, מכשירים. וכן היא פשטות לשון הרמב"ם (פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה יג), וכן נראה בדעת הר"ש שכתב הטעם משום דטומאתם חושבתם, וזה שייך בכל משקים. (ובא"ר כתב דהאי דינא לא משכחת לה אלא במשקים הבאים מטמא, דבשאר משקים היאך נטמאו, הרי גם משקים צריך מחשבה, ואם חשב עליהן, אפי' משקים טהורים מכשירים אם נפלו שלא לרצון. ועי' רש"ש וחזו"א (סימן

Assumed Hechsher

18. The Mishnah³² lists a few things that are sold in the market, and must be assumed to have had *hechsher*. **Flour** is assumed to be *muchshar*, because the wheat is rinsed before it is ground. **Fish** is considered *muchshar*, because when the fisherman shakes out his net the water inevitably falls on the fish.* **Vegetables** that are commonly sprinkled with water to look fresh are *b'chezkas muchshar*. All **chicken** and **meat** received *hechsher* from the blood that came out during the *shechitah*.

Assumed Tum'ah in the Market

19. Any food sold in a marketplace that is *b'chezkas muchshar* is assumed to be *tamei*. Since it is common practice for shoppers to touch the products, we assume that a *tamei* touched it.

Genedel knows that, lechatchilah, it is best to eat *chullin b'taharah*. Especially, As mentioned in the *Yerushalmi*, this is especially true for Shabbos.³³ Therefore, Genedel takes the live chickens to the *shochet*, and then brings them home to do the *koshering* (soaking and salting), to ensure that no *tum'ah* touches it.

Heshy is going to bring home a live fish and put it in the bathtub until it is ready to be cooked. Bon appétit, *betei'avon!*

Kodshim

20. *Kodshim* do not need *hechsher* to be *mekabel tum'ah*.³⁴

(א) דמשכחת לה כשלא חישב עליהן, למ"ד כלי טמא חושב משקה, ועכ"פ אם יש היכ"ת שמשקים טמאים בלי מחשבה כו"ע מודו שמכשירים). ובתו"י כריתות יג, א כתב שמשקים שנטמאו בשרץ אינו מכשיר. וע"ש בהגהות אהל משה שהגיה משקים של טמא שרץ, וגם זה מחודש.
32. מכשירין פרק ו משנה ב-ג.

* The fact that fish live in water is not *machshir* the fish: while they are alive, they can't become *muchshar*; as they are not yet considered food. Even if they're dead, while the water is *mechubar* it is not *machshir*.

33. שבת פרק א הלכה ג, וכמו שפירש הראב"ה הובא באו"ח סימן תרג, עיי"ש בבהגר"א דגרס שבת ויום טוב.

34. פסחים (כ, א), חולין (לו, ב).

Grapes

21. If one harvests grapes to make them into wine, they are considered *muchshar, mid'Rabbanan*.³⁵

Yad & Shomer**Tum'ah**

22. Food is *mekabel tum'ah* not only if the *tum'ah* touched the actual food, but even if the *tum'ah* touched the יד (handle),³⁶ for example, the stem of an apple. Likewise, food can contract *tum'ah* via the touch of its שומר (protection), for example, the peel of an apple or orange.³⁷

Hechsher

23. The same *halachah* applies regarding *hechsher*. If a drop of water touches the stem, or peel, the food is *muchshar*.³⁸

Tziruf for the Shiur

24. There is a difference between a *yad* and a *shomer*: The *yad* is not considered as food, and is consequently does not combine to complete the *shiur* of a *k'beitzah*. In contrast, a *shomer* is considered as food and is *metztaref* to the *shiur* of a *k'beitzah*.³⁹ *Maseches Uktzin* discusses many different cases, clarifying what is considered a *yad*, and what is considered a *shomer*.

35. שבת יז, א.

36. ולענין יד שחיברו בידי אדם, ע"י תפא"י (אהלות פרק ג משנה ד יכין אות מב, ועוקצין פרק ב משנה ה אות נו), וחזו"א (עוקצין ב, יד).

37. עוקצין פרק א משנה א.

38. חולין (ק"ח, ב).

39. שם.

שאל נא את הכהנים תורה

Hechsher

Nitlash leratzon

1. Q. The streets of Yerushalayim are full of little boys and girls playing (זכריה ה,ה)! Little Moishe who is *tamei* stuck his hand in a cup of water, and then spilled it in a puddle. Then Yanky kicked a ball (that is *mekabel tum'ah*) and it landed in the puddle, is the ball טמא? (ע' מקואות פ"א מ"א)

A. No, unless you rinsed the ball. The reason is, a puddle on the ground less than forty *se'ah* is called מי גבאים, and its *din* is that the *tamei* water that fell in remains *tamei*, because you need forty *se'ah* to make השקה, but the rest of the water doesn't become *tamei* until it is נתלש לרצון. Since the ball landed by mistake, by removing it, it is not called נתלש לרצון (and the drop that was *tamei* cannot be *metamei* the ball, because it is בטל ברוב). However, if you rinse the ball, that shows that you are *machshiv* the water that was on it, and the water is *mekabel tum'ah*, and is then *metamei* the ball *mid'Rabbanan*.

2. Q. A *yoledes* turned on the water to fill up the bathtub to give one of the kids a bath. The water was pretty hot and the room was filled with steam. 1) is the water *tamei*? 2) if it is, then are all the *keilim* that have steam on them *tamei*? (מכשירים פ"ב מ"ב)

A. Steam of *tamei* water is *tamei*, and is *metamei keilim*. Now we have to figure out if the water is *tamei*. By the mere opening of the faucet and letting the water run, it is not deemed *heset* (moving the water). But if there are drops of water on the rubber that is underneath the faucet that moves as you turn the faucet, that is *heset*, and if the water is *mekabel tum'ah* at that point, it can be *metamei* the rest of the water, see footnote⁴⁰.

40.. אם בעת שפותחת או סוגרת את הברז יש טיפת מים על הגומי שזו, הטיפה נטמאה [דהמים כבר מקבלים טומאה כיון דנתלשו לצורך דבר התלוש ולבסוף חיברו שדינו כתלוש. ואף כשהברז פתוח ומחובר למאגר המים, מ"מ כיון דהוי

תחילתו לרצון

3. Q. I had apples on the counter and my kids had a water fight, and the apples got splashed up unintentionally, is it *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*?

A. As explained, according to the Rambam⁴¹ *tchilaso leratzon* is on the food, but if it fell unintentionally, it is not *machshir*, and according to the other rishonim and the Gra it is *muchshar* since the water was *nitlash leratzon*. If the water was not in a cup, but the kids were playing in the lake and splashing each other, that is still considered *nitlash leratzon*, however if they were blowing bubbles or squirting water in the air that is not considered *nitlash leratzon*⁴².

4. Q. Vegetable soup spilled on fruit that was not *טומאה* לקבל, did the fruit become *muchshar*?

A. The Mishna⁴³ says that *rotev* (water that meat or vegetables were cooked in) is considered a *mashkeh*⁴⁴.

ניצוק אינו חיבור, אפילו לגבי דיני דרבנן כמו שפסק הרמב"ם פ"ח מקואות הי"ב, וע' בהגרא"א יו"ד סי' ר"א אות ק"י. ובשעה שהמים נוזלים הטיפה אינה מטמאה שאר המים דניצוק אינו חיבור (לדעת הראשונים דלא כדעת הגר"א). אמנם לאחר שנפלה הטיפה לבריכה, הטיפה הטמאה מטמא כל המים. אמנם בבריכה בקרקע יש דין של מי גבים שהטיפה הטמאה אינה מטמא כל המים (לדעת הרמב"ם טומאת אוכלים פט"ו ה"א אפילו בשאובים יש דין של מי גבים, ולדעת הרע"ב והגר"א מקואות פ"א מ"א דוקא כשאין שאובין), אמנם בכלי המחובר לקרקע, הגם שאינו מקבל טמאה, מ"מ אין דינו כקרקע, אלא הוא כלי שאינו מקבל טמאה, והמים שבתוכו אין דינו כמי גבים (כן דעת הנ"ב תנ" ס" קט, וחזו"א ושו"ת משנת ר"א סי' כג, אבל דעת האבני נזר סי' רעא אות י' דנחשב כקרקע). והנה האמבטיה עשויה מנוקבת ואינה מחזיקה מים, ואין לה דין כלי (ע' יו"ד סי' ר"א ס"ז ופ"ת שם אות יב, וע' פ"ת שם אות ז' בשם החת"ס דמנהג כל ערי ישראל לטבול במקוה כזה, ואסור להרהר אחרי הוראה זו, ואפי' לפי שאר אחרונים שם דאין לסמוך על זה בדאורייתא, לענינינו גם כן אינו אלא דרבנן, דמשקין לטמא כלים דרבנן הוא), ולכן לפי שיטת הרמב"ם דגם בשאובים יש דין מי גבים, אז לא נטמא שאר המים עד שיתלשו לרצון, כגון שמילא מים בספל לטשוף הילד אז המים נטמאו, וזיעה הבאה מאותן המים טמאה.

41. ולרמב"ם דיש ב' דינים, דצריך שהמשקה יהיה נתלש לרצון, ואם לא עדיין נחשב כמחובר, ואפי' נפלו על הפירות אינן מכשירים, כל זה לגבי הדין של סופו לרצון, אבל אם תחילתו לרצון זהו כתישה לרצון ג"כ. והא דתנן עוד הטל עליהן ושמת הרי זה בכי יותן, זהו דוקא כשיורד מן השמים, אבל אם נפל מכלי שנתלש שלא לרצון, ושמת אינו בכי יותן.

42. מכשירין פרק ה' משנה ב'.

43. טהרות פ"ג מ"א. ובירושלמי תרומות פ"א ה"ב איתא דאינו מכשיר, והגיה הגר"ק בבאורו דרמב"ם.

44. וע' או"ח סי' קנ"ח ס"ה דדעת הט"ז ומג"א שם דמים שבישלו בהם נחשב כמים, ורק הרוטב היוצא מחמת בישול לא

משקי מטבחיא

5. Q. I brought ביכורים to the עזרה, and there was a *kohen* there eating *kodshei kodshim*, and had a cup of water. The water schpritz on the fruit, are they *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*?

A. The Gemara⁴⁵ says that *mashkeh* in the עזרה is not *machshir*, and the Rambam paskens even water. The Chazon Ish and Mikdah Dovid⁴⁶ write that only water that is לצורך הקדש has this *din*, but water that is not לצורך הקדש is *machshir*.

6. Q. I am preparing oil to light the מנורה! From what stage are the olives considered *muchshar* to be susceptible to *tum'ah* (from the oil that comes out of the olives)?

A. After you are finished piling up all the olives on the press.⁴⁷

7. Q. Egg מצות that don't contain any water, and the eggs were הוכשר לקבל טומאה, but not the flour, and a *tamei* touched a מצה, did the מצה become *tamei*? And if it becomes *tamei* is the entire matzah *tamei*, or only the part he touched?

A. You go after the majority, so if the flour is *rov*, it doesn't become *tamei*. If the eggs are *rov*, then it could become *tamei*, but only the part that you touched, because מי פירות אינן מחברים.⁴⁸

גדר אוכלים

SPICES

8. Q. I was about to salt the meat, and a *yoledes* picked up the bag of salt, did the salt become *tamei*?

נחשב כמים, ודעת הגר"א שם דאפי' רוטב היוצא מחמת בישול נחשב כמים.

45. פסחים כ.

46. חזו"א או"ח קכ"ד אות ז', ומקדש דוד לו, ד.

47. ע' טהרות פרק ט.

48. ע' מכשירין פ"ב מ"ג, וטב"י פ"ג מ"ד.

A. spices that are not eaten by itself, and is only used to spice up other foods and can't be eaten plain, for example, black pepper, paprika ginger etc. are not considered food, and are not mekabel tumah.⁴⁹ If the spice is not sharp and sometimes eaten plain, even though it is generally used to spice up food, for example kimmel, it is mekabel tumah.⁵⁰ If it can be eaten plain when ground up, even though it isn't usually eaten that way, rather meat is dipped into it, it is mekabel tumah.⁵¹ Cinnamon can be a good example for this. If it cannot be eaten when ground, however is used to dip in food, either plain, or made into a dip, is subject to a machlokes⁵². Dill, if used as a spice is not mekabel tumah, however if it is used to make a dip it is mekabel tumah.⁵³ A food that is used sometimes as a spice for example onions and garlic, is mekabel tumah. Therefore, ketchup is mekabel tumah even according to the opinion that a spice is only mekabel tumah, if it is eaten plain, however ketchup which is made from tomatoes is a food.

Getting back to the salt, salt is not a food, and is not mekabel tum'ah. Any spice that is not eaten plain is not a food.⁵⁴

Coffee beans are inedible even when ground and therefore is not mekabel tumah, however instant coffee is not considered a spice, rather it is a food, like dill when used to make dill dip, and is mekabel tumah. The same is

49. עוקצין פ"ג מ"ה, ור"ש שם, ונדה נא., ותוס' יומא פא : ונדה נ.

50. עוקצין שם מ"ו.

51. גרגיר, עירובין כח :.

52. ב' תירוצי התוספות ביומא והר"ש שם, אלא דלתוס' ביומא, אפי' אינו ראוי אלא ע"י שמערבין מים ועושים לטיבול מקבל טומאה, ולר"ש דוקא כעין מלח שמטביליו בו בעין.

53. נדה שם, וסתמא לכמכא. וע' רמב"ם טומאת אוכלים פ"א ה"ז שאם חישב עליו לקדרה אינו מקבל טומאה, וההזו"א פירש דחישב צריך להיות בשעת זריעה, וזהו השגת הראב"ד, והאבי עזרי פירש שאם לקטו סתם אפילו חישב אח"כ לקדרה, הוכיח סופו על תחילתו דהיה עומד לקדרה, ומעתה אינו מקבל טומאה.

54. כ"כ רש"י ותוס' בב"ב שם, ותוס' רי"ד בנדה (נא, ב). והא דאמרינן במנחות (כא, א) תמלח אפי' בטומאה, אפשר לומר משום חבת הקודש, ולא גרע מעצים ולבונה שמקב"ט מחמת חבת הקודש. ועוד דנראה מרש"י דהכוונה כשהכהן טמא. אמנם כשהמלח הוא על האוכל כתב התור"י שם דמוכח מהמשנה בטבול יום (פרק א משנה ג) דמקבל טומאה, דאז נחשב כאוכל. ובדעת הרמב"ם צידדו כמה אחרונים (מנחת חינוך במוסף השבת מלאכת מעמר, אבן האזל פרק ה מאיסורי מובח הלכה יא אות ז) דאפשר דס"ל דמלח מקב"ט, ואינו מוכח. אמנם משמעות הר"ש בתי הראשון דמלח מקבל טומאה, ויש לדחות.

with cocoa powder. Even if one uses instant coffee or cocoa powder, as a spice (coffee cake), it is *mekabel tumah*. This is not similar to dill when used as a spice, since dill when used as a spice is inedible, and is only used as a spice, to extract the flavor from the dill, however cocoa powder and instant coffee are more similar to onions and garlic, which are food that can be used as a spice. (even though onions and garlic are eaten plain, and cocoa powder is not eaten plain, nevertheless it is still considered food, just like flour is, even though it is usually eaten only when mixed with other ingredients).

9. Q. Is gum *mekabel tum'ah*?

A. No, because it's like a spice that it itself is not eaten plain, even though you can extract a flavor from it, it is similar to dill, and it is not *mekabel tum'ah*.⁵⁵

RAW FOOD

10. Q. I was preparing the cholent *lekoved Shabbos Kodesh*, and little Moishy (who is *tamei*) came to help and put the beans in the cholent, *lekoved Shabbos Kodesh*. Are the beans *mekabel tum'ah* while they are raw and unfit to eat?

A. Food that must be cooked in order to eat is *mekabel tum'ah*. However, food that has to be pickled until it becomes edible, if it is planted with the intention to eat (תורמוסין), it's *mekabel tum'ah* immediately, but if it's usually not planted to eat, and you decided to pickle it in order to eat, (לילבי זרדים), it's not *mekabel tumah* until after it is pickled.⁵⁶

Burnt food

11. Q. My מצות are very well done, in fact part of the מצות are burnt to a crisp (don't be too *machmir* because the burnt part can be מבטל the טעם מצה, and you won't be יוצא even with the part of the מצה that's not burnt),

.55. עוקצין פ"ג מ"ד, וע' חזו"א עוקצין ו,א.

.56. ע' עירובין כח,; ועוקצין פ"ג מ"ד.

and a *tamei* touched the burnt part, did the rest of the מצה become *tamei*?

- A. The Mishnah⁵⁷ says that *חרחור פחות מכאצבע*, if the burnt part of a bread is less than a finger (about an inch), then it's considered part of the bread and if you touch it the bread becomes *tamei* (since usually it's eaten along with the bread, *הכנס צבי ס' טב*). The Rambam (פ"ח ה"ב מטומאת אוכלין) explains that the *חרחור* is dough that sticks out of the bread that got burnt, but if it doesn't stick out, like in the case of the מצה, it could be that even more than an *אצבע* is considered food, if it's eaten together with the מצה (*כ"כ החזון נחום שם*). The other *Rishonim* don't say that *חרחור* is sticking out of the bread, nevertheless the *חזון נחום* suggests that only if all around the מצה is burnt more than a *אצבע*, it's not considered food, but if it's burnt in just one area, then even more than an *אצבע* is considered food⁵⁸.

Honey

12. Q. I have an apple that is a *sheni letum'ah*, and I dipped it in honey. Is honey a food and did not become *tamei*, or is honey a *mashkeh* and it becomes a *rishon*, and when I dip in a different apple that is *tahor*, it will become *tamei*?
- A. Honey that was crushed from the honeycomb without any intention is considered a *mashkeh*.⁵⁹ According to the *ט"ז* (קנ"ח ז') once it became a *mashkeh* it can't be turned into an *אוכל* even by designating it for use as a food (to dip into). The *מג"א* disagrees and says that if you decide now that the honey will be used as an *אוכל*, it becomes an *אוכל*. The Chayei Adam (quoted by the Mishnah Berurah) says like the *ט"ז*, that once it's a *mashkeh* it can't become an *אוכל*, and it depends when it was cooked in the factory was the intention to use as a drink (and that was usually

57. טבול יום פ"א מ"ג.

58. לכאורה דיוקו אינו מוכרח כ"כ, אמנם נראה דהרמב"ם מחלק בין ככר לרקיק (מצה), דבמצה דדקות הן דוקא שנשרף חציו, אבל פחות מזה הדרך לאכול וחשיב חיבור, משא"כ בככר.

59. רמב"ם טומאת אוכלים פרק א הלכה יח'.

packed in bigger boxes), or for a food (and was usually packed into small boxes). The Chazon Ish⁶⁰ disagrees and holds that it depends when it was removed from the honeycomb (even if it is not crushed), and if it wasn't intended for a food, it's considered a *mashkeh*. The Gra⁶¹ however holds that it depends on the intention of when you bought it, and if you bought it to dip the apple in the honey, it is an אוכל.

Juice in food

13. Q. I have grapes that are *tamei*, is there any way I can make wine from them and it will be *tahor*? (ע' פסחים לג:)

A. Yes! The *halachah* is that juice in a grape is not considered part of the grape, and doesn't become *tamei* with the grape, therefore if you squeeze out juice, from bunches that are less than a *k'beitzah* (so you don't have a *k'beitzah* of food to be *metamei* the *mashkin* that comes out), the wine is *tahor*. (You could split up all the bunches into parts less than a *k'beitzah*, and squeeze each part separately. Even if you mix all the juice afterwards, it never became *tamei*, and is therefore *tahor*.)⁶²

14. Q. According to the רמב"ם that (with the exception of ג' משקים) juice is not *mekabel tum'ah*, if I had an orange that was *tamei*, and I made orange juice, does the *tum'ah* disappear?

A. It is מסתבר that the *tum'ah* disappears, just like food that became unfit to eat, becomes *tahor* because it's not food anymore, the same is with food that turned into a liquid, it is not an אוכל or a *mashkeh*. (however as we learnt according to the Raavad other liquids is considered a food).

Frozen liquid

15. Q. I had water that became *tamei*, and I made it into ice cubes. The ice cubes then touched food. Is the food *tamei*? (ע' ר"ש טהרות פ"ג מ"ב)

60. טב"ו"י ד, יח.

61. מובא בכתר ראש אות עח.

62. פסחים לג:.

A. The Gemara (נדה יז.) says that snow is not an אוכל or a *mashkeh*. If you were *machshiv* it as an אוכל, it will have no טומאת אוכלים. But if you are *machshiv* it as a *mashkeh*, it has טומאת משקין (שם) מאירי (שם) and Tosafos (בב"ב כ.) are גורס that if you were *machshiv* it as an אוכל, it is *metamei* טומאת אוכלין. The Chazon Ish (טהרות דה) explains the meaning of *machshavah* as a food, is to satisfy his hunger, and *machshava* as a drink, is to quench his thirst. The Rash⁶³ is גורס in the *tosefta*, that water that froze is *tahor*, and when it melts, the *tum'ah* comes back. According to the ר"ש ice is like snow, and in a frozen state it isn't considered a food or drink, and *machshavah* helps to make it into a *mashkeh*, and for an אוכל it depends on the גירסא. Our גירסא in the *tosefta* is *mei chattas*, the *tum'ah* goes off (because it is not fit for *haza'ah* in this state), and therefore there is no source to say that ice is not considered a food or drink (and would need *machshavah*).⁶⁴

Therefore, in our case where you made ice cubes, it would seem that it's considered למשקה, since it's meant to place in water and eventually will melt there (even if you like to chew ice cubes it is generally to quench thirst which has a *din* of a *mashkeh*), and it can be *metamei* food.

16. Q. I have grape juice that became *tamei*, and I made grape juice ices from it. The ices then touched kishke. Did the kishke become *tamei*?

63. טהרות פרק ג משנה ב.
 64. ועכשיו נציין למש"כ גדולי האחרונים בהענין, הנה בשו"ת רדב"ז ח"ד סי' פנ כ' דמים קרושים דינו כשלג שיש נפק"מ בין חישוב עליו לאוכל או למשקה, וכ"כ במרכה"מ פ"א מהל' טו"א הי"ט. אולם בראש יוסף שבת דף ה: כ' בדעת הרמב"ם שכיון שלא הזכיר מים דמסתמא הם משקין גמורין, וראה עוד שו"ת חת"ס או"ח סי' פט.
 [ובדעת הערוה"ש ראיתי דבר פלא, ראה באו"ח סי' קנח שגרס כמו הר"ש שמים שהגלידו אינם מטמאין, אולם בערוה"ש העתיד סי' קעב ס"ז כמו שנ"ל שמים קרושים הוא אוכל כמו רוטב וגריסין רפ"ג דטהרות דגם כשנקרשו הוא אוכל, רק צידד שם אולי דינו כשלג, ונשאר בצ"ע שאין ראיה לזה ולדינא צריכים להתיישב בזה, ואילו באו"ח סי' רב ס"ט כ' וז"ל, עוד נ"ל כמו דתנן ברפ"ג דטהרות הרוטב והגריסין והחלב בזמן שהן משקה טופח הרי אלו תחלה קרשו הרי אלו שניים כלומר כיון שקרשו חשיבי כאוכלים כמו כן לענין ברכה אחרונה דאם נקרשו המים ואכלן בקרישותן צריך לברך ברכה אחרונה על כזית וכה"ג בשארי משקין דבזה לא שייך לחלק בין טומאה לשארי דברים וכן נ"ל דהאוכל שלג או ברד או כפור וגליד ונהנה מזה כגון שהוא צמא וכיוצא בזה צריך לברך ברכה אחרונה על כזית ואף על גב דלמקוה משלימין למ' סאה כמים כמו שמבואר בפ"ז דמקואות מ"מ עתה באכילתו שם אכילה על זה ולא שם שתייה וק"ו הוא מרוטב דמשנה טהרות שהבאנו [ועי' נדה י"ז. וצ"ע], עכ"ל]. תשובה זו מהרב יעקב ברקוביץ שליט"א.

A. The Mishnah⁶⁵ discusses different *mashkin* what's their *halachah* when they congeal, does it turn into a food, or it becomes not a food nor a drink and is *tahor*. The Mishnah discusses wine, and there's a lot of discussion amongst the poskim what's the מסקנא להלכה. The Chasam Sofer⁶⁶ says that the conclusion is, that when the wine is congealed it's considered a food and is a *sheni*. The Shevet Halevi⁶⁷ assumes that the same *halachah* would apply if it's frozen, (and even though *tamei* water that froze has no *tum'ah* in its frozen state (unless you are machshiv it as mentioned above), that's because plain frozen ice is not a food, but popsicles is eaten as a food). Therefore, in our question the ices that are a *sheni* would not make the kishke *tamei*. If the ices started melting a little, then if the ices are the size of a *k'beitzah* then it would be *metamei* the melted juice, which would make the juice into a *rishon* and the kishke into a *sheni*.

18. Q. A *yoleses* served me less than a *k'beitzah* of ice cream. I didn't want to eat it because it's חולין טמאין, so the ice cream sat in the bowl until it melted. What is the status of the melted ice cream? Can I eat it with *terumah*?

A. The Rambam⁶⁸ holds that the ice cream is *tahor*, because during the melting process, the אוכל (the frozen part) couldn't be *metamei* the *mashkeh* (the melted part), as it wasn't a *k'beitzah*. The Rash holds that the melted ice cream has a *din* of *ochlim temei'im*, and even if the ice cream was originally a *sheni*, (however in the example mentioned the ice cream is a *rishon*) the melted liquid would also be a *sheni*, and can be *metamei* *terumah*.

Grape-juice water

65. טהרות פרק ג' משנה ב.

66. או"ח ס' מה.

67. ח"ט סי' לט'.

68. טהרות פרק ג' משנה א.

19. Q. I have water with a little grape juice mixed in, and it became *tamei*, can I do *hashakah* to make it *tahor*?

A. As long as it has a *din* of יין, it doesn't help to make *hashakah*. Therefore, if you would have to make a בורא פרי הגפן on it, you can't make *hashakah*. If it is diluted enough that it's not wine, or it's not a strong wine, then if it's white wine that did not give the water an appearance of wine, if the *rov* is water, then you can make *hashakah*. If it was red wine, and the water has an appearance of wine, then you can't make *hashakah*. But if it is pinkish or light red, that doesn't have an appearance of wine, then you can do *hashakah*⁶⁹.

From when is saliva a *mashkeh*

20. Q. Little Moishe is a *tevul yom*, he was eating spinach and he didn't like it and he spat it out on his shirt, and then cleaned it off, did his shirt become *tamei*?

A. Saliva is considered a *mashkeh* like water and is *mekabel tum'ah*.⁷⁰ So if he touched the spinach that fell on his shirt with his hands, without washing them first, then his *stam yadayim* is *metamei* the saliva that is mixed in the food, and that saliva is *metamei* his shirt; but if he cleaned it off with a tissue without touching it, it is *tahor*.

If Moishe stuck his finger in his mouth while eating, there's a *machlokes* if at that point the saliva is *mekabel tum'ah*. According to (עירובין צט) רש"י, it's not a *mashkeh* at all in the mouth. According to

69. ע' ובחים עח: ובתוס' שם, ותוס' מנחות כב. ד"ה אם.

70. דעת הר"ש דרוק אינו צריך להחשיבו כדי לקבל טומאה, כמבואר במש"כ כלים פ"א מ"ג דצינורא דע"ה טמא לפי שנגעה בשפתיו, ורק לענין הכשר צריך להחשיבו כמים (והא דקתני במתני' מכשירין פ"ו מ"ה דבין לדעת ובין שלא לדעת מכשיר קאי רק אמ"ר כמש"כ הגר"א, וע' חזו"א מכשירין ויב). והא דכתב שגפול מפיו שלא לדעת הוא משום דאי מדעת היה מכשיר. ודעת הרמב"ם והגר"א (ריש מכשירין) דגם לענין קבלת טומאה צריך שיהא נתלש לרצון, ולכן אפי' אם האוכל הוכשר ונפל מפיו ונגע ברוק אינו טמא, אבל אם זרק מפיו בכוונה נחשב הרוק ומקבל טומאה. (ולכאורה לדעת הגר"א דר' יוסי בכלים פ"ח מ"י ס"ל דאפי' לא היפך טמא, [ע' חזו"א כלים י, יט] צ"ל דס"ל דכיון שאוכל נחשב נתלש לרצון, ומתני' דטבול יום דלא כר' יוסי) כ"ז ביאר לי אחי הגאון ר' אליעזר שליט"א.

the Rambam⁷¹ and Rash⁷², if he moved the food in his mouth around, or was sucking on something juicy, that gives *חשיבות* to the saliva, and then the saliva is not considered part of the body anymore, and is a *meshkeh*.

All this is by a *tahor*. But by a *tamei*, his saliva is always considered *tamei*. However, a *tevil yom* is not considered *tamei*, and depends on the different *shittos*.⁷³

Assumed to be *tamei*

21. Q. I was walking down the street carrying food. SPLASH! Someone just did shponjah and *בחסדי ד'* it landed all over me and the food. I ran upstairs to find out if a *yoledes* did the shponjah, and after apologizing they said no one that's *tamei* was involved, and it wasn't touched with *stam yadayim*. Are my clothing and food *tahor*?

A. The Mishnah⁷⁴ discusses *מי שפיכות*, (which is used water that is meant to be poured out), that it is *tamei*, the ר"ש explains that it became *tamei*, however the Rambam and the רע"ב explain that it is *b'chezkas tamei*, because it's dirty and usually *tamei*.⁷⁵ Therefore according to the Rambam, it is assumed that the water is *tamei*, unless it was intentionally watched from *tum'ah*.

טופח על מנת להטפוח

22. Q. Oil dripped on my hands from a silver menorah that was once in an *ohel* of a *meis*, and I was *toivel* myself but my hands are still a little

71. פט"ו טומאת אוכלין ה"ז.

72. טבול יום פ"ג מ"ו, וכלים פ"ח מ"י.

73. כ"ז לשיטת הר"ש ותוס' בעירובין ושאר מקומות, אמנם הרמב"ם ס"ל דידיים אינו מטמא משקים לטמא כליים, ועוד ס"ל (בהקדמה למסכת ידים) דדוקא ידים שטמאות ודאי מטמא חולין, אבל סתם ידים מטמא רק תרומה, ושיטת ר"ת בעירובין שם דרוק מכשיר אבל אינו מקב"ט, ושיטת רש"י פסחים יז: דמשקים מקב"ט רק ברביעית. ורש"י בעירובין פ"י דמייירי בתרומה, והמפרשים עמדו בזה. וכל מש"כ הוא אם נקוט דהלכה כר' יוסי בכלים פ"ח מ"י.

74. מכשירין פרק ב משנה ג.

75. המקדש דוד כתב דנפסל בהיסח הדעת, וצ"ע דרק בקדשים מצינו דנפסלים בהיסח הדעת.

oily, then I made latkes, and the latkes touched chocolate coins, are the latkes and chocolate coins *tamei*?

- A. it depends on how much oil is left on your hand. If the oil on your hand is wet enough to be טופח על מנת להטפיה (i.e. if a dry finger touches the oil, it'll become wet enough to make something else wet), then the oil *could* be *metamei* other things⁷⁶. Therefore, in our example, the latkes will become *tamei*. But if it's only כרי לטפח (i.e. a dry finger will get wet from it but won't be able to make something else wet), then according to Tosafos גיטין טז the oil cannot be *metamei* further (and therefore the latkes and chocolate coins will remain *tahor*), and there's a *machlokes* in the opinion of the Rambam whether the oil could be *metamei* further⁷⁷.

Therefore, if the oil is wet enough to be considered a *mashke*, according to most *rishonim* the oil is a *rishon* will make the latkes a *sheni*, and the chocolate coins will be *tahor*. However according to *tosafos* explanation in *Rashi* (mentioned in footnote #1) the oil is considered an *av hatumah*, The latkes a *rishon*, and the chocolate coins a *sheni*.

Nitzuk

23. Q. I am a טבולה יום, so I'm not eating from the *korban pesach*, and I'm being very careful not to touch any of the food, but for the כוונה, I'm pouring myself, because I'm not *metamei* the wine by way of *masa*. However, as I was pouring, by mistake I touched the wine that was being poured, and the wine is *terumah*, what's the status with the wine in the bottle, did all the wine become *passul*?

- A. The rest of the wine is *tahor*, because when a liquid is pouring, it's considered not *mechubar*. According to the Gra, this *halachah* only applies to a *tevil yom*, because a regular *tamei* would make the first drop a *rishon*, and every drop would make the next drop a**

⁷⁶.. חוץ משיטת רש"י (פסחים יז: ד"ה אבל) ועוד כמה ראשונים דאין משקים מטמאים אחרים אלא ברביעית.
⁷⁷.. לפי הגר"ח פ"ז מטומאת אוכלים ה"ה, גם דעת הרמב"ם כתוס', ולפי החזו"א שם בגלינות ובהוספות לטהרות דעת הרמב"ם דטופח מספיק לטמא, דפסק כת"ק בעדיות פ"ד מ"ו.

***rishon*. However, the Rambam and other *Rishonim* say clearly that this applies to any *tamei*⁷⁸.**

דיעה

24. Q. I poured from a pot into a bowl that had in it water that was *tamei*, did everything in the pot become *tamei*?

A. Unless there was steam from the bowl going into the pot, and the pot was not steaming, then the contents in the pot did not become *tamei*.⁷⁹

ריחא

25. Q. I put a loaf of bread on top of a barrel of wine that [the wine] was *tamei*, the bread had a smell of wine but it seemed to be dry, did the bread become *tamei*?

A. The Mishnah⁸⁰ has three *shittos*, and להלכה the Rambam paskens that only bread made from barley is *tamei*. The רא"ש says that the discussion in the Mishnah is only if you didn't see the bread until much later, and the question is do you assume the bread absorbed enough moisture to be *metamei* it, but if there was no moisture, the smell itself is not a *mashkeh* and can't be *metamei* or *machshir*, and that's how the משנה כסף explains the Rambam. However from the ר"ש it seems that *ריחא* itself could be *metamei* or *machshir*, and that's how רע"א (מכון המאור ח"ד עמ' 1) and the Chazon Ish⁸¹ understand. Therefore, according to the ר"ש if the barrel is open and the bread is hot even if it's made from wheat, it becomes *tamei*, and if the barrel is closed or the bread is cold, then only if the bread is made from barley, it is *tamei*.⁸²

78. ע' מכשירים פ"ח מ"ט בא"ר, וחזו"א מכשירים ה, ט ושערי יושר ח"ג ספכ"ח.

79. רמב"ם פ"ו טומאת אוכלים ה"א-ב.

80. מכשירין פרק ג' משנה ג'.

81. מכשירין ב, י.

82. הנה דעת הגר"א בשנות אליהו תרומות פ"י מ"ג דהבבלי אינו חולק על הירוש', וריחא שייך רק גבי תרומה ולא גבי טומאה והכשר, דלזה בעינן שישאבו ממש, וזה שייך רק בחבית מלאה יין והפת נוגע במגופה, וגם דוקא כשרואים כשנתסר מהיין (ואם הוא מים א"צ שיחסר, כן הוא לגירסת הגר"א בירוש' שם). והרמב"ם סתם הדברים ואפשר דס"ל

חיבורים

Mechubar that started being separated

26. Q. I was cutting the *challah*, and little Moishy (who is a *rishon*) couldn't wait until I finished cutting, and he stuck his hand to reach a piece of *challah*, and he touched the slice that I was cutting, is the whole *challah tamei*? (ע' טבול יום פ"ג מ"א)

A. The Mishnah discusses if part of a *challah* broke off, is it still considered attached. The Rambam paskens that if you hold onto the piece that became *tamei* and the rest of the *challah* comes along, then it is considered one, but if the rest of the *challah* will break off it is not considered as one, [and if an *av hatum'ah* touched the slice, that slice is a *rishon*, and the rest of the *challah* a *sheni*, and if the *challah* is *terumah* then when Moishy touched the slice it became a *sheni*, and the rest of the *challah* a *shlishi*.* However, all this is if food got separated unintentionally, but if you cut intentionally, then as soon as *rov* of the slice is cut, (even if it's a thick slice and if you pick up the slice, the rest of the *challah* would come along) it is considered to be separated, and the rest of the *challah* is *tahor*,⁸³.

Unintentional Chibur

27. Q. I was making cookies out of flour that is *terumah*. While the cookies were sitting in the pan waiting to go in the oven, the cookies

כגור"א וסתם כלשון המשנה כדרכו. אמנם הר"ש מיאן בזה (כנראה דס"ל לדוחק ששני המשניות שנשנו באותו לשון יחלקו בב' דברים נפרדים), וס"ל דהבבלי חולק, וא"צ שתהיה החבית מלאה או שהפת תהיה נוגע במגופה, דהריח נכנס בלי זה, וכן ביאר הגרע"א בתש' הנ"ל דכי היוצא מהמשקה חשוב כמשקה, ואינו ממשות הדבר רק כח שיוצא מזה ונבלע בזה. והחזו"א כתב כע"ז דבלא הזיע מיירי, דבהזיע לכ"ע מכשיר, ואע"ג שלא נתקבץ לשיעור טופח, מ"מ הוכשר כיון שמריחים במדה גדושה ומובלעים בגוף הפירות חשיב כבעין (ומשמע מדבריו שצריך לשאוב שיעור מה שראוי לטפוח, אלא שא"צ שבפועל יהיה טופח וסגי שנבלע, וזה מתאים לירוש' שצריך שיחסרו היין שבחבית, ולדעת רע"א לכאורה א"צ לשאוב כ"כ דמ"מ חשיב בא מכח משקין).

* Even though the actual place where it's connected is called בית הסתרים, the point of contact is hidden, and that is not called *maga*, however for sure when you finish cutting as you separate it, they are going to touch, (חזו"א טבו"י ה"ב).

83. משנה אחרונה ממתני' עוקצין פ"ב מ"ה, וחזו"א עוקצין ב,יא.

became attached to each other (to the point that if you would separate one cookie from the other, part of the other cookie would come along). Moishe who just came back from the Mikva (Remember! Moishe is now a *tevul yom*), touched one of the cookies (let's be זכור לך, he didn't know that it was *terumah*). Immediately I removed that cookie and burnt it. What is the status of the rest of the cookies? And what is the *din* if שפרינצי who is not *makpid* to eat *chullin b'taharah* touched the cookie?

- A. For a *tevul yom* the cookies are not considered a *chibur*⁸⁴, and they are *tahor*, but for any other *tum'ah*, even *mid'Rabbanan* (someone ate food that's *tamei*) it is considered a חיבור, and the rest of the cookies are *tamei*.

Chibur to food that's *tamei*

28. Q. I was making cinnamon buns, and a *tamei* touched a piece. I didn't realize, so I attached the rest of the pieces. After I found out that the first piece was *tamei*, I separated it, are the rest of the pieces *tamei*?

- A. If an *av hatum'ah* touched the first piece, it becomes a *rishon*, and the next piece a *sheni* and the next piece a *shlishi*, if it's *terumah*. While it's attached, if the first piece is a *rishon*, then all the pieces that are attached have a *din* of a *rishon*, and the last bun can make something else a *sheni*. If the first piece is a *sheni* (a *rishon* touched it), and it's *chullin*, the pieces that you attach to it do not have a *din* of a *sheni*. If it's *terumah*, then while attached it's a *sheni*. If the first piece is a *shlishi*, then the pieces that are attached are *tahor*, even when attached.⁸⁵

Chibur through being one chunk

29. Q. I have a cucumber that one end was made *terumah*, and a *tevul yom* touched the end that is *chullin*, did the *terumah* become *pasul*?

⁸⁴.טבול יום פרק א משנה א. ולדעת הגר"א שם במקרצות וככרות אפילו אין דעתו להפריש, אינו חיבור בטבול יום, והתפא"י ומשנה אחרונה שם [וטהרות פ"א מ"ז] חולקים.

⁸⁵. טהרות פ"א מ"ח

A. Yes⁸⁶, since it's one piece it is considered as if you touched the *terumah*. A similar case the Mishna⁸⁷ discusses is a *trumah* vegetable that has fried eggs on top, and a *tevil yom* touched the *chullin* eggs, the *trumah* vegetable becomes *pasul*.

30. Q. I sat down on a chair that was *tamei midras* to eat supper, afterwards someone took the spoon that I used, and was going to eat leftover cholent with it. By the time he realized that the spoon might be *metamei* the food, the spoon already touched a potato. Is the potato *tamei*, and if I remove that potato, what's the status with the rest of the cholent?

A. The spoon is a *rishon*, which makes the potato a *sheni*. What about the rest of the cholent? That depends. If it's a watery cholent, then the *rotev*⁸⁸ becomes a *rishon* (even though the *rotev* only became *tamei* from the potato which was a *sheni*) and the *רוטב* makes the rest of the cholent a *sheni*. However, if it's a dry cholent (no *רוטב*), then only the potato and whatever's attached to it become *tamei*, the rest of the cholent remains *tahor*. What's considered 'attached to the potato'? If you remove the potato with a fork, whatever comes along with it is considered part of the potato and is *tamei*, the rest of the cholent is *tahor*.⁸⁹

Chibur through *mai peiros* (juice)

31. Q. I have *hamentashen* (that were *muchshar* when they were wheat) that were made with pure apple juice (no water), and a *tamei* touched the corner of one of them, can I break off that part and consider the rest *tahor*?

A. To fully appreciate the answer, we need a little introduction.

.86. תוספתא טבול יום פ"ב ה"א.

.87. טבול יום פרק ג' משנה ב'. ופירש החזו"א (טבו"י סי' ה' אות יד') בפירוש השני דמיירי בלא משקין המחברים ועדיף מעגולי דבילה, משום דהוי טפל, או דנחשב גוף אחד ממש לפי מה שצידד דאם טחן הדבילות ודיבקן זה בזה הוי חיבור.

.88. היינו מחמת המים שבתבשיל דאז דינו כמשקה כמש"כ המהרי"ט (ח"א סימן עו דלא כדעת רבו), והמג"א (סימן קנח ס"ק י) דמבואר במשנה טהרות (פרק ג משנה א) דדינו כמשקה. אבל רוטב היוצא מן הבשר דינו כאוכל כמש"כ רש"י בברכות (נב, א ד"ה אין)

.89. טבול יום פרק ב' משנה ה'.

- 1) This that we learnt in the previous question that the beans and barley that are attached to the potato is a *chibur*, that is only because it was cooked with water, and water and the other six *mashkim* can create a *chibur*⁹⁰.
- 2) However, pressed figs even though they are attached, are not considered a *chibur*, even though the juice that comes out, attaches them, since it is *mei pairos* it is not a *chibur*⁹¹.
- 3) However, this only in the case of figs, because you can pull them apart and more or less, they will look like the original fig, but if the figs were cooked in its own juice and became one big chunk, that you can't just pull out one fig, then even if there is no water, it is considered one big chunk⁹².

Now, getting back to our question, the Mishna says that only a dough made from water is considered a *chibur*, however, a dough made from *mei peiros* is not considered a *chibur*, and if a *tevul yom* touches a corner you can just break it off, and eat the rest. The Tosfos Yom Tov⁹³ holds that this is only by a *tevul yom*, but a regular *tamei*, it is a *chibur* (as in #3), but the Rash and other meforshim⁹⁴ says that even by a regular *tamei*, מי פירות is never a *חִיבּוּר*, (like #2). The Chasdei Dovid says that this only applies to dough, however once baked, everyone agrees that it is a *chibur* (like #3).

Therefore, according to the Chasdei Dovid, if the hamentashen were baked, the whole thing became *tamei*, but before it's baked, you can just break of that part.

Chibur when the intention is to spread apart

90. חזו"א טב"ו"י סי' ד' אות ג', ובאות יג' כתב דאפשר דה"ה במימי עצמן.

91. תרומות פ"ב מ"א וירושלמי שם.

92. תוספתא הובא ברמב"ם פ"ו הט"ו, וכפי שביאר החסדי דוד (עוקצין פ"א ה"ז), וכן החזו"א טב"ו"י שם אות יג'.

93. טהרות פ"ח מ"ח.

94. ר"ש, תוס' חדשים ורש"ש שם ומשנה אחרונה טב"ו"י פ"ג מ"ד.

32. Q. Lekoved Shabbos Kodesh I prepared eggs with lots of fried (with canola oil) onions, I mixed the onions and the eggs, I guess I didn't mix it so well, and there was a clump of onions. The onions are *terumah*, and a *tevil yom* stuck his finger in the egg salad and touched a piece of onion, can I remove that onion and eat the rest lekoved Shabbos kodesh?

A. As we learnt, in order for different pieces of food to be considered as one piece, you need one of the 7 *mashkin* to combine them, but any other liquid will not make it a *chibur*. Therefore, if canola oil was used, then only the piece that he touched becomes *tamei*. According to some rishonim⁹⁵, even that onion only became *tamei* if the onion is *rov* of the mixture, however, if the eggs are the *rov*, then if there's a *kezayis* of onions within the timespan of *achilas pras*, then that piece of onion that he touched is *tamei*, and the rest are *tahor*. If you don't have a *kezayis* within *achilas pras*, then it is not *mekabel tum'ah* at all (since less than a *k'beitzah* is not *mekabel tum'ah min haTorah* only *mid'Rabbanan*, when it's mixed and is only a *מיעוט*, *Chazal* weren't *machmir*). Other rishonim disagree and hold that regardless, the piece you touch is *tamei*.⁹⁶

If olive oil was used to fry the onions, then if the eggs are the *rov* then the same *halachah* applies, that according to some rishonim if you don't have a *כזית בכא"פ* then even the piece you touched doesn't become *tamei*. If the onions are the *rov*, then even though normally if you have *rov* and one of the *ד' משקין* connecting the pieces, they are considered as one, however since you are trying to separate the onions by mixing them in the eggs, they are not considered as one, even the parts that didn't end up getting mixed and are clumped together, and only the piece you touched is *tamei*.

95. ר"ת לפי תוס' פסחים מד., ור"ש טב"י פ"ב מ"ג [ולא לפי תוס' גזיר לר.], ורמב"ן חולין לד.

96. שיטת רש"י וסיע' דמיירי מתני' באינו ניכר השום, וגם הרמב"ם הביא המשנה כצורתה, ולא הזכיר תנאי שיש בו כזית כא"פ.

According to other *Rishonim*, if the egg salad is one clump, then even if the onions are spread apart, they are considered as one, and by touching one piece the whole salad becomes *tamei*.⁹⁷

Chibur because of Ta'am K'ikar

33. Q. Mrs. Cohen fried vegetables (*chullin*) with oil that's *terumah*, then a *tevul yom* came and touched the vegetables, are the vegetables *assur* to eat (because of the oil that's absorbed)?

A. The Mishnah⁹⁸ says on this case לא פסל אלא מקום מגעו, only the place you touched is *tamei*, and you can just peel off a thin layer⁹⁹. The ר"ש says that food which has a טעם of *terumah* absorbed in it, you don't apply the rule of טעם כעיקר, and that's why, not the whole vegetable is *tamei*, and the Chazon Ish says that רמב"ם argues and holds you do apply the rule of טעם כעיקר¹⁰⁰, and therefore מגעו has to be explained (that it's talking about a vegetable like cabbage that has a few layers) as that whole leaf is *tamei*, but not the rest of the leaves. The ר"ש also seems to explain that the whole leaf is *tamei*, (even though he holds טעם כעיקר doesn't apply), so the Chazon Ish explains that the ר"ש is speaking about that it's still a bit oily on the leaf, but not enough oil to connect the leaves. But according to ר"ת, even if the vegetables are dry on the outside, the entire leaf becomes *tamei*.

97. הרע"ב ותפא"י פירשו דגוש בקערה היינן שלא נידוך, אבל כל שמפזרו, הרי אינו רוצה בחיבורו ואינו חיבור. וכן נראה דעת הרא"ש (אף שפירש דהשום נידוך), שקערה ומדוכה הוא לאו דוקא, אלא תלוי אם רוצה שיהא השום גוש אחד או לא, והטעם דלא סגי ברוב, כתב הרא"ש כיון שלמעשה המקפה עיקר והשום הוא רק תבלין, לכן רק אם השום הוא גוש אחד יש לו חשיבות רוב. ולכאורה ביצים עם בצלים גם כן העיקר הוא הביצים והבצלים הם רק לתבלין. אמנם מפ"י הרמב"ם נראה דדוקא כשהן במדוכה בשעה שעוסק לפזר, אבל כשנתנן אח"כ במקפה כל שהמקפה היא גוש אחד הוי חיבור, בתנאי דניחא ליה בחיבור ע"י המשקין (ע' חזו"א טבול יום ג, כא וכן ד, טז), וכמו בנידון דידן דהביצים נאכלות כאחד ע"י השמן ואין הגוש מתפורר. וכן הוא לדעת הר"ש שכתב דחיבור מפוזר במדוכה הוא כמו נשיכה, וכשהוא רוצה לפזר הוי כמו ע"ד להפריש, אבל בקערה הוי כמו על דעת שלא להפריש. [והא דבעינן גוש אף שלשית הר"ש (טהרות פרק ח משנה ח) משקה מחבר אפי' אינו גוש, ביאר החזו"א דכשהמקפה גוש אחד חזינן דניחא ליה בחיבור ע"י המשקים, אמנם ודאי קערה של דגני בוקר א"צ שיהא גוש להיות חיבור כיון דנאכל כן ודאי ניח"ל בחיבור המשקין.] וכתב החזו"א דלפי הראשונים (רש"י ור"ש) דאין השום בעין ע"כ גוש קאי על כל המקפה.

98. טבוי"פ"ג מ"ה.

99. חזו"א טבוי"ג, יח.

100. וכן נקט המקור חיים פתיחה לס' תמ"ב.

Tziruf to be *metamai*

34. Q. I had a *challah* that a half a *k'beitzah* of peanut butter that was *tamei* touched one side of the *challah*, and a half a *k'beitzah* of jelly that was *tamei* touched the other side, did the *challah* become *tamei*?

A. According to the Rosh and Gra¹⁰¹, Rashi and Tosafos¹⁰², it is *tamei*. According to the Ra'avad, only if the two pieces that are *tamei* are touching each other can they be *metamei*. And according to the Rambam¹⁰³, the two pieces that are *metamei* have to be one chunk.

Shomer

35. Q. A *tamei* touched the peel of an onion, did the onion become *tamei*?

A. The rule is, a *shomer* of the food is considered like the food and one could be *metamei* the food by touching the *shomer*. Another rule is that אין שומר על גבי שומר, only one layer is considered a *shomer*.

The Mishnah¹⁰⁴ says that the innermost layer is considered food and even if the peel is missing a part, it brings *tum'ah* to the onion. The middle layer is a *shomer* only when it is complete (otherwise it doesn't protect the food) and could bring *tum'ah* to the entire onion, and the outer layer even if it's complete is not considered a *shomer*, because אין שומר על גבי שומר.

Yad

36. Q. I had a cluster of grapes that I was hoping to use to make wine for the נסכים, and a *tamei* touched the stem, did the grapes become *tamei*?

101. טהרות פרק א משנה ה.

102. זבחים לא.

103. טומאת אוכלים פ"ו ה"ז, לפי החזו"א טבול יום ד, ד.

104. עוקצין פ"ב מ"ד.

A. A *yad* of food brings *tum'ah* to the food, as long as it's serving as a *yad*, i.e. it helps you move the food. If you plan on making wine, then you don't want the stem, because it ruins the wine, therefore it's not a *yad*, and the grapes are *tahor*.¹⁰⁵

37. Q. Finally, it came the long-awaited day that gave us the strength to survive throughout the long גלות, the סעודה לויתן ! (זוה"ק פ' תולדות מדרש) ! (הנעלם קלו. עיי"ש באריכות). Hashem *shechted* the לויתן, and all the צדיקים are sitting to eat the לויתן. There is a huge table that all the מפרשי המשנה, the Tiferes Yisrael, Rashash, Mishna Achronah, Chazon Ish, and all the תלמידי חכמים who learned משניות, are sitting around, and אשר בן יעקב is sitting at the head¹⁰⁶. The לויתן was served, it was cut up into pieces and toothpicks were placed in each piece (like herring). Then began the storm! תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. They were discussing if the toothpick is considered a *yad* for the food (if *tum'ah* touched the toothpick does the food become *tamei*). Some were saying it is no different than a handle of a *keli*. Others were saying the Mishnah in (פ"ג מ"ד) says clearly a חיבור בידי אדם is not considered a חיבור, and the Tiferes Yisrael, Mishna Achronah, Rashash, Chazon Ish, and all the תלמידי חכמים were arguing about it! But what is the '*halachah lemaysah*'? (ע' מפרשים שם, ותפא"י עוקצין פ"ב אות נו', וחזו"א עוקצין ב,יד)

A. The Tifers Yisrael¹⁰⁷ and Mishnah Acharonah hold that a *keli* which is man-made, the *yad* is also considered a *yad*, even though it's man-made. But you can't have a man-made *yad* for a piece of meat that was created בידי שמים¹⁰⁸. However, the Tiferes Yisrael in Uktzin¹⁰⁹ says that you could make a *yad* even for something that its חיבור is בידי שמים. [And acc. to the Tiferes Yisrael, the Mishnah just means that where a *shiu*r is

105. סוכה יג.:

106. כתב החפץ חיים בתורת הבית פרק ו' וז"ל וראיתי בסה"ק שהפליגו מאוד בלימוד המשניות מפני שהוא יסוד התורה שבע"פ וכתבו שאשר בן יעקב הוא ממונה למעלה על לימוד המשניות ורמו לדבר מאשר שמנה לחמו שמנה הוא אותיות משנה וכל מי שהוא בקי בה אינו מניחו לראות פני הגיהנם עכ"ל.

107. אהלול פ"ג מ"ד אות מב'.

108. וכ"כ החזו"א עוקצין ב,יד.

109. פרק ב' אות נו'.

needed, (for example a *kezayis*,) by reattaching it בידו אדם it is not considered that it's one piece,¹¹⁰].

110. וכע"ז כתב רש"ש באהלות שם, ורש"י חולין ק"ח. ד"ה שלא תאמר.

Introduction to Hilchos Keilim

Materials

In one place¹ the Torah says that *tum'as sheretz* is *metamei* a כלי עץ (wood), בגד (clothing), עור (leather), and שק (sack that is made from hair of goats). Chazal were *mekabel* that the *keilim* mentioned together with *sak*, have to have the same characteristics that *sak* has, which is that it is מטלטל מלא וריקן - it is made to be transported full or empty, as opposed to a *keli* that is more than 40 *se'ah*, that is not made to be transported fully loaded. Also included in this is, that the *keli* has to have a בית קיבול - a receptible. The Torah states further that it is also *metamei a kli cheres* (earthenware) if it falls into the inside of the *keli*. Elsewhere,² the Torah adds the *tum'ah* of *keilim* created from animal ivory or animal bones.³

Additionally, there are six types of metal that are *mekabel tum'ah*, gold, silver, copper, iron, tin and lead. These are all clearly listed in the Torah. Other metals, such as aluminum, which are not mentioned are the subject of a *machlokes haPoskim*.⁴ Since these metals are not mentioned together with *sak*, they are *mekabel tum'ah* even if they are more than 40 *se'ah*, and don't have a *beis kibal*.

Glass is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*, since it is made from sand, which is similar to a *kli cheres*.

Stone *keilim* are not *mekabel tum'ah* at all. Plastic is not mentioned in the Torah, so most *Poskim* hold that it is not *mekabel tum'ah* at all. Others are uncertain.⁵ Clothing made from synthetic material will be discussed in Chapter 13.

1. ויקרא יא, לב-לג.

2. במדבר לא, כ.

3. וכל בגד וכל כלי עור וכל מעשה עזים תתחטאו, ודרשו ז"ל (חולין כה, ב) להביא דבר הבא מן העזים מן הקרנים ומן הטלפים.

4. התפארת ישראל (הקדמה אות מד) נקט דכל המתכות מקבלות טומאה, והאגרות משה (יו"ד חלק ב סימן קסד וחלק ג סימן כב) נוטה לומר שאינן מקבלות טומאה, וכ"כ האמת ליעקב (יו"ד סימן קכ סעיף א), ועיי' פרי תואר (שם אות ב).

5. מנחת יצחק חלק ד סימן לו.

Condition of Klei Maaseh

In order for any type of *keli* to be *mekabel tum'ah* it has to be a *כלי מעשה*, which loosely means a *keli* that you do something with.⁶

Becoming tahor

The above *pasuk*⁷ says that any *keli* that became *tamei*, should be immersed in water, and it is *tamei* until the evening and then it is *tahor*, which Chazal explain, it is considered *tahor* immediately for *chulin* and *tamei* for *terumah* until nightfall. The following *pasuk* says that a *kli cheres* can not become *tahor* through immersing, and it only becomes *tahor* through breaking.

6. שבת סג. ; דילפינו בגז"ש מדכתיב בכלי מדין כל כלי מעשה, ובשרץ כתיב כלי.

7. ויקרא יא, לב-לג.

Chapter 11

Metal Keilim

Regarding כלי מתכות (metal *keilim*) the Torah says¹ כל דבר is *mekabel tum'ah*. This pasuk teaches that metal need not have a קיבול (receptacle), and it need not be smaller than forty *se'ah* to be *mekabel tum'ah*.² However, there are a few conditions and limitations:

Finished Product

- א. It has to be a finished product. Even if it can be used in its uncompleted state, it is still not considered a *kli maaseh*.³

You made a *becher*, and you plan on etching a design on it. Even though you could drink from it, it is not yet *mekabel tum'ah*.

שם בפני עצמו-Individual Keli

- ב. It has to be independent enough that it is identified⁴ by its own name, and not as part of another *keli*. A *kli kibbul* is always considered independent enough to be identified by its own name.⁵ If the *keli* is not independent but is attached to a *keli* which is *mekabel tum'ah*, it gains the status of *mekabel tum'ah*.⁶ This principle is known as כל המחובר לטמא טמא, anything that is attached to something that's *mekabel tum'ah* is *mekabel tum'ah*.⁷

1. במדבר לא, כג.

2. כלים פרק יא משנה א.

3. חולין כה., כלים פי"ב מ"ו.

4. פרק יא משנה ב. ולדעת החזו"א (כלים יד, יד) אין עיקר הדבר תלוי בשם, אלא אם תשמישו בפני עצמו או רק בתורת נטפל לכלי אחר.

5. ע"י משנ"א (פרק יא משנה ב), וע"י חידושי רבינו חיים הלוי (פרק י מהלכות כלים הלכה טו) שביאר באו"א דטמא משום בית קיבול ולא משום חשיבות.

6. כלים פרק יב משנה ב.

7. ולאחר שנתפרק, לדעת רש"י (שבת נח, ב) פרוחה טומאתו, ולדעת תוס' (שם) נשאר בטומאתו, ואינו מקבל טומאה מכאן ולהבא. וע"י חזו"א (כלים טז, ב).

A pot cover is not *mekabel tum'ah*, because it's not identified as a *keli* by itself, rather as part of another *keli*.

A disassembled branch of a *menorah* is not *mekabel tum'ah*, because it's only identified as part of another *keli*. However, while the branch is attached to the *menorah*, it is *mekabel tum'ah*.

Accessory of Something Which is Not Mekabel Tum'ah

- א. If the *keli* is meant to be used as accessory to something that is not *mekabel tum'ah*, such as something that is *mechubar l'karka*, or a wooden *keli* which is larger than forty *se'ah*, it is not *mekabel tum'ah*.⁸ This is true for items which are attached to the ground itself (such as a pipe), or to a structure that is attached to the ground (such as a door handle), or for items which are not attached to the ground, but are meant to service something that is attached to the ground⁹ (for example a metal peg that is used to lock the door).¹⁰

However, stakes that are used to hold a tent (one which is *mekabel tum'ah*) in place are *mekabel tum'ah*, even though they are attached to the ground. This is because they are considered to be serving the *mekabel tum'ah* tent, and not the ground.

A hook or nail¹¹ that is to be used for a wooden *keli* that has no *beis kibbul* is not *mekabel tum'ah* even before it is attached.

8. נעשה לשמש עם הקרקע, פרק יא משנה ב, ולכלי עץ שאינו מקבל טומאה, פרק יב משנה ב.
9. ועי' תוספתא (כלים בבא מציעא פרק ה הלכה ח) מרכוף של זמר טהור שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע. ופי' הגר"א מרכוף, פי' הוא כמין כלי זמר גדול, ומחמת כבדו כשהוא מנגן מניח אותו על הקרקע ומנגן. וצ"ע בזה, ושאלתי את מו"ר הגאון ר' שלמה מילר שליט"א האם יש להביא ראיה מכאן למקור וכדו', ואמר לי שאין ראיה, ואפשר דדוקא התם שצריך להיות דוקא על הקרקע, דהקרקע בולע הקול, אבל כלי גדול שבעצם יכול להניחו ע"ג שולחן, אינו ענין למשמש עם הקרקע. גם מה שצריך להיות מחובר לחשמל, לא מקרי בשביל כך נעשה לשמש עם הקרקע, דבעצם יכולים לעשות בטריה כמו שעושים לרכב, אבל אין הקרקע מסייע בתשיש המקור. אמנם לשון הגר"א מפני כבדו לא משמע כן, וצ"ע.

10. עי' כלים פרק יא משנה ב, ומשנה אחרונה פרק יד משנה ג, וחזו"א כלים יט, ז.
11. בעצם מסמור ואונקלי אינם מקבלים טומאה בפני עצמם כמבואר בפרק יב דכלים, משום שאינם כלים כשלעצמם, אלא טפלים לכלי אחר. (והרמב"ם פרק ח מהלכות כלים הלכה ב כתב הטעם דהוי כגולמי כלי מתכות, ודהיינו כעין אותו סברא דאינו כלי לעצמו, וזה גרם להנודע ביהודה תניינא סימן קלז לסבור דאם כבר חיברו לכלי המקבל טומאה,

Metal Serving a Secondary Function

- ג. A *keli* which is made of two materials, for example: metal and wood; if the main part is the wood, and the metal is secondary, then it has a *din* of a wooden *keli*¹².

A *challah* board with silver trimmings is considered a wooden *keli*.

Even if the metal is there for function, and not only decorative purposes, so long as the main function of the *keli* is performed by the wood, it is considered a wooden *keli* and is not *mekabel tum'ah* unless it has a *beis kibbul*.¹³

A key to a chest which has wooden teeth, and a piece of metal holds the teeth in place. The main function is accomplished by the wooden teeth. Therefore it is considered a wooden *keli*. Since it has no *beis kibbul* it is not *mekabel tum'ah*.

Accessories to Non-Humans

- ה. Only a *keli* that is used for humans is considered a *kli maaseh*. A *keli* that is assigned for animal use¹⁴, or any decoration, or a *keli* that is meant to be used for other human-accessory *keilim* (for example a ring that was made to be attached to the handle of a *keli*, to hang up the *keli*, or a key ring), or any decoration, are not *mekabelim tum'ah* on their own. However, while it's attached to the *keli* it's *mekabel tum'ah*, because it's מחובר לטמא.

והוציאו, שוב לא נחשב כגולם, ומקבל טומאה אפי' לאחר שפירקו. והחזו"א יו"ד קמא, ב חולק עליו. אמנם אם חיבר המסמר לכלי המקבל טומאה, גם המסמר היה מקבל טומאה מטעם כל המחובר לטמא טמא. אולם המשנה אחרונה (שם משנה ד) כתב דלולי דברי הראשונים היה נראה דמסמר חשיב כלי בפני עצמו, וכל המסמרים שאין מקבלים טומאה הוא משום שמן הסתם עשויים לשמש עם דבר שאינו מקבל טומאה.

12. פרק יד משנה ב.

13. פרק יג משנה ו.

14. כלים פי"ב מ"א, ושבת נב. והמשנה מיירי מטבעת, דלא שייך תכשיט לבהמה, ובסוגיא שם מבואר דכל תשמישי הבהמה.

1. Anything that is used to help the person control the animal¹⁵, or a trough that the animal eats from¹⁶, is considered human accessory, and is *mekabel tum'ah*.

A metal collar which lies under the neck of an animal to protect it from getting chafed by the tugs of the leash is there for the animal's comfort. This is not a *kli maaseh*.¹⁷

A metal ring attached to a *keli* is *mechubar letamei*, and is *mekabel tum'ah*. However, if it was made for this purpose but was not yet attached, or was removed, it is not considered a *kli maaseh*.

A Keli Which Does Not Perform an Active Function

1. Any ornament of a person is *mekabel tum'ah*.¹⁸ A *keli* that is used to make noise is considered a *kli ma'aseh*.¹⁹ However, a toy that you don't do anything with it, for example a toy shield that is only used to play house, is not called a *kli ma'aseh* and is not *mekabel tum'ah*.²⁰

15. שבת נב.:

16. כלים פרק כ משנה ה, בועז אות ח, ביאר דמצד הבהמה אפשר לשפוך האוכל על הקרקע, והכלי נעשה לנוחיות האדם שלא יתפור התבן.

17. ובכלים פרק יד משנה ד תנן הטמאים שבעגלה, הברזל שתחת צוארי בהמה, והקשה החזו"א (כלים יט, ט) דלכאורה תשמיש הבהמה הוא. ותירץ דדוקא התם שאינו יכול לעשות מלאכתו, נחשב תשמישי אדם, אבל אם לא מחובר לעגלה, נחשב כתשמיש הבהמה.

18. בגמ' שבת (סג, ב) יליף לה מציץ, ובחי' רבנו חיים הלוי (כלים פרק י הלכה טו) כתב דזה גילוי דהוי בכלל כלי מעשה.

19. שבת נח.:

20. כלים פרק כד משנה א.

שאל נא את הכהנים תורה

Unfinished

1. Q. What a sight! All the Yidden are returning to Eretz Yisrael from the four corners of the world! As we reach הר אמנה the whole *Klal Yisroel* bursts out in song (ירושמי שביעית פ"ו סוף ה"א). It was announced that all the נביאים are going to sing together (סנהדרין צא:) in the *Beis Hamikdash*, everyone should make sure to be *tahor*, so they can come to hear. I touched some screws that a *temei meis* touched, did I become *tamei*?
- A. The Rambam²¹ writes that nails are not *mekabel tum'ah* because it's *golmei klei matachos* (metal that is unfinished), unless the nails were made from a finished *keli*. If the nail was nailed in a *keli* that is *mekabel tum'ah*, then according to the *Noda Biyehudah*²², even after it's removed it's *mekabel tum'ah*, and according to the Chazon Ish²³, it is not *mekabel tum'ah*. The Mishnah Acharonah²⁴, holds that nails are a *keli*, however if it was made to use for something that is not *mekabel tum'ah*, like a house or סוכה, then they are not *mekabel tum'ah*, and if it was made to be used in *keilim* that are *mekabel tum'ah*, then it is *mekabel tum'ah*. If it was made without any intention, then whatever the *rov* is used for that's the *din* that it gets, until you set it aside for something else.²⁵

Kli Ma'ase

2. Q. Now that Yerushalayim is full of diamonds and precious stones, and it's all for free, I don't need my golden necklace. So, I set it aside to place on the קרבנות that I bring, until it reaches the עזרה. Is the necklace *mekabel tum'ah*?

21. פ"ח כלים ה"ב.

22. תנינא קלו.

23. יו"ד קמ"א ב'.

24. פי"ב מ"ד.

25. רמב"ם פ"ח הי"ג.

A. *is not mekabel tum'ah*. However, once it was *mekabel tum'ah* (because it was *אדם* (תכשיטי אדם), it's not enough to designate it, you need to make a *מעשה*,²⁶.

3. Q. The buckle on my belt comes on and off, is the buckle *mekabel tum'ah*?

A. When the buckle is not on the belt, it's not *mekabel tum'ah*, because it's considered *taba'as hakeilim*, serving the belt, not the person, and that's not called a *kli ma'aseh*, but when it's attached to the belt, since the belt is *mekabel tum'ah*, it's מחובר לטמא and is *mekabel tum'ah* with it.²⁷

Coins

4. Q. Are metal coins *mekabel tum'ah*?

26. דעת רש"י (שבת נב:), קידושין (נט). דיש חילוק בין קודם שקיבל טומאה, לבין שכבר קיבל טומאה, דקודם שקיבל טומאה אין צריך שבירה לטהרו אלא היחוד לדבר אחר מטהרו אלא דלא סגי במחשבה וצריך שינוי מעשה, אבל אם נטמא אין לו טהרה מהטומאה שירדה עליה אלא בשבירה (אבל מכאן ולהבא אינו מקבל טומאה), כן ביאר המגניני שלמה (שבת נב:): דעתו, וזהו כדעת רבי יהודה דמעשה לתקן אינו שינוי מעשה כיון שכבר נטמא, וצריך מעשה לקלקל דהיינו שבירה, אבל אם לא נטמא עדיין גם ר' יהודה מודה כדאיתא בפרק כו משנה ט' בדעת רבי יהודה כיון שנתן בו האיזמל טהור. ותוס' בשבת שם (ורף נח: ועוד מקומות) השיגו על רש"י דחילק בין קודם שקיבל טומאה, לבין שכבר קיבל טומאה. וכן המאירי בקידושין נט. כתב בדעת רוב ראשונים דאין חילוק, ואפי' שינוי מעשה שאינו מקלקלו נחשב שינוי מעשה אפילו כבר ירדה עליו טומאה. ובמשנת ר"א טהרות סי' ל' האריך דשיטת הרמב"ם כרש"י, ואין טהרה אלא בשבירה, ולהכי הרמב"ם בפירוש המשנה גבי כפה שהיא טמאה מדרס, ונתנו לספר טהור מן המדרס, פ"י דמיירי שראוי לקבל טומאת מדרס, אבל אם כבר קיבל שוב לא יטהר על ידי יחוד אלא על ידי שבירה. והקשה על רש"י (סנהדרין מח) שפירש שכבר נטמא, היאך עולה מטומאתו בלי שבירה, והירץ על פי הר"ש פרק ז' דכלים שהסביר דברי התוספתא דמדרס שאני ומכיון ששוב אינו מיוחד למדרס נטהר מטומאתו. אבל הרמב"ם לא ס"ל האי תוספתא וגם לא הביא בשום מקום שיש חילוק בין מדרס לשאר טומאות, לכן הוצרך לפרש דמיירי שלא נטמא עדיין. והנה הרמב"ם פ"ג ה"י כתב סד"ן שנטמא במדרס, ואח"כ עשה פרוכת טהר מן המדרס, וצ"ל דזהו נחשב שבירה כיון שבטל תשמישו הראשון על ידי שקשרו, וצ"ע. החזו"א (כלים יז' יא') גם כן הקשה קושיות המגניני שלמה שיש סתירה בדברי ר' יהודה, ופ"י דאין הכוונה מעשה שצריך מעשה. קלקול, אלא העיקר שיהא מוכח שאינו עומד לתשמישו הראשון, (וקלקול היינו מתשמישו הראשון, לא שבירה) וטבעת בהמה שאינו מוכח שאינו עומד לאדם ס"ל לר"י דלא ירד מטומאתו ועדיין מקבל טומאה. וכתב החזו"א מדלא הביא הרמב"ם (פ"ח כלים ה"י) דעת ר"י שמע מינה דס"ל דא"צ שינוי מעשה לקלקל, כרבנן דר"י שבת נב:.. ולסיכום: דעת רש"י שאם כבר נטמא אין הטומאה יורדת אלא באופן שנחשב כשבירה, ולא ע"י שינוי מעשה כל דהו, ובדעת הרמב"ם נחלקו משנת ר"א והחזו"א, ודעת תוס' ושאר דנטהר על ידי שינוי מעשה כל דהו.

27. רש"י שבת נב: ד"ה טהורה.

A. No, it's not a *keli*.²⁸

Toys

5. Q. Is a metal *dreidel mekabel tum'ah*?

A. The Mishnah²⁹ discusses a toy shield, and says it's *tahor* because you don't do anything with it, you just hold it³⁰. However, a toy that's used for playing and not just to hold, perhaps is considered a *kli ma'aseh*, and this is the opinion of the Mishnah Acharonah³¹.

6. Q. It is after the last war of גוג ומגוג, and the river that's flowing from the קדש הקדשים is endlessly flowing (זכריה יד ה), which signifies (מלבים שם) that finally the whole entire world recognizes that אחד ושמו אחד, and they wanted to know if a metal globe is *mekabel tum'ah*?

A. No, because a *keli* that you don't do anything with it, it is used only to learn from, is not a *keli* that's *meshamshei adam*,³².

7. Q. A metal mirror hanging in the closet, is it *mekabel tum'ah*? (ע' כלים פי"ד מ"ו)

A. The Mishnah³³ says that a mirror is *mekabel tum'ah*. Even though we learned that a *keli* that's only used to learn from is not considered תשמישי אדם like the globe that we mentioned, a mirror is used for the person

28. ע' כלים פי"ב מ"ז.

29. כלים פכ"ד מ"א.

30. והא דכתב הרמב"ם פ"ח ה"ט דפרצופות מקב"ט, קשה להביא ראיה מזה דאין ידוע לנו פירושו, והערוך השולחן העתיד (קצח יד) הקשה ע"ז דאינו כלי מעשה. ומהא דכדור מקב"ט (פכ"ג מ"א) התם הוא משום דהוא כלי קיבול של עור, ואין ראיה דכדור של מתכות דאין לו בית קיבול מקב"ט, וצ"ע על המשנה האחרונה שהקשה מכדור (ולפי חילוקו דנעשה להרויח ממון, ה"ה סביבון אם נעשה לכך מקרי כלי מעשה). ותנור בנות טפח דמקב"ט [כלים פ"ה מ"א וחולין קכד], פ"ה התפא"י שם בועז א' ומשנה אחרונה שם דאופין שם. ואחי הגאון ר' אליעזר שליט"א הביא ראיה מקורת החיצים [פי"ב מ"א] שהוא מטרה לחץ, דאם זה נחשב לכלי מעשה, ה"ה משחק.

31. פרק כד משנה א.

32. כן פ"ה הרמב"ם ורע"ב, כלים פרק כד משנה יג, (ורמב"ם כלים פרק כז הלכה יב) ולפי פ"ה הגר"א ותפא"י שם אינו מוכח.

33. כלים פרק יד משנה ו.

himself, not just to get a ידיעה, rather you use a mirror to put on makeup³⁴.

שם בפני עצמו

8. Q. The עבודה is starting in the *Beis Hamikdash*! Thousands of כהנים are lined up by the barber to cut off their פאות, so they can do the עבודה (if they don't, they are חייב מיתה ביד"ש for doing the עבודה as פרועי ראש).³⁵ I went to get my haircut machine and I took the size 2 clip-on guard (metal), and then I remembered that the clip-on guard was once in an *ohel* of a *meis*. Did I become *tamei*?
- A. As we learnt that in order for *peshutei klei matachos* to be *mekabel tum'ah*, it has to have a שם בפני עצמו, which means it has to have its own function, not as part of another *keli*. It would seem that a clip on a machine is שם בפני עצמו, אין לו שם בפני עצמו, rather it assists the haircut machine. The Chazon Ish³⁶ discusses if a belt is considered a function for itself, or it is only to assist the pants to stay in place, and he says that there's such a fine line between what is considered a *keli* in its own right, and what's considered part of another *keli*, that we can't compare on our own. However most probably the Chazon Ish would agree in this case that it is not considered a function on its own right.
9. Q. A *yoledes* touched the mixer attachment that's used for making dough, and then I attached it to the mixer and made a dough, is the dough *tamei*?
- A. As we learnt, a *keli* that's made of a few parts, the part that is the עיקר אין לו שם בפני עצמו, is *mekabel tum'ah*, and the other parts are called עיקר

34. כנלע"ד, ובמשנה אחרונה שם נתקשה בזה ובספר שבילי טהרות פי"א הע' ה' רצה לומר מכח קושיא זו דדוקא מראה המטלטל, ולא התלוי בדלת.

35. כך שמעתי ממו"ר הגר"ש מילר שליט"א, וכן הוא הפשטות, וכן נקט המקדש דוד [לו,ב] ואילת השחר זבחים יט, וכ"נ מאבן האזל פ"א מביאת מקדש הט"ו. ובספר יכהן פאר זבחים שם נקט בפשיטות שא"צ לגלחן, וכ"כ הגר"י זילברשטיין [חשוקי חמד גיטין נח] בשם הגר"ש אלישיב, וכ"כ בשם הגר"ח קנייבסקי, והגאון ר"מ שטרנבוך בזבחי קדוש [זבחים יט].

36. כלים יז, יב, וע"ע שם יד' יד'.

עצמו,³⁷ so it would seem that the attachment that's used for mixing is considered the main part of the *keli*, and is *mekabel tum'ah*, (and the dough is *tamei*)³⁸.

נעשה לשמש עם הקרקע

10. Q. I was in the park and I touched the chain of a swing (that a *tmei meis* touched), did I become *?tamei*

A. There is a *machlokes Acharonim* what's considered נעשה לשמש עם הקרקע, the *Noda Biyehudah*³⁹ holds that only if the קרקע enhances the usage of the *keli*, but a bench that can stand without being attached to the ground, even if it was built with the intention of attaching it to the ground, it's *mekabel tum'ah*. The Chazon Ish⁴⁰ holds that as long as the *keli* was made with the intention to be attached to the ground (and not first used detached and then attached), it's not *mekabel tum'ah*. It would seem that a swing even according to the *Noda Biyehudah* is not *mekabel tum'ah*, because it has to be attached to the ground so it should not tip over (it's not like a tent that is *mekabel tum'ah*, because a tent is meant to be moved from place to place, so even the anchors are *mekabel tum'ah*, because it's considered as part of the tent - ע' חזו"א יט, ז).

If it doesn't have to be attached, and the ground doesn't enhance its use, (it's attached merely so no one should move the swing) then according to the *Noda Biyehudah*, even if the seat of the swing is not *mekabel tum'ah* (because it's made from artificial rubber), the chain

37. ע' חזו"א יד, יג יט, ח.

38. ואפי' לשיטות שלמדו הרמב"ם כפשוטו דתלוי בשם ולא בתשמיש, אפשר דגם זה נקרא שם בפנ"ע, לפי מה שכתב התפא"י פי"א אות נד, גבי פיקה של מתכת דהמחלו' משום ר"ע ורבנן משום דאצל עושי המלאכה ידוע דפיקה הכוונה של טויה, וקיי"ל כחכמים דזה לא מקרי שם בפנ"ע, אבל כאן עדיף דאצל המלאכה קורים לזה the dough piece וכדומה.

39. יו"ד תנינא ס" קט.

40. כלים יט, ג.

is *mekabel tum'ah*⁴¹, and according to the Tiferes Yisrael even the seat is *mekabel tum'ah* because it's attached to a *טומאה*.⁴²

11. Q. I sat on a metal bench in the bus stop (it's screwed in the ground) that a *yoledes* sat on, did I become *tamei*?

A. As in the previous question, if the bench cannot stand by itself if it's not screwed in, it is *נעשה לשמש עם הקרקע*, and is not *mekabel tum'ah*. If the bench doesn't need to be screwed in the ground, and it's screwed in because they want the bench to stay there, it is *mekabel tum'ah*, according to the *Noda Biyehudah*, and someone that sits on it becomes *tamei*, and according to the Chazon Ish it's not *mekabel tum'ah*.

Keilim made from different materials

12. Q. I am trying very hard to keep the house *tahor* but someone that's *tamei* opened up the fridge, do I have to *toivel* my fridge?

A. Every *keli* that is made of two different materials⁴³, you have to determine which is the *עיקר* and which is the *טפל*. If we assume that the outer frame or the motor is the main part of the *keli*, or at least a *מעמיד*, then it is a metal *keli* and it's *mekabel tum'ah*, even the parts that are plastic. Concerning the shelves, that are made from glass, while it's attached to the fridge it is *mekabel tum'ah*, because of the *din* of *כל המחובר* *לטמא טמא*. While the shelves are detached, *לכאורה* they are not *mekabel tum'ah*.⁴⁴ It is quoted in the name of *ר' נסים קרליץ* that a fridge is not

41. דזהו כמו ספסלים שרגליו של עץ לפי מש"כ התפא"י פכ"ב אות ע', דטמא משום דנשען על זה, וזה ג"כ עיקר הכלי.

42. ונראה דאפי' לדעת תוס' מנחות לא' דבעינן שיהא עשוי להנאת מדרס, זה מקרי הנאת מדרס, וז"ל החזו"א (אה"ע קמד, ח ד"ה ולענין) ועגלה שנעשה לטיול, ישיבה בכלל טיול, והיינו דאמרו עשויה כקתדרא טמאה מדרס עכ"ל.

43. הנה מציינו ג' סוגיות בכלים העשויים מבי' מינים. האחת היא בכלים (פרק יג משנה ו) ובשבת (ס, א) בעץ המשמש את המתכת וכן איפכא, שנחלקו רבנן ור"נ אי אולינן בתר המעמיד או עושה המלאכה. ועוד סוגיא יש בשבת (טו, ב) בסתימת מתכת בכלי זכוכית, ולדעת תוס' אינו תלוי במחלוקת הנ"ל, ובין לרבנן ובין לר"נ אולינן בתר עיקר הכלי שהוא הזכוכית, אבל לדעת המרדכי (הובא בגר"א יו"ד סימן קכ ס"ק יט) גם זה תלוי במחלוקת הנ"ל [ולדעת הראב"ד בתו"כ דוקא בזכוכית נחלקו אבל בשאר כלים לכ"ע טמא ככל מתכות משום דנחשב כעיקר הכלי כיון שאינו בטל. ויש עוד סוגיא בכלים (פרק יא משנה ד) בבלל שני מינים דאולינן בתר הרוב. ויש סוג רביעי כנ"ל כששניהם עיקר הכלי, ויבואר להלן בעז"ה.

44. דפשוטי כלי זכוכית טהורים, ולכאורה זהו עיקר הכלי, ואפילו אם אולינן בתר המעמיד של מתכת, הרי אין לה שם בפנ"ע דכל תשמישה רק בחיבור למקרר, והוי כמו קני מנורה.

mekabel tum'ah, because it is *לשמש עם הקרקע*, however *הגאון ר' שלמה* *שלמה*, *נעשה לשמש עם הקרקע*, and is *מילר שליט"א*, holds that it is not considered *לשמש עם הקרקע*, and is *mekabel tum'ah*.⁴⁵

13. Q. A plastic chair with metal legs, is it *mekabel tum'ah*, and what if the *tum'ah* touched just the plastic?

A. According to the Rambam⁴⁶, just the legs are *mekabel tum'ah*, and according to the Tiferes Yisrael[שם] even the plastic is *mekabel tum'ah*, and the Rambam would agree if the legs are attached tightly like our chairs.⁴⁷

14. Q. Is a computer *mekabel tum'ah*?

A. A computer (and cellphone) is a different than the fridge, because the plastic screen and the metal wires and memory, are both the *עיקר*, and we find a *machlokes* in the *meforshim*.⁴⁸

15. Q. What's the *halachah* with the car, do I have to *toivel* the whole car if it became *tamei*?

45.. ולמעשה אם המקרר טמא מחמת שהיתה באהל המת, זה בעיה דאז נעשה המקרר אבי אבות מחמת חלל חרב, ואז לפי שיטת תוס' מטמא כל הבית וכל מה שבתוכה באהל, ולדעת הרמב"ם וסיע' מטמא כלים שנגע בה. אבל אם נטמא מיולדת וחברותיה, הרי היא רק ראשון, ואינה מטמאה כלים (אם לא שיש בה מים, אז המים יחזרו לטמא את הכלי), ואפשר לזהר להניח כל דבר לתוך כלי, שלא יטמא את האוכלים.
46. פיהמ"ש פכ"ב מ"י ורע"ב שם, אבל בהלכותיו משמע דכולו מקבל טומאה.

47.. וביאר בתפא"י (אות ע) דאין אומרים דהשיש הוא עיקר הכלי, והרגלים משמשים דבר שאין מקב"ט, וכמו מתכת המשמשת את העץ, כיון דא"א למושב בלא רגלים שניהם נחשב כעיקר וטמאים, ודוקא כשרגל אחת מאבן דאפשר להשתמש בספסל בלי רגל העץ, אז האבן היא העיקר. והגר"ח בסטנסיל (אות שצד) הבין דהרמב"ם מיירי בספסל של עץ (וכדמשמע מדבריו בפ"ה הי"ב), והגם דרוב הכלי של עץ ורק רגל אחת של אבן טהור, מכיון דא"א להשתמש בכלי לולי החלק שאין מקב"ט (ולא ס"ל דאפשר למסמכיה אגודא), אינו מקב"ט. וכל הסוגיות דאולינן בחר עיקר הכלי או מעמיד היינו דוקא כששניהם ראויים לקבל אותה טומאה כגון טומאת מגע. ודעת הראב"ד בת"כ (פרשה ו פרק ח אות י) איפכא, דכל שמוחבר לו דבר המקב"ט כל הכלי מקב"ט.

48. לדעת הראב"ד ותשובות רי"ד דחיבר לו חוט אחד למין שאינו מקבל טומאה באופן ששניהם עיקר, הכל טמא. ואפילו לפי תוס' [שבת טו:] שחולקים אפשר דדוקא בסתימת נקב, וס"ל דכה"ג הרוב הוא העיקר, אבל כלי שבאמת שניהם עיקרים, החלק המתכת אינו מתבטל, וכולו מקבל טומאה משום מחובר לטמא. ובחידושי הגר"ח (כלים פ"ג על מתני' דקומקום שניקב) כתב לפרש בדעת הרמב"ם דבאופן שאין עליו צורת כלי בלתי החלק שאינו מקב"ט אינו טמא, אפילו שהוא טפל לעיקר הכלי. אבל מדבריו מבואר שהר"ש לא פירש כן, וגם החזו"א (כ"י) כתב לפרש [בדעת הר"ש], והיה בדעת הרמב"ם לפי הבנת הגר"ח דספסל של עץ ורגל אחת של אבן טהור הוא דין מיוחד במדרס, שלא נחשב יחודי יחוד כיון שאינו מקב"ט. ומתתפא"י בפרק כב אות ע' ועא' משמע דכה"ג דשניהם נחשב עיקר כולו מקבל טומאה.

A. Yes. A car is *mekabel tum'ah* even if it is more than forty *se'ah*, because it is a metal *keli*.⁴⁹ Concerning *tum'as midras* see footnote.⁵⁰

16. Q. A *tamei* touched an urn that the outside is plastic, did it become *tamei*?

A. Yes. All the plastic in the urn is serving the metal part of it, which is the main part of the *keli*⁵¹. However, if the urn can function perfectly without the plastic, and the plastic is there only to protect it from breaking, it is not *mekabel tum'ah* by touching the plastic⁵².

17. Q. Is an umbrella *mekabel tum'ah*?

A. The Mishnah⁵³ says that a גוגגנית העני is *tahor*, and the Gra explains it to mean an umbrella to protect from the sun. The umbrella the Mishnah is discussing is made out of leather, and is not *mekabel tum'ah*, because it doesn't have a *beis kibbul*. Our umbrellas that are made from material that is not *mekabel tum'ah*, but the מעמיד is metal (assuming that aluminum is *mekabel tum'ah*), and therefore it depends on the *machlokes* we mentioned a few times, of whether it's תלוי on the מעמיד or the עיקר הכלי.

18. Q. Is a bamboo mat that has metal wires that hold it together *mekabel tum'ah*?

49. כ"כ החזו"א (אה"ע ס' קמ"ד אות ט'), דצריך לחשוש משום ציפוי של מתכת דקשה להכריע אימתי הציפוי עיקר (וצ"ע למה לא חשש משום המנוע, משמע שפשוט שכה"ג לא אזלינן בתר המעמיד). ואם דינו ככלי עץ כתב החזו"א דאין דינו כמטלטל ע"י שורים, וטהור, והמנחת שלמה סי' עב, פקפק ע"ז, אבל כתב דכבר הורה זקן, אמנם במכונות קטן דהוי כמו עגלה, ולולא המנוע היו מטלטלים ע"י שורים ודאי מקב"ט.

50. מצד הכסאות, הנה החזו"א פסק כתי' התוס' דכיון דאינו עשוי אלא לעבור ממקום למקום לא חשיב מיוחד למדרס, כמו בספינה. וע' מנחת שלמה סי' עב' שמפקפק ע"ז, דהרמב"ן ורשב"א ת"י תירוצן אחר בספינה, דמעשה קרקע בעלמא קעביד, ומ"מ מצדד להקל דאם הוא מחובר לכלי (מכונית, אוטובוס וכד') בטל לכלי.

51. והא דאייתא במשנה כלים פ"ג מ"ה הטופל את הבריא טהור, וכן בתוספתא הובא בר"ש שם דעד מקום שהאור שולט בו הוי חיבור, היינו באדם פרטי הבא לתקן כלי, ואמרינן רק מה שצריך הוי חיבור, אבל חברה המייצרת איזה כלי, בודאי כל מה שעושים הוא לצורך הכלי.

52. כרבנן כלים פ"ג מ"ה.

53. כלים פרק טז משנה ז.

A. The Mishnah⁵⁴ says that a chain that's used to tie wood together is not *mekabel tum'ah*, either because it's serving the wood (רמב"ם פ"ט הי"ד,), or because it is serving the wood (רמב"ם בפיה"מ ורא"ש), or because it doesn't have a *tzuras keli*, (חזו"א כלים טו, א). It would seem that the case of the bamboo mat is similar and even the wires are not *mekabel tum'ah*.⁵⁵ The reason why it's better not to use it for *toivel*, is because it's a *me'ameid* that's not *chashuv* to use for *toivel*.

Batel to the body

19. Q. כצאן ירושלים במועדיה, the whole way leading up to Yerushalayim is filled with clean white sheep, everyone bought a sheep and are on the way to the *Beis Hamikdash*. All along the way, they were singing *hatahar* and the *hachabod*, and suddenly I remembered the golden crown on my tooth, is it *mekabel tum'ah*, and if it is, does it become *tahor* when I am *toivel*?

A. The *tosefta*⁵⁶ says that a *shen shel zehav* is *mekabel tum'ah* and needs *haza'ah*. The golden teeth of the Mishnah were removable, and were considered a *keli* on its own, and needed its own *haza'ah*. A permanent crown becomes part of the body⁵⁷, and when you are *toivel*, the crown becomes *tahor* with you.

Chiburei Keilim

20. Q. I touched the felt furniture pads that's on the bottom of a chair that's *toivel*, did I become *tamei*?

54. כלים פ"ד מ"ג.

55. .. וכאן עדיף דהרי המשנה אחרונה ותפא"י נתקשו דאין אומרים דמתכת המשמש את העץ אינו מקב"ט רק כשהוא מחובר, אמנם כאן הוא מחובר. ואין לומר דאדרבה כיון דמחובר הוא אפשר דאזלינן בתר מעמיד והוי כאילו כולו מתכת (ופסול מעיקר הדין לסכך, לא רק מטעם מעמיד), כמו שכתב החזו"א (כלים יז, טו ואה"ע קמד, ט) דיש לחשוש לדעת התוס' ע"ז עה: דאפי' מסמור אחד של מתכת המעמיד כלי של עץ הוי ככלי מתכות, דכלי שאני דלולי המתכות אין כלי, אבל במחצלת אפי' בלי החוטים יש סכך, והחוטים הוא רק להקל שלא יתפור, כנלע"ד, שוב הוא לי דכ"כ באמרי יוסר חלק ב סי' י'.

56. כלים ב"מ ג, ט.

57. מדין יד, ע' ירו' פסחים פ"ג ה"ב ובגליון הש"ס שם.

A. Yes. Whatever is attached to a chair or bed, and serves the bed is considered part of the chair or bed. However, if it comes on and off (sometimes the wheels of the bed are not attached) then it's not considered part of the bed⁵⁸ (in the case of the wheels, if the wheels were on when it became *טמא מדרס* then even the wheels are *טמא מדרס*, however if the bed became *טמא* through *מגע*, the wheels wouldn't become *טמא*).

21. Q. An *av hatum'ah* touched a drill bit when it was in the drill, did the drill become *tamei*?

A. The Mishnah⁵⁹ discusses the different parts of a plow (and other *keilim*) that some parts are considered part of the plow, and some parts are a bunch of different *keilim* gathered together. The Chazon Ish⁶⁰ says that it's very difficult to know when it's considered one *keli*, and when it's a gathering of a few *keilim*, and he has three *מהלכים*. 1) a *keli* that would be better if it's attached all the time is considered one *keli*, but if it is better that it's not attached, like the parts of the plow that are sometimes used for a different plow, are not considered as one *keli*. 2) it depends how loosely they are attached. 3) if the attachment is the main part that accomplishes the *מלאכה*, it is always considered part of the *keli*. But if it's not the main part, then if it's left attached even when not in use, it's considered one *keli*, and if it's detached after you use it, then it's considered a *keli* on its own. So, it would seem that according to the 1st *מהלך*, since this drill bit is not always used with the drill, it is meant to be used with different bits, it is not viewed as one *keli*. According to the 2nd *מהלך*, it depends on the type of bit, the type that goes directly in the drill is very tight, and would be considered one *keli*, but the type that goes in loosely (screw piece) and stays in because it's magnetic would not be one *keli*. And according to the 3rd *מהלך*, it is considered one *keli* because the bit is the main piece that accomplishes the *מלאכה*.

58. כלים פי"ח מ"ג.

59. כלים פכ"א מ"ב ו"ג.

60. כו, אות ד' וז'.

22. Q. I touched the headboard of a bed that is טמא, did I become טמא? And what if there is a shelf, or a pole attached to the bed to hang clothing, do I become טמא from touching it, if the bed is *tamei*? (ע' כלים פ"ח מ"ג (ברמב"ם, וחזו"א כלים כד,ז

A. The Mishna⁶¹ discusses the parts of the bed that are considered attached to the bed, and the Mishna differentiates between a מלבן that is considered as part of the bed, and מלבני בני לוי, that is not considered part of the bed. The Rambam seems to explain that מלבן is a frame of wood that has a design, and is attached to the bed, and מלבני בני לוי is a tall board above the bed which is used to hang the harps of the לויים, and it is not screwed in the bed. The *Chazon Ish*⁶² points out that from the רמב"ם it seems, that the main difference is if it is attached to the bed or not, and if it is attached, then it is part of the bed, even though it has a different function. However, the *Chazon Ish*, says that he would rather learn that even if it is attached, only what is used for the bed (a regular headboard) is considered part of the bed. However, the part that doesn't serve the bed, is not part of the bed, and is *tahor* because it is פשוטי כלי עץ. Therefore, in our case if the headboard is attached to the bed, and the bed is an *av hatum'ah*, you would become *tamei*, and if you touch the pole, according to the Rambam it would seem that you are *tamei*, and according to the *Chazon Ish*, you would be *tahor*.

23. Q. Cars are too hard to be Toivel, so the oilam is using bikes. An *av hatum'ah* touched a bike that has a basket with food attached to the bike. Is the basket considered part of the bike, and is therefore a *rishon*, and the food a *sheni*, or it's considered a separate כלי, and it's *tahor*?

A. The Rambam (פרה פ"ב ה"ה) holds that two כלים that are attached, even though they serve different functions, is considered a חיבור מן התורה, and if you plan on taking them apart, it is a חיבור מדרבנן. If the חיבור is only מדרבנן, then when one כלי becomes *tamei*, the other one also becomes *tamei*, but

61. כלים פרק יח משנה ג.

62. כלים כד,ז.

when becoming *tahor* from טומאת מת, we have to shpritz the מי הטאת on each כלי separately. The ריטב"א (המיוחס לר"ן שבת מח:) disagrees with the רמב"ם, because the גמרא says that the בית הפך (a small compartment that is attached to a כירה), is not considered a התורה מן חיבור, only מדרבנן. The מפרשים explain that the Rambam holds that's only by a חרס, that by touching one compartment, it is like touching the outside of the other כלי, and a כלי חרס doesn't become *tamei*, from the outside. However, by other כלים, it is considered a התורה מן חיבור. Therefore, in our case the basket is a *rishon*, according to the Rambam מן התורה, and according to the Ritva מדרבנן.⁶³

24. Q. My car is an *av hatum'ah*. I attached a *tahor* U-Haul to the back of the car, what's the status of the U-Haul, and the *keilim* inside?

A. The Mishnah⁶⁴ discusses attaching a leg (that's an *av hatum'ah*) to a bed, or one of the בתים to the *tefillin*, and says when attached it receives the same status of *tum'ah*. However, that's when it becomes one *keli*, but if something is of two separate *keilim* min haTorah, then it would not receive the same status, and in our case the attachment would be a *rishon*, and it would not *metamei keilim*.⁶⁵

25. Q. My kettle got a small hole, instead of 'hacking a cheinik' and getting a new one, I attached a pan by the hole, and it works perfectly. The pan was *tamei*, is the kettle *tamei* now?

A. The rule is, if you have two *keilim* attached serving one purpose it is treated as one *keli*, and if the main *keli* is *tamei* then the secondary *keli* is *tamei*, and if the main *keli* is *tahor*, then the secondary *keli* becomes *tahor*. If there is no hole in the *keli*, then if one is stronger and one is worn out, the stronger one is considered the main *keli*. If they are both the same strong then the bigger *keli* is considered the main *keli*, (even if

63. וההיא דדכון פ"ז מ"ב לפי הר"ש שהוא מחובר לכירה, י"ל דחרס שאני כנ"ל, ולריטב"א דלא ס"ל האי חילוקא אפשר דפי' כפי' הרמב"ם והגר"א, שהוא כלי נפרדת.

64. כלים פי"ח מ"ז.

65. כן משמע מחזור"א טהרות סי' א' יא', דדוקא מה שחיבור מן התורה בשעת מלאכה יש לו דין זה, משא"כ בנידון דידן נראה דהוי כשלל של כובסים, כיון דא"צ זה לזה.

it is the outer *keli*). If they are the same size then the inner *keli* is considered the main *keli*. In our case where the kettle has a hole, then the pan is the stronger *keli* and whether the pan is attached from the inside or the outside, or even if the hole is on the side of the kettle, since you can't fill up the water above the hole, the pan is the main *keli*, and since it is *tamei*, the kettle becomes *tamei*,⁶⁶.

Disassembled keli

26. Q. The great day of קיבוץ גלויות came! I packed up my stuff, and took apart the crib, that never became *tamei midras*. On the way, a *yoledes* sat on one of the legs of the crib, did it become *tamei midras*? [Even though the crib was already *tamei*, due to *tum'as meis* and from a *yoledes* that touched it, the difference of also being *tamei midras* is when there's something between me and the leg. If it's regular *tum'ah*, I won't become *tamei* from the leg, but if it's *tamei midras* I will become *tamei*.]

A. The Mishnah⁶⁷ says that when taking apart a bed, it is still *mekabel tum'ah*, providing that you plan on putting it back together. The Gemara in סוכה (טז) says that another condition is needed, that even when disassembled, it can still be used, for example you can use the bar with the legs by placing it near a wall, to be used as the other side of the frame. In משנה ז' , the Mishnah discusses a leg that is *tamei midras*, that you attached to a bed, the entire bed becomes *tamei midras*, because it's attached to the leg. The ר"ש says that the leg became *tamei midras* while attached to a different bed, because by itself it can't become *tamei midras*, like the Gemara in סוכה says. The Gra says that the leg is wide, and became *tamei* when it was disassembled (וכ"כ (הרמב"ם). Therefore, if the leg of the crib is ראוי to sit on, then it would become *tamei midras*, and even the ר"ש can agree to this, if this is the מציאות.

Broken keilim

66. כ"ז ע"פ פ"י הראב"ד [כלים פכ"ז הי"ז] תפא"י ומשנ"א פכ"ד מ"י"ז.

67. כלים פ"ח מ"ט.

27. Q. The chain on my bike (which is *tamei*) is very rusty. I touched the chain, did I become *tamei*? If not, what if I touch any other part of the bike? (ע' כלים פי"ג מ"ה)

A. If the bike can't function with the rusty chain, not only is the chain not *mekabel tum'ah*, but the bike itself is not *mekabel tum'ah* since it has no function, until the chain is replaced. (גבי מטה: טו : וסוכה מ"ה וסוכה טו : גבי מטה)

Disposable keilim

28. Q. I had my Pesach food in a 9x13 and a *yoledes* touched the pan, did the food become *tamei*? Are disposable pans *mekabel tum'ah*?

A: 1) A *keli* that's possible to use more than once (you don't have to rip the *keli* to get the food out), is *mekabel tum'ah*.⁶⁸ 2) Aluminum is a *machlokes* if it's *mekabel tum'ah*, the Tiferes Yisrael⁶⁹ holds all metals are *mekabel tum'ah*, and the (י"ד ח"ג כב) אגרות משה is נוטה that it's not *mekabel tum'ah*.

.68. כלים פט"ז מ"ה.

.69. בהקדמה אות מד.

Chapter 12

Wood, Leather, Earthenware, and Glass Keilim

Wooden Keilim

Anything that grows from the ground whether a tree or leaves or grass that is made into a keli, and can last for a while is considered a kli eitz- wooden kelim¹. As for cardboard see footnote².

1. רמב"ם כלים פ"א ה"ג. לדעת הרמב"ם הוא מן התורה, ורש"י ותוס' רק עץ מן התורה, אבל שיפה וגמי הוא מדרבנן ע' הערה הבאה.

2. דעת הרמב"ם בכלים פ"א ה"ג, ובהקדמתו ופירושו בכמה מקומות, דכל דבר הגדל מהקרקע שעושים ממנו כלי קיבול, נכלל בכלל כלי עץ ומקבל טומאה מן התורה, [וכן נראה מדברי הריטב"א חולין ג.]. אבל תוס' בשבת פד. ד"ה מפץ ס"ל דרק עץ טמא, אבל כלי הנעשה משיפה וגמי טהור, ורק בראוי למדרס מקבל טומאה מן התורה, משום דבמינו [הכוונה גידולי קרקע] יש לו טהרה במקוה. וכן דעת הר"ש בפ"ז מ"ז דשיפה וגמי אינו מקבל טומאה אם עשה ממנו כלי, אבל מדרס מטמא. וכן דעת רש"י בשבת סו. ד"ה וריב"נ מטהר דרק עץ נחשב ככלי עץ, והא דר"ע מטמא בכלי קש משום דקשה כעץ לכן נכלל בכלי עץ [ומ"מ גם לרש"י שיפה וגמי נטמא במדרס כמבואר בסוכה כ.], ואפשר דמדרבנן הוא. ותוס' כתבו שם בחד תי', דלר"ע קש טמא רק מדרבנן כמש"כ בדף פד', ובאידך תי' כתבו דקש דינו כעץ משום דנקרא עץ למ"ד פרי שאכל ממנה אדם הראשון חטה היתה. ולכאורה גם רש"י ס"ל דשעם וגמי מקבל טומאה מדרבנן עכ"פ דמבואר להדיא בסוכה כ: דכלים העשויים מהם מקבלים טומאה, וכן מבואר במשנה פרה פ"ה מ"ג דקריוהי מקבל טומאה. והגר"א בפ"ז מ"ז הקשה על רש"י ממשנה ט"ו דהעושה כלי קיבול מנייר [היינו עשבים מדובקים כמש"כ רש"י במגילה יט.] מקבל טומאה, והגם שאפשר לדחות מדרבנן הוא, מ"מ יקשה היאך ריב"נ מטהר לגמרי. ותדע דהגר"א בעצמו בפרה פ"ג מ"ט כתב דהעיקר כר"ש דמגן [מין גמין] הוא מין שאינו מקבל טומאה כלל, וע"כ הא דעשה כלי מנייר דמקבל טומאה הוא רק מדרבנן.

ולפי זה קופסת קרטון [שיכול להתקיים זמן רב] לדעת הרמב"ם וריטב"א מקבל טומאה מן התורה, וגם לשאר הרי בא מן העץ שהוא קשה. אלא שיש לדון העושה מבלויי סחבות מקבל טומאה משום לבדים, וס"ל דגם דבר העומד לקינוח

והנה הנ"ב תנ' ס' ק"ה כתב דנייר העשוי מבלויי סחבות מקבל טומאה משום לבדים, וס"ל דגם דבר העומד לקינוח נחשב לבגד. והקשו עליו דהרי מבואר ברמב"ם פ"ב מכלים ה"א, דנייר פשוט אינו מקבל טומאה, ותי' בנו בשיבת ציון ס' לט' דנייר של המשנה והרמב"ם מיייר בקליפת עצים דהוי פשוטי כלי עץ, אבל מה שנעשה מבלויי לבדים דינו כבגד ומקב"ט. הסד"ס ק"צ אות יט' חולק עליו וכתב דכיון שנטחן פנים חדשות באו לכאן, ואינו מקבל טומאה. וכ"כ החת"ס ח"ו ס' פא' דכיון שנטחן הוי ככלי גללים. ועוד אפי' צמר ופשתים ממש כשאינו עומד לתשמיש בגד, אלא לשאר תשמישים לא נחשב כבגד ומעשה עץ בעלמא הוא, והוי פשוטי כלי עץ. האג"מ י"ד ח"ג ס' נג' כתב דבמה שנחלקו הנ"ב וחת"ס, צדק הנ"ב דנהי דפנים חדשות באו לכאן, אבל טמא משום או בגד, דהגם שנטחן לא נחשב כבא מן הים, אלא עדיין נחשב כבא מן הגידולין, וטמא, אמנם נייר שלנו שלא שייך לכבסן, לא נחשב כבגד או כלי. החזו"א י"ד ס' פט' אות ב' כתב דס"ל לחת"ס דלא שייך לרבות מאו בגד רק דבר הראוי ללבישה, ולכן נייר שאינו ראוי ללבישה לא נחשב כבגד. אמנם מש"כ החת"ס דאינו נחשב כבגד כיון שאינו עומד ללבישה, ע"ז חולק החזו"א, דשם בגד אינו מונח

Kabbolas Tum'ah Min HaTorah

1. In order for a wooden *keli* to be *mekabel tum'ah min haTorah*, it has to have a *beis kibbul*,³ that is, shaped in a manner which one can place something inside⁴, and the *keli* will contain it.*

דוקא על דבר העומד ללבישה, אלא ה"ה לשאר תשמישין, ובתנאי שיהא ראוי ללבישה. היוצא מהנ"ל דכל רבותינו שוים דאם אזל צורתו ופנים חדשות באו לכאן לא נחשב המין הראשון, והא דמטמא הנ"ב משום דנעשו לבדים [לא בגלל שהיה בגד מצמר ופשתים], או משום דכתיב או בגד [אמנם דעת הבינת אדם (מהדורת גצ'רנסקי)] דלא אמרינן דפנים חדשות באו לכאן]. ולפי זה בקופסת קרטון שנעשה מעץ טחון ומבושל בכימים, תו לא נחשב כעץ, והא דעושה כלי קיבול מנייר דמקבל טומאה מיירי בנייר העשוי מקליפת עץ שלא נשתנה צורתו. אמנם לשיטת הרמב"ם וסיע' דבכלל עץ הוא כל הגדל מן הקרקע, א"כ כשהתורה אמרה כלי עץ הגדר הוא כל הגדל מן הקרקע, ועל זה לא שייך שנשתנה צורתו, ופנים חדשות באו לכאן, דאין לו צורה מיוחדת, אלא כל שהוא גדל מן הקרקע נקרא עץ, וא"א להפקיע שמו. וכן מבואר בחזו"א כלים ס' ה' אות ו' דאפי' נייר שלנו שעשו ממנו כלי קיבול מקבל טומאה. אבל לרש"י תוס' ור"ש [מרדכי ספ"ק דסוכה, והגר"א בפרה] דלא כל דבר הגדל מן הקרקע נקרא עץ, וצריך צורה מיוחדת, אפשר דאמרינן פנים חדשות באו לכאן [ואפשר דאין בו אפילו טומאה דרבנן, דאינו דומה לנייר שלא נשתנה צורתו, ויש לדחות].

אמנם אולי אפשר לומר דכיון דנטעי אדעתא דהכי לעשות מהעצים ניירות וקרטונים, לא נחשב שנשתנה צורתו כמו שמצינו בהלכות ברכות [ע' מג"א סי' ר"ב ס"ק כב'] ושאר דברים, ע' חזו"א א"ח ס' לג' שהאריך בזה, א"כ גם לענין קבלת טומאה עדיין נחשב ככלי עץ, וקופסת קרטון יקבל טומאה, ושאלתי את מ"ר הגאון ר' שלמה מילר שליט"א, והשיב שלא נראה כן.

והנה בגמ' מנחות סט. בעי פיל שבלע כפיפה מצרית, ומספק"ל אי הוי עיכול ותי לא נחשב ככלי עץ והוי ככלי גללים, ונשאר הגמ' בספק אם נחשב עיכול או לא, ולכאורה מבואר מכאן דעץ שעבר תהליך כימי ושנתנה צורתו תו לא נחשב עץ, וא"כ ה"ה בקרטון דעובר תהליך כימי ונשתנית צורתו תו לא נחשב עץ [ובדאי צריך הכרעת חכמים, אם זה דומה לעיכול, והוי גם בכפיפה נשאה ספק בגמרא]. אמנם המאירי בב"ב כב' הביא ב' דעות אם ספק הגמ' שייך גם בפיל שבלע כפיפה שלימה, שלכאורה אי חשיב עיכול אפילו שלימה תו לא נחשב כעץ, והרמב"ם בפ"א ה"ו פסק דרק בלע הוצין הוי ספק, אבל בלע שלימה לא הוי עיכול, ותמהו בזה המפרשים, והחזו"א (כלים כט, יח) ביאר דתלמי במחשבתו, דאם בלע כלי שלימה לא אסח דעתיה מיניה, ולכן לא נחשב כעיכול, אבל הוצין כיון דאין דעתו עליו, ושעה אחת נחשב דלא הוי עץ, תו לא נחית עליה דין עץ. ולפי זה בקרטון דמעולם לא אסח דעתיה, ודעתו להשתמש בזה, לא נחשב כעיכול (ויפה כתב החזו"א לשיטתו דקרטון מקבל טומאה). אמנם הרש"ש שם כתב דהספק שייך גם בבלע שלימה, והא דפסק הרמב"ם דשלימה לא הוי ספק, הוא משום דס"ל כמש"כ תוס' שם דמן הסברא נראה אם הקיאה שלימה דלא נתעכל. ולפ"ז בקרטון דלא הוי שלימה י"ל דנחשב עיכול לדעת הרש"ש. וגם לדעת החת"ס נראה דס"ל דהוי כמין חדש וככלי גללים.

3. כלים פרק ב משנה א, ופרק טו משנה א.

4. בר"ש מקואות פרק ד' משנה ב', וכן בגר"א כלים פט"ו מ"ב מבואר דצריך ד' מחיצות כדי שיהא נחשב מן התורה לבית קיבול. והב"י בס' ר"א הביא בשם הרוקח דאף מג' רוחות פוסל את המקוה, (ורק בב' מחיצות אינו פוסל המקוה) ואפשר דה"ה דנחשב בית קיבול מן התורה לענין טומאה. וע' ראב"ד עדיות פרק ג משנה ט' מש"כ בזה. וצ"ע לדעת הרוקח בשטענדרער שיש לו רק מחיצה אחת, ונעשה לקבל הספר, אם נחשב בית קיבול מן התורה, ודוקא בצניור של מים שאינו מקבל בפחות מג' מחיצות, או בעינין ג' מחיצות.

* This excludes a *midras*, as detailed in #13 below.

A wooden pipe that is not shaped to hold water, rather the water just passes through it, does not have a *beis kibbul*, and will not be *makabel tum'ah*.

Made for Kabbolah

2. The *beis kibbul* has to be עשוי לקבלה, made with the intention of being *mekabel*.⁵

A wooden pipe that water passes through, yet there is a cavity that holds water on the floor of the pipe. Since it is not meant to hold water, it is not considered a *beis kibbul*.

A wooden pipe that water passes through, and a cavity was made in the pipe to trap dirt as the water passes through. Since this cavity is meant to hold something, it is *mekabel tum'ah*.

A wooden pot cover or a cover of a crate, even if you can place things inside the cover, if it is not designed for that purpose, it is not *mekabel tum'ah*.

A wooden leg-cap that is formed with an interior to 'hold' the leg of a chair is not called *assuy lekabbolah*. It is not meant to store the legs in, rather to prevent the chair legs from scraping the floor, or that the chair should stand straight.⁶

Similarly, the interior of a leather glove, which is a *beis kibbul* to 'hold' your hand, if it's used only to protect the food that you're handling from getting sweaty (from your hands), that's not called *assuy lekabbolah*, because you don't need the glove to store your hands or your sweat, you're using it just to separate the food from the sweat (פט"ז מ"ו).

Temporary Container

3. Momentary storage, even in order to throw out right away, is also considered *kabbolah*.⁷ However, if the way the *keli* is used is through sweeping or dragging, then even though it has a *beis kibbul*, since the

5. מקואות פרק ד משנה ג, וכלים פרק ב משנה ג.

6. רמב"ם (פרק ב מהלכות כלים הלכה ד), ועי' רש"י (שבת טו, א).

7. פרק טו משנה ה.

beis kibbul it is not necessary, it is not called *assuy lekabbolah* and is not *mekabel tum'ah*.⁸

A wooden dust pan is *mekabel tum'ah*, since you need the *beis kibbul* in order to transfer the waste into the garbage.

Permanently Filled Beis Kibbul

4. There is a *machlokes* regarding a *beis kibbul* that is slated to be filled up permanently, whether it has a *din* of a *beis kibbul*.⁹ But if what fills the *beis kibbul* is not stuck inside; you can take it in and out, it is *mekabel tum'ah*. and that's why *tefillin* is *mekabel tum'ah*¹⁰.

Not Mobile When Full

5. A wooden *keli* that one does not generally move when it is full is not *mekabel tum'ah*. There are two valid reasons one would not move a *keli* specifically when it is full; either because it is too big and can break¹¹, or because it is too heavy to move.¹²

Shiur of Non-Mobility

6. *Chazal* estimated that if the *keli* can contain forty *se'ah*, it is too big to move when full.¹³
7. The measurement of forty *se'ah* includes the walls of the *keli*, but the legs are not included.¹⁴

Made to be Mobile When Full

8. If the *keli* was made for the function of movement,* then even if is more than forty *se'ah* it is *mekabel tum'ah*. If he was created in a manner that

8. כלים פרק טו משנה ה, וחזו"א כ, ת. ועי' כלים סוף פרק טו במשנת מצודת העכברים.

9. ע' תוס' סוכה יב:.

10. חזו"א כלים סי' כז' אות ג', ועי' בועז פכ"ג אות א'.

11. ר"ש פט"ו מ"א, ורש"י חגיגה כו: ד"ה מה שק

12. רש"י שבת פג: גבי ספינה.

13. פרק טו משנה א.

14. פרק יח משנה א.

* Movement on wheels, or by an animal qualify as *asuy letaltel*. Movement by water, such as is done to a ship, does not meet this requirement. Something that is larger than forty *se'ah* yet is made for movement by power of a mechanical engine is discussed among the *Poskim*. The

it is able to be moved even when full, and, once in a while it actually does get moved, there is a *machlokes Rishonim* if it is *mekabel tuma'h* if it is more than forty *se'ah*.¹⁵

A *bimah* in a *shul* can serve as a good example¹⁶ of an item that is larger than forty *se'ah*, often they are built with wheels, and are moved about occasionally (for example, on Simchas Torah). Since its whole function is not to be moved, like a wagon is, it is subject to this *machlokes Rishonim*.¹⁷

Stationary Keilim

9. A *keli* that is intended to be stationary is not *mekabel tum'ah*, even if it's less than forty *se'ah*.¹⁸ The *Rishonim* differ as to what is considered 'intended to be stationary.' According to some, even if it is an item which is generally moved about, but the owner decided that it should never be moved, it is considered stationary.¹⁹ Others require the item to be one that is generally not moved about.²⁰

A small *seforim shrank* is usually created to be installed in its place, and is not moved about at all. This would qualify as 'stationary.'

Chazon Ish leans towards assuming that this does not qualify as *asuy letaltel* (חזו"א אה"ע) (קמ"ד, ח).

15. דעת הרמב"ם (פרק ג מהלכות כלים הלכה א) דמיקרי עשוי לטלטל מלא וריקן, ודעת הראב"ד (שם) דלא מיקרי עשוי לטלטל.

16. ואם עשוי לטלטל עם דברים בתוכו כמו בבימה, דעשוי לטלטל כשיש טליתים וכמה ספרים בתוכו, אבל לא מלא ממש, נחלקו האחרונים בזה, ע"י משנה אחרונה כלים פרק טו משנה א, וחזו"א (כ, יא). ודעת מהר"ם מרוטנבורג (אהלות פרק ד משנה ב) דכלי גדול שאין עשוי לטלטלו אפי' ריקם רק ע"י מוכני, אינו מקבל טומאה כלל.

17. ולשיטת רש"י (שבת מד, ב) דשדה עשויה למרכבת נשים, ואינה מקבלת טומאה כיון שהיא יותר ממ"ס, צ"ע ממתני' דכלים (פרק טו משנה א). וכתב החזו"א (כ, יא) דצ"ל דס"ל לרש"י דכל שאינו מטלטל מלא ממש אינו קרוי מטלטל מלא, (כנ"ל בהערה הקודמת).

18. חגיגה כו.:

19. כך הבין הראב"ד בדעת הרמב"ם. ושיעור של מ"ס הוא מן הסתם כשלא חשב על זה.

20. דעת הראב"ד ע"פ החזו"א כ, ט ויב, וכא, ו.

Stationary Movement

10. If a *keli* is moved because one is moving to a new home, or painting, or rearranging the furniture in that room, that would not be considered *asuy letaltel*.²¹

Parts of Large Keilim

11. A dresser that is larger than forty *se'ah* which has removable drawers, the drawers are not considered part of the dresser. They are *asuy letaltel* and are *mekabel tum'ah*.²²
12. The shelves of a *seforim shrank*, even if they are not attached to the unit, are not considered *asuy letaltel*. Even if they are sometimes moved to adjust the height of the shelf below it, this is similar to rearranging the furniture. Their function is not one of movement, but one that is stationary.

A Wooden Midras

13. If the *keli* is meant to be a *midras* (for example a bed), then it *mekabel tum'ah* even if it does not have a *beis kibbul*. This status is not restricted to *tum'as midras*. Since it is *mekabel tum'as midras*, it is *mekabel all tumos*.²³
14. Regarding a wooden *keli* which has a *beis kibbul* that holds more than forty *se'ah*, there is a *machlokes Rishonim* whether it is *mekabel tum'as midras*.²⁴

Being Metaher a Wooden Midras

15. There is a *machlokes Rishonim* whether or not a wooden *midras* that has no *beis kibbul* can ever become *tahor* once it has become *tamei*.²⁵

21. תוספות (חגיגה כו, ב ד"ה כלי').

22. רמב"ם (פרק ג מהלכות כלים הלכה ה).

23. וברעת הרמב"ם (פרק א מהלכות כלים הלכה י) דמשמע דאינו מטמא אלא רק במדרס, עיי' בספר המפתח שם.

24. עיי' הראשונים במסכת שבת (מד, ב, ופד, א).

25. לדעת רש"י (שבת פד, א), והרמב"ם (פרק א מהלכות מקואות הלכה ד), אין לו טהרה עולמית. ולדעת תוס' (שם) והראב"ד (שם) יש לו טהרה במקוה.

Kabbolas Tum'ah Mid'Rabbanan

16. Until this point, we have discussed the susceptibility of wooden *keilim* to *tum'ah* as is regulated *min haTorah*. However, *mid'Rabbanan* there are two types of wooden *keilim* that are *mekabel tum'ah* even though they don't have a *beis kibbul*.

Meshamshei Adam Umeshamsheihem

- א. A *keli* which serves the person directly, and also serves the person's accessories.

A table^{*26} serves the person, because one puts food on it. It also serves to hold the cup that serves as an accessory to the person. Even though it has no *beis kibbul* it is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*.

Meshamshei Meshamshov B'shaas Melachah V'shelo B'shaas Melachah

- ב. If the *keli* is always serving the person's accessories, it is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*. There is a *machlokes* what qualifies as the definition of 'during usage, and not during usage serving. The opinions are as follows:
 1. The *keli* is kept together with the human accessory *keli*, even when it is not in use.^{*27}

Take a small, wooden jewelry box. Even when the box is empty you want the cover on, to protect the box from dust. Therefore, the wooden cover is considered part of the box and is *mekabel tum'ah*.

* This example assumes the opinion that a table is not *mekabel tum'ah min haTorah*. See footnote 26.

26. דעת כמה ראשונים דשלחן טמא מן התורה (והדרשה שבת"כ לאו אסמכתא היא). וכן היא דעת הגר"א (א"ר כלים פרק ב משנה א), כיון דגדר כלי קיבול היינו שעשוי לקבל אע"פ שאין לו מחיצות, ודוקא כלי חרס צריך תוך. ושולחן של זכוכית טהור דדינו כחרס דבעי תוך (שם פרק ל משנה א). ובשו"ע או"ח סימן תרכט סעיף ז הביא הגר"א דעת הראשונים דשלחן מקבל טומאה רק מדרבנן.

* According to this opinion, the *keli* is only *mekabel tum'ah* when it is actually together with the human-accessory *keli*. When it is not together with the human-accessory *keli*, it is not *mekabel tum'ah* on its own (י' חזון איש כלים כב, י').

27. ראב"ד (ערויות פרק ג משנה ט) כפי שהסביר החזו"א כלים כב, י'.

2. The *keli* is used for serving a human-accessory *keli* while the human is using it, and also after the human is no longer using it.

The flat cover of a box which is used to place upon. It is serving the human-accessory *keli* as a cover, and it also serves to hold other items as an auxillary function.

A stand that is used to place cups on (even plastic cups that are not *mekabel tum'ah*), and it is used to rest the cup on it while drinking, this stand serves the person, and is considered human accessories. If one also leaves the cups there after he is finished drinking, it serves the human accessory *keilim* even while the human is not using it, and is therefore *mekabel tum'ah*.²⁸

According to Tosafos²⁹, if a *keli* is wide, then even if it doesn't serve *meshamshei adam*, but only serves the person, for example a wide cutting board³⁰ that you can carry food on, is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan* because it is similar to a *beis kibbul*.

However, if the above conditions are not met, then there is no *טמאה* even *מדרבנן*. Therefore, a wooden ladder,³¹ or cane, which only serve a person, and are not meant to hold anything else, are not *mekabel tum'ah*. A wooden form that is used to make *keilim* on, only serves human accessories, but not the person himself. This is not either *mekabel tum'ah*.³²

Finished Wooden Board

17. A plain unprocessed wooden board, even if it is used for cutting on, is not *mekabel tum'ah* unless it is painted, because the first condition to be *mekabel tumah* is that it is a *keli*. A plain board is not a *keli*, and is

28. גר"א (אליה רבה כלים פרק טז משנה ז, ופרק כב משנה א).

29. מנחות צו:.

30. לכאורה גם הרמב"ם מודה כאן דלפעמים מניחים על זה הסכין, דהא ארובות של נחתומים כתב התפא"י דהוי משמש אדם וכלים ביחד, אע"ג דעקרו נעשה לערוך עליה.

31. וי"א דוקא כשהשליבות על גבי ירכותיו, אבל אם הירכות מנוקבות, הוי בית קיבול העשוי למלאות דלדעת הרמב"ם אפשר דטמא, ע' אר"ח ס' תרמ"ט ס"ז ובבהגר"א שם.

32. עי' כל זה ברמב"ם (פרק ד מהלכות כלים הלכה א).

not *mekabel tum'ah*, but when painted, or is given a finished look, it becomes a *keli* and can be *mekabel tum'ah midrabanan*. There are two explanations s given by the *Rishonim* for this halachah. According to some, the finish gives it a *tzuras keli*, alternatively, the finish shows that this *keli* has been designated for this purpose, and will be constantly used,³³ and is therefore is considered a *keli* and can be *mekabel tum'ah midrabanan*.

Leather Keilim

Leather has the same *halachos* as wood, that if it has a *beis kibbul* (e.g. a leather *tefillin* bag, or a wallet), it is *mekabel tum'ah min haTorah*. However, if the leather is not being *mekabel* the *keli*, e.g. it's not closed on all sides, and is used to wrap around a *keli* to protect it, then it has a *din* of פשוטי^{34 35} כלי עור, that if it's used all the time (e.g., a cellphone cover) then it's *mekabel tum'ah*, but if you take the (inner) *keli* out before³⁶ you use it, it's not *mekabel tum'ah* (ע' פט"ז מ"ח).

A leather tablecloth is *mekabel tum'ah mid'Rabbanan* the same way a table is *mekabel tum'ah* (רמב"ם פ"א ה"י). Leather clothing is *mekabel tum'ah min haTorah*, either because protecting the body is called מלטל מלא (חזו"א ה,ג), or clothing don't need to have a *beis kibbul* (שם כח,א).

33. כלים פרק טו משנה ב.

34. כן הוא לדעת הרמב"ם והגר"א כלים פרק טז משנה ח, וא"כ טומאתו מדרבנן, משום משמשים בשעת מלאכה ושלא בשעת מלאכה. והחזו"א (כא,ח) ביאר דיש לו דין מקבלים, ומקבל טומאה מן התורה, כיון דנעשה להגנת הכלי חשיב מטלטל מלא, וא"צ שיהא משמש בשעת מלאכה, והנידון אם הוא כלי הוא אם חשיב כלי בפנ"ע או נטפל לכלי אחר. ובמשנה אחרונה נקט דאם נעשה רק להגן על הכלי לא חשיב כלי קיבול, אפי' אם סגור לגמרי. ולענין מה דאיתא במשנה דאם נותנו מן הצד אינו טהור, הרמב"ם השמיטו, ע' משנ"א דאפשר דלא קיימ"ל כן.

35. ודעת התוס' שבת סג: דעור רך לעולם חשיב כלי קיבול כיון שראוי לקפל, וע' רע"א פכ"ו מ"ב שהקשה על תוס', וע' תפא"י שם, וחזו"א (ה,ג) כתב דתוס' מיירי דוקא בה' על ה'.

36. ע' משנה אחרונה שתמה דסכין לעולם מוציאת לפני ההשתמשות, וע' לשון הראב"ד בתו"כ שמיני פ"ח ה"ו, וז"ל עוד נראה לי כי התיק הוא קבוע מן החיפוי, כי התיק אפי' בשעה שמוליכין עמו על יריכו מוליכין עם תיק, כמו הסיף והסכין והפגיון, ולפיכך הרי הם ככלים עצמם, אבל חיפויי הכלים אינן כל שעה עמהם שבשעה שאוחזן בידו מסיר את חיפויין.

Klei Cheres

Qualification of Toch – Inside the Keli

1. In order for a *kli cheres* (earthenware vessel) to be *mekabel tum'ah*, it has to have a *toch* (inside) that is made to be *mekabel*.³⁷

A Crock-pot is an example of a *kli cheres* which has an inside.

Contraction of Tum'ah – Only From the Inside

2. The way a *kli cheres* can become *tamei* is by *tum'ah* falling inside³⁸ the *keli*. If it is within the *avir* (airspace) of the *kli cheres*, the *kli cheres* becomes *tamei* even if the *tum'ah* is suspended in the air, and doesn't touch the walls of the *keli*.³⁹

Limitation of Tum'ah to Rishon

3. A *kli cheres* cannot become an *av hatum'ah*.⁴⁰ Even if it became *tamei* from a *meis* it is only a *rishon*, and can be *metamei* food, and a person's hands into a *sheni*, and drinks into a *rishon*. A *kli cheres* cannot become a *midras*.⁴¹

Transmission of Tum'ah – Only From the Inside

4. A *kli cheres* that is *tamei* can be *metamei* further by its airspace.⁴² As with contracting *tum'ah*, the transmission can happen even when the item which it is transmitting *tum'ah* to does not touch the walls of the *keli*. A *kli cheres* can also transmit *tum'ah* through touch of the outside of the *keli*.⁴³

37. פרק ב משנה ג גבי סילונות.

38. נחלקו הראשונים אם יש דין יד לכלי חרס שיכניס טומאה לתוכו על ידי שנגע ביד. דעת רוב הראשונים שאין דין יד, ודעת הרשב"א (חולין קיח, א) דיש דין יד לכ"ח.

39. ויקרא יא לג.

40. עירובין קד .:

41. שבת פד. דדוקא מין שיש לה טהרה במקוה מקבל טומאת מדרס. ורש"י עירובין קד: כתב דלא שייך מדרס כיון דישבר, והמפרשים האריכו למה נטה רש"י מדברי הגמרא.

42. ויקרא שם וחולין כד:

43. כלים פרק ב משנה א.

Paternal Entrance of Tum'ah

5. We learned that for a *kli cheres* to become *tamei* the source of *tum'ah* must enter its airspace. What happens when only part of the source of the *tum'ah* enters the airspace of the *keli*? What is an example of a part of a source of *tum'ah*? There an opinion among the *Rishonim*⁴⁴ that a *yoledes* (and her friends) cannot be minimized to a *shiur* of *tum'ah* (such as a barley size or a *kezayis*). Rather, the *shiur* of their *tum'ah* is their entire body. Therefore, if a *yoledes* or her friends stuck a finger in the *avir* of the *kli cheres*, it is not rendered *tamei*, because you need the entire *shiur* of the *metamei* inside the *avir*. A finger is not a *yoledes*, it's the entire body that is a *yoledes*.⁴⁵ This opinion is disputed by other *Rishonim*.⁴⁶

Touch on the Inside

6. There is a *machlokes* among the *Acharonim* what the former opinion holds regarding the status of the *kli cheres* when the *yoledes* touched the walls of the *keli*.⁴⁷

Toch Tocho – Inside Within the Inside

7. In order to become *tamei*, or to be *metamei*, the *tum'ah* or the object contracting *tum'ah* from the *kli cheres* must be *toch* the *kli cheres*, but not *toch tocho*.⁴⁸ Though this literally translates as “inside that which is inside,” not everything which coats an item renders it *toch tocho*. A primary example of *toch tocho* is when the rim of the inner *keli* is higher than the rim of the outer *keli*. If *tum'ah* falls into the inner *keli*,

44. רמב"ם (פרק ח מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד).

45. ולענין שאר טמאים, דעת הגר"ח (בספרו על הרמב"ם שם) והחזו"א (טהרות ה, כא) דדוקא אלו, אבל טמאי מת או מגע טמא מת אפי' הכניסו מקצתן לאויר כ"ח נטמא. ודעת האור"ש (פרק יד מהלכות אבות הטומאה הלכה ח) וזכר יצחק (סימן נא) ומקדש דוד (סימן מח) דהוא בכל טומאות אדם. ובמקדש דוד כתב דגם בשרץ ונבילה צריך שיהא כל שיעור המטמא בפנים, וכ"כ במשנת ר"א (סימן כט).

46. ראב"ד (שם).

47. במשנת ר"א (טהרות סימן כט) האריך לדעת הרא"ש איכא דין מגע בכלי חרס, אבל לשיטת הרמב"ם אין דין מגע בשאר טומאות, אבל בזב וחבריו נתחדש דין טומאת מגע מתוכו לכן אם נגע מקצת שיעור הטומאה בכ"ח נטמא לדעת הרמב"ם. וכ"כ בזכר יצחק (שם), וכ"כ בכתבי הגרי"ז (בכורות לח) דאיכא דין מגע תוכו להרמב"ם. ומדברי הגר"ח (שם) מבואר דנקט בדעת הרמב"ם דאין דין מגע כלל, וכ"כ בחי' הגר"ח על הש"ס בסוגיא דקומקום שניקב.

48. זבחים ג', תולין כה.

neither the outer *keli*, nor any food which is inside it, become *tamei*. Likewise, if there is *tum'ah* in the outer *keli*, any food in the inner *keli* does not become *tamei*.⁴⁹

Not only if the *keli* is coated with a coating of any sort, it is not considered *toch tocho*, but even if there is a *keli* that is *mekabel tum'ah*, but it doesn't hold its shape, for example a garment of soft leather on a *keli*, and *tum'ah* fell into the airspace of the garment, the outer *keli* is *tamei*.⁵⁰

You have to be very careful that no *tum'ah* enters the Crock-pot, not even water that became *tamei* from *stam yadayim* which would make the crock pot into a *sheni*. If *tamei* water gets in, your cholent (which has water in it) will become *tamei*. Even if you have a cholent bag, the bag is not considered a *keli*,⁵¹ and the cholent is not considered *toch tocho*, and will therefore will be *tamei*.

Glass Keilim

Chazal were *gozer* that glass is *mekabel tum'ah*, since it is made in a similar form as *klei cheres*. It can become *tamei* if the *tum'ah* touches the inside or outside of the *keli*. If it fell in the *אייר הכלי* without touching the walls, according to the Rambam and *Ra'avad* it doesn't become *tamei*, and according to *Tosafos* (שבת טז. ד"ה אלא) it does become *tamei*.

Since the *tum'ah* of glass is only *mid'Rabbanan*, there is no *tum'ah d'Rabbanan* if it doesn't have a *beis kibbul*, and a glass table is not *mekabel tum'ah*, (כלים פ"ל מ"א). A wooden table that is covered with glass is not *mekabel tum'ah*, since you are using the glass and not the wood (פכ"ב מ"א). The same applies to a *challah* board – if it's plain wood it's *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*, but if it has a glass cover it's not *mekabel tum'ah*.

49. פרק י משנה ח.

50. דבעינן תוך המתקיים כמו שכתב החזו"א סי' י' אות ד', מההיא דסרידא פרק ח משנה ג.

51. דזהו כמו סרידה (פ"ח מ"ג) לפירוש הערוך דאין לו חשיבות כלי, כיון שאין לה אזניים או לולאות אין לה חשיבות כלי.

Glass that became *tamei*, according to the Rambam⁵² can't become *tahor*, and according to the Rash⁵³, and Gra⁵⁴, it can become *tahor* through *tevillah*.

.52. פרק א הלכות כלים הלכה ה.

.53. סוף כלים.

.54. יו"ד סימן קכ סס"ק יט.

שאל נא את הכהנים תורה

WOOD

Usui l'taltael

1. Q. My dining room table that I never move, is it *mekabel tum'ah*?
- A. According to the *Ra'avad*⁵⁵, if it is not forty *se'ah*, it is *mekabel tum'ah*, according to the Rambam if you never move it, it's not *mekabel tum'ah*, but if once in a long while you move it, it is *mekabel tum'ah*.

Noi

2. Q. A wooden *challah* board with a metal design (e.g. silver trimmings), is it *mekabel tum'ah*? (ע' כלים פי"ד מ"ב ופט"ז מ"ב)
- A. The metal doesn't make it *tamei* because it is only *l'nei*, to decorate, so the metal is being *משמש* the wood. The wood is not *tamei min haTorah* because it's *עץ כלי*. Nevertheless, it is *tamei mid'Rabbanan* because it has a *צורה* of a *keli*, (as opposed to a plain piece of wood).

Tzipui

3. Q. I have a wooden *keli* that doesn't have a *beis kibbul*, and it's silver plated, is it *mekabel tum'ah*? (סוגיא סוף חגיגה וכלים פי"א מ"ו)
- A. There are three opinions, 1) the Rambam (פי"ד כלים ה"ד) holds that the *ציפוי* always makes the *keli* not *mekabel tum'ah* even if it's on a *קיבול*. 2) the Raavad, Rash and Rosh⁵⁶ hold the opposite, that the *ציפוי* makes it *mekabel tum'ah* even a *עץ כלי*, and 3) the Gra holds that the *ציפוי* doesn't have an effect on the *keli*. The Chazon Ish⁵⁷ explains that the Raavad is only referring one the *tzipui* is there to use (for example glass on a wooden table, is there that the usage should be on the glass, so the wood should not get scratched), however if the *tzipui* is just there to decorate (for example laminate on a wooden table), then the wood is

55. פ"ג ה"א.

56. פי"א מ"ד.

57. כלים יד, ז-ח.

the main part of the *keli*. Elsewhere⁵⁸ the Chazon Ish says that it is hard to determine when the *tzipui* is the *ikar*.

What is considered wood

4. Q. I lent my friend that's an *av hatum'ah* my *lulav*, and he returned it. Then I used the *לולב*, and the *אתרוג* touched the 'koishikel', is my *אתרוג* now *tamei*? Is a koishikel a *כלי עץ*?

A. Yes. Anything that grows from the ground that you make into a *keli* and lasts, is included in *kli eitz*.⁵⁹ The fact that it is opened on the bottom, doesn't make it not a *כלי קיבול*, because it still holds the *הדסים* and *ערבוה*.⁶⁰

5. Q. Is a tissue מקבל טומאה?

A. In order to be מקבל טומאה, it can either be because, it is a *כלי עץ* (like the *כלים פ"א הי"ג* in *רמב"ם*, says that any *כלי* that is made from something that grows from the ground, is considered a *כלי עץ*), or a *בגד*. However, in order to be מקבל טומאה because of a *כלי עץ*, it has to have a *בית קיבול*, but a plain piece of paper is not מקבל טומאה even *מדרבנן* (*שם פ"ב ה"א*). So, the only *בגד*, that it's מקבל טומאה, is if it can be considered a *בגד*, and this a מחלוקת the *Noda Biyehudah* and the *חתם סופר*.⁶¹ The *נ"ב* held that even though it is processed, it is still considered a *מין* that is מקבל טומאה, and the *חתם סופר* held, that since it is processed and has no resemblance to what it originally was, it is like a new *מין* that is not מקבל טומאה (only what grows from the ground, or wool and leather are מקבל טומאה). The *אגרות משה* (*יר"ד*) מחמיר, one should be *מחמיר* of the *נ"ב* and *חת"ס*, and consider it a *min* that grew from the ground, however our tissues are not something that can be washed or reused, and that's definitely not considered a *בגד*, and this is the opinion of most Poskim. (The *משנה* [פ"ט"ז מ"ה] says a similar thing by a *בית קיבול*, that only something that can last, and be used a few times is considered a *כלי*, and the *רמב"ם* (*שם*) holds *קויבן תשובות* *ח"ג ס' קל"ד*) holds *paskens* like that). However Rav Elyashiv (*ס' קל"ד*) holds

58. אה"ע קמד, ט גבי מכונית.

59. כלים פ"ז מ"ה, ורמב"ם כלים פ"א הי"ג.

60. ע' כלים פ"ב מ"י.

61. ע' פ"ת יר"ד ס' ק"צ אות יח.

that a tissue is מקבל טומאה, even though it can only be used once, and even though the שיעור for other מינים besides צמר ופשתים, (and even צמר if they are very thin, כלים פכ"ח מ"ח) is only מקבל טומאה, if it is three טפחים by three טפחים, that's only מן הסתם, but if it was designated for a specific purpose, and ק"ו that it was made for that purpose, it is מקבל טומאה with any שיעור, (רמב"ם פכ"ב ה"א).

6. Q. I'm preparing my משלוח מנוח and I want to keep it *tahor*. Is a cardboard box *mekabel tum'ah*? (ע' כלים פי"ז מט"ו)
- A. As explained in footnote #2 it is very questionable since it processed, however the psak of the Chazon Ish is that cardboard is *mekabel tumah*, and therefore if it is strong enough to last for a while, it is *mekabel tumah*.

Klei kibul

7. Q. Is a wooden menorah *mekabel tum'ah*?
- A. The Mishnah in מ"ב מ"ב and Rambam פ"ד ה"א says it's not *mekabel tum'ah* because it's פשוטי כלי עץ. The question is, why isn't the place where the oil goes into called a *beis kibbul*? The Gra in מ"ג ב' מ"ג explains that the Mishnah is referring to a מנורה without a *beis kibbul*, i.e. it's flat on top and you put on top cups for the oil, but our type of מנורה would be *mekabel tum'ah*. The Beis meir⁶² explains that even our type of menorah is not called a *beis kibbul*.
8. Q. A wooden basket that's used upside down to protect food, is it *mekabel tum'ah*?
- A. According to the Ra'av⁶³ it's *mekabel tum'ah*. This is a big *chidush*, because even if you consider this *assuy lekabbolah*, but it's not מטלטל מלא.

62. סי' תר"ע, והטעם דעיקרו לא נעשה לקבלה, דקבלה היינו דומיא דשק להניח בו דבר ולהוציאו אח"כ, אבל כאן אין עשוי להוציאו, והגם דבית הנר נחשב לכלי קבלה, התם נעשה כל הכלי מיוחד לזה, אבל כאן עיקר הכלי לא נעשה לקבלה, וגם החלק שנעשה לקבלה אינו דומה לשק.

63. פט"ז מ"ה.

The משנת טהרה suggests that this *tum'ah* is only *mid'Rabbanan*. The Rambam has a different פשט in the Mishnah, and it could be he holds it is *tahor*.

Beis kibul he'usui l'malos

9. Q. What a scene! All the non-Jews from the entire world that remained after *Milchemes Gog uMagog* (which took place on סוכות) came to Yerushalayim to bow to the King⁶⁴, and to take part of the סוכות יו"ט (זכריה יד, טז). Now the non-Jews realize the truth, and want another chance to do the מצוות (ע' רש"י שם), and Hashem wants to show them that only His *Klal Yisroel* is fit to serve Him בתמימות, so Hashem gave them the mitzvah of סוכה. Everyone is preparing the סוכה, and *Klal Yisroel* who love Hashem are preparing not just a plain סוכה, but with decorations. Some Yidden drilled a hole in the beams that hold the סכך, in order to put in a nail or peg to hang the decorations. Finally, סוכות came and Hashem made it a boiling hot day, and the non-Jews kicked the סוכה, but the Yidden got into a heated argument; the Tosafos, ר"ש, Rambam, and רשב"א, were arguing if the beams are *mekabel tum'ah*, does this hole make the beam have a *beis kibbul*? And what is the *din* of a *beis kibbul* לעשו למלאות? And the ש"ך joined the fight and was מצודר that even if it's called a *beis kibbul*, does that mean that the entire beam is considered a *beis kibbul* for a tiny hole? Hashem proved his point and showed that only *Klal Yisroel* is really דבוק to Him, and Hashem had such a Simcha that day, יושב בשמים ישחק ד' ילעג למו, But למעשה what is the *halachah*?

A. The *Rishonim* discuss that there seems to be a סתירה in the *halachah* of *beis kibbul* לעשו למלאות, is that considered a *beis kibbul*, and in the Rambam there also seems to be a סתירה⁶⁵, and different answers are given. And להלכה the שו"ע (תרכ"ט ס"ה) paskens that a ladder that has holes on the sides that the rungs are placed into is *mekabel tum'ah* because a *beis kibbul* לעשו למלאות is considered a *beis kibbul*. However if the rungs are nailed in, it is not *mekabel tum'ah*, and the hole that was created

64. לרד"ק הכוונה להקב"ה, ולאבן עזרא וספורנו הכוונה למלך המשיח.

65. דפסק כסוגיא דסוכה יב: דחצים נקבות הוי בית קיבול, ובהלכות כלים פ"ב ה"ג פסק דלא הוי בית קיבול.

from the nails doesn't render it a *beis kibbul* ⁶⁶. But in our case that the nails are removed and then put back in the same holes, the *Poskim* discuss is this a *beis kibbul* למלאוה. The Chazon Ish⁶⁷ said about beams that have a hole in it, to insert beams going from the other direction, are not *mekabel tum'ah* for 2 reasons, 1) it is a כלי העשוי לנחת, which means it is not meant to be moved, 2) it is considered that it's נעשה לשמש עם הקרקע ^{68 69}. Another reason that it's not considered a *beis kibbul* is because it is not made to assist in moving the item that it contains from place to place ⁷⁰.

10. Q. A *yoledes* swept the floor with a wooden broomstick, do I have to *toivel* it (is a wooden broomstick *mekabel tum'ah*)?

A. If it's the kind of broom that the stick is screwed on, then it is *mekabel tum'ah*, because the bottom part has a *beis kibbul* to screw the stick on⁷¹, and the stick is a *yad*.

LEATHER

Shtreimel

11. Q. If I have to *toivel* my shtreimel, I will, but is it really *mekabel tum'ah*?

A.If it is made from leather, it is *mekabel tum'ah*. There are other factors that can cause a shtreimel to be *mekabel tum'ah*, see footnote. ⁷²

66. ע' מ"ב שם וחזו"א מקאוות ליקוטים ז, ח וקה"י סוכה סי' י'.

67. מובא באורחות רבינו ח"ב עמ' רי"ד.

68. ואע"ג דבצינור מבואר ביו"ד ר"א סע' מ"ח דוקא כשמחובר לקרקע נחשב נעשה לשמש עם הקרקע, שם הטעם דבאמת צינור שעשוי להעברת מים אין צורך לקרקע כלל, לכן דוקא כשמחובר נחשב כנעשה לשמש עם הקרקע, אבל בנין צריך שתהא על גבי קרקע, לכן אפי' אינה מחוברת נחשבת נעשה לשמש עם הקרקע.

69. עוד מובא בשם החזו"א (בספר דבר שמועה ח"ב סוכה סי' לז) טעם להקל בקורות שנכנסים בנקב משום דדרך בנין הוא (ולא נחשב ככלי), ונראה דגם בנידון דידן שייך האי טעמא. וע"ע בגליין אהלי טהרות מס' 76, ובספר באר חיים על מס' סוכה סי' ד'-ו'.

70. כמש"כ רש"י שבת סו גבי קב הקיטע. ולגבי סולם כתב החזו"א במקאוות שם וז"ל ועוד דפעמים מטלטלים הסולם על צדו, ואז השליכות זקופות למעלה כדרך קבלת נקב עכ"ל.

71. כמו חצים נקבות סוכה יב.:

Gloves

12. Q. What a scene! The whole entire world including the leftover non-Jews are in Yerushalayim for חג הסוכות (זכריה יד, טז)! A non-Jew brought me a pair of thick working gloves, to protect me from getting splinters when I build the סוכה and put on the סכך, are the gloves *mekabel tum'ah*?

A. The Mishnah in מ"ו פט"ז מ"ו - כלים - according to the Rambam - says that a glove to protect the hands from thorns is *mekabel tum'ah*. The Gemara in מעילה י"ה also says that if you cut a small piece of a בגד or leather to protect your hands when you gather figs, it is *mekabel tum'ah*, however the Mishnah in מט"ו מט"ו and פכ"ז מ"ג, says it is not *mekabel tum'ah*, so we have a big סתירה? The Rambam as explained by the Chazon Ish (כלים ל' יג, יד) answers that a glove that's meant to protect a person, has a *din* of a בגד and is *mekabel tum'ah min haTorah*. But if it's only to protect you from getting dirty, it is not considered a בגד. Rather, it has a *din* of פשוטי כלי עור, which is *tahor min haTorah*; and if it has a צורה *keli*, it's *tamei mid'Rabbanan*. A צורת כלי means that this shape specifically is fit for the מלאכה you want to do with it, and you save it for the next time you need to use it, as opposed to a piece of leather that you wrap around your hand, that any piece of leather can do the job. Therefore, if it fits like a glove, it is *mekabel tum'ah*.

Teffilin

13. Q. I was at a levaya, and the next day I put on my teffilin, do I have to *toivel* them?

A. Yes, it is a *kli kibul*⁷³.

Facemask

14. Q. Is a leather facemask *mekabel tum'ah*?

72. דבפשטות הוא כלי עור כמו חגורה, (וזהו בישנים, ושמעתי שהחדשים אין להם עור), ויש צד לטמאות משום כל מעשה עזים, וגם אם מחובר לכיפה שמקבל טומאה טמא משום חיבורים, וע' פרק יג שהארכנו בזה.

73. כלים פ"ח מ"ח, מקואות פ"י מ"ב.

A. The Mishnah (פס"ז דכלים מ"ו) says a *kasya* worn by people who winnow grain, is *tamei*, but those worn by dyers and blacksmiths are *tahor*. The Gra explains that קסיא is a facemask and the purpose of the facemask של (זורי גרנות) was to absorb dust and other particles, and it is *mekabel tum'ah* because that's called that it's meant to be *mekabel*. However של צבעים ונפחים are *tahor* because they're not meant to be *mekabel* anything, it's just to wipe away the sweat⁷⁴. Therefore, if the point of the facemask is to absorb the saliva or germs⁷⁵ then it would be *mekabel tum'ah*.

Leather-bound siddur

15. Q. Is my leather-bound siddur *mekabel tum'ah*?

A. The siddur is one *keli* with the binding, and the binding is serving the siddur, and is not *mekabel tum'ah*. Even if the binding would separate, the binding would not be considered a *kli kibbul*, see footnote⁷⁶.

GLASS

16. Q. I went to the mikva and I *toiveled* myself and all my clothing, including my borsalino hat, yarmulke, shirt, pants (that's dry clean only), ציצית, socks and of course my shoes, but I forgot to *toivel* my glasses, and I already put them on. Do I have to *tovel* again? Is glasses *mekabel tum'ah*?

A. Glass that doesn't have a *beis kibbul* is not *mekabel tum'ah*, even *mid'Rabbanan*. If the frames are metal, it would seem that that since the *ikar* is glass, it would not *mekabel tum'ah*, however see footnote⁷⁷ that it

74. ומשמע אם לובשו כדי שיבלע הזיעה נחשב כבגד, אבל הראשונים פי' כדי מפני הזיעה היינו שיבלע בו הזיעה טהור.
75. לכאורה מש"כ הגר"א לקבל האבק והמוץ, אין הכוונה שנעשה בית קיבול להאבק (כמו שפירש המשנה אחרונה), דהרי אינו צריך לו כלל ודומה למצודת עכברים טהורה (סוף פרק טו) שפי' הגר"א דהיינו כיון שא"צ להעכבר אלא כדי שיהרג, אלא הכוונה כמש"כ החזו"א שמה שהוא מלבוש לגוף כדי להגן על הגוף נחשב כמקבל הגוף (וכן פי' התפא"י), ולכן גם אם מטרת המסיכה תעמוד כתריס בפני חיידקים, נחשבת כמקבל כיון שנעשתה להגנת הגוף.
76. הנה חיפוי כלי טהורין כדתנן פט"ז דכלים, אבל תכריך כלים מקב"ט כדתנן פכ"ד מי"ב, ופי' בתפא"י ההחילוק הוא דתכריך הוא מכלל צד, משא"כ חיפוי הוא רק כעין מכסה, וע' משנה אחרונה פכ"ד מי"ד דתכריך בני לוי טהורין דעשוי רק לשמור מאבק, משא"כ תכריך כלים מיירי כעין שק דמטלטל ע"י. ולכאורה לפ"ז אינו מקב"ט, ואינו דומה לתפילין או אפי' לב"ק דעשוי למלאות דמקב"ט.

77. ע' כלים פי"ג מ"ו דמתכת המשמש את העץ טהור דאזלינן בתר עיקר הכלי, ועיקר הכלי הוא הזכוכית שאין

seems from some Rishonim that since the *ma'amid* is metal it would be mekabel tumah. Therefore, if the glasses are mekabel tumah, and they are an *av hatum'ah*, then he became *tamei*.

17. Q. At first it was very scary for *Klal Yisroel*, the מלאכים were saying what זכות do the Yidden of תשפ"ג have (ירמיה לז, שה"ש ח, ח, בהגר"א), but *Klal Yisroel* proved its firm love to Hashem and proudly proclaimed, even after close to 2000 years in גלות, I continue the התורה and תפילה, and I do the מצות with love (שה"ש שם י), and Hashem was so proud of his people, He performed such נסים for his beloved loyal *kallah* (שם, וזכריה ח, ו), and He rested his שכונה on us like when we were in the מדבר, with a fire of the שכונה around Yerushalayim (זכריה ב, ט). It came Purim time and we were going to the *Beis Hamikdash* for קריאת המגילה, and I wanted to know, what can I bring to the *Beis Hamikdash* and not worry that it's *tamei*. Is a gragger, mask, and leather מגילה case *mekabel tum'ah*?

A. A wooden or plastic gragger is not *mekabel tum'ah*, a metal gragger is (שבת נח:). A mask even if it's metal is not *mekabel tum'ah*, because it is not a *kli ma'aseh* (שם סו:). A cloth mask, that is not used at all, only on פורים as a mask to remember the חסדי ד' (that He removed corona and all the mandates) is not *mekabel tum'ah* (דדומה לעשוי לצורות פכ"ד מ"ג), unless you set it aside to use as a *shmateh* (רמב"ם פכ"ב ה"ח). A leather מגילה case according to the ר"ע is not *mekabel tum'ah*, and according to the ר"ש and Gra is *mekabel tum'ah*.

BROKEN KEILIM

מקב"ט, ובגמ' שבת ט' נחלקו ר"נ ורבנן בטבעת וחותם ועוד דברים, ולרבנן הכל הולך אחר המעמיד, ותוס' ע"ז עה: מבואר דאפי' חבית של עץ וחשוקין של ברזל אולינן בתר המעמיד ומקב"ט, וכן פסק הרמ"א ביו"ד ק"כ ס"ו, וע' בהגר"א שם. אמנם לפ"ז גם במפתח לרבנן צריך לילך אחר המעמיד ולא אחר הפין, ומתני' דהתם רישא ר"נ, ומציעתא רבנן, וסיפא ר"נ, וגם הרמב"ם פסק שם דמפתח הפין עיקר ולא הפורנא, לכן כתב החזו"א סי' י"ז דרבנן אזלי בתר המעמיד רק במעמיד חשוב כקולב וסולם, אבל רבנן מודו להני דמתני' כגון מפתח דעיקר הכלי הוא הפין, וכן משקפים ודאי דומה יותר למפתח מקולב. ואפשר דתוס' מודה במשקפיים, דדוקא בחבית דלולי החשוקים, אין כאן חבית כמו שכתבנו לעיל בשם האמרי יושר גבי מחצלת, אבל כאן הרי כל זכויות, הוא כלי בפני עצמה גם לולי המסגרת. אמנם מאידך גיסא אינו דומה למחצלת, דהתם אפשר להתשמש בו בלי חוט המחברן, משא"כ במשקפיים, אינו עומד על הפנים בלי מסגרת, וצ"ע.

18. Q. A *keli* that broke and is not fit to use for what it was originally designated for, but it is fit to hold *mashkin*, is it *mekabel tum'ah*?

A. Any *keli* that broke, and is not fit to use מעין מלאכה ראשונה, becomes *tahor*. By *klei cheres* the *halachah* is even if it's not fit to use מעין מלאכה ראשונה, it is still *mekabel tum'ah*, if it's fit to hold *mashkin*. According to the Rambam⁷⁸ even if you don't designate it for that purpose, and according to Rashi⁷⁹ you have to designate it for *mashkin* in order to be *mekabel tum'ah*.

19. Q. Is a Shofar *mekabel tum'ah*, since it could be used hold water as mentioned in the gemara?

A. No, because for Shabbos it's enough to be considered a *keli* if it's ראוי לכך, but for *tum'ah* it has to be עומד לכך.⁸⁰

TEVILAS KEILIM

20. Q. I have to *toivel* my couch beds and dining room table, it is very difficult and anyways I can't find such a big mikva, can I take it apart and then *toivel* it?

A. Yes⁸¹.

21. Q. My coffee machine became *tamei*, and if I *toivel* it, it will get ruined. Can I take it apart and then put it back together instead of being *toivel* it?

A. *Min haTorah*, the *tum'ah* goes off when a *keli* is broken. However, since there are two ways for a *keli* to become *tahor*, either through *tevillah*, or breaking it, and through *tevillah* it's not completely *tahor*, it still needs *haarev shemesh*, which means after sunset it becomes completely *tahor*, that you can use the *keli* for *terumah*, and by breaking the *keli* it doesn't

78. כלים פי"ח ה"י.

79. שבת צה: ד"ה ועדיין כלי הוא לקבל רמונים, ותוס' חולין נה. ד"ה שיעורין.

80. ע' רמב"ם כלים פ"ה ה"ח.

81. כלים פי"ט מ"א וע' שפ"א סוכה טז.

need *haarev shemesh*. Chazal were afraid that people will use the option of breaking the *keli* and putting it back together, in order to be able to use the *keli* right away, and they will forget that when you do *tevillah*, you need *haarev shemesh*, so they made a *gezeirah*, that if you put the *keli* back together, the old *tum'ah* returns. This *gezeirah* is only by metal *keilim*.⁸²

22. Q. It's too complicated for me to *toivel* my leather couch, and wait till it dries, can I take apart all the stitching and then sew it back, without doing *tevilah*?

A. Yes, if you cut up the couch to pieces that are less than 5x5 *tefachim* then the *tum'ah* goes off⁸³.

.82. כלים פרק יא משנה א.

.83. ע' כלים פכ"ו מ"ט וחולין קכג.

Chapter 13

Garments

Kabbolas Tum'ah Min HaTorah

1. As with wood and leather *keilim*, *begadim* which serve the person are *mekabel tum'ah min haTorah*. A *begeh* is not limited to clothing; any fabric that is used to serve a person is considered a *begeh* for *tum'ah*, such as a cloth bag used to carry things.¹

Meshamshei Adam

2. What is considered to be serving the person? An article of clothing worn for warmth, protection from the elements, or to cover the person is a prime example. A fabric which serves the person will be considered a 'garment' even if it is not worn, and does not have the classical definition of a garment.

Hand towels are considered serving the person and are *mekabel tum'ah*.

3. Other garments are not as clear cut:

1. כלים פרק כד משנה יג ועדיות פרק ג משנה ה, גבי קלע, ועי' חזו"א כלים (ה, ד). והנה בוילון אמרו בגמ' ביצה (יד, ב) מפני מה טמא, ופרש"י למה אינו כמחיצות הבית, ותירצו דטמא משום דהשמש מתחמם בה. ולדעת הריטב"א הרא"ה והמאירי, אינו אלא מדרבנן, דעיקרו למחיצות הבית, אלא דגזרו תורת מלבוש עליו, וגזרו גם בפרוכת שאסור להתחמם בה משום לא פלוג. ודעת הר"נ בן הרמב"ן דוילון הוא מן התורה, ופרוכת הוא מדרבנן. וכתב הצ"ח דהרמב"ם לא הזכיר טעם זה, משום דס"ל כגירסת הבה"ג דקושיית הגמרא קאי על כלאים, אבל לטומאה אין צריך טעם, ואפי' אין השמש מתחמם בה, נחשב כתשמישי אדם. ודעת שאר ראשונים דמכיון דהוא כאחד ממחיצות הבית, לא נחשב תשמיש אדם. ובמטפחת ספרים מבואר בירו' (כלאים פרק ט הלכה ב) דטמא משום דמניחו בחיקו ומניח ס"ת עליה או משום שמתחמם בה ידיו, והטעם שצריך לכך, דלולי זה היה נחשב כתשמישי אדם. וכתב הרמב"ם בפרק כז מהלכות כלים הלכה יב-טו, כל אלו שאינם ספרים מבואר בירו' (כלאים פרק ט הלכה ב) דטמא משום דמניחו בחיקו ומניח ס"ת עליה או משום דבר עם זה, וכן לשחוק הוי כמו צורה על הקיר שזה לא נקרא השתמשות, והכוונה שהוא תשמישי כלים, או שאין עושים שום להסתיר. ובהיא דמטלניות שהתקינו לפקק ולקנח, כתב הרי"ף דזהו סיבה לטהר למעשה מן בעלמא היא, וכ"כ הראב"ד סוף פרק כב מהלכות כלים, וגם הרמב"ם בפי' המשנה שכתב דלפק ולקנח הוא סיבה לטמאות, היינו שסגי בזה דלא אבד שמו, ואינו כהשליך לאשפה, ועומד עדיין לחזור לשימוש בגד, אבל עצם שימוש לפקק ולקנח לא חשיב שימוש בגד, כמש"כ החזו"א (כלים כח, ב). ולפי"ז בדיקה שעשויים לשטם כך לכ"ע לא חשיב שימוש בגד ואינו מקבל טומאה.

- א. A curtain which is used for privacy, and is hung higher than ten *tefachim* is subject to a *machlokes* among the *Rishonim*.² Some consider these to be serving the person, and some argue.
- ב. An apron which is worn to protect one's clothing is also the subject of debate,³ however a raincoat certainly serves to protect the person and is *mekabel tum'ah*.

Not Meshamshei Adam

- 4. Fabrics designed to cover objects, and not humans, such as a *mantel* of a *sefer Torah*, or a cover of a barbeque grill, are not *meshamshei adam*, and they are not *mekabel tum'ah* unless they have a *beis kibbul*.⁴

A needlepoint or tapestry, although created from cloth, are not considered to be serving the person.⁵

A challah-cover would likely not be considered *meshamshei adam*, and would not be *mekabel tum'ah*.⁶

Plain Fabric

- 5. Plain fabric, which has not been designed or designated for any specific use is also susceptible to *tum'ah*, as it is assumed to have purpose to humans unless it is designated for a different purpose.

Materials Included

- 6. Any cloth fabricated from any material that does not come from the water or from a bird can be *mekabel tum'ah* as a garment, a *keli*, or as a *midras*. Wool, linen, silk, cotton, and even leather, which are fabricated into cloth, whether woven or felt, can be *mekabel tum'ah*.

2. כ"כ הצל"ח ביצה (יד, ב), דלראשונים שגרסו מפני שמחמם בה השמש, א"כ אם הוא למעלה מ"א אינו מקבל טומאה, ולבה"ג והרמב"ם מקבל טומאה משום דלא נחשב כמחיצות הבית ויכול להורידו.

3. דעת התפארת ישראל (כלים פרק כד משנה יד) שאינו חשוב כבגד, ואילו דעת המשנה אחרונה שם שאם לובשו כבגד הרי"ז מקבל טומאה.

4. רמב"ם פרק כז מהלכות כלים הלכה יג.

5. כלים פרק כד משנה יג לפי הגר"א והרש"ש.

6. דעשוי לחיפוי, ודמי למטפחות ספרים המצויירות שמיוחדים לכך.

A *shtreimel* is made out of leather, and would be *mekabel tum'ah*.⁷ (It would be *mekabel tum'ah* anyway because of the *yarmulka* attached to it. See below, #14)

Materials Excluded

7. Any cloth fabricated from material which comes from the water, such as whale skin, or seaweed yarn is not *mekabel tum'ah*, even if it is made into a garment, *keli*, or *midras*.⁸

Polyester

8. Polyester is generally manufactured from petroleum, found deep beneath the land or sea. There is a *machlokes* among the later *poskim*

7. התוס' שבת (סג, ב ד"ה מנין) הקשו על אריג כל שהו, אמאי מקבל טומאה הא אינו מטלטל מלא וריקן. ותי' כיון דראוי לקבל ולהניח דבר בתוכה מקבל טומאה. וכתב החזו"א (ה, ג; כא, ז) דהא דלא הקשו תוס' על בגד רגיל, צ"ל דמה ששובש על הגוף נחשב שמקבל הגוף. עוד כתב (כח, א) דלולי דברי התוס' היה אפשר לומר דבגד לא איתקש לשק לענין זה וא"צ שיהא מטלטל מלא וריקם, אלא הוא טומאה מחודשת. ולפי הטעם דחשיב שמקבל הגוף, ודאי בגד עור מקבל טומאה מן התורה. וגם לפי הטעם דבגד לא איתקש לשק, וטומאת בגדים היא טומאה מחודשת, וצריך לדרון אם עור נקרא בגד, הרי במשנה פרק טז משנה ד איתא דסקרטיא מקבל טומאה, ופי' הרע"ב עור שלובשים בשעת מלאכה, וכ"כ הגר"א שם דסקרטיא וקטבליא שניהם מיני מלבוש, אלא שקטבליא הוא עור פשוט. [אבל הרמב"ם פי' כלי שאוכלים עליו, ולפי פירושו אין ראיה.] אמנם באמת אינו ראיה משם דהרי שנינו בפרק כו משנה ה דעור סקרטיא ועור קטבליא טמאים מדרס, ולכן פשוט דטמא טומאת מת ולא משום בגד (ומש"כ הקה"י שם תמוה). אמנם המקדש דוד (סימן נג ס"ק ד) כתב דדעת הרמב"ם אכן דבגד א"צ שיהא מטלטל מלא וריקם, ורק כלים צריך שיהיו מטלטלין מלא וריקם, והגדר לחלק בין בגד לכלי הוא, דכל שטווי ואריג הוי בגד, ואם לאו הוי כלי, אבל דעת תוס' אינה כן, אלא גם בגד צריך שיהא מטלטל מלא וריקם, והתי' שתי' תוס' משום דראוי לקיפול אף שאינו עומד לקיפול הוא דין מחודש בבגד שיש ריבוי או בגד, אבל שק דלא נתרבה, אינו מספיק שיהא ראוי לקיפול, אלא צריך שיהא עומד לכך. והא דמצינו קבלת טומאה גבי סנדל שהוא כלי, כתב המקדש דוד (סימן נד ס"ק ג) משום הדין דכל המטמא מדרס מטמא שאר טומאות. ולפי"ד, שטריימל אינו מקבל טומאה מן התורה מצד שהוא בגד עור, וגם טומאה דרבנן, הגם שכתב הרמב"ם (פרק א מהלכות כלים הלכה י) דגזרו טומאה דרבנן על פשוטי כלי עור, הגדר הוא כמו כלי עץ (כמש"כ בפיה"מ פרק טז משנה ד) דדוקא משמשי אדם ותשמישי אדם, ולפי תוס' ברחב הרבה, אבל אם הוא רק תשמישי אדם אינו מקבל טומאה כלל. אמנם כל זה תמוה דמבואר להדיא בפכ"ו מ"ג דחגורה של עור מקבל טומאה, וע"כ משום בגד הוא. מיהו כל זה מצד העור, אבל הכיפה שבתוכו הוא בגד, והכל טמא משום כל המחובר לטמא טמא, ע' חזו"א (שם לב, ז).

ויש שטענו דאין זה נחשב כבגד עור, כיון דהעור אינו חשוב כלל, ואינו נמצא שם אלא בכייל הנוצות, ומעשה עץ בעלמא שמשו וגם מצד הנוצות לא איתרבו מכל מעשה עזים כמבואר בתוס' חולין כה: דדוקא דבר חזק כעצמות שראויים לעשות ממנו כלי, וגם לא איתרבו מאו שק (שבת סד) כיון דאינו טווי ואריג. אמנם במקדש דוד ס' נגד ביאר הא דכלי קיבול דאריג טמא משום כלי משום דילפינן מכל מעשה עזים, וע' שרי דעת פרק ו' הע' 97. אלא דריבוי זה היינו דהוי כלי (ולא בגד), וצריך שיהא מטלטל מלא וריקן, אמנם לפי החזו"א הנ"ל דזה נחשב דמקבל לגוף, יש לטמאותו מדין כלי קיבול. (שוב שמעתי שהישנות היו להם עור, אבל כיום עושים כל עור, ולכן רק אם הבגד שמחוברים לו מקבל טומאה או טמא).

8. רמב"ם פרק א מהלכות כלים הלכה ג.

how to define such material. Some *poskim* maintain that since petroleum does not grow from the earth, but rather comes from the depths of the sea or the ground, polyester is not *mekabel tum'ah*.⁹ Other *poskim* hold that since polyester is not produced from the sea itself, even though it doesn't grow from the earth, it is *mekabel tuma'h*.¹⁰

9. Some polyester is sourced from plant extracts (such as from sugar cane), and then it would be subject to all of the *halachos* of this chapter, but if one is not sure one may rely on the overwhelming majority, and assume that the polyester in question is extracted from petroleum.

Rubber

10. Most rubber produced today is synthetic, and will have the same *halachah* as polyester (*machlokes haposkim*). However, natural rubber does grow on the ground, and technically it should be an included material. This is indeed the opinion of some *Acharonim*.¹¹ Other *Acharonim* hold that only material which can be spun into threads will be subject to the *tum'ah* of garments.¹² As for *keilim* and *midras*, natural rubber would be *mekabel tum'ah*, since it comes from a tree that grows from the ground.

Mixed Material

11. Practically, if even one thread of the garment is not from an excluded material, the entire garment is treated as if it were entirely made of included materials.¹³

9. אגרות משה (יו"ד ג, נג), וקובץ תשובות להגרי"ש אלישיב (חלק א סימן א).

10. מנחת שלמה (חלק ב סימן עז, ג). ועי' אור לציון (א, ג) אם בעיני גדל בים או סגי דנמצא בים.

11. מהרש"ם (חלק א סימן ב), ומנחת יצחק (ד, קיח).

12. חזון איש (יורה דעה קכו, ז).

13. בענין בגד מפוליאסטר. תנן כל הבא מן הים טהור, דהיינו אפילו חיות הים דיש להם עורות ילפינן מבגד דבעינן מגידולי קרקע, לאפוקי דבר הגדל בים, [ומבואר ברמב"ם בפיה"מ בנגעים דדוקא גדול מן הקרקע, דהקשה אמאי צמר חשיב גדל מן הקרקע, ותיירץ דהבהמה ניזון מן הקרקע]. ואם חיבר לו אפילו חוט או משיחה דבר המקבל טומאה טמא, ופי' הר"ש ורא"ש וגר"א בנגעים וכן הרמב"ם בפיה"מ שם והראב"ד בת"כ, דאפילו חוט שאינו מקבל טומאה כיון שחיבר לו כדרך חיבור באופן שהוא ב' תכיפות [כ"כ הרמב"ם ר"ש ורא"ש שם דזהו הכוונה דבר המקבל טומאה, דהיינו באיכות החיבור, והגר"א פירש דהכוונה במין המקבל טומאה, והראב"ד פי' באופן אחר ע' להלן], אז כולו נטמא. ודבר

זה ילפינן מדכתיב או עור, ופי' הראב"ד ע"פ התוספתא [ב"מ פ"ז ה"ה] דכיון שבעצם הוא דבר חזק שראוי לעשות ממנו כלי, וגזי"כ לטהרה, מ"מ ע"י עילה כל דהו שנתערב בו מדבר הגדל בקרקע, זה גורם טומאה לכל הבגד. והר"י מסימפונט [הובא בתוס' יו"ט נגעים פ"א מ"א] כתב דדוקא חלק המקבל טומאה נטמא, והחזו"א כתב דאפשר דדוקא לענין נגעים כתב כן, ולא לשאר טומאות. ומהר"ם כתב דדוקא אם יש שיעור בגד המקבל טומאה [וזהו פירוש המשנה דבר המקבל טומאה].

והנה לראשונים דחוט אחד גורם טומאה לכל הבגד, צ"ב הרי בעלמא אזלינן בתר עיקר הכלי, ולכאורה יש כאן חידוש, דאע"ג דאין זה עיקר הבגד, אלא דעורות הים בעצם חשיב עור, אלא דיש תנאי דצריך שתהא גידולי קרקע, לזה מהני החוט דיש כאן גידו"ק, והרי הוא כלי עור. ולפ"ז שאר מינים שאינן גדלים מן הקרקע, וטהרתם הוא משום שאין סיבה לטמאם (ויותר מזה, מבואר במלבי"ם על התו"כ אות קיח' דחז"ל קבלו דהים טהור, וכן הוא בא"ר סוף כלים, דאין שום טומאה במים, דהרי המים מטהר, ורק משום דכתיב עורות דכולל גם דגים דכתיב התמלא בסוכו עורו, ס"ד דמקב"ט, ורק ע"ז יש פסוק דמהני חיבור), לזה לא מהני חיבור חוט אחד, אלא אזלינן בתר עיקר עושה המלאכה, או רוב, וכ"כ החזו"א [כלים כג,יא]. וכתב דבכלי אדמה לא מהני חיבור חוט אחד, דמבואר בתוספתא הובא בר"ש פ"א מ"ד דכוורת שעשאה מן החלמא ושוליה מן הגללים טהורה, ושי"מ דלא מהני חיבור חוט אחד. אמנם הקשה דבתוספתא הובא בר"ש מבואר דגם עצמות העופות נדמעט מעוים מהני אם חיבר לו עצמות חיה, וכאן הרי אין סיבה לטמאות עצמות העוף דהרי אינו עוים, ואע"כ לא אזלינן בתר עושה המלאכה או הרוב, ונשאר בקושיא. ובחסדי דוד על התוספתא כתב דהרמב"ם באמת לא פסק כן, דאל"כ היה לו להביאו דזהו חידוש יותר גדול מהמשנה כנ"ל, ולפ"ז אפשר דדוקא בעור כנ"ל. והנה לענין קושיית החזו"א מעצמות, בר"ש מבואר דעור העוף נתמעט מבגד שאינו גרו"ק, [וע"ז יש ריבוי דחיבר לו חוט אחד], ועצמות נתמעטו מעוים. והקשה הר"ש למה צריך מיעוט מיוחד כיון דכבר נתמעט עור העוף, [ומבואר דלא כחזו"א, אלא הוא מיעוט מיוחד], ותי' דהר"א כיון דעצמות חשיבי יותר לעשות מהם כלים. ולפ"ז כ"ש דחיבר לו חוט אחד מהני. אמנם ברמב"ם [כלים פ"א ה"ג] מפורש דגם בצמר הים שחיבר לו חוט אחד מהני, הגם שאינו עור או עצמות.

ובדברי הראב"ד בתו"כ מבואר דמהני חיבר לו חוט אחד אפילו בכלי אדמה וכלי גללים, ופירש ובלבד שחיברנו כדרך חיבורו לטומאה הכוונה לאפוקי שאם עשה לו טלאי מחוט או משיחה או שקבעו בתחתיתו שהוא נעשה טפל לו אינו מטמא בשבילו, וכי' למדנו טעם החוט ומשיחה מפני מה הם גורמים טומאה לכלים הטהורים, ואע"פ שהן בעצמם אינו בני טומאה, מפני שכל הכלים בין מן הים בין מן היבשה וכן כלי גללים כלי אבנים וכלי אדמה ראויים הם לטומאה מפני שהם חזקים ומשתמשים כל תשמיש ככלי עץ או ככלי חרס, ולא טהרנו אותם אלא מגזיה"כ, וכשנמצא להם שום עלילה לטמא אותם בשום חיבור אנו מטמאים אותם וכי' עכ"ל. ומבואר דלאו דוקא בעור ועצמות, אלא בכל הדברים. אמנם עדיין אנו צריכים ליישב שהרי בעלמא אזלינן בתר עיקר הכלי, וגם מהתוספתא שהקשה החזו"א מחלמא וגללים מבואר כן.

ובתשובות הר"י (סי' יז) מובא בתורת הראשונים שאל השואל למה ברזל טמא שכללו עם כרוזל טהור אזלינן בתר הרוב, ואמאי אינו טמא מחמת חיבר לו חוט אחד, והשיב וז"ל תשובה מה דומין זה לזה, כרוזל טמא כללו ועירבו עם כרוזל טהור ואין בו ברזל טמא שיעמוד לבדו בלי תערובת כלל והילכך בטל כרוזל טהור, כדתנן גכי כלאים בצמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה, אבל זה שחיבר להן מין הגדל בארץ שהוא עומד לבדו, חשוב לקבל טומאה וכל הכלי העשוי מן הגדל בים הוי חשוב יד לההוא דגדל בארץ ובטל אצלו והכל טמא. ובסיפרא דבי רב בפרשת שרצים דריש הכי עור יכול אפילו עורות שבים טמאים כו', עד כי או יכול שאני מוציא את שחבר לו מן הגדל בארץ כל שהוא ת"ל או בעור עכ"ל. ובדאי אין כוונתו שהחוט הזה הוי עיקר הכלי, אלא הוא כעיקר הכלי, ואין לדון מהו חלק העיקר ומה חלק הטפל, אלא יש כאן רק חלק אחד, ואין הדבר המקבל טומאה בטל. וזהו לכאורה התירוץ על הראב"ד מהתוספתא של חלמא וגללים דמבואר דאזלינן בתר עיקר הכלי, דהתם הנידון מהו עיקר הכלי, אבל כאן אין כאן ב' חלקי הכלי, אלא כולו דבר אחד, וחלק חשוב (לא כלפי הכלי) הוא מדבר הגדל בקרקע, לכן גורם לו טומאה. והן הן דברי הראב"ד שכתב שובלבד שלא יהא טפל לכלי. וכיצא בזה מצינו בפ"ג מ"ז המעבר המזורה והמגוב וכן מסרק של ראש שנטלה אחד משיניהם ועשאן של מכתת הרי אלו טמאים, אר"י דבר חידוש חידוש סופרים ואין לי מה להשיב, והטעם לכך דאין כאן עיקר וטפל, אלא כל השיניים הוי עיקר הכלי. ולפי זה לכאורה יוצא שכלי כגון מחשב וכד' שאין

Shiurim

12. The *shiur* of *kabbolas tum'ah* of fabrics varies based on the purpose of the fabric. There are four different sizes which are given in the various purposes and statuses, and we will categorize them accordingly:

1. Kul Shehu (The Smallest Size)

- א. A cloth which has the status of a garment, and was created or cut¹⁴ for a specific purpose.¹⁵
- ב. A cloth which has a *beis kibbul*.
- ג. An *ohel hameis*, according to one opinion.¹⁶

כאן עיקר וטפל אלא המסך והמוח כולו אחד, ולכן אין לדון משום עיקר וטפל, ודינו שכולו מקבל טומאה משום שחיבר לו חוט אחד. ובכלי זכוכית שניקב וסתמו באבר הגם שאין כאן עיקר וטפל, טיהרו חכמים משום דעילה מצאו לטהר זכוכית, דלא כרבי מאיר שבת טו: דגם בזכוכית מטמא. [אמנם מדברי תוס' בשבת שם לא משמע כן, דכתבו דרבנן דאמרי לענין סולם הלך אחר המעמיד, הכא מודו דלא אזלינן בתר המעמיד, דאינו דומה למעמיד דהתם, דהתם הכוונה מעמיד הכלי, והכא הכוונה מעמיד האוכל, ואילו היה ס"ל כדעת הראב"ד הו"ל דוקא בזכוכית מטהרי רבנן, אבל בשאר מינים לכ"ע אזלינן בתר מעמיד כה"ג ששניהם עיקר הכלי].

אבל לפי זה דוקא כה"ג מהני חיבר לו חוט אחד, אבל אם הוא רק לנוי הרי אזלינן בתר עיקר הכלי, ובציפוי יש מחלוקת אי אזלינן בתר הציפוי, וא"כ צריך לשקול היטב כל מקרה לעצמו אם מהני חיבר לו חוט אחד, וצ"ע.

והנה נחלקו הפוסקים בד"ן בגד מפוליאסטר, האג"מ [י"ד ח"ג ג] טיהר משום דהוי ככלי אדמה, משום דאינו צומח מן האדמה. ואע"ג דמרבין מאו בגד שאר בגדים, היינו דוקא מה שגדל מן הקרקע [וצ"ל דגם משי נחשב כמו צמר שגדל מן הקרקע, משום שניזון מן הקרקע], אבל מה שאינו גדול מן הקרקע הרי הוא כמו בא מן הים. ובקובץ תשובות [ח"א א] כתב לטהר [אפילו אי לא בעינן גדל מן הקרקע דוקא] משום דנפט הוי כמים, וצייד דכשר לטבול בו [ע' שערי טהרה ס' טז], ורש"א ועוד אחרונים חולקים, וס"ל דאין דינו כמים, ולכן הגם דכלי העשוי מזה אינו מן המינים המקבלים טומאה, מ"מ בגד דאיתרבי שאר בגדים [כל שלא גדל מן הים, או מים] איתרבי לטומאה.

ולדעת הפוסקים דאינו מקב"ט, יש לדון אם חיבר לו חוט או משיחה אם מקב"ט, והנה לפי הגריש"א שדינו כמים, בודאי מהני וכמו שכתב הרמב"ם דגם צמר הים חיבר לו חוט ומשיחה, ולפי האג"מ דדינו ככלי אדמה, אז לפי דעת החזו"א לא יקבל טומאה על ידי זה, אבל כאמור לפי מה שמבואר בראב"ד ותשובות רי"ד ודאי מקבל טומאה כל שלא נעשה באופן שהוא טפל לעיקר הבגד. וכן ראיתי בשערי טהרה סי' טו' שכתב בפשטות דאם חיבר חוט אחד מפשתן טמא, וכ"כ הגרע"י בטהרת הבית עמ' תז' [ובדפוס חדש תכח].

14. חזון איש (ל, כה ולב, יב).

15. מדין אריג כל שהו, רמב"ם (פרק כב מהלכות כלים הלכה א).

16. גר"א, ע' להלן הערה 20.

2. Three Square Etzba'os (Fingerbreadths)¹⁷

- א. A cloth of wool or linen which was woven three square etzba'os even on the loom is already mekabel tumah.^{18*}
- ב. According to some opinions, this applies to all included materials, not only wool and linen.¹⁹ The other opinion is mentioned below, in the list of the shiur of three square *tefachim*.

3. A Square Tefech

- א. An *ohel hameis*, according to another opinion.²⁰

4. Three Square Tefachim

- א. To qualify as a *midras*, a cloth must be 3x3 *tefachim*.
- ב. A cloth which has the status of a garment, but has no specific purpose (as delineated above), and it was thrown out.²¹ When it is 3x3 fingerbreadths it only has *chashivus* as long as one might still use it for a patch or to wrap something in. When it is thrown in the garbage, one has essentially declared its *chashivus* null. However, if it is 3x3

17. לדעת רש"י (שבת כט, א ד"ה חוץ מן המלל) משום דעומד לטלאי (וטומאתו משום בגד). לפי תוספות (שבת סג, ב) הטעם משום דראוי לקפל (וטומאתו משום כלי קיבול, וי"א דכל בגדים טומאתן משום דמקבלים). ועי' חזו"א (לב, טו) דהוא בצירוף שני הטעמים ביחד. והנהגה לכאורה זהו כ"ז שלא ייחדו לתשימש מיוחד, אבל אם ייחדו ועשה בו שינוי מעשה, שוב אין לטמאות אריג כ"ש משום דראוי לקיפול כשאינו עומד לכך. אמנם באגרות משה (אורח חיים א, קעז) נקט דאריג כ"ש שייחדו לתריסין טמא אף שאינו בגד או כלי קיבול, וצ"ע.

18. כן הוא פשוט המשנה כלים פרק א, ומשנה א, ופרק כז משנה ב ומשנה ז ומשנה ח, וכן הוא פשוט הרמב"ם פרק כב מהלכות כלים הלכה יב. והחזו"א נתקשה בזה בכמה מקומות (ה, ב וה, וכא, ג), וגם המשנה אחרונה (כלים פרק כז משנה ז), אמאי מקבל טומאה כיון שלא נגמרה מלאכתה, ועי' מק"ד (סי' נג אות א) מש"כ לבאר בזה.

* However, if you intend to paint the *begged* it is considered unfinished and not yet mekabel tumah (זבחים צד). The difference between a *begged* on the loom, is that the *begged* itself has the shiur *begged* which is three fingers, and is considered finished, just you plan on adding more to the *begged*, but if the three fingers itself are unfinished, it is like an unfinished keli.

19. עי' טור או"ח סימן ט ובית יוסף שם, והרמב"ם פסק ג' טפחים.

20. רמב"ם, רע"ב, כלים פרק כז משנה א. והגר"א שחולק על זה (למעלה הערה 176) סובר דעל עצמן מקבל טומאה בכל שהוא, וכתבו המפרשים, דודאי גם הרמב"ם ורע"ב מודו לזה בכלי, אבל טומאת אהל שייך אפילו אינו כלי או בגד, כגון שמחובר לקרקע, או אהל לא נחשב כבגד כמש"כ הרא"ש, ובוה לדעת הרמב"ם ורע"ב גם טומאת עצמו רק בטפח, והגר"א ס"ל דאפילו כה"ג טמא בכל שהוא.

21. כלים פרק כז משנה יב.

tefachim, it is inherently *chashuv*, and throwing it in the garbage does not nullify its *chashivus*.

- ג. A cloth that is less than three *tefachim* that was designated to use as a *shmateh* for cleaning, or to stuff up a drain, if it is kept in a special place while not in use, still retains the status of a *begeh*, and is *mekabel tum'ah*. If it is left around, according to only one opinion is it still *mekabel tum'ah*.²²

22. הרמב"ם (פרק כב מהלכות כלים הלכה כב) פסק כר"א דטמא, וכבר תמה הכ"מ דזהו נגד הגמרא דקיי"ל כר"י, והחזו"א (טהרות סוף סימן לב) רצה להגיה דבריו.

שאל נא את הכהנים תורה

Ropes

1. Q. I am using a rope to tie the *korban pesach* to my bed. I am just wondering is a rope *mekabel tum'ah*?

A. No. Only a בגד that the strings are spun and woven is *mekabel tum'ah*²³.

Clothing that are useless

2. Q. A cloth face mask that before Mashiach was worn as a בגד, and after Mashiach came, stopped being used as a mask by everyone, is it still *mekabel tum'ah*, or do I have to designate it for a different use in order for it to be *mekabel tum'ah*?

A. The Mishnah (כלים פכ"ה מ"ב) discusses a case of a cloth that is less than 3x3 טפחים, from material other than wool and linen, that you designated to use for a shmateh, it is *mekabel tum'ah* as long that it's in use. Once you are done with it, it's not *mekabel tum'ah*. And the Mishnah discusses what does it mean he's done, does he have to throw it out, or it's enough that he didn't save it in the shmateh box, and the Rambam (פכ"ב הכ"ב) holds that if you didn't throw it out in the garbage it is still *mekabel tum'ah*. It would seem that in our case even the Rambam would agree, that it's not *mekabel tum'ah* until you designate it for a different usage.²⁴

Immodest clothing

3. Q. Clothing that are not צניעות'דיק, are they *mekabel tum'ah*?

A. Clothing that are very thin that the skin can be seen, and is designed to be worn in the street, to look פריצות'דיק, is not considered clothing and is

23. שבת סד, ורמב"ם פ"א כלים הי"ב.

24. מתרי טעמי, א' דהא דהניחו בקופסא לשמור לפורים, שהוא לדבר שאינו מקבל טומאה, ומסתמא לולי זה היה זורקו לאשפה, ולא כמו כל מטלית שיש ראייה דמדלא זרקו לאשפה שהוא עדיין מחשיבו, וב' דרק במטלית שאין לו צורה מיוחדת, ויכול להשתמש בו לכמה דברים, אז אמרין מדלא זרקו לאשפה הרי מחשיבו, אבל כאן שהוא צורה מיוחדת ועברה תשמישו, מסתבר שלכ"ע א"צ זורקו לאשפה. ועוד דהכ"מ והרבה אחרונים תמהו על הרמב"ם שפסק כר"א, והחזו"א (לב, ט) נוטה להגיה כר"י. וכ"ז לפירוש הרמב"ם ומשנה אחרונה, אמנם רש"י ורי"ף פי' המשנה באופן אחר, ואין ראייה משם, אבל לכאורה מסברא הוא כן, דכיון ששאר בגדים כל טומאתם פחות משלשה על שלשה, הוא רק משום שייחדו, וכבר נתבטל למה שייחד וצ"ע.

not *mekabel tum'ah*,²⁵ . Obviously clothing that if worn on one person is *צניעות'דיק*, then even if someone that it's not *צניעות'דיק* on wears it, it's still *mekabel tum'ah*. The *Ra'avad*²⁶ explains the Mishnah, that a בגד which is full of holes is not a בגד, and according to that, there is no proof that thin clothing are not *mekabel tumah*.

25. כלים פרק כח משנה ט. וע' תפארת ישראל ומשנה אחרונה שם.

26. עדיות פ"ג מ"ד.

Chapter 14

Chumros of Terumah, Challah, and Bikurim

The Torah is very stringent regarding the *tum'ah* of *terumah*. One who is *metamei terumah* is *oveir* an *isur min hatora*.¹ One who eats *terumah* which is *tamei* is in violation of an *aseh*.² And a *tamei* who eats *terumah* which is *tahor* is *chayav missah* to be meted out by *Shamayim*.³ Therefore, there are a number of *chumros* which were instituted by *Chazal* to safeguard the *taharah* of *terumah*. Note, *challah* and *bikurim* have the same status as *terumah*.⁴

Tevillah For Terumah

1. *Tevillah* of a person or *keilim* which will be touching *terumah*, or are to be used for *terumah*, must be done with the express intention of *taharah* for *terumah*.⁵ If one *toiveled* without this awareness, it is as if he did not *toivel* at all.*
2. If the *tevillah* was not done with the express intention of being *tahor* for *terumah*, some say that this person or *keli* actually remains *tamei*, and contact will *passel terumah*. Others hold that although it is *assur* to

1. או משום "בכל קודש לא תגע", (יבמות עה, א) וכן משמע ברמב"ם (פרק יב מהלכות תרומות הלכה א), או משום "משמרת תרומתי", (בכורות לד, א).

2. יבמות (עג, א).

3. ביכורים (פרק ב משנה א).

4. שם.

5. חגיגה יח, ב.

* This *chumrah* is true for *maaser sheni* (which is eaten in Yerushalayim,) too. One who *toivels* must have in mind that his *tevillah* is for *maaser sheni*. Therefore, the garments of those who eat *chullin b'taharah* (see Chapter 17) are still a *midras* (see Chapter 5 #6) for those who eat *maaser sheni*. Still, *maaser sheni* is less stringent than *terumah*, and therefore *tevillah* with the intent for *maaser sheni* is not good enough for *terumah*. Likewise, the garments of those who eat *maaser sheni* are a *midras* for those who eat *terumah*.

eat *terumah* until there is proper *tevillah*, still, *b'dieved*, the contact does not *passel* the *terumah*.⁶

Status of Prushim

3. The garments of *prushim* (those who eat *chullin b'taharah*) are considered *tamei midras* for *terumah*. Therefore, when one separates *challah* or *terumah*, one must be careful that one's sleeve does not brush the separated *challah* or *terumah*. Any garment which will come in contact with *challah* or *terumah* needs to be *toiveled* for the sake of *terumah*. Whether or not he must wait until nightfall (*haarev shemesh*) is a matter of dispute.⁷
4. Regarding the body of a *parush*, it appears to be a *machlokes Rishonim*,⁸ according to the *machmir*, even a *parush* is an *av hatum'ah* for *terumah*, and will make *terumah tamei* through touching. Accordingly, anyone who wishes to separate *challah* or *terumah* will need to be *toiveled* with the express intention of *taharah* for *terumah*.^{*} According to the lenient opinion, the body of the *parush* is not considered *tamei* for *terumah*. And, although his clothes are considered a *midras* for the *terumah*, they are not considered a *midras* for the *parush* himself.^{**}

2 בפ"י הרמב"ם במשנה פירש לענין אכילה, וכ"כ התפא"י שם (אות מג). והתוס' יו"ט כתב בדעת התוס' דלענין טבילה אם לא הוחזק לתרומה נחשב כטמא גם לענין מגע, וכ"כ השפ"א בחגיגה שם בדעת הרמב"ם שכתב וטמא כשהיה, דמשמע אפי' לענין מגע. והחזו"א בטהרות (י, ב) נקט דפוסל גם לענין מגע, ונתקשה בזה עיי"ש [דהיאך פסק הרמב"ם דגופו של פרוש טהור לתרומה, הרי כשטבל לא הוחזק לתרומה, וא"כ תיפוק ליה דטמא משום דלא הוחזק. ובשיעורי הגרי"מ פיינשטיין בחגיגה (אות פה) תירץ דמיירי כשטבל והחזיק עצמו לתרומה, א"כ נטהר מטומאה הראשונה אפי' כלפי תרומה, אבל למעשה לא נתעסק בתרומה רק בחולין, א"כ מאן ולבא דינו כפרוש], ובפרה (ה, י) כתב החזו"א לפרש דפסול רק לענין אכילה ולא לענין מגע.

7. לר"ש טהרות פרק א משנה ג אין צריך, ולדעת הרמב"ם ורא"ש כפי הבנת הצ"ח (ביצה יז, ב), צריך.

8. לדעת הרמב"ם (פרק יג מהלכות אבות הטומאות הלכה א) לא גזרו על גופו של פרוש לענין תרומה. וכתב החזו"ן איש (טהרות י, א) דדעת הר"ש (טהרות פרק ז משנה ה) דגזרו גם על גופו של פרוש שיהא אב הטומאה. וזה תמוה. וצ"ע מהיכן פסיקא ליה לחזו"א שהר"ש חולק, דמה שפירש הירושלמי לענין היסט היינו משום דהירושלמי פשיט מהיסט, אבל אפשר דגם לענין מגע טהור.

* Likewise, a *kohen* who eats *terumah*, or a *Yisrael* who eats *kodshim* cannot touch the body of someone who is *tahor*, unless the person *toiveled* for the sake of *terumah* or *kodshim*, respectively.

** If not, we would say that the clothes of a *parush* would make the *parush* himself a *rishon letum'ah*, he would automatically render *terumah* which he touches while clothed *tamei*.

Non-Midras Keilim

5. Even those *keilim* which are not subject to *midras* are also considered *temei'im* as relates to *terumah*,⁹ even if one kept them *al taharas terumah*. If there was not specific intention for contact with *terumah* itself, they are considered *temei'im* for *terumah*. It follows that any *keli* which will come into contact with *challah* or *terumah* will require *tevillah* with the specific intent of using it for *terumah*.

Hesech Hadaas

6. *Hesech hadaas* from the *terumah* itself renders the *terumah passul*. *Hesech hadaas* applies to one's hands, body, and garments as well. This will be explained in Chapter 16.

Bedikah Before Contact with Taharos

7. Any girl¹⁰ or woman who is involved with any food which is kept *tahor* (not only *terumah* and *kodshim*, but even *chullin* which is kept *tahor*), must perform a *bedikah* morning and night.¹¹

Bedikah Before Eating Terumah

8. Any woman who eats *terumah* (the unmarried daughter, or wife, of a kohen) must perform a *bedikah* before partaking in *terumah*.¹²

Retroactive Assumption of Tum'ah

9. A woman who sees *dam*, and does not have a regular *vest*, or, even if she does have a regular *vest*, but this particular *dam* did not arrive on schedule, any *terumah* or *keilim* which she touched or sat upon, going back to her last *bedikah*, are retroactively considered *tamei*. Anyone who sat on a chair which she sat on will also be considered *tamei*. If she

Therefore, the halachah is that the *parush* is not affected by the *midras* to *terumah* status of his own clothes.

9. מאירי, וחזו"א (טהרות י, א).

10. משהגיעה וסתה.

11. נדה (ד, ב).

12. שם (יא, א).

did not perform the *bedikah* when she was supposed to, the assumption of *tumah* goes back twenty-four hours.¹³

.13 שם (ב, א).

Chapter 15

Chumros of Kodshim

Chazal instated numerous *chumros* which apply to *kodshim* (*korbanos*), due to their special status of *kedushah*. These *chumros* are listed below:

Tevillah of a Keli Within a Keli

1. When one is *toiveling* a *keli* for *kodshim*, he must not *toivel* it inside another, *tahor keli*.¹⁴ If the outer *keli* is also *tamei*, and also requires *tevillah*, this *gezeirah* does not apply.¹⁵ According to some this will only be true if the outer *keli* is not only *tamei*, but also made with a wide opening, such as a basket.¹⁶ However, if the *keli* is *tahor*, then even if it has a wide opening, this *gezeirah* applies.¹⁷

Tum'ah Contracted Through Liquids

2. If the *keli* became *tamei* through liquids, there is no difference whether the liquids touched the inside of the *keli*, or the outside; even if the *tamei* liquid fell onto the *yad* of a *keli*, the entire *keli* is rendered *tamei*.

Carrying Kodshim While Carrying a Midras

3. We learned (Chapter Two #3) that even though someone who is carrying a *midras* becomes *tamei*, and everything he is wearing or touching at that time becomes *tamei*, still, whatever he is holding but not touching, such as items he is carrying in a bag or within a larger box do not become *tamei*. For *kodshim* there is a special *issur d'Rabbanan* to hold any *kodshim* at the same time one is holding a *midras*, even when he is not touching the *kodshim*, but rather holding it in a bag.

14. חגיגה (כ, ב).

15. תוספות (שם כב, א ד"ה מאי איכא).

16. ליקוטי הלכות (חגיגה שם).

17. רמב"ם (פרק ג מהלכות מקואות הלכה כו).

Midras of All Other Groups

4. All garments¹⁸ and *keilim* are considered to be *tamei midras* for those who are prepared to eat *kodshim*. This includes even those which belong to *tehorim* who are prepared to eat *terumah*, not to mention *perushim* (who keep their *chullin tahor*), and certainly those of *amei ha'aretz*.

It is vital to be careful not to touch any garment that has not been *toiveled* for the express purpose of being *tahor* for *kodshim*. Even clothing hanging in the closet which were not *toiveled* for *kodshim* which touched the *ochel kodshim* or his clothing after he was *toivel* himself for the purpose of being *tahor* for *kodshim*, render them *tamei*.¹⁹

Any chair which was not *toiveled* for the purpose of being *tahor* for *kodshim*, is considered *tamei midras*, and if he sits on it, he becomes *tamei*.

Tevillah for Kodshim – A Practical Guide

5. In the previous chapter (#4) we learned that, according to the *machmir*, even the body of a *parush* is *tamei* for *kodshim* (see footnote there). So how does one *toivel* anything for *kodshim*, if he needs to touch them in order to *toivel* them? He should first *toivel* the chairs, garments, and *keilim* while wearing gloves, so he will not touch them. When they dry, he should *toivel* himself with the express intent of eating *kodshim*.

18. ובגמ' חולין (לה, א) נחלקו רבא ורבי יצחק בדין אוכל תרומה וחולין אם נחשב כטמא לענין קדשים, ומטמא קדשים כל שלא נשמרו על טהרת הקודש. וברמב"ם לא מוזכר שחולין מטמאים קדשים, ומשמע מהרבה דינים שהוזכרו בפרק יא מהלכות שאר אבות הטומאה שאינו מטמא, וכ"כ התפא"י (טהרות פרק ב בועז אות יב) שאינו מטמא. אמנם הרמב"ם שם הי"ב הזכיר דינו של רב יצחק דאוכל שלישי של חולין שנעשה על טהרת הקודש, שאינו עושה רביעי בקודש, וגם את סברת רב יצחק שטהרת התרומה טמאה היא אצל הקודש, ומוכח שם בגמ', וכן מבואר להדיא בתוס', דלסברא זו תרומה טהורה וכ"ש חולין טהורים שלא נשמרו על טהרת הקודש מטמאים קודש, אמנם לא הזכיר הרמב"ם בפירוש דתרומה פוסל קדשים, וצ"ע.

19. עי' חזו"א (טהרות י, א).

Untying Knots

6. Any knot in any garment or *keli*, even if it is loose enough for water to reach through it, must be untied for *tevillah* for *kodshim*. According to one opinion even the knots of *tzitzis* must be untied.²⁰ *Tefillin* knots that are so tight that water can't flow through them (which do not need to be untied for *tevillah* for *chullin*), it would seem that they do not need to be untied for *tevillah*. However some hold that they do have to be untied, see footnote.²¹

Brand New Keilim

7. For *kodshim*, every *keli* requires *tevillah*; even if care was taken to keep it *tahor* from the time it was made.

Tziruf Kli

8. *Tziruf Kli* (combination by vessel) applies to *kodshim*. This means that if *tum'ah* touches one item in a *keli* which has a number of separate items in it, the entire contents of the *keli* becomes *tamei*. This is in contrast to the usual halachah (see Chapter 10 #9), which applies, for example, to *terumah*, that if you have a *keli* containing individual items of food, such as raisins, and an *av hatum'ah* touches one, any raisin which is touching that one becomes a *sheni*, and any raisin touching a *sheni* becomes a *shlishi*. After that, the rest of the raisins are *tahor*. Not so for

20. מאירי (חגיגה כ, ב).

21. בגמ' איתא הטעם משום דקטירא במיא אהדוקי מהדק, ופרש"י דקרוב הוא להיות חוצץ. ולכאורה כוונתו דמיירי בקשרים שצריכים שיבואו בהם, ורפויים הם והמים נכנסים לתוכן, ולקדשים מחמירין שמא לא יהא רפוי כל הצורך. וכן איתא בירושלמי אוכלי תרומה זריזין הן והן חצין אותה (פותחין בכל מה שיכולין שיבואו המים בה, פנ"מ), ואוכלי קודש אינן זריזין ואינן חצין אותה. ובמרומי שדה פי' כוונת רש"י ג"כ דמיירי בקשר רפוי שצריך שיבואו המים בהם, והגזירה היא שמא יהא טיט בתוך הקשר, ומכיון שבמים נעשה לח לא יפול מאליו, ונמצא חוצץ. והרמב"ם פי' דמיירי בכלים המפוצלים הקשורים, ויש בהם נקבים שמכניסים לשם החבל, והחשש הוא שמא תהא חציצה בין החבל לנקבים. ולפי כל הפירושים קשר של תפילין שאין צריך שיבואו המים בהם, אינו צריך להתיר, שאפי' אם יש דבר אבק בתוך הקשר אינו חציצה [משא"כ בציצית לפי הרמב"ם יש לחשוש שיש טיט בחורר בהציות נכנסים לתוכו, וכן לפי המרומי שדה, וגם לפי הירושלמי יש לחשוש שיהדק הקשר ועל ידי זה יתקמט הבגד ויהיה חציצה]. ועי' שיח יצחק שרצה לומר דמיירי אפי' בקשר שא"צ שיבואו המים בו, ודחה אותו הפירוש. אמנם במשנה אחרונה (מקואות פרק י משנה ג) כתב דאפי' קשר מהודק צריך להתירו לקודש. עוד איתא במשנה דאחרי שמתיר את הקשרים מנגב, ולדעת רש"י ותוס' היינו אם הוא לח אפי' ממים שאינו חציצה צריך לנגבו, והמאירי חולק דאין טעם הניגוב משום מעלה, אלא מיירי בציצית וקשה לקשור כשהן עדיין רטובים.

kodshim. For *kodshim* the fact that they are all together in the same *keli* combines them to one entity, and if a *tamei* item touches one of them, every raisin is a *rishon*. This is true even if the various items in the *keli* are not touching each other! Additionally, the *keli* does not need to have a *תוך* for this halachah to apply.

Applications of Tziruf Kli

9. While there is one opinion that this *chumrah* applies equally to all *kodshim*,²² there are other opinions which limit *tziruf kli* to specific types of *kodshim*.

Korbanos Which Require Placement in a Keli

א. One of the other opinions limits this *chumrah* to *korbanos* which require placement in a *keli*, such as *menachos*.²³

A practical difference between these two opinions would be if a number of slices of meat from the *Korban Pesach* (which never was required to be in a *keli*) are on a plate, and one piece is touched by a *tamei* object or person. According to the first opinion, all of the meat on the plate would become *tamei*. According to the second opinion, since *Korban Pesach* never requires placement in a *keli*, the rest of the meat remains *tahor*.*

There is a third opinion among the *Rishonim*, but it is a bit ambiguous, and the *Acharonim* understand it in different ways. According to this third opinion, something that does not require a *keli* is *mafsik*, and there is no *tziruf kli*.²⁴ Here are two interpretations from the *Acharonim*:

Extra Items Waiting to be Removed

ב. The first interpretation explains that this only means that something which is extra and is waiting to be removed blocks *tziruf*

22. ר"ש (טהרות פרק א משנה ט).

23. חד תירוצ' בתוספות (מנחות כד, א ד"ה שאין).

* Naturally, the regular hierarchy of *tum'ah* would apply to the pieces touching the *tamei* piece, and the pieces touching those etc. until they reach a *revi'i* (see below).

24. רמב"ם שאר אה"ט פי"ב ה"ח.

kli. However, something which belongs in the *keli*, will not block the *tziruf kli*.²⁵

Extra flour from a *korban minchah* which is going to be removed will block *tziruf kli* for all of the rest of the *minchah*.

Matzah or *maror* on the plate of the *Korban Pesach*, will not interfere with *tziruf kli* for the pieces of the *Korban Pesach*; all of the pieces of meat on the plate will become *tamei* if even one piece is in contact with *tum'ah*.

Small Items Which Would Scatter Without a Container

- א. The second interpretation²⁶ explains that the condition of 'needing to be placed in a *keli*' is simply a practical consideration. Where the items which are in the *keli* would scatter if not for the *keli*, such as flour, or small pieces of food, there is *tziruf kli*. However, items which do not need a *keli* and are usually carried by hand are considered not 'needing to be placed in a *keli*.'

According to this explanation, large pieces of matzah which are on the same plate as *Korban Pesach* meat would interrupt the *tziruf kli*, but small pieces of matzah, or ground maror, would be considered as 'needing to be placed in a *keli*' and would become *tamei* through *tziruf kli*.

Revi'i Letum'ah

10. *Kodshim* will contract *tum'ah* up to a *revi'i* (i.e., if they come into contact with *terumah* which is a *shlishi - terumah pesulah*). Once *kodshim* are on the level of *revi'i*, they no longer transmit *tum'ah* to other *kodshim*.

25. חזו"א (מנחות לב, ו).

26. עמק הנצי"ב על במדבר עמ' קפב.

Requirement of toiveling one's hands

If one's hands became *tame'im*, it doesn't suffice to wash them, rather he has to be immerse them in a kosher mikva. There is a *machlokes* if this *din* applies even for *stam yadayim*, or only when they became *tamei*²⁷.

Spread of Tum'ah From One Hand to the Other

11. In the event that one hand becomes *tamei*, the other hand also is *tamei*. The second hand is a *shlishi*, and if it touches *kodshim*, the *kodshim* becomes *passul (revi'i)*. There are three opinions among the *Rishonim* when this *chumrah* applies:

Always

- א. According to some, this applies even if the *tamei* hand did not touch the other one. Therefore, one must *toivel* both hands in the *mikveh* at the same time.²⁸

When the Hands Touch

- ב. According to a second opinion, this *chumrah* is only applied when the *tamei* hand touched the other hand.²⁹ Even so, *lechatchilah* one should *toivel* both hands in the *mikvah* at the same time.³⁰

When the Tamei Hand Was Wet at the Time or When the Hands Touch

- ג. According to the third opinion, it depends if the hand which became *tamei* was wet at the time, or not. If it was wet, then the other hand becomes *tamei* even without touching. If it was dry at the time, the *tum'ah* is only transmitted to the other hand if they touch.³¹

27. ירושלמי בחגיגה הובא במאירי שם.

28. כ"כ הבעה"מ בשם התוספתא חגיגה פ"ג ה"ד.

29. רש"י

30. תוספות בשיטת רש"י הנ"ל.

31. רמב"ם (פרק יב מהלכות אבות הטומאה הלכה יב).

Contact With Another's Hand

12. If a *tamei* hand touches the hand of another person, the other person's hand *becomes a shlishi*, and if it touches *kodshim*, the *kodshim* becomes *passul (revi'i)*. One must *toivel* the hand that became *tamei* in a *mikveh*.

Eating Kodshim Without Netillas Yadayim

13. One who did not wash his hands, and is eating *kodshim* with a fork, is not allowed to eat any *chullin* together with it, even if the *chullin* is *tahor*. The reason for this *chumrah* is that we are worried that he will place the *chullin* items in his mouth with his hand (because *stam yadayim* to do not render *chullin* disqualified) and his hand will inadvertently touch the *kodshim* which may be in his mouth.

An Issur Removed Requires Tevillah

14. An אונן and a מחוסר כיפורים (one who is obligated to bring a *korban* to finalize his purification process), even if they were not *meisi'ach daas* (distracted) from their state of *taharah*, still, since at the time they are forbidden to eat *kodshim*, they will require another *tevillah* to be able to eat *kodshim*. This *tevillah* does not require *haarev shemesh*, so as soon as the *mechusar kippurim* brings his required *korban*, he is free to *toivel* and eat *kodshim* immediately.³²

Retroactive Assumption of Tum'ah

15. A woman who sees *dam* outside of a regular *vest*, we assume that the *tum'ah* arrived immediately after the previous *bedikah*, but not earlier than twenty-four hours before she notices it. This is the *chumrah* mentioned above in relation to *terumah* in the previous chapter #9.

Tevillah For Kodashim

16. Every *tevillah* must be done with the express intention of being *tahor* for *kodshim* (. If one *toiveled* without this thought in mind, even if he had in mind to eat *terumah*, he is considered *tamei* as it relates to *kodshim*. In the previous chapter #1 we mentioned a *machlokes* if this

.32. משנה חגיגה כא. ותוס' שם.

ruling is only relevant to eating or goes so far as contact also. That *machlokes* applies here as well.

Hechsher

17. *Kodshim* does not require *hechsher* (being moistened) as a prerequisite for being susceptible to *tum'ah*. If it is *kodshim* it is automatically susceptible to *tum'ah*.

Hesech Hadaas

18. *Hesech hadaas* renders *kodshim passul*. The various details of *hesech hadaas* will be discussed in the next chapter.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. שוש אשיש בד' תגל נפשי באלקי! , the שמחה is so tremendous, I opened up a שירה to ספר ישעיה with my right hand, פרק כו א' and I started to clap and dance, and I came to eat a תודה קרבן, and I touched the the *challos* of a *Korban Todah* with my left hand, did the חלות become *tamei*?
- A. Yes. As we learnt there's a special *chumrah* by *kodshim*, that if one hand becomes *tamei*, as in our case because it touched כתבי הקודש [written on קלף] and became a *sheni*, the other hand becomes a *shlishi*, and if it touches *kodshim*, it makes it *passul*.
2. Q. Could I serve the meat of the *korban* and plain *chullin* meat on the same plate?
- A. *Chazal* made a *gezeirah* that if *chullin* meat touches בשר קודש, the בשר קודש becomes *tamei*. The Rambam says the reason for this *gezeirah* is so you should not come to get mixed up and think that the קודש meat is *chullin* and come to eat it in a state of *tum'ah*.³³
3. Q. It's hard to put my feelings in words. The closeness to Hashem, everyone has רוח הקודש! My little Chaim and Genendel are נביאים (א, יואל ג, א), Hashem took נקמה and destroyed our enemies with such a demonstration (שם ג-ד), EVERYONE who truly called out to Hashem through תפילה was saved from *Milchemes Gog uMagog* (שם ה' רד"ק ומלבי"ם). Everyone is coming *tahor* and bringing קרבנות תודה! There are lots of the *challos* of a *Korban Todah* that have to be eaten before הצות at night. Can I carry some the *challos* of a *Korban Todah* in a plastic bag to אברהם אבינו while I bring a pair of shoes that's *tamei midras* to the *mikveh*? (When carrying a *midras* you can only be *metamei* through touching, and not through *masa*-lifting, so the חלות won't become *tamei*.) (ע' חגיגה פ"ג מ"א)
- A. No. However, בדיעבד it doesn't make the *kodshim* *tamei*. *terumah* is מותר *lechatchilah* to carry without touching while carrying a *midras*.

33. רמב"ם פי"א אה"ט ה"ה וע' ערלה פ"ב מי"ז, רצ"ע.

Chapter 16

Hesech Hadaas

As we mentioned in the preface to Chapter 14, *terumah* and *kodshim* require a special level of *zehirus*, as the Torah says משמרת תרומותיה. Chazal learned from here that *the terumah* or *the kodshim* become *passul* through *hesech hadaas*.¹

What is Hesech Hadaas?

1. *Hesech hadaas* applies when you made a conscious decision not to watch the *terumah* or *kodshim*. According to some *Rishonim* if it is in your hands, and you are not sure if it became *tamei*, it's obvious that you were not watching it, and is considered *hesech hadaas*.² If the *terumah* or *kodshim* got lost, and was later found, there is a *machlokes* if that is considered *hesech hadaas*.³

What is Not Hesech Hadaas?

2. If a person is thinking of something else, but if someone would ask him about the status of the matter in question, he would be able to answer, that is not considered *hesech hadaas*. Even if a *safek tum'ah* happened, but not out of negligence, it is not considered *hesech hadaas*. The exception to this rule is for hands, as will be explained below #4.⁴

1. פסחים (לד, א). ונחלקו המפרשים אם פסולו הוא מה"ת או מדרבנן, השפ"א וחזו"א (טהרות י, ו) ועוד, כתבו דהוי מדרבנן, ובירושלמי פסחים פ"א ה"ח איתא בשם ריו"ח דפסולו מן התורה.

2. הרמב"ן והריטב"א (חולין ב, ב) כתבו דטמא ששחט ואינו ברי לו אם נגע במוקדשין דפסול, ואין אומרים ספק ברה"ר טהור משום דאין זה משמרת, וביאר החזו"א (או"ח קכט, חגיגה כא) מכיון שאינו יודע בדבר שהיה בידו נחשב כהיסח הדעת. ותוס' שלא תי' כן, וכן המאירי שם חולקים.

3. תוס' (חגיגה כא, א), כתבו דלא הוי היסח הדעת כשנאבד אפילו מוטל בראש חוצות, והרע"ב פי' המשנה (שקלים פרק ז משנה ג) דהוי משום היסח הדעת. ובירושלמי נחלקו בזה ר' הושעיה ור' יוסי, כמש"כ הרש"ש ועוד.

4. תפארת ישראל ידים סוף פרק ב', וחזו"א או"ח קכט, א.

Hesech Hadaas D'Rabbanan

3. *Mid'Rabbanan*, there are additional halachos which are associated with *hesech hadaas*, which can affect the person himself, his hands, or his clothes, as detailed below:

Hands

4. The Mishnah⁵ says that someone who was eating *terumah* and then decided that he's finished eating, then, even though he knows that he didn't become *tamei*, it is considered a *hesech hadaas* on his hands. He will have to wash his hands. If he touches *terumah* or *kodshim* before washing his hands, the *terumah* or *kodshim* become *tamei*.

Busy Hands

Although generally we do not consider distraction to be *hesech hadaas*, as long as the person knows the status of the matter when asked, *hesech hadaas* of *yadayim* is an exception. If he was busy with something else for an hour or two then he will need a new *netilas yadayim*. Hands are subconsciously busy moving around and touching, and will likely touch an unclean part of the body.⁶

Person

5. The Gemara⁷ says that someone who eats *kodshim* and is *meisi'ach daas*, he is subject to the following halachos: If he was *meisi'ach daas* from *tum'as meis*, we consider it as if he became a *tamei meis*, and he therefore needs *haza'ah* on the third and seventh day. If he wasn't *meisi'ach daas* from *tum'as meis*, but was *meisi'ach daas* from *tum'as sheretz*, then he is considered as if he became a *tamei sheretz*, and needs *tevillah* and *haarev shemesh*. If he is not *meisi'ach daas* from *tum'ah* at all, but he does not plan on eating *terumah* or *kodshim* for the next while,⁸ he must *toivel*, but he does not need *haarev shemesh*.

5. טהרות (פרק ז משנה ח).

6. תפארת ישראל (ידים סוף פרק ב), וכע"ז בחזו"א (או"ח קכט, כא).

7. זבחים (צט, א).

8. רמב"ם (פרק יג מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ג). ולפי המשנה אחרונה (טהרות פרק ז משנה ח) החילוק בין

Clothes

6. The Gemara⁹ says that *hesech hadaas* applies to clothes as well, and if you were *meisi'ach daas* from watching them they become *tamei*.

If you were walking and you were concentrating on being *shomer* your shirt but not your jacket, your jacket is *tamei*.

More so, if two women (Rachel and Leah) who are *tehoros* accidentally switch an article of clothing, that is considered a *hesech hadaas*. Why? Rachel thinks to herself that Leah may not know how to guard her clothing is a state of *taharah*. For her part, Leah thinks to herself that since Rachel doesn't know that I am trustworthy to watch her clothing is a state of *taharah*, she will not rely on me to keep it *tahor*. So between the two of them, no one is on guard to make sure that it does not become *tamei*.¹⁰

Shabbos Clothes

7. Since we are more particular about *tum'ah* for Shabbos clothes, for *kavod* Shabbos, touching an article of Shabbos clothes while thinking that it is a weekday article of clothing is considered a downgrade of the *shmirah*. This is considered *hesech hadaas*, and the article of Shabbos clothes is considered to be *tamei*.¹¹

היסח הדעת שכל גופו טמא, לבין היסח הדעת שרק ידיו טמאות, הוא כנ"ל שברישא מיירי שהסיח דעתו מלאכול תרומה כמו לשנה (דהיינו שאינו מתכוון כלל לאכול תרומה בזמן הקרוב), ואז צריך לטבול גופו, ובסיפא מיירי שנטל ידיו ושוב נמלך לאכול אחר שעה. והתפא"י פירש ההחילוק הוא באופן ההיסח הדעת, דברישא מיירי דתמיד זוכר שהוא טהור, אבל לא השגיח היטב מליגע בטומאה, ובסיפא מיירי דהשגיח עצמו היטב מליגע בטומאה. ומדברי החזו"א (טהרות י, 1) נראה דברישא נטמא גופו רק לענין אכילה, אבל אם נגע בגופו לא פסל, אבל ידיו לעולם פוסלות בניגועה. ועיי בפירוש הגר"א דפירש המשנה באופן אחר, ולדבריו אין מקור שאם הסיח דעתו מלאכול, ולא הסיח דעתו מטהרתו דצריך טבילה.

9. חגיגה (כ, א).

10. ומסתבר דכל זה כשאינה מכירה בחבירתה אלא סתם נשים בבית מרחץ ואינה יודעת אם בעלה ע"ה, אבל שתי מכרות, או באנשים שמכירים אחד את השני לא שייך האי חומרא. וגם מסתבר שחומרא זו נוהגת רק בזמן שיש ע"ה, אבל לאחר שכולם יהיו בקיאים בהלכות טהרה, לא תהיה קיימת.

11. ובגליוני הש"ס לר"י ענגיל כתב דנחשב כטמא רק בשבת, אבל בחול נחשב כטהור. ובתוס' רי"ד פ"י דמסיח דעתו כשרואה שהן של חול הוא עצב מפני שלא עשה להן שמירה של שבת, ומתוך כך אפילו שימור דחול אינו עושה בהן כיון שלא שמרן כמשפט, והסיח דעתו מהן. ולפי דבריו אפי' לענין אוכלי חולין בטהרה נחשב טמא.

If you stuck your hand into your closet thinking that you were taking out your weekday shirt, but you accidentally took out your Shabbos shirt, that Shabbos shirt is now *tamei*.

Hesech Hadaas from Chullin

8. There is an opinion that the latter type of hesech hadaas (mixing up clothing) *hesech hadaas* is also problematic for those who eat *chullin b'taharah* (*chaveirim*).¹² Other say that the issue of *hesech hadaas* will not affect one who is careful to eat *chullin b'taharah*, but only one who is scrupulous to eat *chullin al taharas hatrumah*.¹³

Rochel and Leah mixed up their clothing from his garment; their garments would be considered a *rishon*. If the garment touches *chullin*, one who is careful to eat *chullin b'taharah* (a *chaveir*) will not eat the food that touched that garment.

12. רש"י, חגיגה (כ, א ד"ה טמאה).

13. תוה"א (אורח חיים קכט,).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I was eating a *Korban Shelamim*, and I felt such a surge of *kedushah* and *taharah*, I opened up the כתבי הארז"ל, and I understood everything. I sat there for 2 hours ממש in a different world, when I finished, I wanted to continue eating the שלמים, but is that considered a *hesech hadaas*?
- A. You can continue eating but you have to do *netilas yadayim* again, as explained above.

Chapter 17

Chullin B'taharah and Al Taharas Hakodesh

Chullin B'taharah¹

The Chiyuv

1. There are a number of opinions among the *Rishonim* as to the obligation to be careful to eat even *chullin b'taharah*.
 - א. The most lenient opinion says that it is not an obligation at all, even for Kohanim. Not only that, it is *muttar lechatchilah* to eat *chullin temei'im*.² According to this opinion, this stringency is a *minhag* which was put in practice by *chassidim harishonim* (the pious individual of antiquity).
 - ב. On the other extreme is the opinion that derives this practice from a *pasuk*, *וְהִתְקַדְּשְׁתֶּם וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים*, *you should practice abstinence and you will be holy*. According to one version in the words of *Chazal*³ this *pasuk* teaches that even a non-*kohen* should eat his *chullin b'taharah*.⁴ There are opinions that hold that this is a *din d'Oraysa*, and when one is *tahor* he is forbidden to eat *chullin* that are *tamei*,⁵ and others hold that it is *midrabbanan*.

1. איתא במתני' (טהרות פרק ד משנה י"ב), ספק החולין (שטהור) זו טהרת הפרישות. והרמב"ם בפיה"מ פי' דקרי על המעלות שעשו דבגדי ע"ה מדרס לפרושים, ובגדי פרושים מדרס לתרומה, אם נסתפק הפרוש אם נגע בבגדי ע"ה (אע"ג דבמשנה ה שם איתא דעל ספק מגען ברה"י תולין, צ"ל דוקא בתרומה, אבל לחולין נחשבים כטהור, חזו"א טהרות סימן ו, 'ס"ק ה'), וכן אם נסתפק האוכל תרומה אם נגע בבגדי הפרוש טהור. ובמשנה אחרונה פי' כמשמעות הרמב"ם (פרק ט"ו מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ב), וכן גם משמעות הרא"ש בפי' שם, דלענין המקפידים לאכול חולין בטהרה, כל ספק (אפי' ברה"י) ספיקו טהור, ואין צריך להחמיר רק על ודאי טמא. והחזו"א שם חולק ע"ז כיון דהככר טמא מעיקר הדין (דספק טומאה ברה"י טמא), כשם שהפרוש פורש מן הודאין כך הוא פורש מהספיקות שהן ודאי מדין ספק טומאה ברה"י.

2. רמב"ם (פרק טז מהלכות טומאת אוכלין הלכה ח).

3. תנא דבי אליהו רבה פרשה טז.

4. תוספות (חולין ב, ב ד"ה טמא בחולין).

5. כמו שהאריך הגרי"פ בל"ת עו-עח.

1. In between these two extremes is a third opinion which distinguishes between *kohanim*, who are prohibited from eating *chullin b'tum'ah mid'Rabbanan*, and non-*kohanim* who are not prohibited.⁶
2. As mentioned in Chapter 5 (#10, י), this practice is a basic requirement to be elevated from the status of *am ha'aretz* to a *chaveir*.

Chullin al Taharas Terumah and al Taharas HaKodesh

3. *Chazal* instituted a special status for one who wants to treat his *chullin* as if it was *terumah* or *kodshim*. *Chullin* given this special status have certain *dinim* (listed below) as if they were actually *terumah* or *kodshim*. It is important to highlight that this status is not merely a *neder*, which only obligated the one who accepted the vow. Rather, the food gets a special status and therefore others are bound by this *takanah* as well.⁷

The Reason for the Takanah

4. The reason for this *takanah* is for people who want to be accustomed to eating *terumah* or *kodshim*. If they are *makpid* on all of their food, they and their families will be more knowledgeable of the pertinent *halachos* when they have the opportunity to eat *terumah* or *kodshim*.⁸

Foods Included

5. This *takanah* extends only to kinds of food that could, theoretically, be *terumah*, for example grain and fruits, or *meat*, in the case of *kodshim*.⁹ Meat or water of *chullin* will not be included in this *takanah* of *al taharas terumah*, unless it will be mixed into the *terumah*.¹⁰ Any food

6. רש"י (חולין לה, א ד"ה דליכא כזית). אך בכמה מקומות (עי' גיטין סא, א ד"ה רבא, ובכורות ל, א ד"ה הטהרות) כתב רש"י דגם לזר אסור לאכול חולין בטומאה, מדרבנן.

7. עי' חזו"א (יו"ד צד, ה).

8. רש"י חגיגה (יט, ב ד"ה שנעשו על טהרת הקדש).

9. חולין לד, א.

10. מקדש דוד פרק מ ס"ב.

that you plan on mixing with *terumah* or *kodshim** will get the status of *al taharas terumah* or *al taharas hakodesh*, respectively.¹¹

Mrs. HaKohen is preparing pepper steaks that are *chullin* and intends to add in peppers of *terumah*, the pepper steaks have to be treated with the *dinim* that apply to *chullin al taharas terumah*.

Everyone in the family is filled with excitement, because they are bringing a *Korban todah*! Rochel is a *tevulas yom* she has to be careful not to touch the water that is going to be mixed in the *lachmei todah*.

6. A person can decide that he will eat all of his food *al taharas terumah*. Then, all of his food (that can be *terumah*) that is meant to be eaten on the days that he is *tahor* will get this status.¹² Or, he could pick a certain food that he wants to be *makpid* on, to be eaten *al taharas terumah*. In that case, the specific food which he is *makpid* on will get this *din*.¹³

Conduct of al Taharas Terumah or al Taharas Hakodesh

7. A person who undertakes the practice of eating his *chullin al taharas terumah* must *toivel* himself and all *keilim* that will come in contact with himself or the *chullin*, with intention to be *tahor* for *terumah*. If he, or the *keli*, or the *chullin*, (*al taharas turumah*) touch a *keli* that wasn't *toiveled* with *al taharas terumah* in mind, he, or the *keli*, or the *chullin*,

* The ratio of of *terumah* or *kodshim* to food must be at least a *kezayis* per the amount of the mixture one would regularly eat within *k'dei achilas pras* (see Chapter 7 #1), (ב הנח), חולין לר, ב הנח). (לנויד הדמע ולפי הפי' השני ברד"ה דליכא כזית בכדי אכילת פרס

11. תוס' (חולין לר, ב ד"ה והשלישי).

12. רש"י (חגיגה יט, ב ד"ה שנעשו). מקדש דוד (מ, א).

13. בסוגיא דחגיגה יט, ב מיירי באדם שקיבל לאכול כל חוליו על טהרת הקודש, ודינו שאין בגדיו מדרס לקודש. ובאופן שבחר דבר מסויים, בשעה שאינו עומד לאכול או לגעת אותו דבר, בגדיו מדרס לקודש, ובשעה שעומד לאכול אותו מאכל, ומטהר בגדיו לטהרת הקודש, אין בגדיו מדרס לקודש. ובדבר מסויים אם רוצה לחזור בו יכול לישאל עליו, ואפי' כבר נעשה שלישי, אם שואל עליו מותר לאכול בטומאה (גם לפי המקדש דוד בדעת הרמב"ם), אמנם נשאר שלישי ואם מקפיד שלא לאכול חולין בטומאה, אין לאכול. אמנם בלי שאלה לא מסתבר שיכול לנהוג בו על טהרת הקודש מתי שירצה, או רק לכמה שעות ביום (מפי מו"ר הגאון ר' שלמה מילר שליט"א).

become tamei.¹⁴ All of this applies to *al taharas hakodesh* in the same way.

8. After *tevillah* of a person or *keli* for *chullin al taharas terumah*, they can touch actual *terumah*, and the *terumah* will presumably not become *tamei* (an opinion to the contrary is cited in the footnote).¹⁵ In short, *al taharas terumah* has the status of actual *terumah*. Likewise, for *al taharas hakodesh*.

The Dinim Applicable to Chullin al Taharas Terumah

9. As we mentioned above #3, the food of *al taharas hakodesh* gets special *dinim*.
- א. It can become a *shlishi* just like *terumah*, and if a *kohen* eats *chullin* of *al taharas hakodesh*, even if only a *shlishi*, he cannot eat any *terumah* until he goes to the *mikveh*.¹⁶
 - ב. It is *assur* to be *metamei* it, just like it is *assur* to be *metamei terumah*.¹⁷
 - ג. However, there is no *issur* to eat *chullin* of *al taharas terumah* that became *tamei*.¹⁸ So, in the days that he is *tamei* anyway, he is allowed to eat this food. Or, he can give it to someone that is not *makpid* to eat *chullin b'taharah*. However, one who is *makpid* on *chullin b'taharah* but he is not *makpid* on *chullin al taharas terumah* still will not eat *chullin al taharas terumah* which became *passul*.
 - ד. There is a *machlokes* if a *tevul yom* (who is a *sheni*) can *passel chullin* of *al taharas terumah*.¹⁹

14. מבואר בסוגיא (חגיגה יט, ב), וכן משמעות החזו"א (או"ח קכט, דף כ). ולענין אם נגע באדם שלא טבל לתרומה, הדבר תלוי במש"כ לעיל פרק יד אות ד הערה 7.

15. כן מוכח מחולין (יט, ב), דאי לא כן ליתא בהו האי מעלה, וכ"כ התוס' המיוחס להרא"ש שם. אמנם החזו"א (ב, א-ב, י, א) נקט דהוי מדרס לתרומה עצמה, וצ"ע מסוגיא הנ"ל.

16. חולין (לד, ב).

17. כן הוא פשטות הסוגיא (חולין לג) דאם הוכשרו ונעשו על טהרת התרומה אין נאכלים בידיים מסואבות, (וכ"כ הרש"ש שם לו, ב) וכן הוא ברמב"ם (פרק ח מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ט), אמנם להתוס' הרא"ש שם, ולרמב"ן (חולין ב, ב), מותר.

18. כן הוא פשטות הגמ' (חולין לד) כמש"כ המקד"ד, ובשלמי יוסף (חולין סי' נט) כתב דראשון ושני אסור.

19. לדעת תוס' (נדה ז, א ד"ה והאי) אינו פוסל, ולהר"ש (טבול יום פרק ד משנה א) פוסל. ובתופסתא טבול יום א, ג גי' הגר"א חומר בידיים מטב"י, ידיים פוסל חולין שנעשה על טה"ק משא"כ טבו"י, וזהו כדעת התוס'. והר"ש (פרק ב משנה ב) ל"ג לה בתסופתא. ודברי תוס' תמוהים דס"ל דכל עיסה הטבולה לחלה יש לה דין על טהרת התרומה, הרי

- ה. Another point in *machlokes* is if a *shlishi* of *chullin* of *al taharas terumah* can be *metamei kodshim*, making it a *revi'i*.²⁰
- ו. The *din* of retroactive assumption of *tum'ah* (Chapter 14 #9) does not apply to *chullin al taharas terumah*.²¹

The Dinim Applicable to Chullin al Taharas Hakodesh

- 10. *Chullin* which were kept *al taharas hakodesh* also have special *dinim*, as mentioned above, in which they are similar or dissimilar to actual *kodshim*.
 - א. There is a *machlokes* what is the extent of *tum'ah* this *chullin* can reach. One opinion holds that it can become a *revi'i*, just like actual *kodshim*.²² The second opinion holds that this *chullin* can only reach a *sheni*.^{23*}
 - ב. It is *assur* to be *metamei* this *chullin*, just like you are not allowed to be *metamei* actual *kodshim*.²⁴ If it did become *tamei*; according to one opinion it is permitted to be eaten (by *tamei'im* or those who are not *makpid*).²⁵ There is a dissenting opinion that holds that it is *assur* to eat and must be burnt.²⁶
 - ג. When being *toivel* dishes to use for *chullin* of *al taharas hakodesh*, you can't *toivel* them all in one big bucket.
 - ד. If water that is *tamei* touched the outside of the *keli*, the inside is *tamei* (and you have to *toivel* it before using it for *chullin* of *al taharas hakodesh*).

במתני' פרק ד משנה א קתני להדיא דידיים אין פוסלות, והרי ידיים פוסלות חולין על טהרת תרומה. ודעת הרמב"ן (חולין לד) כדעת הר"ש, וכן דעת המג"א (סי' רפ) דטב"י פוסל חולין שנעטה"ת.
 20. לרמב"ם (פרק יא מהלכות שאה"ט הלכה ט) אינו מטמא אפי' משקי קודש, ולשא"ר אם נגע בקדשים נעשה שני, עי' חז"א (טהרות ב, ט).
 21. נדה ו, ב.
 22. השגת הראב"ד (פרק יא מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ט).
 23. רמב"ם שם.
 * Even according to this opinion, flour which was *mukdash* for a *korban Minchah*, but was not yet placed in a *kli shares* gets the status of *terumah* and can become a *shlishi*.
 24. כן דעת רש"י (חולין ב, ב) וריטב"א (שם), וכ"כ החזו"א (טב"י ב, ד) דזהו פשטות הסוגיות, ועי' רמב"ן שם. ולתוס' הרא"ש (חולין לג) מותר לטמאות.
 25. תוספות (חולין לד, ב).
 26. כ"כ המקדש דוד בדעת הרמב"ם (פרק ג מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ט).

- ה. You can't carry the *chullin* in a plastic bag while carrying socks that are *tamei midras* in the other hand (see Chapter 15 #3).
- ו. Clothing of people who are not *makpid* to eat *al taharas hakodesh* are considered *tamei*. If an article of their clothing touches the food, it becomes *tamei*. Or, if a person who is *makpid* touches or moves the clothing of those who are not, they are considered *tamei* for *chullin* of *al taharas hakodesh*).
- ז. Before being *toivel* clothing or other items that will come in contact with the food, all knots must be untied, even if the knots are loose enough that the water can get through them (see Chapter 15 #6).
- ח. All *keilim* that will come in contact with this *chullin* (e.g., a tablecloth) have to be *toiveled* even if they never became *tamei* (see Chapter 15 #7).²⁷
- ט. The *din* of retroactive assumption of *tum'ah* applies, and all food that is *al taharas hakodesh* become *tamei* retroactively, as outlined in Chapter 14 #9.

Before eating it is enough to do *netilas yadayim*, and there is no need to *toivel* your hands in a *mikveh*.²⁸

27. וכן טומאת מעת לעת נוהג בחולין שנעשו עטה"ק, ואין שורפין כיון דטומאתן מספק. והכוונה לגבי מעל"ע הוא לגבי כלים דדינים כטמאים כלפי להשתמש לתרומה וקדשים או בחולין שנעשו עטה"ק, וכן לאוכלים של הנ"ל, אבל אוכל חולין שאינו נטמא, אינו מטמא קדשים (עי' חי' רעק"א נדה ה, ב, חזו"א יו"ד צו, ו, וזכר יצחק סי' נה).

28. ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I was *toivel* my *kittel al taharas hakodesh*, and when I went to get it from the closet, I might have touched a shirt that is *tahor* but I wasn't *toivel* it *al taharas hakodesh*. Am I *tahor*?
- A. Yes, because these *chumros* are mid'Rabbanan, they were *meikel* by a *safek*.¹
2. Q. Wow! Two *Batei Mikdash* came down from *shomayim*! The outer one, for the whole world to see; and the inner, hidden one, surrounded by *Ananei haKavod*! I was practicing eating everything *al taharas hakodesh*, to get myself ready to bring a *korban todah*. My brother-in-law, a *kohen*, was sitting at the table, and his jacket touched some of the *chullin* food. Can I eat the food?
- A. If a *kohen* watches his clothing from *tum'ah* in order to eat *terumah*, the clothing is still considered *tamei* – not only for *kodshim*, but even for *chullin al taharas hakodesh*. Therefore, he must be careful that his jacket does not touch the *chullin* being kept *al taharas hakodesh*. However, if it touched it, and you are not careful with eating *chullin b'taharah*, then according to Tosafos it is *muttar* to eat, and the Mikdash Dovid writes that according to the Rambam it is *assur*.²

1. מקור: טהרות פרק ד משנה יב.

2. מקורות: זהר פנחס (חלק ג דף רכא, א) / חגיגה כא, ב/ מקדש דוד (פרק מ סימן א).

Chapter 18

Sfeikos

We are well aware of the rule of *safek di'Oraysa lechumrah*. In the rest of the *dinim* of the Torah, if one has a *safek* in a matter of a *d'Oraysa*, he will be *machmir*. Taharos is an exception. The *Chachomim* were *mekabel* that for *taharos* there is a different set of rules, and they are often complex and difficult to understand. Meseches Taharos discusses these *halachos* at great length, as does the Rambam.¹

The Three Rules of Thumb

1. There are three *klalim* – rules of thumb – which form the basis for the halachos of *safek tum'ah*. Each will be discussed at length in this chapter. They are:
 - א. *Safek tum'ah* in a *reshus harabim* is *tahor*, and in a *reshus hayachid* is *tamei*.
 - ב. *Safek tum'ah* is only *tamei* if the *safek* falls under the description of *yesh bo daas li'shael* – if you ask if the *tum'ah* was contracted and the subject has enough *daas* to answer. If the subject does not have *daas* to answer, the *safek* is *tahor*.
 - ג. The *tum'ah* must have a stationary location for the *safek* to be considered *tamei*. If it is floating or being thrown, then the *safek* is *tahor*.

Safek Tum'ah in a Reshus Harabim or in a Reshus Hayachid

Safek if There is Tum'ah or Not in Reshus Harabim

2. A person faced with a *safek* whether or not he touched *tum'ah*; if it happened in *reshus harabim* he is *tahor*, because the Torah was *meikel* for such a *safek*.

1. מסכת טהרות מפרק ג משנה ה עד פרק ח משנה ה, וברמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה מפרק יד עד פרק כ.

Safek if There is Tum'ah or Not in Reshus Hayachid

3. If the above *safek* happened in *reshus hayachid* he is considered definitely *tamei*. Consequently, if the *safek* happened to *terumah*, the *terumah* may be, and should be, burned immediately.² Even if there are multiple *sfeikos*, it is *tamei* in *reshus hayachid*.³

Safek Which is the Tamei

4. However if the *safek* is between two people or two pieces of *terumah*; one is certainly *tamei* and the other is for sure *tahor*, then we do not burn the *terumah*. In this circumstance we treat the mix-up as a *safek*.

The Praiseworthy Way

5. In all cases that a *safek* is *tahor* in *reshus harabim*, it is praiseworthy to *toivel*.⁴

Reshus Hayachid

6. The definitions of *reshus hayachid* and *reshus harabim* for *tum'ah* are not the same as for *Hilchos Shabbos*. The conventional definition of a *reshus hayachid* for *taharos* is any place that is not meant for people to pass through, even if it not enclosed with *mechitzos*.⁵
7. A private house, even if 25 kids live there, and they host 100 guests a day, is considered *reshus hayachid*.⁶

Conventional Reshus Harabim

8. The conventional definition of *reshus harabim* for *tum'ah* includes not only the standard *reshus harabim* of *Shabbos*, but even if the area has walls and a roof, for example a public building that has doors on both sides⁷ and which people pass through, it has the status of *reshus*

2. נדה ג, א.

3. טהרות פרק ו משנה ד. ולענין אם שורפים תרומה, ע' תפא"י שם, ותוס' בב"ב (נה, ב).

4. רמב"ם (פרק טו מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ט).

5. טהרות פרק ו משנה ו-י.

6. תפא"י טהרות פרק ד (בועז יח אות ד), וחזו"א (טהרות ה, כג).

7. חזו"א (טהרות ה, כג), אמנם בפנים מאירות (ח"ב סי' קנב) כתב דאם הבית מסור לרבים, כבית הכנסת (ולא רק משתמשים בו דרך מעבר) אין צריך ב' פתחים, ע' טעם ודעת (פרק כ מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ג).

harabim for *tum'ah*. We will soon see that there is another definition for *reshus harabim*.

Flexible Situations of Reshus Hayachid and Reshus Harabim

9. If the public building is locked at night, then, at night it has the status of *reshus hayachid*, and during the day it has the status of a *reshus harabim*.⁸
10. A backyard that people cut through; the path that they walk on is a *reshus harabim*, and the sides of the path have the status of *reshus hayachid*.⁹
11. An object in *reshus harabim* that is 10 *tefachim* high (e.g., a large boulder, a donkey, a car), and there is something *tamei* on top of it; if one has a *safek* whether or not he touched the *tum'ah*, he is *tahor*, because the *safek* happened in *reshus harabim*, where he was walking. But if one stuck his hand onto the surface of the object (car etc.), and is unsure if he touched the *tum'ah*, that has a *din* of *safek tum'ah* in a *reshus hayachid*, because the hand was situated in the *reshus hayachid*.

The Person Himself

12. Even though a person that is in *reshus harabim* and has a *safek* if he touched or lifted or was *ma'ahil* over *tum'ah* is *tahor*, the person himself is considered like an object in *reshus harabim*.¹⁰ Therefore, whatever he, or his clothing are carrying is considered to be sitting in a *reshus hayachid* even when he is standing in a *reshus harabim*.¹¹

There are two used cups on the floor: one from a *tahor*, and other one we don't know who used it. This story occurred outside of Yerushalayim (where there is a *gezeirah* that *stam saliva* is assumed to be *tamei* – see Chapter 4 #5), and the person lifted one of the cups, but we are not sure which one. This case does not have a *din* of *safek tum'ah* in a *reshus harabim*. The person is considered a *safek tamei*.

8. תוספתא הובא בר"ש (פרק ו משנה ח).

9. שם.

10. אפי' אינו גבוה עשרה טפחים כמש"כ החזו"א (ה, ז), וכדמוכח מב' רוקים..

11. טהרות (פרק ד משנה ו).

A *tamei* that is not *metamei b'masa* (e.g. one who touched a *yoledes* or a *temei meis*), and is sitting in the park (*reshus harabim*) holding an open bag of pretzels on his lap for his kids (*tehorim*) to take from. Now he is unsure if he touched the pretzels. The halachah is that the pretzels are *tamei*, like a *safek tum'ah birshus hayachid*.¹²

Safek Including Both Reshus Harabim and Reshus Hayachid

13. When the *safek* includes both *reshus hayachid* and *reshus harabim*, there are three opinions among the *Rishonim*:

- א. If either the one who may have conveyed the *tum'ah*, or the one who might have contracted the *tum'ah*, are in *reshus harabim*, the assumption is *tahor*.¹³
- ב. If the one who may have conveyed the *tum'ah* is in *reshus hayachid*, the assumption is *tamei*, as a *safek tum'ah birshus hayachid*.¹⁴

Rochel, the *yoledes*, is standing at the entrance of a store, and Genendel passes by the store. She is uncertain if she touched Rochel. According to the first opinion, since the *nitma* was in *reshus harabim*, it is considered *safek tum'ah birshus harabim*. According to the second opinion, Genendel is

9 כן מבואר בכס"מ (פרק כ מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה יא) דכפישה נתונה על כתיפו וספק נגע טמא הוא ספ"ט ברה"י. אמנם הראב"ד השיג ע"ז וס"ל דוקא כשודאי הושיט ידו וספק נגע (וצ"ע אם ודאי נתן ידו לתוך השקית וספק נגע, אי דומה לכפישה שחולק מקום לעצמו, וחשיב כברה"י), ובדעת יוסף (מערכה מא) כתב דדוקא כפישה שאינו מקב"ט ס"ל לראב"ד דהוי כמו ברה"ר, אבל בדבר המקב"ט מודה הראב"ד, וצ"ע. ולכאורה הראב"ד חולק רק כשהספק אם אחר נגע, דאדם דומה לקופה ברה"ר דחולק מקום לעצמו, ובעומד ברה"ר וספק אם נגע בטומאה ברה"י טהור, ואם הושיט ידו הרי ידו ברה"י ואם נסתפק אם נגע טמא, אבל האדם עצמו הרי מקומו רה"י, והמטמא והנטמא ברה"י (כמו הרוק שהוא המטמא והוא עצמו הנטמא שניהם נחשבים ברה"י). ואין סתירה לזה מתוס' ושאר (גדה ב, א) שכתבו דמעל"ע ברה"ר טמא, והביאו ראיה מאשה שיושבת במטה וחברותיה נושאות אותה דהוי ג', דהמטה אינו עליה והמטה הוא ברה"ר, ומה שחברותיה נושאות נראה דכיון דעיקר המטה ברה"ר, ורק אוחזות בו מן הצד, לא חשיב ברה"י, ולא דמי לרוק על בגדיו דכל הרוק עליו ואינו בולט לרה"ר, וע' מקדש דוד (מו, א). ובמשנה אחרונה הקשה מכאן לכל הראשונים, ולכאורה קושייתו שייך רק לפי הר"ש דטומאה ברה"י וטהרה ברה"ר וספק נגעו הוא טמא כיון ספק טומאה ברה"י, ובאמת הר"ש כתב דזהו התי' לקושיית התוס' כיון דהיא נחשבת כרה"י, אבל לשיטת הראב"ד דכה"ג נחשב ספק טומאה ברה"ר, א"כ אין קושיא מהתוספתא (דאדם חשיב רה"י), ואפשר דשאר ס"ל כראב"ד. וצ"ע כשאינו מונח בחיקו אלא אוחזו בידו ע"ג חיקו, האם הוא נחשב לרה"י או דוקא כשמונח על גופו או על בגדיו, ודוגמה לדבר ע' ירוש' שבת (פרק א הלכה א) דאדם העומד דרך ד' לכותל נעשה המקום כרמלית, והבבלי חולק, ואפשר דתלוי במחלו' זו כמה מקום אדם תופס, ועיין. ולפי המקדש דוד הוי ספק טומאה ברה"י.

13. ראב"ד (ערוית פרק ג משנה ז).

14. ר"ש (טהרות פרק ו משנה ב-ג).

assumed *tamei*, since Rochel was in *reshus hayachid*, it is a question of *safek tum'ah birshus hayachid*.

- a. The third opinion is most lenient, and holds that if *reshus harabim* is involved in the *safek*, then even if the alleged *metamei* and the alleged *nitma* are in *reshus hayachid*, the assumption is *tahor*.¹⁵

Genedel is in a store, and there are two used tissues (that are not dry) on the floor; one that fell out of Rochel's pocket in the store, and one outside the store that fell from a *tahor*. Genedel knows she kicked one of them but she is not sure which one. She may have kicked the *tamei* one in *reshus hayachid*, or the *tahor* one in *reshus harabim*. According to this opinion, it has a *din* of *safek tum'ah* in a *reshus harabim* and she is *tahor*.

Unconventional Reshus Harabim – The Trio

14. Aside from the *reshus harabim* mentioned above, there is another criterion for *reshus harabim*, which can be met even in *reshus hayachid*. When three people were present at the time of the occurrence of the *safek* it is considered as if it happened in a *reshus harabim*. Therefore, it will be *tahor*.

The Criterion of Three

15. According to one opinion, as long as three people were in the *reshus hayachid*, even though the *safek* is only between two people (one person saw that in the other corner of the room *tum'ah* touched one of the two people), they are *tahor*.¹⁶ However, an opposing opinion holds that they are *tahor* only if all three are standing close to each other and are all part of the *safek*.¹⁷

15. רמב"ם (פרק טו מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ט).

16. רמב"ם (פרק ט מהלכות נזירות הלכה טז).

17. לחם משנה שם בדעת הראב"ד.

One of the Three is Tamei

16. If one of the three people is definitely *tamei*, and the *safek* is which one of two other people did he touch, that is considered a *safek* of only two people.¹⁸

Only Men?

17. There is a *shittah* that this halachah of *nonconventional reshus harabim* only applies to men, but three women don't make it a *reshus harabim*. Other *Rishonim*¹⁹ disagree, and the *Acharonim* add that even three children, and even non-Jews, also create a *din* of *reshus harabim*.²⁰

Uneven Safek and Kavua

18. All these *halachos* apply only when the *safek* is 50-50. However, if there is a majority factor which supports one side then there is no difference between *reshus harabim* or *reshus hayachid*. קבוע (a stationary object) has the status of an even *safek*.

There are 9 pieces of kosher meat and one *neveilah* (which is *tamei*) that are not mixed up. Then, one of those ten pieces got moved to somewhere else, and we can't tell which piece it is that was moved. If someone touched that one piece, even in *reshus hayachid*, he is *tahor*.²¹ We assume that it was one of the majority (kosher). However, if all of the pieces are in their place, and you are not sure which one you touched, that is called *kavua*, and it has a *din* of a *safek*, which, in *reshus hayachid*, is *tamei*.

The same is true for the opposite case. There are 9 pieces of *neveilah* and 1 kosher I in *reshus harabim*, and one piece got moved to somewhere else, and we do not know which of the ten it is. If someone touched that one piece, he is *tamei*, notwithstanding the fact that he is in *reshus harabim*, because we assume that it is one of the majority. However, if the pieces

18. רמב"ן (נדה ה, ב).

19. רמב"ן (שם).

20. תפארת ישראל (שם אות ח).

21. פירוש הגר"א על התוספתא (טהרות פרק ה הלכה ב). ובשו"ת רעק"א (תנינא קח) נקט דלא אזלינן בתר רוב, והאריך בזה במשנת ר"א (גיטין סי' א).

were not moved around, and are all still in the same spot, and one of them was touched but w' don't know which, then because it is *kavua* it has the status of a *safek*, which, in *reshus harabim*, is *tahor*.

Davar Shayesh Lo Matirin

19. If the *safek* has majority support to render it *tahor* in *reshus hayachid*, but the matter can be resolved without relying on the *rov*, such as by *toiveling* the *safek*, there is a *machlokes* if we can rely on the *rov*.²²

A *yoledes* sat on one of the 10 dining room chairs and you know which one,²³ and little Moishy *shlepped* one of the chairs to the kitchen (and you are not sure which one he brought in), since it is solvable by being *toivel* the chair, there is a *machlokes* if we can assume that the one in the kitchen was not the one the *yoledes* sat on.

Likelihood

20. If it is most likely that one did touch the *tum'ah* in *reshus harabim*, or that he did not touch the *tum'ah* in *reshus hayachid*, but it is not for sure, it is a *machlokes Rishonim*. Some hold that we follow what is most probable.²⁴ Other disagree, and maintain that until it is known for sure that the *tum'ah* was touched; in *reshus harabim*, it is *tahor*.

Yesh Bo Da's Li'shael

21. The second rule of thumb is that even in *reshus hayachid*, the *safek* has to happen through a *יש בו דעת לישראל* – someone that has enough *daas* to answer when asked if *tum'ah* happened. If not, even in a *reshus hayachid* we consider the *safek* to be *tahor*.

22. ע"י פתחי תשובה (יו"ד סי' קב, אות א).
 23. ואם נתערבו, יש לדון אם שייך כה"ג דבר שבמנין, ואז יהיה תלוי במחלו' כשפירש בפנינו או שלא בפנינו אי גזרינן שמא יקח מן הקבוצ.
 24. תוספות (נדה ה, ב) לגבי רשות הרבים, ופסחים (ט, ב) לגבי רשות היחיד. וכ"כ הר"ש והרע"ב (טהרות פרק ו משנה ו). ובתפארת ישראל הנ"ל כתב דאפי' תינוק שנמצא בצד העיסה ספיקו טמא ברה"ר, אמנם במשנה (פרק ג משנה ח) כתב דמיירי ברשות היחיד. ובשו"ת רעק"א (תנינא קח) שקיל וטרי בזה.

Whose Daas Counts?

22. As long as one of the following parties is a *yesh bo da's li'shael*, th' *tum'ah* can be considered *tamei* in *reshus hayachid*:

- א. The person that we have a *safek* about – whether he was *nitma*,
- ב. The *metamei*, whether the person is *tamei*, or carrying an object which is *tamei*, we can ask the person if he was *metamei* our *safek*,
- ג. The person that th' *tum'ah* came about through him (see illustration), even if he is neither the alleged *metamei* nor the alleged *nitma*.

Mommy (*tahor*) is pushing two triple strollers with the six little ones (*tehorim*) in front of her house, and is not sure if the stroller or the kids bumped into the garbage bin that contained a cup used by a *yoledes*.²⁵ Since Mommy was the one who caused the *tum'ah*, it is called *yesh bo da'as li'shael*.

A Person Who Cannot Answer but Not for Lack of Daas

23. A blind person or even someone that is sleeping is still considered *yesh bo da's li'shael*.²⁶

Ein Bo Da'as Li'shael

24. However, if we notice a young child, or an animal, and we suspect that *tum'ah* was transferred, but we are uncertain. This *safek* is considered *tahor* even in a *reshus hayachid*.

Moishele was running around in a *reshus hayachid* where there was *tum'ah*, and we are not sure if he touched it. Alternatively, he was walking around with a dead *sheretz*, and we aren't sure if it touched *taharos*. Or, a ball was known to be inside a cemetery, and now we see a kid outside the cemetery with the same ball, and we don't know if he went in to get it, or he got it by some other means. Or, a horse was running with a suitcase on

25. ומחמת הילדים לא הוי רה"ר (כ"כ התפא"י פרק ד בועז יח אות ח). ועוד יש לדון דאפשר דלא מצטרפים כמש"כ תוס' (גדה ב, א) דכילה מפסקת.

26. טהרות (פרק ג משנה ו) בר"ש.

its back, and we don't know if it touched *tum'ah*. All of these cases are *tahor*, even in *reshus hayachid*.

Safek Ein Bo Daas Li'shael

25. If you are unsure if the kid is *yesh bo daas li'shael* yet, it is considered *ein bo daas li'shael*.²⁷

Liklihood

26. All this is only if the *safek* is 50-50,²⁸ but if it most probably became *tamei*, we would not be *meikel*, even in a case of *ein bo da's li'shael*. We would assume that it is *tamei*, but only as a *chumrah*, because it is still a *safek*.²⁹

Moishe, who is *tamei* is standing next to the counter where Mommy is making *challos*. Mommy had run to *daven* in the *Beis Hamikdash* while the dough was rising.³⁰ Upon her return she found little Moishe holding a piece of dough.* Since it is more probable that Moishe took of a piece himself, because kids have a tendency to play with dough, we assume that this is what occurred. We don't assume the less likely scenario, that Uncle Zanvil happened to pass by and cut off a piece for Moishe. Therefore the dough is *b'chezkas tamei*. However, since it is not definitely *tamei*, if it is *terumah* we cannot burn it right away.

Yesh Latum'ah Makom

27. The final rule of thumb is that, even in *reshus hayachid*, the *tum'ah* or *taharah* both need to have a *makom*, as will be explained.³¹

27. חזון איש (טהרות ד, ג).

28. ובשורת רע"א (תנינא סימן קח) נקט דלא אזלינן בתר רוב, והאריך בזה במשנת ר"א (גיטין סימן א).

29. קידושין (פ, א). לתוס' נדה יח: ד"ה מיעוטא הוא אפילו ברה"ר, וכ"כ בשו"ת רע"א שם, ובתפא"י טהרות פ"ד בועז אות יח, יב.

30. כדאיתא בירושלמי (מע"ש פרק ה הלכה ב).

* According to one opinion, even if the dough is not in the child's hands, we still assume that he touched it (א, ו) (תוספות חולין פו, א).

31. כן הוא דעת הגר"א (טהרות פרק ד משנה א), ועי' חזו"א (טהרות ד, א) דכן מוכרע.

Ein Latum'ah Makom

28. If the object which is in doubt, or the object which caused us to be in doubt were in motion, such as floating, flying through the air, or being moved about in any manner when the doubt arises, the *safek* is *tahor*, as this *tum'ah* has not place.

Safek

29. If the *tum'ah* or the item about which we are *mesupak* was thrown, and we are uncertain if they made contact, *the safek* is *tahor*.³²

If you have a *sheretz* that is floating in the *mikveh*, and you were *toivel* and you are not sure if you touched the *sheretz*, you are *tahor* even though this occurred in *reshus hayachid*, because the *sheretz* was in motion.

A Person and Anything He is Holding

30. A person, and anything he is holding, are considered *yesh lo makom*.³³ However, an animal is not.³⁴

If a person is dragging an object which is *tamei*, or walking with a *tamei* object suspended from a string, and he's not sure if while it was swinging it touched an object which is *tahor*, this is considered *yesh lo makom*. The *safek* is *tamei* because it is in *reshus hayachid*, and it has a place. However, if a cat is walking with keys that are an *av hatum'ah* and you are not sure if the keys touched you, you are *tahor* even in *reshus hayachid*, because that is considered *ein latum'ah makom*.

Applicable Tum'os

31. According to some *Rishonim*, the *din* of *tumah* that is floating applies only to *tum'as sheretz*.³⁵ Others hold that it applies to all *tum'as maga*, even *tum'as meis*.³⁶ All agree that if the *tumah* is flying and there is a *safek* if they touched, it has the *din* of *ein la'tumah makom*.

32. וזה אפילו לשיטת הרמב"ם (פרק טו מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ו).

33. נזיר (סד, א). ורמב"ם (שם פרק יד הלכה ג).

34. טהרות פרק ד משנה ב.

35. רמב"ם (פרק יד מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ג, ופרק ו מהלכות נזירות הלכה כ), ועי' בהערה הסמוכה.

36. תוס' נזיר סד, א ד"ה והמאהיל. ובאמת נחלקו בזה בירוש' נזיר רבי ובר פיקא. והנה לדעת תוס', ספק טומאה צפה

32. However, when the *safek* is of *tum'as ohel*, such as when the *tum'ah* is flying and we are not sure if it flew over a person or *keilim*, there is no *din* that it has to have a *makom*. Therefore, in *reshus hayachid*, the halachah is: A person is *tamei* because it is a *safek*, and a person is *yesh bo daas li'shael*. However, *keilim* are *tehorim* because they do not have *daas li'shael*.³⁷

If a person throws a loaf of bread, and there's a *safek* if it touched *tum'ah*, according to the Gra³⁸ that's considered *yesh bo daas li'shael*, because the cause of the *safek* came through a person. Therefore, if you are standing in your backyard (*reshus hayachid*), and a plane that is carrying a *meis* flew above you, and you're מסופק if the *meis* was *ma'ahil* on you and your chairs, even if the plane is on auto pilot (or a drone), since it was "thrown" in the air because of a person, it is called *yesh bo daas li'shael*, and even the chairs are *tamei* because it is a *safek*. The Rash and the Rosh hold that what a person throws has a *din* of לישאל אין בו דעת לישאל, so according to the ר"ש the chairs are *tahor*, but you are *tamei*

33. i.³⁹

34. This is only if you know for sure (it is flying very low) that the plane went over *reshus hayachid* (your block), and you have a *safek* if it was *ma'ahil* over you, but if you are not sure if it went over your block (from *reshus harabim* into *reshus hayachid*), then you are *tahor*, (טהור (פ"ו מ"ג וה'.

ואין לטומאה מקום, הוא אותו דין, אבל בדעת הרמב"ם יש שכתבו דב' דינים הם, וספק טומאה צפה שייך רק בשרץ, אבל ספק נזרקין (אין לטומאה מקום) הוא בכל הטומאות (כ"כ הקרן אורה נזיר סד, א, ומרכה"מ פרק טו מהלכות אבות הטומאה הלכה ו, וחסידי דוד סוף פרק ג דטהרות, והגר"ח פרק יט מהלכות טומאת מת הלכה ב). אמנם באו"ש (פרק יד מהלכות אבות הטומאה הלכה ג) ומשנה אחרונה (פרק ד משנה יב) נקטו בדעת הרמב"ם דגם ספק נזרקים הוא רק בשרץ, ומה דאיתא במתני' מפתח (וכן ברמב"ם איתא כיצד זרק שרץ או דבר טמא), מיירי בדבר הנטמא מחמת שרץ, ודוחק.

37. שם משנה ד.

38. שם משנה א.

39. אמנם הר"ש במשנה ט כתב כדעת הגר"א.

Safek Tum'ah D'Rabbanan

35. All of these *halachos* that we learnt in this chapter are true for *tum'os* that are *min haTorah*. However, if the *tum'ah* is *mid'Rabbanan*, then it depends on the type of *tum'ah*:

Av Hatum'ah Mid'Rabbanan

- א. If it is an *av hatum'ah*, e.g., we are not sure if a non-Jew touched or lifted something, then it is treated as a *vadai tamei*, and if the *safek* is on *terumah*, it is burnt right away.⁴⁰
- ב. If it's an *av hatum'ah* that *Chazal* were *gozer* because of a *safek*, e.g., you are not sure if you touched or moved dirt from *chutz la'aretz*, or clothing of an *am ha'aretz*, then, even in *reshus hayachid* it is treated as a *safek*, and we cannot burn it if it is *terumah*.⁴¹

Vlad Hatum'ah Mid'Rabbanan

If the *tum'ah* is a *הטומאה* – a *rishon* and down, e.g., one didn't wash his hands, and he is not sure if he touched *terumah*, or he went swimming and is not sure if his head was in the water, or, if we are not sure if *mashkin temei'im* touched food,⁴² then even in *reshus hayachid* it is *tahor*.⁴³

40. שם משנה יא.

41. שם משנה ה.

42. נחלקו האחרונים בדין ספק משקין ליטמא טמא, ולטמא טהור, האם משקין ספק נגעו בטומאה ופסקנו שטמא, וחזרו ונגעו באוכלים, מה דינו, דעת הפני" (פסחים טז, א), ורש"ש (טהרות פרק ב משנה א), דמטמא אחרים כיון שפסקנו שטמא, אמנם החזו"א (טהרות א, כד, ה, כא) הוכיח מהרמב"ם (פרק יד מהלכות אבות הטומאה הלכה ח) שאפי' כה"ג אינו מטמא אחרים. ולענין ההלכה דספק משקים ליטמא טמא, עי' מקדש דוד (מז, ז) שהוכיח מהרמב"ם וגליון הרא"ש דאפי' אין בו דעת לישאל וברה"י החמירו חכמים במשקים. ועי' חזון נחום (סימן קכו).

43. שם משנה יא.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. One of the chairs in the house is *tamei midras* – I don't know which one, and I sat on a chair. I don't mind going to the *mikveh* again, but I was wearing my 'I'kovod Mashiach' *shtreimel* while sitting on the chair. It would *mamash* be a *hefsed merubah* to *toivel* it. Did the *shtreimel* become *tamei*? What would be the halachah if this scenario happened in *shul*?
- A. 1) If you knew which chair is *tamei*, and you are unsure which one you sat on, and the chairs are not mixed up, then this is a case of קבוע, which is considered a *safek*, and in *reshus hayachid* you are *tamei* (even if only one chair is *tamei*, and nine are *tahor*, and you don't know which one you sat on). In *reshus harabim* you are *tahor* (even if there are nine chairs that are *tamei*, and only one *tahor*). It is praiseworthy for the person to *toivel* even though he's *tahor* according to the letter of the law. A house is considered *reshus hayachid*, even if many people live there, and therefore the *shtreimel* becomes *tamei*, (unless there are three people present at the time you sat on it, then it has a *din* of *reshus harabim*) A *shul* that is not privately owned; anyone can come in without permission, and has two openings, is considered a *reshus harabim*.
- 2) If the *safek* is that you know which chair you sat on, but the chairs were mixed up, and you don't know which one is *tamei*, then: if it wouldn't be a דבר שיש לו מתירין, and it wouldn't be considered a דבר שבמנין, then it would have been *bateil* with regards to imparting *tum'ah* through *maga*. If it was *bateil*, and you touched or sat on one of the chairs, you would be *tahor*. For *tum'as masa*, however, such as if you would carry all the chairs at once, it is not *bateil*, and you would be *tamei*.
- 3) However, since a chair is a *davar sheyesh lo matirin*, and a *davar sheb'minyan*, it is not *bateil*, and *mid'Rabbanan* it is considered *kavua*. Therefore, in *reshus hayachid* it is *tamei* because it is a *safek*.
- 4) If after the chairs are mixed up, one chair was moved to another room, it is still considered a *safek* and *tamei* in *reshus hayachid*.

5) If, while the chairs were in the dining room you had no *safek* which chair was *tamei*, and then someone came and brought a chair to the kitchen, and you don't know which one it is, then the *halachah* is you follow the *rov*,¹ and even in *reshus hayachid*, it is *tahor*. However, since it is a *davar sheyesh lo matirin*,² there is a *machlokes* if in such a case you can follow the *rov*. Even though the *shtreimel* will get ruined if you are *toivel* it, so it wouldn't be considered a *davar sheyesh lo matirin*, since you don't have a viable option to be *matir* it, you have to look at the source of the *safek*, the chair, that wouldn't get ruined, and is a *davar sheyesh lo matirin*. However, because there is a *hefsed meruba*, one can rely on the *poskim* that you follow the *rov* even by a *davar sheyesh lo matirin*.³

2. Q. I have 25 kids under the age of 2 running around, and they are all *rishon letum'ah*, can I assume that the food in my house is *tahor*?

A. The *halachah* is if you have a *safek tum'ah* that is *אינן בו דעת לישאל*, i.e., the source of *tum'ah* doesn't have enough mental capacity to be give an answer when asked whether he was *metamei* the food or object, then even if you're *mesupak* in *reshus hayachid*, it is *tahor*. So, if kids that are *ein bo daas li'shael* are running around, and you don't know if they touched food, it is *tahor* because it is a *safek*. However, if you find the kid standing right near the food, according to the Rambam it is still

1. בתוספתא טהרות (פרק ו הלכה ב) מבואר שהולכים אחר הרוב. ובתשו' רע"א (תניינא סימן קח) הקשו לו לפי מש"כ הש"מ בב"מ (ו, ב) דכל דפריש אינו כודאי, א"כ אמאי טהור ברה"י, ותי' שם כיון דלענין איסור הוצרכנו לפסוק דצפרדע הוא ואינו לוקה בכעדשה אלא בכזית, לכן גם לענין טומאה קיים הפסק וטהור הוא. ולפ"ז בנידון דידן דנוגע רק לענין טומאה, הדין נותן דאין הולכין אחר הרוב, וטמא ברה"י. אמנם במשנת ר"א גיטין (סימן א) האריך בזה והקשה דהרי הרמב"ם (פרק יז מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ז) הזכיר גם באוכלים טמאים וטהורים שהולכים אחר הרוב, וכתב לתרין דכיון דהיה לאוכלים מעיקרא חזקת טהרה, מצטרפת החזקה עם הרוב והמיעוט כמאן דליתא והוי כודאי טהור, ולפ"ז גם במקרה דידן יש לצרף את החזקת טהרה והמיעוט והוי כודאי טהור. וכ"ז בשיטת הרמב"ם דרובא דאיתא קמן אינו נחשב כודאי, אבל לשיטת החולקים על הרמב"ם לעולם הולכים אחר הרוב עיי"ש. וע' בשערי יושר (שער א פרק ה) דגם כן נקט דלענין טומאה רוב הוי כודאי.

2. אמנם לדעת הצ"ח פסחים ט: דרק באכילה שהוא חד פעמי הוי דשיל"מ, לא הוי דשיל"מ.

3. מקורות: רמב"ם פרק יח משאר אה"ט הלכה ב/ רמב"ם שם פרק טו הלכה ח/ תפא"י טהרות פרק ו אות מג/ פתחי תשובה יו"ד סי' קב.

considered *tahor*, and according to Tosafos it's not considered a *safeik*. It is assumed that the kid touched it⁴ and it is *tamei*.

3. Q. I threw a spoon that was a *rishon* across the kitchen, and I'm not sure if it touched the muffins on the counter. Are they *tamei* because it is a *safeik* in *reshus hayachid*?

A. No. The *halachah* that *safeik tum'ah* in a *reshus hayachid* is *tamei* is only if *יש לטומאה מקום* – the *tum'ah* has a place, and there is a *safeik* if the *tahor* touched it. But if the *tum'ah* or the *davar tahor* is flying, and there is a *safeik* if they touched each other, it is *tahor*.⁵

4. Q. Wow! The streets of Yerushalayim are paved with diamonds! All the fences are from diamonds, and there are diamonds all over the streets of Yerushalayim, stretching over an area of 216 square kilometers, and they are all for free for the taking! The whole place is lit up brilliantly by the light of these special *kadkod* stones. I came home a bit dizzy, and I dropped the food (that was *muchshar*) I was carrying on the floor, right after a *yoledes* mopped the floor. I am not sure if the water that was used to mop the floor (that became *tamei* when the *yoledes* moved the bucket) was fit for a dog to drink, because it had some detergent mixed in. I'm also not sure if the floor was still wet when the food (and my shoes) touched the floor. Is the food *tamei* because it is a *safeik*, and do I have to *toivel* my shoes?

A. In this case, even if the water was fit for drinking, the food is *tahor*. Since *mashkin* is only *metamei* other things *mid'Rabbanan*, the *halachah* is that a *safeik* if *mashkeh* was *metamei* is *tahor*. However even if the *safeik* would concern food, i.e., you're *mesupak* whether the food that is *tamei* is fit to eat or not, it is still *tahor*, because it is a *sfek sfeika*. We do not apply the rule (mentioned in #3) that even if there are many *sfeikos*, if the object in question is in *reshus hayachid* it is *tamei*.^{6,7}

4. ואפשר דוקא בעיסה, ואם כן הוא הדברים צריך לדון על כל מיני אוכלים.

5. מקור: טהרות פרק ד משנה א.

6. בירושלמי תרומות פ"ג ה"א, גבי קישות, מבואר דיש להקל כה"ג משום ספק ספיקא, והנה לפי התוס' הרא"ש, פשוט

5. Q. *Baruch Hashem*, all the Yidden are once more in Yerushalayim for Shavuot! I was *makriv* the שלמי שמחה and שלמי חגיגה. It is time to cook the *korbanos*. I have three pots made out of *cheres*. One of them is *tamei*, but I don't know which one. Can I use one of them – or maybe even all three – to cook the *korbanos*? How about if the pots are metal?

A. The *halachah* is that if an object which is *assur* gets mixed up with other objects, resulting in that the majority on the mixture is *heter*, it is *bateil b'rov*. The Gemara says, that the same *halachah* is with *tum'as maga*. Therefore, if the pots are made out of *cheres*, the *tum'ah* is *bateil b'rov*. According to the Rosh, even one person can use all three pots at the same time, and eat the food together. However, the Shulchan Aruch *paskens lehalachah* that one person cannot eat from all of the *sfeikos* at the same time. Moreover, some say that one person cannot eat all three even one after another, but it is *muttar* for three different people. All this is only relevant if the pots are not a *davar sheb'minyan*, but if it is, then there is a *machlokes* if it is *bateil*. If the pots are metal, since metal pots are a *davar shayesh lo matirin* – something that can become *muttar* without *bittul* – because you can just *toivel* the pots, they are not *bateil*.⁸

6. Q. I prepared my own wine to make sure it is *tahor*. I *toiveled* all the bottles and the pail that I use to scoop out the wine, and I filled up the bottles with wine. Then, I noticed a spoon that was *tamei* in one of the bottles. My Moishé'le must have put it in! I have no idea if the spoon was in the bottle originally, or was it in the pail, or did it come from the

משום דהוי כספק אוכלים, אמנם גם לפי המרה"ם מרוטנברג (תוס' הרא"ש חולין לוו) שחולק, יש לפרש כמש"כ המהר"ם שם והחזו"א, אהלות (כא, מב) דבספיקא דדינא אין אומרים ספ"ט ברה"י ספיקו טמא, ובקישות מבואר בירוש' דהוי ספיקא דדינא אם נחשב אוכל. אמנם לפי זה בספק במציאות אם נפסל לכאורה דומה לספק היה בו כשיעור, וס"ס טמא. וע' טל תורה.

7. מקורות: ישעיהו נד, יב/ ילקוט ישעיהו רמז תעח/ רמב"ם פרק ב מהלכות טומא' הלכה יד/ ירושלמי תרומות פ"ג ה"א/ טהרות פרק ו משנה ד/ טהרות פרק ד משנה ט.

8. מקורות: בכורות כג/ רא"ש (חולין ז, לו)/ שלחן ערוך יו"ד סי' קט סעיף א/ שלחן ערוך יו"ד סימן קי.

cistern where the wine is stored. Is all of my wine *tamei*? That would be a *hefsed merubeh*, so I need to know the *ikar hadin* and not a *chumrah*!

A. The rule is when you have a *safek*, we assume כֵּאֵן נִמְצָא כֵּאֵן הִיָּה, if I found it here, I assume it was here all along. Therefore, if I found the spoon in the bottle, I can assume it was there all along, and the rest of the wine is *tahor*. However, that is only if I didn't check the bottle before I filled it up, or even if I checked before and didn't see it there, but I didn't cover the bottle after filling it up, so there is a possibility that it fell into the bottle after I filled it. But if I checked the bottle before filling, and covered it right after filling, it obviously was in the pail or maybe even in the cistern, therefore everything is *tamei*. We can't assume that the spoon fell in the pail right before you filled up the last bottle, for the same reason that כֵּאֵן נִמְצָא כֵּאֵן הִיָּה, if it was in the pail, it has to be assumed that it was there all along.⁹

7. Q. I was on my way to the *Beis Hamikdash* and I brushed by someone as I was passing by, do I have to be *choshesh* that this person was an *av hatum'ah*, and I am *tamei*?

A. We decide based on the majority of the people who live in the city, if most are *amei ha'aretz* then you are assumed to be *tamei*.¹⁰

8. Q. I might have walked into my neighbor's house, but I'm not sure. Now, my neighbor told me that she thinks she saw a dead *sheretz* in her house, but she isn't sure. When I tried to figure out when she might have seen the *sheretz*, she couldn't remember if it was there when I might have come in or afterwards. But even if was there, and I walked in at the time, I have no clue if I touched it. Am I *tamei*?

A. Yes, because even if you have many *sfeikos* in *reshus hayachid*, they are all *tamei*. However, this is the halachah only if you know for sure that you were in a *reshus hayachid*, for example, you were in the *chatzeir* in front of her house that is *reshus hayachid*. But if you

9. מקור: טהרות פרק י משנה ז.

10. מקור: טהרות פרק ה משנה ז.

were in *reshus harabim*, and you are not sure if you entered her house, that is considered a *safek tum'ah* in a *reshus harabim*, and you are *tahor*.¹¹

9. Q. It was right after *Milchemes Gog uMagog* when Hashem brought down pouring rain, leftover hail from *Makkas Barad*, fire and sulfur. It was at night when I brushed a non-Jewish victim. I'm not sure if he was alive or dead at the time (maybe those punished were wallowing in the throes of death until the morning, just as they were in *Makkas Bechoros*), but in the morning, he was definitely dead. Am I *tamei*?

A. The Mishnah says that in this case you are *tamei* because (*miD'rabbanan*) we go after the time of discovery. Some hold that this applies even to *chullin*. Others say that this is only for *terumah* or *kodshim*, but for *chullin* we go after *חזוקה דמעיקרא*.^{12*} Here we have two *chazakos*: *chezkas chai* – that the non-Jew was still alive, and a *chezkas tahor* that you have been *tahor*. However, in our case that he was hit by *avnei elgavish*, everyone agrees that he is *b'chezkas meis*.¹³

All this is only if the *meis* was found in the same place that you touched him, but if he was found in a different place, then it is treated as a *safek*, and if you touch *terumah* or *kodshim*, you can't eat it or burn it.¹⁴

11. מקור: טהרות פרק ו משנה ד.

* The Chazon Ish (taharos 3,2) says that *tamei* for *kodshim* means a person who is holding by eating or touching *kodshim*, (he was *toivel* with intention to touch or eat *kodshim*), if he gets this *tum'ah* which goes with the time of discovery, and then touches *terumah* or *kodshim*, it becomes *tamei*. But someone who is *tahor* only for *terumah* or *chullin* when he touched the non-Jew (*safek-alive-safek-dead*), and then decides that he wants to be *tahor* for *kodshim*, and was *toivel* to be *tahor* for *kodesh*, he is not *metamei kodshim* even though he did not have *haza'as mei chatas*. This is a big *Chidush*, because the simple understanding is, that if he decides to touch *terumah* or *kodshim*, he is to be considered *tamei* until he becomes *tahor*;

13. תוס' פסחים צא. ד"ה שהיה, ושאל"א החדשות סי' י'.

14. מקורות: טהרות פרק ה משנה ח / פתיחה למסכת שמחות / תוספות (גדה ד, א) / רמב"ם (פרק י מהלכות שאה"ט הלכה יד) / חזו"א (טהרות ג, ב).

10. Q. One bagel that was *tamei* got mixed with nine bagels that were *tahor*. The family sat around to eat, and everyone had a bagel. Who is *tamei* (for eating *ochlim tamei'im* and can now *passel terumah*), and who is *tahor*?

A. If the question had been asked about a case where the bagels weren't mixed together; they were separate and everyone came and took one, and you are not sure if you took the *tamei* one, then you are *tahor*, because *safek Divrei Sofrim* (you are *mesupak* if you became *tamei* with a *tum'ah mid'Rabbanan*) is *tahor*. If everyone asked their *safek* separately, then they are all *tahor*. However, if everyone came together to ask, the Rov has to say that they are all *tamei*. Since the question was asked about a case where the bagels got mixed together, the halachah is different. A bagel is considered a דבר חשוב, and is not *bateil b'rov, mid'Rabbanan*. The *Tosefta* says that if the first five sat down to eat, and then came another five, the first five are all *tamei*, and the next five are all *tahor*. Because when the first group took the bagels, there was *vadai* a *tamei* bagel there, but when the second group came, there wasn't certainly a *tamei* bagel there.¹⁵ In our case, since they all came at once, they would all be considered *tamei'im*.

11. Q. I went to get my *kittel* that I was *toivel* קודש על טהרת from the closet, and I'm not sure when I took it out if I touched a shirt that is *tahor* but I wasn't *toivel* it קודש על טהרת, am I *tahor*?

A. Yes, because these *chumros* are *mid'Rabbanan*, they were *meikel* by a *safek*.¹⁶

15. החזו"א (טהרות סי' ה' ס"ק טו') הקשה דא"כ אפילו בא אחד ואכל, ותי' אם בא רק אחד ואכל א"כ היינו צריכים לטהר אותו ודכל דפריש מרובא פריש, וא"כ א"א לטהר האחרים כיון שא"א לתלות בו, ודוקא באכלו ה' ובאו לישראל בב"א כיון דלא שייך כל דפריש, א"כ צריכים לפסוק שטמאים, א"כ שוב האחרונים טהורים. אמנם הר"ש (טהרות פ"ה מ"א) כת"י כתב דמיירי בקבוע דרבנן (דהיינו דבר חשוב, משנה אחרונה שם מ"ו), ושוב הקשה דמ"מ הוי ספק דברי סופרים, ותי' דאה"נ דרק הראשון טמא, ולא כל החמשה ראשונים, וטמאים לאו דוקא.

16. טהרות פ"ד מי"ב

12. Q. I passed by an ארץ עם (someone who didn't learn הלכות טומאה וטהרה) and I am unsure if I touched his coat by mistake, and I was מפריש חלה, what is the דין of the חלה?

A. If the ספק happened in רשות היחיד, it is considered a ספק, and you can't eat it or burn it, and if the ספק happened in רשות הרבים it is *tahor*¹⁷. This is just for תרומה and קדשים, but for those that are מקפיד to eat חולין בטהרה, they can still consider themselves *tahor* even in רשות היחיד.¹⁸

13. Q. I am a טבולת יום (who's *metamei terumah*), and I was preparing shakshuka that was *terumah*, and I was very careful not to touch the tomatoes. I took a hand blender and ground the shakshuka, and then found some on my hand. I don't know if I touched the shakshuka by mistake, or it shptitzed on me. What is the status of the shakshuka? (ע' טהרות פ"ב מ"א, ומ"ב ס' תס"ז ס"ק מט')

A. The Mishnah says that if a טבולת יום was mixing a pot, and found some of the *mashkin* on her hand, and is unsure whether she touched the food or the food shpritzed onto her, it is *tamei* because it is a *safek*. However, the *halachah* is that when there is a *safek*, you are במצוי תולה. Therefore, since when blending with a hand blender it is common to shpritz (more than mixing with a spoon), it would seem that the shakshuka is *tahor*.

14. Q. I had apples on my counter, and a *tamei* touched them, I don't know if they were הוכשר, are they *tamei*?

A. The מהר"ם מרוטנברג holds that it has a *din* of *safek tum'ah* in a *reshus hayachid* and is *tamei* because it is a *safek*, however the רא"ש disagrees and says that *safek tum'ah* in רה"י is when you are not sure if *tum'ah* touched the food, but if your *safek* is if it had *hechsher*, you can assume that it is *b'chezkas* that it's not *muchshar*¹⁹.

17. טהרות פ"ד מ"ה.

18. שם משנה יב.

19. תוס' הרא"ש חולין לו. וכ"כ החזו"א מכשירין ו, ח דנידון כספק אוכל.

Chapter 19

Mei Chattas – Parah Adumah Water

As mentioned in Chapter 1, the *taharah* from *tuma's meis* requires *mei Chattas* – water of the *Parah Adumah*. The Torah calls the *Parah Adumah* a *Chattas*, and in *Chazal*, as well as in this *sefer*, the two terms are interchangeable: *Mei Chattas* refers to the waters of the *Parah Adumah*, and *tahor L'Chattas* refers to the special *taharah* requirements for *Parah Adumah*, and so on.

It's important for all of us to know these *halachos* even though the bringing of the פרה אדומה is the job of a *kohen*, because after it is burnt to ashes anyone can take some ashes and put them in the water and be *metaher* himself and everything in his house.¹

One is not allowed to charge for being *mekadesh* the water or for doing הזאה (sprinkling), so you will need to be prepared to do it yourself. Even if you find a nice *Yid* who is willing to do it for you for free, you might not want him to go through every single article of clothing and gadget in your home.

What Necessitates Haza'ah?

Ohel Hameis

1. A person or *keli* that was in a room where there was a *meis*, or in a room that was open to a room where there was a *meis*, is *tamei tum'as meis* and needs *haza'ah*.

Chalal Cherev

2. We learned (Chapter 1 #2) that there's a *din* called *chalal cherev*, which means that a *keli* that touched or was in the room of the *meis*, is an *avi avos hatum'ah* just like a *meis*. One who touches that *keli* becomes an *av*

1. וברש"י ברכות (כת, א ד"ה מזה) מבואר שהיו רגילים לעשות הזאה ע"י כהן, והיינו מפני שהוא בקי בהלכות, אמנם לעתיד לבא כתיב (ישעיה סא, ו) ואתם כהני ד' תקראו, וכולם יזכו להיות בבחינת כהן.

hatum'ah. According to many *Rishonim* this *din* is applicable only to metal *keilim*, and according to others this *din* is applicable to all *keilim* except for *klei cheres* (see *ibid* #3). We have also learned (*ibid* #14) that there is a big *machlokes* whether or not a person or *keli* which touched a *chalal cherev* (and is *tamei* for 7 days) needs *haza'ah*. The opinion of most *Rishonim* is that they do require *haza'ah*.

If you were ever in the same room as a *meis*, or in a *beis hakvaros*, all the clothing that you were wearing, and anything else you had with you all need *haza'ah*. Then, when you came home and you put your keys on the table, desk etc., they, too, all need *haza'ah*. And, according to the *shittos* that the *halachah* of *chalal cherev* applies to other *keilim* besides metal, when you put your socks in the washing machine, every article of clothing that they touched, and the drawer that they touched, and the *shtender*, and the night table that you put your glasses on, and the chair that you put your jacket on, all need *haza'ah*.

3. According to one opinion (see *ibid* #4), any *keli* that is in the *ohel* of a *chalal cherev* needs *haza'ah*.

This means that if your keys² were in an *ohel* of a *meis*, and you bring those keys into any room, everything in that room needs *haza'ah*!

Afar Chutz La'aretz

4. The requirement of *ohel hameis* or a *beis hakvaros* is only necessary for those holy *Yidden* who have never stepped out of Eretz Yisrael,³ and never walked into the house of a non-Jew. However, any person or *keli* that touched or was *ma'ahil rosho ve'rubo* over the ground of *chutz*

2. ודוקא מתכת, אבל א"א לצרף שיטת הרמב"ם וסיעתו דגם בשאר כלים אמרין חלל חרב, מקושיית התוס' (שבת יז) מהאיכר עובר ומרדע על כתיפו, למה לא טימאוהו משום שהחלל חרב מאהיל עליו, ולר"ת התי' דמיירי שאין בו מתכת, ולרמב"ם וגר"א התי' הוא דאין דין דחלל חרב מטמא באהל. (והרע"ב באהלות פרק א משנה א כתב דחלל חרב שייך בכל הכלים, ובפרק יא משנה ח כתב דמטמא באהל, וכבר נתקשו בזה האחרונים.) ולא כתבתי מה שיותר מצוי: הטבעת שבחגורה, דלכאורה כיון דטומאתו רק משום דמחובר לכלי עור, אין זה כלי מתכת.
3. וסמוך לא"י ואין קרקע עבודה ביניהם ג"כ טהור, ע"י כמה פרטים בחזו"א (אהלות כה, א).

la'aretz is tamei meis mid'Rabbanan and needs *haza'ah* (see Chapter 6 #9).⁴

In short, basically everything will need *haza'ah* when Mashiach comes.

We can break up the process into four parts: Obtaining the ash of the *parah*, obtaining the water, *kiddush* (combining the two into *mei Chattas*), and performing the actual *taharah*.

Obtaining the Ash

It is beyond the purview of this discussion to detail the intricate *halachos* of the *hakravah* and burning of the *Parah Adumah*. We will begin our discussion with *asifas ha'eifer*.

Asifah

5. After the *parah* is burnt, the ashes are gathered, and placed in a *keli* which is *tahor*. This process is not limited to a *kohen*. Any man or woman who is *tahor* (see below #) can perform the *asifah*. The *asifah* can be done by day or by night. Only non-Jews⁵ or *ketanim* are excluded from this step.

Pure Ash

6. *Eifer parah* is not allowed to have any foreign ingredients mixed in. If anything gets mixed in to the *eifer*, it is *passul*.⁶

Hesech Hadaas

7. There is an opinion that *hesech hadaas* will disqualify the *eifer parah*.⁷

4. כן הוא דעת תוס' (נזיר נד, ב), ודעת הרמב"ם דרק על מגע ומשא צריך הזאה, אבל מאהיל על גושה, סגי בטבילה והערב שמש, (מל"מ פרק יא מהלכות טומאת מת).

5. רמב"ם פרק ד' הלכה יז.

6. פרה פרק ט משנה ז.

7. ר"ש ורא"ש פ"ו מ"א.

Obtaining the Water

Source

8. The water must be drawn from a flowing river. When Mashiach comes there will be a river flowing out of the Kodesh Hakodashim,⁸ and we will use that river for this purpose.
9. If the pail was *toiveled* in a *mikveh* which is not flowing, the pail must be dried before *milui*, so there is no non-qualified water mixed in, which would *passul* the *mei Chattas*. If the pail was *toiveled* in a source of flowing water, the pail does not need to be dried before *milui*.⁹

Milui

10. The water must be drawn by a *tahor* into a pail. Nothing that is *mekabel tum'ah* can assist in getting the water into the pail; not hands nor any *keli* that is *mekabel tum'ah*.¹⁰ This step is also *kasher* by night or by day, and only non-Jews¹¹ or *ketanim* are excluded from this step.

P'sul Tum'ah

11. The water is disqualified by way of *maga* of a *tamei* who requires *tevillah* in a *mikveh*, whether his *tum'ah* is *mid'Oraysa* (e.g., from touching a *sheretz*), or *mid'Rabbanan* (e.g., he went swimming in *mayim she'uvim*).

P'sul Melachah

12. From the time *milui* begins and beyond, the water will become *pasul* if the person holding the water engages in any *melachah*. This *p'sul* is *mid'Oraysa*. Many *Rishonim*¹² say that this *p'sul* is a branch of the *p'sul* of *hesech hadaas*, and therefore the terms *melachah* and *hesech hadaas* are sometimes interchangeable. Exactly what constitutes *melachah* will

8. זכריה יג, א.

9. פרה פרק ה משנה ב.

10. פרה ו משנה ד.

11. רמב"ם פ"ו ה"ב. ולגבי עכו"ם בודאי לאחר שגורו שמתמא כזב לא מהני, אלא אפילו קודם שגורו ע' טעם ודעת שם שמצדד דלא מהני.

12. ראב"ד פ"ד ה"ג, רמב"ו חולין ט; רש"י שם לב., תוס' ישנים יומא מב. בשם הריב"א.

be detailed in this section. We will also discuss at what point in the process is this *p'sul* no longer applicable.

Type of Melachah

- א. The *melachah* which *passuls* is only such *melachah* which is not directly related to the *milui* at the time of *milui*, or to the *kiddush* up until the time of *kiddush*.¹³

Winding the rope of the pail around your hand while drawing the water is directly related to the *milui*. Winding the rope around your hand after the water has been drawn is not related to the *milui*. This unrelated act is considered a *melachah* which renders the water *passul*.¹⁴

A Different Kiddush

- ב. A different *kiddush* is considered an unrelated *melachah*, and drawing water for a different *kiddush* is considered an unrelated *melachah*. Drawing more water for the same *kiddush* is related and would not *passul*.¹⁵

If you draw two pails, and you intend to *mekadesh* them separately, the first pail becomes *passul*, because drawing the second pail to do a different *kiddush* is unrelated. But, if you are planning to pour them into a big bucket, and being *mekadesh* them together, then all of the drawing is being done for the same *kiddush* and there is no unnecessary or unrelated *melachah* being done.

If you filled up five pails intending to pour them into one big bucket and be *mekadesh* them together, and then you changed your mind and decided to be *mekadesh* each one separately, only the first pail is *kasher*. The rest of the pails had the *p'sul melachah* of the first *kiddush* which was unrelated to them.

13. פרק ד משנה ד.

14. פרק ז משנה ז.

15. פרק ז משנה א.

Stopping

- א. Stopping¹⁶ on the way to do something¹⁷ is considered a *melachah* which *passuls*.

Taking A Detour

- ז. Taking a detour to take care of something on the way from the *milui* to the *kiddush* is considered a *melachah*, even if one did not stop. However, it is not necessary to take the shortest route.¹⁸

Returning the Rope

- ח. If one borrowed the rope for the pail, he can return it if he doesn't go out of his way, and doesn't stop. However, carrying along anything else that is unrelated to this *kiddush*,¹⁹ or going out of the way to return the rope, would be considered a *melachah*.

Speaking

- ט. Speaking (or davening) is not a considered a *melachah*; if someone asks a question, the one who is responsible for the water can answer, as long as he is alert enough the whole time that he would be aware if the water became *passul* or *tamei*. However, this is allowed only providing that one did not stop walking to answer or to point to something. As we mentioned above, stopping is a *melachah*, or *hesech hadaas*.²⁰

Eating

- י. Eating while²¹ walking is not considered a *melachah* (because it gives one strength to carry the *mei Chattas*). Putting away the

16. במשנה וברמב"ם איתא עמד, וכפשוטו משמע אפי' לרגע. אבל הר"ש, הרא"ש, והרע"ב פ"י דעמד הכוונה נתעכב, ובהלכתא גברתא כתב דוקא שהה בו הרבה עד שהסיח דעתו ממנו. והגר"א (תוספתא) כתב שנתבטל ממלאכתו בשביל זה, ומשמע דאינו לרגע, וגם אינו לזמן הרבה, וצ"ע.

17. לאפוקי עומד לפוש, ואח"כ הורה הוראה, ורק העמידה לשם ההוראה נחשב כמלאכה, טעם ודעת פ"ח ס"ק ג'.

18. פרק ז משנה ו.

19. חזון איש (פ"ה ט, יג).

20. פרק ז משנה ט.

21. כ"כ הרמב"ם פ"ח ה"א, וע' משנ"א וטעם ודעת (בה"ל ד"ה ואכלן), דאם באמת אין לו הכח ללכת בלי לאכול, אפי' ישב לאכול, ורק כשא"צ כ"כ חז"ל לא חשבוהו כהיסח הדעת כ"ז שלא עמד.

leftovers is considered a *melachah*, however, throwing away garbage that is already in one's hand and does not necessitate going out of your way is not a *melachah*.²²

Closing the Door or Covering the Ashes

- ה. When entering a room for the purpose of the *kiddush* one may open the door, however he cannot close it, because that action is unnecessary for the water, and would be considered a *melachah*.²³

Likewise, after putting down the pail of water to open up the container of the *eifer chattas*, replacing the cover, or placing the container of *eifer* on the floor are not necessary components of the *kiddush*, and would *passul* the water.²⁴

Shomer

13. As long as the water is in one's hands, it does not help to appoint a *shomer* to watch while one does a *melachah*.²⁵ However, if the person watching the water gave the water over to another *tahor* to watch, or be *mekadesh* it, then his *melachah* does not affect the water, because he is no longer the *shomer*.

A Tamei L'Chattas

14. One who was not careful with all of the *gezeiros* of *tahor l'Chattas* which are enumerated later in this chapter is not only *tamei l'Chattas*, but if he is the *shomer*, he is disqualified for *shmirah*. Since the *shomer* was disqualified from *shmirah*, the water becomes automatically *passul*, due to *hesech hadaas*.

22. שם מי"ב.

23. שם פ"ז מ"א.¹ אע"ג דבתוספתא (הובא בר"ש שם) כתב כן לאחר שנטל את האפר, היינו באופן שהמים כבר משומרים, אבל כשבא עם המים ושמירתן מוטל עליו, הוי מלאכה (טעם ודעת פ"ח אות צב).

24. שם.

25. משנה שם פרק ח משנה א.

Extent of P'sul Melachah

15. The *p'sul* of *melachah* applies only during the process of drawing the water transporting it, and being *mekadesh* it. Once the *kiddush* is done, *melachah* no longer *passuls* the *mei Chattas*.

Delaying the Kiddush

16. Although *melachah passuls* up until *kiddush*, it is not necessary to be *mekadesh* right away. The water can be stored in a safe place in one's home, for many years, until one is ready to use it. While the water is securely stored there is no problem of *melachah*. Then, when one decides to be *mekadesh*, from that time until *kiddush* there will be a *p'sul melachah*.²⁶

Melachah B'gufan

17. No *melachah* can be done *to the water* from the time of *milui* and onward. Using the water to measure by placing an object in the water and seeing how much the water level rises would be considered a *melachah b'gufan*. According to some, measuring against the water (by putting the water on one side of the scale) is only disqualified if you deliberately had *hesech hada'as*.²⁷

Kiddush

The Keli

18. For the *kiddush* one must take a *keli* which is large enough to hold the amount of water which can be *shpritzed*. As with the water before *kiddush* (above #), it becomes *tamei* by way of *maga* of a *tamei* who requires a *tevillah* in a *mikveh*, but not by *masa* from a *tamei* that is not

26. רמב"ם (פרק י מהלכות פרה הלכה ב).

27. לדעת הרמב"ם (פ"י ה"ה), וראב"ד (פ"ז ה"ג) כל הסוגיא בגיטין נג' מיירי לאחר קידוש, קדום קידוש הרי כל מלאכה פוסל, א"כ אפילו שקל כנגדן יפסל. אבל תוס' בב"ק נו' וצח' כתבו דמיירי קודם קידוש, וכן דעת הר"ש ורא"ש (פ"ט מ"ד), ודעת רש"י בגיטין לפי החזו"א (סי' ד' אות יד'). ופירשו הר"ש ורא"ש דמיירי שאחר עשה מלאכה, דאילו הבעלים גם בשקל כנגדן יפסל. וקשה במאי מיירי אם זה תחת ידי האחר א"כ הרי הוא כמו הבעלים, וע' חזו"א שם, ובס' ט' ס"ק יא' דמיירי שהבעלים משמרים, ואעפ"כ פוסל אם השוקל הסיח דעתו. ותוס' סתמו בזה, ואולי כאן עדיף מכונן החבל וכל שאר מלאכה דחשיב כהיסח הדעת, שאינו עוסק במים עצמן, משא"כ כאן דעוסק במים לכן רק אם הסיח דעתו בפירוש, נחשב כהיסח הדעת, ודוחק.

metamei through *masa*. After the *kiddush* even a *tamei* which normally is not *metamei* through *masa*, for example a *tamei meis* or *sheretz*, will make the water *pasul* through *massa*. .

The Kiddush

19. The *kiddush* is done by placing the water for *kiddush* in a *keli*, and sprinkling the *eifer parah* on top of the water. There must be enough ash that the ash is noticeable on the surface of the water. Then, the *mekadesh* mixes the water.

Switching the Order

20. If he places the ashes in the *keli* before pouring in the water, the *eifer* is *passul*.²⁸

Who and When

21. As by the steps of *asifah* and *milui*, *kiddush* can be performed by any adult, Jewish person who is *tahor*, and it may be done at night.²⁹

Kavanah and Koach Yado

22. The *eifer* must be placed in the water with express intent for *kiddush* and manually. The ashes cannot just fall in to the water.³⁰

Tubes were typically used to store and distribute the *eifer*. When pouring the *eifer* into the water, one needs to be careful. On one hand, one does not want to waste any of the precious *eifer*, and whatever touches the water cannot be used again.³¹ So we do not want to tilt the tube too much when pouring. On the other hand, if one tilts his hand only slightly, and the *eifer* rolls towards the top of the tube and then falls into the water by itself, or the wind blows it in, it's not *kasher*, because it was not placed in the water by the *koach* of the *mekadesh*.³²

28. רמב"ם פ"ט ה"א.

29. שם פ"ו ה"ב.

30. פרה פרק ו' משנה א, ורמב"ם שם ה"ב.

31. שם פרק ו' משנה ב.

32. שם משנה א.

Using a Glove

23. According to some *shittos* you cannot use a glove when taking the *eifer* and putting it on the water.³³

Wearing Shoes

24. While being *mekadesh* the water you don't wear shoes.³⁴

Tahor L'Chattas

The Torah says that everyone involved in the *Parah Adumah* has to be *tahor*. *Chazal* were *mekabel* that even a *tevil yom* (someone that was *tamei* and was *toivel*, but it is still the day, and therefore did not yet have *haarev shemesh*) is *tahor* for the *Parah Adumah*. Because the *Tzedukim* didn't believe in this *derashah*, the *Chachamim* made it a point to actively introduce *tum'ah*; the person would purposely become *tamei*, and then engage in the *Parah Adumah* process after he is *toivel* but before *haarev shemesh*. They enacted this procedure in order to show that we follow what *Chazal* were *mekabel*, and not the people who think they know better than the *Chachomim*.

However, *Chazal* were afraid that by enacting a protocol which actively introduces *tum'ah*, people will come to be lax in the required *taharah* of *Parah Adumah*. Therefore, they instituted a many *chumros*, to make sure that everyone realizes the stringency of the *taharah* required for the *mei Chattas*.³⁵ In this section we will discuss these *chumros*.

Al Taharas Chattas

25. Any person or *keli* involved in the *Parah Adumah* or *mei Chattas* has to *toivel* with the intent to be *tahor l'Chattas*, or '*al taharas Chattas*'. Even

33. עי' חזו"א (יב, ט).

34. שם^ב רק^ג משנה^ד י"א שמא יפול משקים מעלמא על הסנדל, ויטמא את הסנדל והסנדל יטמא את האדם, וי"א שמא יפול מהמי חטאת ויפסל בהיסח הדעת ומדרבנן מטמא כלים ויטמא האדם. י"א ה"ה נושא ומזה לא ינעול, וי"א דוקא מקדש (ע' תוס' יו"ט בשם הכ"מ, תפא"י וגר"א).

35. יומא ב, א ורש"י ד"ה כי היכי.

tevillah with the intent to be *tahor* for *kodshim* is insufficient, and a *tahor* for *kodshim* is still considered *tamei* for *Chattas*.³⁶

Zav for Chattas

26. Anyone that is not *toivel* with this intention is considered, vis-a-vis any part of the *Parah Adumah* process, to be *tamei* like a *zav*. If someone who is *tahor* for *Parah Adumah* touches or moves or lifts (without touching) one who is not *tahor* for *Parah Adumah*, that person becomes *tamei* vis-a-vis *Parah Adumah*.³⁷

Midras for Chattas

27. Any *keli* that can become *tamei midras* (chairs, beds, clothing, etc.), even if it is *tahor*, if it is not *al taharas Chattas*, it is considered a *midras*. If one who is *tahor l'chattas* touches, moves, lifts, leans, stands, sits or lays on it, he becomes *tamei vis-à-vis Chattas*.³⁸

Keilim

28. A *keli* that cannot become *tamei midras* (e.g., a key), but is *mekabel tum'ah* and was not *toiveled al taharas Chattas*, will render one as *tamei l'Chattas* via touch. Lifting or moving it (e.g., the key was in the door and you closed the door), depends on the current status of the *keli*. If the *keli* is *tahor*, it will not render one *tamei l'Chattas*. But, if the *keli* is *tamei meis*, then *masa* or *heset* will render one *tamei l'Chattas*.³⁹

Food and Drink

29. All foods (that are *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*) and drinks are automatically considered *tamei l'Chattas*. Therefore, if food touched any part of a person's body other than the hands, the food is not *metamei* the person, since a person can only be *mekabel tum'ah* from

.36 חגיגה יח, ב.

.37 פרה פרק י משנה א.

.38 שם.

.39 שם בר"ש.

an *av hatum'ah*. However, if the food touches one's hands, it is *metamei* the hands vis-à-vis *Parah Adumah*.⁴⁰

Tum'as Yadayim of Chattas

30. Another *chumrah* instituted by *Chazal* for the *taharah* of *Parah Adumah* is that if one's hands become *tamei*, his entire body is *tamei*.⁴¹ In the previous halachah, then, if one's hands comes in contact with food, he needs to *toivel* again, *al taharas Chattas*.

Perpetual Transmission of Tum'ah

31. Another *chumrah* instituted for *Parah Adumah* is that unlike *kodshim* that can only become *tamei* up to a *revi'i*, *tum'ah* vis-a-vis *Parah Adumah* continues to spread perpetually.⁴²

32. These same *halachos* apply to *keilim* as well, even if they were all *tahor l'Chattas*. If a *keli* became *tamei*, even only from the outside (e.g., water touched the outside of a *keli*), the whole *keli* becomes *tamei*, and is *metamei* the next *keli*, which can be *metamei* the next, ad infinitum.⁴³

Reuven's hands became *tamei l'Chattas* from contact with food. Now, his whole body becomes *tamei l'Chattas*, and can be *metamei* Shimon. Shimon can, in turn, be *metamei* Levi, and so on ad infinitum, even if they were all *tahor l'Chattas*.

Taharah Process

Haza'ah Shlishi U'Shevi'i

33. A person or *keli* that became *tamei meis* can receive his first *haza'ah*⁴⁴ on the third day of his *tum'ah* (e.g., if he became *tamei* on Monday, he

40. שם משנה ב.

41. לשון המשנה חגיגה יח, ב, 'אם נטמא ידיו', ומשמע דאם הסיח דעתו משמירת ידיו דהוי סתם ידיים לא נטמא גופו, ויתירה מזו דעת הראשון לציון (חגיגה יח) בדעת הרמב"ם דדוקא אם נטמאו ידיו בטומאה שעיקרה מן התורה אבל ע"י ספר לא נטמא גופו, דלא כדעת רש"י דגם אם נטמאו ע"י ספר נטמא גופו. אמנם דעת המאירי דלמ"ד בירושלמי גבי קדשים דסתם ידיים בעי טבילה, ה"ה גבי חטאת אם טמאים משום סתם ידיים נטמא גופו.

42. שם פרק יב משנה ז.

43. שם משנה ח.

44. ולדעת ר"ת (מגילה כ) צריך טבילה לפני כל הזאה, וזה יכול להיות בלילה.

can receive his first *haza'ah* on Wednesday), and the second *haza'ah* on the seventh day of his *tum'ah*.

Tevillah

34. On the seventh day, after the *haza'ah*, he (or the *keli*) must *toivel*, and then, after *haarev shemesh*, is fully *tahor*. He can now enter the *Beis Hamikdash* and eat *korbanos*. According to one opinion, he must also *toivel* on the third and seventh day of his *tum'ah*, before each *haza'ah*.⁴⁵

The Eizov

35. An *eizov*, which is a kind of grass, is used for the *haza'ah*. *Lechatchilah* one takes three *eizov* sprigs, each one a *tefach* in length, with the roots attached and the flowers already blossomed, and ties them together.⁴⁶

Tevillas Ha'eizov and Haza'ah

36. The *haza'ah* is done by dipping the *eizov* into the *mei Chattas* and *shpritzing* the person or *keli* which requires *haza'ah*. These two steps (*tevillas ha'eizov* and *haza'ah*) can only be done by day, and only by a *tahor* man or a *kotton* that has *daas*.

Koach Yado

37. The *eizov* must be dipped into the *mei Chattas* manually, with the *koach* of the *toivel ha'eizov*. One cannot simply drop the *eizov* in, or use gloves.⁴⁷

38. One is allowed to attach a string to the *eizov* to assist the dipping of the *eizov* into the *mei Chattas*. However, for the *haza'ah* itself one has to hold onto the actual *eizov* without gloves and not the string.⁴⁸

If the *keli* that the water is in has a narrow opening, or if the *eizov* is short, tie a string to the *eizov* and dip it into the *mei Chattas* while holding on to the string. Then grab on to the actual *eizov* for the *haza'ah*.

45. מגילה כ, א תורה ולא בשם ר"ת.

46. שם פרק יא משנה ט.

47. חזו"א (טו, א).

48. שם פרק יב משנה א.

Directly From the Eizov

39. The *haza'ah* must come directly from the *eizov*. If the *mei Chattas* is *shpritzed* off of the string, or, if the *mei Chattas* hit one *keli* and bounced or rolled off and hit another *keli*, the *haza'ah* is not *kasher*. If one is not sure if the *shpritz* came from the from the *eizov*, or if it came from the string or another *keli*, it is *passul* because it is a *safek*.⁴⁹

Contact of One Drop

40. The *haza'ah* is *kasher* even if only one drop reaches any part of the skin with the exception of the tongue and teeth,⁵⁰ and for a *keli*, any part of the *keli*.

A Keli of Various Parts

41. A *keli* that is comprised of different parts that are attached permanently, *lechatchilah* one should do *haza'ah* on the main part.⁵¹ For a *keli* that has various parts which are not permanently attached, each part needs *haza'ah*.

A table with extra leaves which is *tamei* with *tum'as meis*; the main part of the table should receive *haza'ah*, as well as each leaf separately.

Multiple Haza'os

42. You can do *haza'ah* on a few people or *keilim*, and you don't have to dip the *eizov* in the water each time.

Haza'ah on a Davar She'eino Mekabel Tum'ah

43. If *haza'ah* was done to an object which is not *mekabel tum'ah*, the *mei Chattas* which remains on the *eizov* cannot be used anymore. A new *tevillas haeizov* is required. There is an opinion that even if the *tevillas haeizov* was done with the intention of *shpritzing* a *davar she'eino mekabel tum'ah*, a new *tevillas haeizov* is required.⁵²

49. שם משנה ב.

50. קידושין כה, א.

51. פרה פי"ב מ"ח.

52. שם פרק יב משנה ג.

Haza'ah on a Tamei With Another Tum'ah

44. One who is *tamei tum'as meis*, and is also *tamei* with an additional *tum'ah* is allowed to receive *haza'ah* to remove the *tum'as meis*, and he will then remain with only the other *tum'ah*.⁵³

It is important to be knowledgeable about each *keli* to know if it is *mekabel tum'ah* or not. Otherwise, you may *shpritz* a number of *keilim*, thinking they are all *mekabel tum'ah*, and in truth one of them was not *mekabel tum'ah*, thereby disqualifying all subsequent *haza'os*. If you are doing *haza'ah* on a *keli* because it is a *safek* if it is *mekabel tum'ah*, you will have to dip again for any subsequent *keli*.

Mei Chattas

After *kiddush* the combined mixture of the water and ashes is referred to as *mei Chattas*. In this section we will discuss the *denim* which apply to *mei Chattas*.

P'sul Tum'ah

45. If the *mei Chattas* becomes *tamei*, it is disqualified, and it doesn't help to do *hashaka*.⁵⁴
46. If the tube of *mei Chattas* was left without a cover, and was found covered, we must assume the *mei Chattas* to be *passul*, because most people are not *tahor l'Chattas*.⁵⁵

Pure Mei Chattas

47. If any water, juice, or paint fell into the *mei Chattas* it becomes *passul*.⁵⁶ Therefore, it is important to keep it covered.

53. רמב"ם פי"א ה"ג.

54. פסחים לד: תוס' ד"ה ונתן, ולשיטתו וכן לשיטת הר"ש פי"ב מ"ח מיירי אפילו לפני קידוש, ובשערי דעת הערה 354 כתב בדעת תוס' זכחים עח: ד"ה הא ע"פ דברי הר"ש במקואות פי" מ"ו, דדין זה רק לאחר קידוש.

55. פרק יא משנה א.

56. פרק ט משנה א.

Hesech Hadaas

48. We learned that *melachah* of the one who is involved will disqualify the water before *kiddush*, and that once the water gets the status of *mei Chattas* by means of *kiddush*, such *melachah* will no longer *passul*. Still, *hesech hadaas* does *passul mei Chattas*. This means that the *mei Chattas* must be constantly be watched for *tum'ah*, or stored in a secure location, away from *tum'ah*.
49. When the *mei Chattas* is in transport, it must be carried in front of the bearer, so that he can see it, and not slung over his back.⁵⁷

A Tamei L'Chattas

50. One who was not careful with all of the *gezeiros* of *tahor l'Chattas* is not only *tamei l'Chattas*, but if he is the *shomer*, he is disqualified for *shmirah*. Since the *shomer* was disqualified from *shmirah*, the *mei Chattas* become automatically *passul*, due to *hesech hadaas*.

Melachah B'gufan

51. According to some Rishonim as with the water before the *kiddush*, *mei Chattas* is disqualified if the *mei Chattas* themselves were employed for a *melachah*. An example would be using the water to measure⁵⁸, as above.⁵⁹

Av Hatum'ah

52. As we detailed in Chapter 6 #5, *mei Chattas* themselves are one of the *avos hatum'ah*, and they are *metamei* by way of *maga* and *masa* (moving without touching).

57. רמב"ם (פרק י מהלכות פרה הלכה ד).

58. לרמב"ם אם שקל כנגדן פסול דהוי כניתיק מצותן, ואם שקל גופם לידע כמה משקלו דוקא כשהסיח דעתו, ולראב"ד אם שקל בשר כנגדן לא נפסל, אבל אם שקל בגופן כגון אם יש שנתות אז נפסל משום מלאכה מדרבנן, חזו"א סי' ד' אות י'. ועצם דין זה שנפסל לאחר קידוש לראשונים אלו, ביארו האחייעזר (ח"ב סי' א'), ומקדש דוד (סי' נ"א ס"ק ב'), וחזו"א (סי' ט' אות י'), משום היסח הדעת דכל הקדשים.

59. כן הוא לדעת רמב"ם (פ"י ה"ה) וראב"ד (פ"ז ה"ג), אבל לפי רש"י (גיטין נג. ד"ה מי חטאת, לפי החזו"א פרה ז, יד) ר"ש ורא"ש (פ"ט מ"ג), תוס' ב"ק נו. ד"ה העושה, ושם צח. ד"ה הא, כל הסוגיא מיירי לפני קידוש.

The Conundrum

53. The *Rishonim* ask a question: Since the *mei Chattas* is an *av hatum'ah*, anyone who lifts or moves it becomes *tamei* and is *metamei* any *keli* while he's lifting the *mei Chattas* (*tum'ah b'chiburin*).⁶⁰ If so, any time the *mei Chattas* is lifted to transport it, or to do *haza'ah*, the person is *tamei* and he should be *metamei* the *keli* that is holding the *mei Chattas*, and the *keli* should then be *metamei* the *mei Chattas*, and they should be *passul*! How can there ever be *mei Chattas* which is *kasher*?

The Solutions

54. There are three answers:

- א. Even though *mei Chattas* is *metamei* as an *av hatum'ah* for other things, but vis-à-vis *Parah Adumah* it is not considered *tum'ah*.⁶¹
- ב. The *tum'ah* of *mei Chattas* is only transmitted when moving the *mei Chattas* unnecessarily. However, if it is being transported out of necessity, to bring it out to the person or *keli*, there is no *tum'ah* transmitted.⁶²

According to this, if it is not necessary to transport the *mei Chattas*, for example, if the *tamei* can come to the water, then even if a *tahor l'Chattas* brings it over, the *keli* will become *tamei*, and be *metamei* the water!⁶³

- ג. Anyone that is *tahor l'Chattas* does not become *tamei* from the *mei Chattas*. Only one who is not *tahor l'Chattas* becomes *tamei*.⁶⁴

In short, the *tzaddik* who will be doing the *kiddush* and *haza'ah* has to go to the *mikveh*, *toivel* himself and all his clothing from *shtreimel* to shoes *al tahras Chattas*. He must be exceedingly careful not to touch, or move, or bump into, any person, clothing, or *keli*. He must watch the water that it

60. כלים פרק א משנה ב.

61. ר"ש (פרק ח משנה ב).

62. רמב"ם (פרק טו מהלכות פרה הלכה א, ובפיה"מ כלים פרק א משנה ב), תוספות (נדה ט, א ד"ה נוגע ונושא).

63. תוספות (פסחים טט, א ד"ה שמא).

64. הגר"א באליה רבה (פרק ט משנה ח), וכ"מ מדברי הרמב"ם בפיה"מ (פרק י משנה ו).

does not do any of these either. After he is *mekadesh* the water he has to be careful not to move the water unnecessarily.⁶⁵

After learning all of these complex *halachos*, it seems like the only someone such as Moshe Rabbeinu or Eliyahu Hanavi could be trusted to do it right. However the Rambam⁶⁶ says that everyone even an *am ha'aretz* is trusted that he or his *keilim* or his *mei Chattas* is *tahor*, and doesn't need any *hechsher* from the OU or the Eidah Hachareidis! Everyone is trusted with his own *heimishe hechsher*! Since there are so many *chumros*, it becomes important in his eyes, and as complex as it may be, anything is within reach of anyone who considers it important enough.

.65. לדעת התוספות פסחים הנ"ל הערה 79.

.66. פרק יג מהלכות פרה הלכה יב.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. My husband is not home now to *shpritz* the *mei Chattas*. Can I *shpritz* it, or I need to wait until my husband comes home at night?

A. Both are not good options. The *haza'ah* cannot be done by a woman or at night.⁶⁷

2. Q. I'm a *tamei meis* that received *haza'ah* on Day 3. Now I touched my keys, and they are now also an *av hatum'ah*. Is it Day 1 for my keys? Or, since they became *tamei* because of me, and I'm already on Day 3, they get my *din*, and only need one *haza'ah* on my Day 7?

A. There is a three-way *machlokes Achronim*. The most lenient opinion⁶⁸ holds that the *keilim* you touch get your *din*, and in our case the keys would need one *haza'ah* on your Day 7. The stringent opinion⁶⁹ disagrees and holds that your keys start Day One from when you touched them. There is a middle approach⁷⁰, that for the keys it would be Day 1, and they would need *haza'ah* on days 3 and 7. However, the clothing and other *keilim* that became *tamei* from you on your Day 1, and you continue to touch them throughout the seven days, they don't start their seven days anew each time you touch them; the count starts from the first time you touched them.

3. Q. I received *haza'ah* on the third day, but not on the seventh. Can I do it on the eighth day?

A. Some hold that you can do the second *haza'ah* any time after Day 7, and you can even do the *tevillah* after Day 7, even before the second *haza'ah*! Many *Rishonim* disagree and hold he has to start again. They hold that you can't have more than four days between

68. רש"ש חגיגה כג.:

69. חסדי דוד כלים בבא קמא פרק ו, יג.

70. נצי"ב העמק דבר במדבר יט, יט. וע"ע מקד"ד ס' מט, קה"י טהרות ס' יח.

the first and second *haza'ah*, and you definitely can't *toivel* before the second *haza'ah*.⁷¹

4. Q. I am getting ready for the *Korban Pesach*. I did *haza'as mei Chattas* on every piece of cutlery; every key, table, chair, drawer; every single item in the house that is *mekabel tum'ah*. Do I have to do *haza'ah* on the cover of the salt shaker, or is it enough that I did *haza'ah* on the salt shaker itself?
- A. **The Gemara says that if you have two parts of a *keli* that are used as one (for example, scissors with detachable blades), then *min haTorah*, while you are using it, the two parts are considered attached, and if you do *haza'ah* on one part of the *keli*, the other part becomes *tahor*. However, *mid'Rabbanan* there is a *gezeirah*, "בשעת מלאכה אטו שלא בשעת מלאכה," which means you might mistakenly treat it as one *keli* even when not in use. (Following the example of the scissors, when you are done using it and are ready to take it apart, and you just didn't get around to it.) Therefore, *mid'Rabbanan*, both parts of the *keli* require *haza'ah*. Now, the Mishnah says that for an urn and its cover which is attached with a chain, if you do *haza'ah* on the urn, you don't have to do *haza'ah* on the cover (even *mid'Rabbanan*). We have to understand, what is the difference between the scissors and the urn? The difference seems to be that the urn's cover is clearly a *tafeil* to the urn, as opposed to the scissors where neither one is subordinate to the other. The cover of a salt shaker, *lechoirah* is not like the cover of an urn. It serves an *ikar* function of the *keli*, i.e., to sprinkle the salt. Therefore, it would be more comparable to scissors, and *mid'Rabbanan* you have to do *haza'ah* on both parts.⁷²**
5. Q. I did *haza'ah* on a child's coat which had gloves clipped on. Do I need to do *haza'ah* on the gloves also?

71. מקורות: רמב"ם, ראב"ד, ועוד ראשונים.

72. ועי"ל דהתם משום דמחובר ע"י שלשלת, ע' חזו"א [פרה טו' יח'], וגם לפי חילוק זה במלחיה יצטרך הזיה על המכסה.

A. Yes. Only if the gloves are sown on would it be considered as one.⁷³

6. Q. I did *haza'ah* on the handle of a pot, does it work for the pot?

A. The Mishnah discusses different types of handles. The main criterion is that if they don't come apart, it is considered one *keli*. Therefore a pot which is made manufactured would probably not come apart, and it seems that it would be considered one *keli*.⁷⁴

7. Q. Can I do *haza'ah* and be *toivel* my keys that are on a key ring, each key separately?

A. Yes, however the first key that you are *toivel*, while attached on the key chain to the other keys that are still *tamei*, is also *tamei mid'Rabbanan*, because it is attached to a key that is *tamei*. If you remove the key that you *toiveled*, or *toivel* the other ones, then they all are *tahor*.⁷⁵

8. Q. Eretz Yisrael was divided into *shevatim* again! I am from Shevet Gad, far out along the Yam Hagadol. I can't shlep everything from my house to get *haza'as mei Chattas*. How can the *mei Chattas* be brought over? Every car is an *av hatum'ah* (because a *tamei meis* touched the car). Is by horse the only way to transport it?

A. There are two *p'sulim* of *tum'ah*: One, when the *mei Chattas* themselves become *tamei*, and two, when the *mei Chattas* or the *eifer Chattas* are on a *makom tamei*. Therefore, there is no way to bring it in a car that is *tamei*. Even a *tzamid passil* won't help for the *eifer Chattas* because it is still on a *makom tamei*.⁷⁶ Even if you put a board that is not *mekabel tum'ah* in the car, and put the *mei Chattas* on top of it, it is still considered a *makom tamei*. So, a car is

73. ע' רמב"ם בפיה"מ פרק יב' משנה ט' כל אלו החבורים החלושים אינם חיבור להזיה.

74. ולכאורה זהו הכוונה בתוספתא הובא בר"ש פרק יב משנה ח', דכלים הבאים מבית האומן הוי חיבור להזיה, אמנם הגר"א פ"י דוקא כגון מגל דא"א להשתמש בלי היד ולהכי הוי חיבור, וצ"ע למה לא פ"י הגר"א כפשוטו, אמנם נראה דגם הגר"א מודה לדינא, דויל בתר טעמא.

75. פרה פ"ב מ"ט, וחזו"א כלים ס' לד' ס"ק ב'.

76. והא דכתבו תוס' זבחים צג, דמי חטאת שכבר נתקדשו אין נפסלים בטומאה היינו לשיטת ר"א, אבל להלכה קיימ"ל כתכמים דנפסלו. ועוד דהאור שמח כתב דגם ר"א מודה דבעינן מקום טהור, והחזו"א (פרה ה"א) כתב דגם ר"א מודה דמדרבנן פסול.

not an option. If you have a drone that is *tahor* you can use it to bring the *eifer Chattas*, as long as it doesn't fly over a *beis hakevaros*. See footnote.⁷⁷

9. Q. I was on the way to the Beis Hamikdash to hear Mordechai Hatzaddik *lein* the Megillah, and by mistake my foot touched *mei Chattas* that became *passul*. Did I become *tamei*? I really want to hear Mordechai Hatzaddik *lein*! Is there any way I can go to the Beis Hamikdash?

A. If the *p'sul* is *mid'Oraysa* (for example: the color of the water changed due to smoke, or paint got mixed in, or even if it happened originally because of a *p'sul d'Rabbanan*, but the one who was dealing with it was *meisi'ach daas*, which makes it *passul mid'Oraysa*), then *min haTorah* it is not *metamei* anymore, because it is then regarded as regular water. However, Chazal made a *tum'ah d'Rabbanan* for those who are not *tahor l'Chattas*.

If it is kosher *min haTorah* (for example: a little water got mixed in the *mei Chattas*; *min haTorah* it is *bateil b'rov*, but *mid'Rabbanan* it is *passul*), and you weren't *meisi'ach daas*, because you are still keeping it to use to take off a *tum'ah d'Oraysa* in case you run out of *mei Chattas* that is completely kosher, then it is *metamei* you *min haTorah*.

Even if the *tum'ah* is *d'Rabbanan* (when it is *passul min haTorah*), it would not help to go to the *mikveh* because you still need *haarev shemesh*.

If you would like to try to hear Mordechai Hatzaddik, you can stand in the entrance gate (אולם השער) of the עזרת נשים which doesn't have the

⁷⁷ הנה מלאכה פוסלת בפרה עד שיעשה אפר, ובמים עד שיקדש, וקשה אם פסול מלאכה משום היסח הדעת, א"כ היאך מצינו פסול היסח הדעת אחר הקידוש (וכן הקשה הראב"ד על הרמב"ם פ"י מפרה ה"ד), וכן מצינו לפירוש הרא"ש פ"ו מ"א דהאפר פסול משום היסח הדעת, ותי' כמה אחרונים (אחיעזר ח"ב ס"א, מקד"ד ס' נא, חזו"א סי' ט' סק"י וסי' ז סק"ח), דלאחר קידוש או לאחר שיעשה אפר, הוא מדין היסח הדעת דתרומה וקדשים, ואין לו החומר של המשמרת של חטאת, לכן לרמב"ם שם דס"ל דאם הפשילו לאחוריו הוא היסח הדעת כיון שיכול לעשות שמירה יותר מעולה, בודאי א"א ע"י drone. אבל לראב"ד דהפשילו לאחוריו לא הוא היסח הדעת דכל הקדשים, אם רואה ע"י מצלמה כל הזמן מהני, דהרי היסח הדעת לתוך מ"ד פסול טומאה, ואם יבא אליהו ויאמר שלא נטמא כשר, א"כ אם רואה ע"י מצלמה כל הזמן, לא גרע מזה, אבל אם היסח דעתו מהמצלמה פסול.

***kedushah* of the *Azarah*. There are three entrances: East, North, and South. On the platform of the *Ulam Hashaar* there are 130 square *amos*, and the stairs leading up to the *Ulam Hashaar*, which is called the סף השער has 60 square *amos*.⁷⁸**

78. מקורות: רע"ב פרה פרק ט משנה ח, חזו"א (יא, י), ר"ש (טהרות פרק א משנה ג), רמב"ם פרק ט מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה א.

Chapter 20

Entering the Beis Hamikdash

B'ezras Hashem we have learned the *halachos* of *tum'ah* and *taharah*, and we are now ready to enter the *Beis Hamikdash*! However, just because one is *tahor*, this is not enough to allow one to just walk in. The first part of this chapter will discuss the *halachos* of the proper decorum and *morah* that one must accord the *Beis Hamikdash*. As the Torah says, ומקדשי תיראו. Moreover, not all *tum'os* apply equally to all places of *kedushah*. In the second part of this chapter we will discuss the various zones for *tum'ah* in the *Beis Hamikdash*.

Yerushalayim

1. Even before we arrive at the *Har Habayis*, there are places which are already subject to the *halachos* of *morah mikdash*. *Kallus rosh*, or frivolousness, is forbidden in those areas which face the Eastern Gate of the *Azarah*. Included in *kallus rosh* are flippant behavior, and even common acts such as taking a haircut, which are not in consonance with the dignity of a *makom kadosh*.¹

The Har Habayis

The *Har Habayis* will be 3000 *amos* by 3000 *amos*, and the wall around it is six *amos* high and six *amos* thick.

1. כן ביאר בדרך חכמה ס"ק כ"ט דעת הרמב"ם, דבירושלים אפי' אינו רואה, וחזן לירושלים דוקא כשאין מחיצה מפסיק (ויש עוד מהלכים בדעת הרמב"ם). ודעת רש"י דאיסור זה נוהג דוקא בבית ראשון כשכל הפתחים מכוונים זה לזה, משא"כ בבית שני דלא היה אמה טרקסין. ובבית שלישי שער מזרח של חצר החיצונה יהיה סגור לעולם (יחזקאל מד, ב), וא"כ אפשר דלרש"י לא יהיה איסור, או אפשר להיפך כיון דזה השער שהשכינה יבוא דרכו, זה סיבה שלא להקל ראש נגדו.

The following practices are *assur* on the *Har Habayis* because of the mitzvah of *morah mikdash*:²

Shoes

2. You are not allowed to enter with shoes. All shoes are to be removed, and placed within the entranceway, which does not have the *kedushah* of *Machaneh Levi'ah*.³ Thick socks are allowed; only shoes are *assur* because they are used to walk in the mud, and usually have filth on them.

Yom Kippur Shoes

A non-leather shoe that one is permitted to wear on *Yom Kippur* is also *assur*, but only if it is muddy.⁴

Bare Feet

3. If one is not wearing socks, he must make sure that his feet are clean.

Money Pouch

4. It is *assur* to walk in to the *Har Habayis* with a money pouch on one's clothing. If the pouch is beneath one's clothing, or if it is a wallet tucked inside a pocket, it is *muttar*.

Walking Stick

5. It is also forbidden to enter the *Har Habayis* with one's staff. This is considered a lack of respect.

Spitting

6. Spitting is *assur* throughout the *Har Habayis*. If one needs to spit, he may spit into a tissue, and place it in one's pocket.

2. כל ההלכות האלו נמצאים בברכות פרק ט, והרמב"ם בהלכות בית הבחירה פרק ז, ובספר תורת הזור במקדש.

3. ירושלמי פסחים ז, יב.

4. ע"י רש"י יבמות קב, ב. ובמנחת חינוך רנד כתב דכל מה שאינו נעל ביוה"כ מותר בעזרה. ובספר תורת הזור במקדש האריך בזה, וכתב דלפי הרמב"ן (שמות ג, ו) דקדושת המקום גורם לאיסור נעילת סנדל, יתכן לומר דתלוי במה שיש לה דין נעל, אבל להטעם דמי בקש זאת מידכם רמוס חצרי', דדרך הנעל להיות בו טיט, יתכן דנוהג בכל נעל.

Mundane Speech

7. Speaking about business, or other mundane speech is *assur*. Words of encouragement or *brachos* such as saying *mazal tov* are not mundane words. They are words of mitzvah.⁵

Shortcut

8. One can only enter the *Har Habayis* for a mitzvah. To use it as a shortcut is *assur* even if you sit down a little, or say a *pasuk*.⁶

There will be a portion of land around Yerushalayim with an area of twenty-five *mil* by six *mil* designated for houses for the *kohanim*. In middle of this portion will be the Beis Hamikdash.⁷ So, if Rav Tzadok Hakohen wants to visit his cousin, Harav Katz, on the other side of the Beis Hamikdash, he has to walk all the way around. He cannot cut through the *Har Habayis*.

Circling

9. When entering the *Har Habayis* for a mitzvah which does not entail entering the *Azarah*, one must turn to the right, and circle around the *Har Habayis* until he reaches his destination. Even if the location he seeks is just to the left of the entranceway where he entered, he must encircle the entire *Har Habayis* and he must not turn left.
10. If one enters the *Har Habayis* in order to enter the *Azarah*, he does not need to circle around at all. He can just walk straight in.⁸

Exiting From a Different Gate

11. When one leaves the *Har Habayis* he must leave from a different gate than the one he entered.*

5. עי' ערוה"ש העתיד (הלכות בית המקדש יד, ה), דדבר הרשות אסור דלא גרע מבית הכנסת, ודברי חיזוק מותר מהא דפרקי דר"א פרק יז ששלמה המלך תיקן כן. וכן מבואר במשנה ששואלים מה לך מקיף שמאל. ובמסכת שמחות פרק ו מבואר דגם מי שאבדה לו אבידה, אומרים לו וכו'. ולענין אכילה, כתב בספר תורת הור במקדש דנראה דמותר, עיי"ש כמה מקורות.

6. דרך חכמה (פרק ז מהלכות בית הבחירה ס"ק יד).

7. יחזקאל מה, א-ד.

8. תפארת ישראל (מדות פרק ב משנה ב).

Mashiach

When Mashiach comes alone, he is allowed to leave through the same entrance through which he entered. But when he is amongst other people he has to leave by the exit opposite of where he entered.⁹

The Azarah

The *Azarah* has more *kedushah* than the *Har Habayis*, and there are stricter *halachos* of *kavod* and *yir'ah*.

Unkempt

12. It is *assur* to walk in to the *Azarah* with ripped clothing, or messy hair; one needs to look respectable.¹⁰

Walking With Awe

13. Before entering the *Azarah*, one must pause, and enter slowly.¹¹ When walking inside the *Azarah* one must take small steps,¹² and walk with a tremendous awe and fear.

Sitting and Leaning

14. Sitting is forbidden in the *Azarah*, and in any rooms that open into it, but leaning is permitted.¹³

Circling

15. The *halachah* of circling which applies to the *Har Habayis* (above #7) applies to the *Azarah* as well.¹⁴

* He will need to walk around outside the walls of the *Har Habayis* to retrieve the shoes which he left within the entranceway where he entered.

9. יחזקאל מו, ז-י.

10. רמב"ם (פרק א מהלכות ביאת מקדש הלכה יז).

11. עי' משנה ברורה סימן מו בפתחה.

12. בפנים סתמנו כדעת המכילתא דרשב"י (שמות כ, כג) דבכל העזרה צריך לילך עקב בצד גודל, אך במכילתא דר"י (שם) איתא דא"צ.

13. תוס' כתבו דשיבה לאכילת קדשים מותר, דצורך עבודה היא. ובבית השלישי תהיו לשכות מיוחדות לאכילת קדשים (יחזקאל מב, יג).

14. רא"ש מדות פרק ב' משנה ב.

Exiting Respectfully

16. When leaving the *Azarah*, one must bow down flat on the ground facing the *Heichal*,¹⁵ and then walk out facing the *Azarah*, taking small steps, slowly, walking backwards until out of the *Azarah*.¹⁶

A Different Gate

17. One who entered through the Northern Gate of the *Azarah* leaves through the Southern Gate, and vice versa.¹⁷

Mikdash Me'at

Many of the *halachos* which regulate the entering and exiting of the *Har Habayis* or the *Azarah* apply even before Mashiach arrives, with regards to a *beis hakenessess*, which is a *mikdash me'at*.

18. One must enter a *shul* quietly, with respect.

19. It is forbidden to engage in mundane conversation in *shul*.

20. One is not allowed to use a *shul* as a shortcut.

21. One is not allowed to stay in *shul* in a formal (*k'vius*) manner with a phone to text.¹⁸

The Chofetz Chaim writes that in the first and second *batei mikdash* we made Hashem very uncomfortable, to the point that he had to leave. He writes that if we want Him to come back, we have to make Him feel comfortable among us. If we show Hashem that we act with *kavod* and

15. גר"א (אדרת אליהו דברים כו, י').

16. רמב"ם בית הבחירה פ"ז ה"ד.

17. יחזקאל מו, ט. ושער המזרח לא היו נכנסים ויוצאים דרכה, אבל פתוח היה ביום השבת ובראשי חדשים והיו העם משתחיים מול הפתח ההוא לפני ה' (שם א-ג).

18. פשוט, דלא גרע מחשבונות של חול דאסור (ובגמ' מגילה (כח, ב) איתא עונש נורא על זה, ל"ע). ואינו מועיל בזה תנאי אפי' לדעת הרמב"ן, וכמבואר בבה"ל (סימן קנא). ואף הערוה"ש (סימן קנא, ה) שלמד זכות על דברי חול שסומכים על הרמב"ן דמה שהוא צורך ומקום הרחק מהני תנאי אפי' בישובן, אבל חשבונות, הרי כתב הרמב"ן להדיא דאין היתר. (ולענ"ד ליישב מה שתמה הערוה"ש, עפמש"כ למעלה דלהתעניין בטובת חבריו לא מקרי דברי חול כדמוכח מהערוה"ש גופיה דאסר בהר הבית דברי חול, ובמשנה איתא מה לך מקיף, ומזה נשתרשב שאר דברים. ומש"ה כתב המג"א דהאר"י היה נזהר אפי' מדברי מוסר שלא ימשך לשאר דברים). וכ"ז בקובע עצמו להשתמש בפלפון שלא לצורך הלימוד, אבל אם קיבל טלפון מאשתו שצריך או א"צ לבא הביתה, (הגם שאינו ראוי להביא לבהכ"נ פלפון כמו שהזוהירו הרבה מרבתינו), אבל להשיב אינו בכלל זה, דהרי מותר לקרוא לאדם לצאת מבהכ"נ כמבואר בגמ'.

morah in our *shuls*, not only will it hasten the *Geulah*, but through this we can be *mesaken* the *aveiros* that caused Hashem to leave in the first place.¹⁹

Ten Kedushos

Until here we have discussed the different levels of *morah mikdash*. In the second part of this chapter we will learn the *halachos* of the different levels of *kedushah*.

In the first perek of *Keilim* the Mishnah lists ten progressing levels of places of *kedushah*. They are (in ascending order): Eretz Yisroel; walled cities in Eretz Yisroel; Yerushalayim; *Har Habayis*; *Cheil*; *Ezras Nashim*; *Ezras Yisroel*; *Ezras Kohanim*; the area between the *Ulam* and the *Mizbeiach*; *Heichal*; and *Kodesh Hakadoshim*. These areas each have specific *halachic* limitations to their use, in accordance with their respective levels of *kedushah*. We will discuss the levels beginning with the *Har Habayis*, through the *Ezras Kohanim*.

Har Habayis

Entrance of a Tamei

22. One who is *tamei* with a *tum'ah hayotzeis meiguf* is *assur* to enter the *Har Habayis*. This includes the *tum'os* of *zav*, *zava*, *niddah*, and *keri*.²⁰ After they are *toivel* they may enter the *Har Habayis*.²¹

Entrance of a Tamei Object

23. There is no *issur* to bring something that contracted *tum'ah* from one who is *tamei* with a *tum'ah hayotzeis meiguf* into the *Har Habayis*, even a *midras* of a *zav*.²²

19. זכור למרים (סוף פרק יח).

20. בהא דבע"ק, כן מבואר בפסחים סז, א. אך הרמב"ם השמיט דין זה, והמל"מ תמה עליו וכתב שודאי אסור. ועיי' ספר אשריך כלים (חלק א עמוד צט) לאחי הרב שליט"א, שמישב דעת הרמב"ם באופן נפלא, דבאמת לא פסק כדברי הגמ' אלא כהספרי, כדמוכח מדבריו.

21. לדעת רש"י, לפי המ"ד דטבו"י דזב כזב, עדיין אסור. והתוס' חולקים על רש"י בזה. והרמב"ם פסק דטבו"י אסור רק בעזרת נשים, ואם ס"ל כרש"י צ"ל שפסק כמ"ד לאו כזב דמי. ודעת התוס' דטבו"י דזב שואה ג' ראיות, דהוא ג"כ מחוסר כיפורים, אסור בהר הבית. והאחרונים כתבו דהרמב"ם לא ס"ל כן.

22. כ"כ האחרונים בדעת הרמב"ם שהשמיט הא דאמר ר"ש בתוספתא דאסור.

Within the Thickness of the Walls

24. The depth of the entranceways to the *Har Habayis* do not have *kedushah*, but the inside of the thickness of the wall where it is not an entranceway has *kedushah*.²³

A *yoledes* that is standing outside of the *Har Habayis*, marveling at the stunning diamonds that the wall is made from, is not allowed to stick her hand into a crack between the diamonds, or into a window.

The Cheil

The *Cheil* is ten *amos* before the *Ezras Nashim*. This area was found in the *Bayis Sheni*, and will be in the *Bayis Shlishi* as well.*

Non-Jews and Avadim

25. From the *Cheil* and on in, no non-Jews are allowed. *Avadim* are allowed.

There is even one opinion in the Mishnah²⁴ that *avadim* were allowed to play musical instruments upon the *duchan*!

Tamei

26. A *temei meis* is forbidden to enter the *Cheil*. The *Rishonim* disagree whether a *temei sheretz* is allowed into the *Cheil*.²⁵

23. אבני נזר (י"ד סימן תנ).

* There is a *machlokes* among the *Acharonim* if this *Cheil* was identical to the *Cheil* of the *Bayis Sheni*, that is past the small chambers (Tosfos Yom Tov), or if this area was comprised between the chambers (Malbim, Yechezkel 40: 6). See diagram.

24. ערכין י, א.

25. רמב"ן ושאר (חולין ב, ב) ס"ל דמותר, ועיי' תוס' זבחים (לא, ב) ובש"מ שם, ותוס' יבמות (ז, ב).

Azarah – Ezras Nashim

Tevul Yom

27. There is an *issur mid'Rabbanan* for a *tevil yom* to enter the *Ezras Nashim*, or the *Chatzeir Hachitzonah* as it is known. There is a *machlokes Rishonim* if this applies to all *tevulei yom* of *tum'ah d'Oraysa*, or only to *tevulei yom* of *tum'os hayotz'os meigufo*.²⁶

Tum'ah D'Rabbanan

28. Most *tum'os d'Rabbanan* (see Chapter 7 #1-4) require only *tevillah*, and do not require *haarev shemesh* before entering the *Azarah*.²⁷ However, if one came into contact with a non-Jew, or with his saliva, he does need *haarev shemesh*.

Azarah – Ezras Yisroel

In the *Bayis Sheni* the entranceways into the *Azarah* were not *kadosh* with *kedushas haAzarah*. *Ezras Yisroel* would begin from beyond the doorway. In the *Bayis Shlishi* the Northern Gate will be *kadosh* with *kedushas haAzarah*,²⁸ and *Ezras Yisroel* will start at the beginning of that entranceway. The other entranceways will not have *kedushas haAzarah*, and *Ezras Yisroel* will begin beyond those entranceways.

Tevul Yom

29. It is *assur mid'Oraysa* for a *tevil yom* (of any *tum'ah*) to enter the *Ezras Yisroel* and further in.

Mechusar Kippurim

30. A *mechusar kippurim* (one who was *toivel* but still needs to bring the requisite *korbanos* to be *tahor* completely), is allowed in the *Chatzeir Hachitzonah (Ezras Nashim)*, but not in the *Chatzeir Hapnimis* (which is comprised of the *Ezras Yisroel* and the *Ezras Kohanim*). This *issur* is also *mid'Oraysa*.

26. רש"י יבמות ז, ב, וריטב"א שם ס"ל דאין איסור בשאר טומאות, והתוס' שם חולקים.

27. פרה (פרק יא משנה ה), ועיי' ר"ש (טהרות פרק א משנה ג), ורמב"ם (פרק ט מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה א).

28. יחזקאל פרק מ פסוק לט.

A *yoledes* is a prime example of a *mechusar kippurim*. After she gives birth she must wait forty days if her child was a boy, and double that if her child was a girl. Then, she can *toivel*, and she must wait for *haarev shemesh*. The next day she may enter the *Beis Hamikdash* to bring her requisite *korbanos* even though her *taharah* is not complete until after the *zrikas hadam* of her *korban*. However, she is not allowed to enter the *Chatzeir Hapnimis* where the *shechitah* would take place. In the second *Beis Hamikdash*, she would stand the entranceway, which didn't have the *kedushah* of the *Azarah*. In the third *Beis Hamikdash* the *yoledes* will have to stand outside the entranceway of the Northern Gate, or in the southern entranceway.

Tevillah

31. Before entering the *Azarah** one must *toivel*, even if he knows that he is *tahor*. This *tevillah* can be done even the night before.²⁹ According to many *Acharonim*³⁰ the *tevillah* has to be done with the intention of going into the *Azarah*, and it is not enough that you were *toivel* that morning in order to eat *kodshim*. Others maintain that you don't have to *toivel* with the intention of going into the *Azarah*.³¹
32. One who left the *Azarah* for a while, or left for *gedolim* (bowel movement), has to *toivel* again before returning to the *Azarah*.³²

* According to most *Rishonim* this applies to anyone entering the *Azarah*. According to some it applies only to those entering the *Azarah* for the purpose of *avodah* (יומא) (חוספוח ישנים וריטב"א יומא).

29. ליקוטי הלכות יומא לא, א (י, א מדפי הספר), וקרן אורה זבחים כ, ב. ולרמב"ם בפיה"מ יומא בריש פרק ג', אם רוצה לעבוד צריך לטבול ביום.

30. גבורת ארי יומא ל, ב, חזו"א נגעים יב, ב, או"ש עבודת יוה"כ פרק ב הלכה ג.

31. ליקוטי הלכות שם.

32. כן איתא בתוספתא (יומא א, יד) לגבי כה"ג (וע' חזון יחזקאל שם), ובירושלמי יומא (ג, ב) תני כהן סתם. ומשמעות התוס' דדין זה הוא אותו הדין של אין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול, וכ"כ בקרן אורה בזבחים כ, א. וצ"ע, דמ"ש מהא דמהני טבילה מבערב, וצ"ל דמ"מ הוי כניסה חדשה, אמנם התינה לרוב אחרונים דצריך לטבול ע"ד ביאת מקדש, אפשר לומר מכיון דהוי כניסה חדשה, הרי לא טבל ליכנס עכשיו, אמנם לפי הליקוטי הלכות דא"צ ע"ד ביאת מקדש, מ"ש מטבל בערב. ואין לומר דהפליג הוי יותר היסח הדעת, דמשמע אפי' דעתו לחזור אלא שהה זמן מרובה צריך לחזור ולטבול. עוד צ"ע דבירושלמי איתא דאם ישן חייב לטבול, ומ"ש מטבל מבערב.

Azarah – Ezras Kohanim

Within the *Chatzeir Hapnimis*, there is a line which marks the end of the *Ezras Yisroel* and the start of the *Ezras Kohanim*. In the *Bayis Sheni*, this line was eleven *amos* from the entrance to the *Ezras Yisroel*, and in the *Bayis Shlishi* it will be seventeen *amos* in.³³

A Special Need

33. A *zar* (non-Kohen) can enter the *Chatzeir Hapnimis* up until the place where the *Ezras Kohanim* begins. If a *zar* needs to go up to the *Mizbeiach* to do *shechitah*, *smichah*, *t'nufah*, or to put the *Bikurim* next to the *Mizbeiach*, he is allowed to. However, he is not allowed past the *Mizbeiach*.

Hakafos

34. There a big *machlokes Rishonim*³⁴ whether a *zar* is permitted to take part in the *hakafos* of *Sukkos*, as going around the *Mizbeiach* entails, by definition, going past the *Mizbeiach*.

33. לשיטת המלבים (יחזקאל מ, מה).

34. לתוס' סוכה מד: ד"ה אמר אסורים, וכן דעת הר"י מגאש בתש' מג', וכ"ד הגר"א באו"ח ס' תר"ס ס"ק א', אבל דעת האו"ז הל' סוכה ס"י שט"ו, ורי"ץ גיאורת הל' לולב, ורמב"ן בסה"מ ל"ת סט', דמותרים ליכנס משום מצוה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I took a blood test three days ago, and I have a little scab, I was *toivel* and then touched טהרות, did they become *tamei*?

A. Generally the rule is, if it's a מיעוט שאינו מקפיד, it is not a חציצה. However, there are a few things the Gemara says that it's a חציצה for טהרות, even though you are not *makpid*; Chazal treated it as you are *makpid*, (ע' שבה"ל) (ח"ב ס' צד' חציצה). Most *Rishonim* hold that this is one of the cases that is a חציצה for טהרות.³⁵

2. Q. I prepared the oil for the נרות חנוכה, and some oil that was *tamei* dripped onto my shirt, can I *toivel* my shirt before I clean it, or is it a חציצה? (I'd rather *toivel* it first, otherwise if I put it in the washing machine it will be *metamei* the rest of the load and the washing machine)

A. Regular oil is not a חציצה, but שמן המור is a חציצה.³⁶

3. Q. Do I need to comb my beard and פאות before I *toivel* to go to the *Beis Hamikdash* or to eat *kodshim* (so I shouldn't have a חציצה)?

A. According to Tosafos. חולין and other *Rishonim* there is a חיוב also for a man to wash and comb before he is *toivel*, and the חשק שלמה, לחם ושמלה, want to say that by a man there is no חיוב, however if someone is *makpid* to eat *chullin b'taharah*, and is being *toivel* very often, then according to the תהלה לדוד, even according to Tosafos, he doesn't need to wash and comb before he is *toivel*.³⁷

35. והמחבר יו"ד סי' קצ"ח ס"ט פסק גם לענין בעלה וע' ש"ך אות יג', אמנם לטהרות לכאורה מעכב לכ"ע.

36. כ"כ הש"ך ביו"ד קצ"ח אות יד' לענין אדם, ונראה דה"ה לענין בגד.

37. איתא בירושלמי פסחים א: נדה חופפת וסורקת, כהנת (הטובלת לטהרות) אינה חופפת וסורקת (שמתוך שתדירה בטבילה לא החמירו עליה, ובעיוני סגי לה, מפרשים), נדה כהנת חופפת וסורקת שלא תחלוק בין נדה לנדה. מבוואר בירוש' דגם נשים העוסקות בטהרה צריכות חפיפה וסריקה כל פעם שטובלות (וע' או"ש פ"ד הלכות איסור"ב ה"ח שלא כתב כן בדעת הרמב"ם), חוץ מכהנת שתדירה בטבילה (דישראלית אוכלת חולין בטומאה, משא"כ כהנות שאוכלות תרומה). ובתוס' חולין י., ורמב"ן ורשב"א שם נקטו דהוא הדין באיש יש חיוב חפיפה. וכן דעת התניא רבתי (הובא

4. Q. If I became *tamei* became *tamei* can I go to the *mikveh* and then go straight to the *Beis Hamikdash*?

A. If you were *tamei min haTorah*, then to go into the *חייוב כרת* is a *חייוב כרת*, and to go in the *עזרת נשים* is *assur mid'Rabbanan*. If you were *tamei mid'Rabbanan*, then for some *tum'os* you can go in right away, and you don't need *haarev shemesh*, and for some *tum'os* you do need *haarev shemesh*.³⁸

5. Q. What is the closest point I can come to on the *הר הבית*, if I'm a *tamei meis*?

A. *Min haTorah*, a *tamei meis* can go up to *מחנה שכינה* which in the second *Beis Hamikdash* started by *שער נקנור*, and in the third *Beis Hamikdash* it's called *הצר הפנימית*. In the second *Beis Hamikdash*, there was an area outside the *עזרת נשים* called the *היל*, which was 10 *אמות* wide, and *Chazal* were *machmir*, and said it's *assur* for a *tamei meis* to go into the *היל*.

Rashi in (מ,ו) explains that in the third *Beis Hamikdash* there will also be a *היל* 10 *אמות* outside the *הצר החיצונה*. The *מלבי"ם* explains that the rooms called *האים* will be in place of the *היל*. (see diagram in chapter 20)

בש"מ החדש על נדה פ"ה ס"א) שכתב דדין חפיפה הוא בנדה ויולדת וגר וגיררת ובעל קרי וכל חייבי טבילות, ואם טבלו בלא חפיפה לא עלתה להם כלל. וכן משמע משבלי הלקט סי' ש"י.

אמנם בלחם ושמלה (סי' קצ"ט טו') רצה לחלוק על התוס' דאפשר דדוקא בנשים תיקן עזרא דין חפיפה, משום שמקפידות יותר (והוי מיעוט המקפיד), משא"כ באיש, וכ"כ בחשק שלמה (ב"ק פב.) בשם ספר התרומה. גם התהל"ד בס' פ"ח כתב דאינו יודע מנין לתוס' שתקנו חפיפה גם באנשים, ומהירוש' אין מוכח שתקנו רק לנשים, וגם ברמב"ם לא מוזכר דיני חפיפה בשאר חייבי טבילות, ועכ"פ אלו שרגילים בטבילת בע"ק דינם ככהנות, שלא גזרו עליהן.

לסיכום: לענין נשים מבואר בירוש' דגם טבילה לטהרה צריך חפיפה וסריקה, ולתוס' רמב"ן רשב"א תניא רבתי ושבלי הלקט, גם לאיש צריך חפיפה, ויש כמה אחרונים שחולקים, ועכ"פ לפי התהלה לדוד למי שנוהר לאכול חולין בטהרה, ולכן הוא טובל תדיר אין צריך חפיפה כל פעם.

ולענין טבילת גר הגם דאינו מפורש בשו"ע ונושאי כלים דצריך חפיפה, מ"מ כתבו רבותינו (ע' נצח ישראל ח"ה דף שז) דיש להצריך חפיפה וכן נוהגים.

38. לר"ש טהרות פ"א מ"ג תלוי אם טומאה זו שייך בחולין, אז צריך הע"ש, ולרמב"ם פ"ט אה"ט ה"א תלוי אם טומאה זו מחודשת לגמרי מד"ס א"צ הע"ש, אבל אם אמרו שמדרבנן זה טמא מדרס או שאר טומאות של תורה, אז צריך הערב שמש.

6. Q. A *yolede* opened my sock drawer (all the socks became *tamei* by way of *masa*). Can I *toivel* the socks and wear them into the *Beis Hamikdash*, or do they need *haarev shemesh* in order to go in the *Beis Hamikdash*?

A. It's *assur* to bring a *keli* which is a *tevil yom* into the *Beis Hamikdash*.³⁹ (חזו"א אהלות כ, ב ומנ"ח מצוה שס"ג)

7. Q. How much we waited for this! When all the men from the entire *Klal Yisroel* come to the *Beis Hamikdash* with the *ד' מינים*. I bought my *אתרוג* before the *Beis Hamikdash* came down from *שמים*, when we were still *tamei*, can I bring a *אתרוג* that is *tamei* in the *עזרה*? Also, since it's a *rishon letum'ah*, my hands become *tamei* when I touch the *אתרוג*, can I go to the *עזרה* with my hands *tamei*? (ע' שקלים פ"ח מ"ו)

A. Bringing food that is *tamei* in the *עזרה* is not an *issur d'Oraysa*,⁴⁰ however *mid'Rabbanan* you can't bring it into the *עזרה*, if not for a *mitzvah*.⁴¹ As for *yadayim* that are *tamei'im*, we don't find that it is *assur* to go to the *עזרה*, unless your whole body is *tamei* (even if the *tum'ah* is *mid'Rabbanan*).

8. Q. Can an old man (ע' זכריה ה,ד) walk into the *הר הבית* with a cane? (ע' שו"ת (שבועת יעקב ח"ג ס' א' וחיד"א ביוסף אומץ ס' טז)

A. The *שבועת יעקב* holds that it's *מותר*, and only a traveler's stick that is dirty is *assur*, and the *חיד"א* disagrees.

39. חזו"א אהלות כ, ב ומנ"ח מצוה שס"ג.

40. או משום שאין להן טהרה במקוה, או משום שאינן נעשים אב הטומאה, ע' עירובין קד:.

41. מבואר במשנה דבשר ק"ק שנטמא בעזרה שורפים בעזרה, אבל אם נטמא בחוץ אין מביאים לעזרה לשרוף (ואפי' לב"ה דמביאים היינו משום המצוה של בקודש באש תשרף), וכתב המנ"ח מצוה קמ"ו דבשר קק"ל שנטמאו בפנים אין שורפים בפנים, ורואים מכאן שאין מכניסים אוכלים טמאים בלי צורך מצוה.

Chapter 21

The Tum'os Which Result in the Burning of Terumah and Kodshim

There is an *issur d'Oraysa* to consume *terumah* or *kodshim* which are *tamei*. As such, *terumah* and *kodshim* which are *tamei* should be burned. On the flip side of the coin, there is a *mitzvah d'Oraysa* to guard *terumah* and *kodshim* from getting destroyed. Therefore, if the *terumah* or *kodshim* is not *tamei*, it is *assur* to burn it. In this chapter we will *b'ezras Hashem* learn which *terumah* and *kodshim* should be burned, and which must not be burned.

Tum'ah D'Oraysa

1. *Terumah* or *kodshim* which contract any *tum'ah d'Oraysa*, whether from an *av hatum'ah* or a lower level of *tum'ah*, are burned immediately.

Kodshei Kodshim

2. *Kodshei kodshim* which contracted *tum'ah* in the *Azarah* are burned in the *Azarah*. If they contracted *tum'ah* outside of the *Azarah*, they are burned outside of the *Azarah*.¹

Tum'ah D'Rabbanan

3. If they contract a *tum'ah d'Rabbanan*, in some cases *Chazal* were *gozer* that they are burned immediately, and in some cases they said not to burn it. Other *tum'os d'Rabbanan* are subject to *machlokes*. We will list all of these below.

¹ שקלים (פרק ח משנה ו), ורמב"ם (פרק יט מהלכות פסולי המוקדשים הלכה ו).

If We Do Not Burn Terumah of Kodshim

4. In those cases that the *Chachomim* said not to burn them, *kodshim* should wait until they become *nossar* (*korbanos* left passed the allotted time for eating), and then they are burned anyway; and *terumah* remains *assur* to burn (unless it is *chametz* on *Erev Pesach* in the hour before *chatzos*).

Tum'os for Which Kodshim and Terumah Are Burned

5. These are the *tum'os d'Rabbanan* which we know for certain from *Chazal* that they result in burning the *terumah* or *kodshim* immediately:
- א. *Tum'as yadayim*.²
 - ב. Food or drink which was conveyed *tum'ah* by other foods.³
 - ג. One who ate or drank food or drink which was *tamei*, and then touched *terumah* or *kodshim*.⁴
 - ד. *Terumah* or *kodshim* which was touched by an *am ha'aretz* or by the clothing of an *am ha'aretz*.⁵
 - ה. *Beis Hapras* (an area where a *kever* was plowed), or a clod of earth from a *beis hapras* or from *erezt ha'amim*.⁶
 - ו. *Keilim* which are found (see above Chapter 7:5, Halachah א and ב).⁷

Tum'os for Which Kodshim and Terumah Are Not Burned

6. These are the *tum'os d'Rabbanan* which we know for certain from *Chazal* that they do not cause *terumah* or *kodshim* to be burned:
- א. A glass *keli*.⁸
 - ב. A *keli* which became *tamei* from *mashkin* (see above Chapter 8).⁹

2. שבת יד, ב.

3. פסחים יד, א.

4. טהרות פרק א משנה ג.

5. טהרות פרק ד משנה ה, ונדה לג, ב.

6. טהרות שם.

7. שם.

8. שבת טז, א.

9. בכורות לה, א.

- ג. The *safek tum'ah* which goes back twenty-four hours (see above Chapter 14:4 and Chapter 15:12).
- ד. *Tum'as kessem*.¹⁰
- ה. *Keilim* which are considered connected to other *keilim* only *mid'Rabbanan*.¹¹

Tum'os About Which There is a Machlokes if Kodshim and Terumah Are Burned

7. On the following *tum'os d'Rabbanan* we find a *machlokes*:

- א. A non-Jew who touches *terumah* or *kodshim*. This halachah hinges on a *girsa* in the Gemara¹², and there is a *machlokes* among the *Rishonim* how to *pasken*.
- ב. One whose head and most of his body enters *mayim she'uvim* (see Chapter 7:2), or *kisvei hakodesh* (see Chapter 7:4) which touch *terumah* or *kodshim*.
- ג. All other *tum'os d'Rabbanan*. Some *Rishonim* hold that all other *tum'os d'Rabbanan* will not cause *terumah* or *kodshim* to be burned.¹³ Other *Rishonim* hold to the contrary; all other *tum'os d'Rabbanan* will cause them to be burned.¹⁴

10. נדה ו, א.

11. שבת מח, ב.

12. לגירסתנו בנדה לד, א, אין שורפין, וכן פסק הרמב"ם פ"ב מטמאי מו"מ ה"י, ובתורת כהנים איתא דשורפין, וכן הגיה הגר"א, וכן דעת ר"ת הובא בר"ש זבים פ"ב מ"א.

13. רש"י מנחות (קב, ב ד"ה כי), ומאירי (שבת יד, א).

14. תוספות פסחים (טו, א ד"ה ולד).

A Final Note to the Halachos of Tum'ah and Taharah

Baruch Hashem, we were *zocheh* to learn most of the halachos which one needs to know in order to make sure that he can keep the *halachos* of *taharah*. With the lifestyle prevalent today we find the whole idea of living with *taharah* very confusing, and it is very overwhelming to consider having to live like this. But the truth is quite the opposite. Just as a newcomer to observance who hears about the complex laws of *kashrus* thinks that it is daunting, but someone who is used to it knows that it is no big deal. It is difficult only until we get used to it. Once we are accustomed to it, it will come naturally, and we will keep *taharos* without much thought.

On the contrary, we will be so delighted to keep these *halachos*, because the *Yiddishe neshamah* yearns to keep all of the Torah. *Taharah* is a rung along the ladder leading to *ruach hakodesh*. We will look back and wonder how we could have handled going through the *galus* without ever feeling true *taharah*.

Moreover, today we suffer from an overload of distractions, so we perceive this additional responsibility, understandably, with apprehension. However, at the time of the *geulah* we will not have any distractions or pressures, and our only concern will be to become closer and closer to Hashem.

After all, we will see the fulfillment of the *וְנָתַתִּי שְׁלוֹמִים בְּאֶרֶץ*,¹ and there will be no more illness or childlessness, there will be longevity and widespread Torah learning. The non-Jews will vie to serve us, and delicacies will be as common as dirt. Upon our heads we will have the crowns of *נְעֻשָׁה וְנִשְׁמָע* bringing us a special joy, and all of the promises of the *nevi'im* which portray a wonderful future will arrive. All that will be left for us to do is to increase our *kedushah* and *taharah* to become closer to Hashem.

1. ויקרא כו, ו.

284 A Final Note to the Halachos of Tum'ah and Taharah ~ HILCHESA L'MESHICHA

There are also shortcuts, and hacks, to avoid problems of *tum'ah*. For example, one can use stone, or plastic, or other synthetic materials, for furniture. Shoes or clothes of synthetic material are also good solutions according to some poskim,² but we will need to wait for the Sanhedrin to give us its final decision on that. Cutlery can be made of plastic. As for aluminum we will need to wait for the *psak* of the Sanhedrin. As we mentioned (above Chapter 3:#11), someone who is *tamei* will have a hotel-style room designated for him with all of his needs, with care taken not to mix any of the *keilim* designated for that room, with the rest of the *keilim* in the house.

2. As long as they do not contain even one thread of a material which is *mekabel tum'ah*. See above, Chapter 13:#11.

חלק ב – - קרבנות

Introduction: There are קרבנות that the ציבור brings, and there are קרבנות that every יחיד brings, some are mandatory, and some are voluntary. Amongst the mandatory are קרבנות that are brought on *yom tov*, like a *korban pesach*, עולת ראיה, שלמי חגיגה, and שלמי שמחה. Other קרבנות that are mandatory are a קרבו חטאת or אשם תלוי, for someone that did an עבירה, and a קרבן יולדת (זובה, ונזיר ומצורע) when one becomes *tahor*. A בכור is brought if it doesn't have a מום, and the same is with בהמה. And the voluntary קרבנות are an עולה and a קרבן תודה. Let's learn about the קרבנות that every יחיד brings.

Chapter 1

איסור מלאכה ומצות סמיכה

Finally!! The great day arrived, everyone in the family became *tahor*, they were *toivel* themselves, and all the clothing and tables and chairs that they might come in contact with, על טהרת הקודש, and are ready to bring a קרבן תודה! (we will be bringing קרבנות תודה all the time like it says עוד ישמע בערי יהודה... קול אומרים הודו את ד' וגו' מביאים תודה בית ד' [ירמיה לג,יא] so we will use that as an example, but it applies to all קרבנות). It's a *yom tov*, and has some דינים like a *yom tov*.

1. Anyone that brings any *korban* even a מנחה or נסכים, is *assur* that day to do *melachah*.¹ The *issur* starts from עלות השחר,² and ends at night.³ Any *melachah* that is מותר on חול המועד (anything that is done for אוכל נפש, or a דבר האבד) is מותר on the day you are מקריב a *korban*. Small מלאכות such

1. י"א מדאורייתא (ראשונים בשם ירושלמי פסחים ריש פ"ד) ולרוב ראשונים מדרבנן (ריטב"א ר"ן בפסחים נ, ותוס' ומאירי חגיגה יז), והרמב"ם פ"ו כלי המקדש ה"ט וה"י כתב שהוא מנהג, ודייק המל"מ דלא הוי איסור אפי' מדרבנן, ורוב אחרונים נקטו בדעת הרמב"ם דאסור מדרבנן.

2. דרך חכמה כלי המקדש פ"ו ס"ק מג'.

3. דעת רוב אחרונים (חת"ס פסחים נ, שו"ת נשמת כל חי יו"ד סי' סב, טורי אבן מגילה כב): דהיאסור הוא אפי' לאחר שהקריב קרבנו, ומקור חיים ס' תס"ח ס"ב נקט דמותו לאחר שהקריב קרבנו.

as sewing on a button is מותר, but to do it for profit is *assur*. To take a haircut is מותר, but to give a haircut or to do laundry is *assur*.⁴ There's a *machlokes Rishonim* if a ⁵non-Jew can do a *melachah* for you (which will be the case for many מלאכות, like it says ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם, [ישעיה ס"א, ה]), and the Rema (תס"ח ס"א) says the מנהג is that it is מותר. If there are a few שותפים in the *korban*, they are all *assur* to do *melachah*.⁶

2. Another *issur* due to being a *yom tov*, is תענית and הספד. The הר המוריה says that only a fast due to a צרה is *assur*, but a fast like בכורים is מותר even though it was the day the *korban pesach* was brought. So the *issur* of תענית won't be נוגע because the *navi* (ישעיה ס"ה, טז) says כי נשכחו הצרות הראשונות שזרות won't be anymore צרות.

Now we are ready to bring the *korban*! The first thing is to make sure that the animal has no מום and is eight days old⁷.

Before bringing the *korban*, one has to be makdish the *korban*. But before one is makdish the *korban*, take a quick look at the animal again, because not only is there a prohibition of being makriv a ba'al mum, but even the act of being makdish a ba'al mum, is an *issur d'oraisa*. It is best to wait until you reach the azara before being makdish, in order that no one should come to have hana'ah from the *korban*, which would be an *issur* of me'ila.

4. כ"ז מבואר באו"ח ס' תס"ח.

5. ולענין ישראל אחר שאינו מקריב קרבן בספר תורת הקרבנות פמ"ד הערה 24 האריך בזה ותו"ד דאם הוא קרבן שאינו מחוייב להביא היום, הרי זה דומה לקיבל שבת דמותר לומר לחבירו לעשות מלאכה דאי בעי לא קיבל. ואפי' באופן שצריך להביא היום דוקא, תלוי במחל' אחרונים אם יש איסור שליחות באמירה לישראל, או דלא גרע מאמירה לגוי דהוי שבות, ובוה נקטינן להקל. וע' מחל' הרמ"א וש"ך יו"ד ס' ש"צ ס"ז דלרמ"א אין חילוק בין גוי לישראל אחר, ולש"ך לישראל אחר אסור משום דהוי שלוחו, משא"כ גוי י"ל דל"ג. וכתב לי הגאון המחבר הנ"ל שליט"א דאין ראייה מאבלות לפי הבית מאיר ועוד אחרונים מובא בקה"י שבת ס' נה' דדוקא גבי שבת שהענין שיהא שובת, לא שייך שליחות (וכן ביום הבאת קרבנו), משא"כ באבל דהמעשה הוא האיסור, אסור גם ע"י שליח ישראל.

6. כ"כ בד"ח מהא דפריך הירוש' דכל ישראל יאסרו במלאכה מחמת התמיד. והנה במקדיש קרבן ע"מ שיתכפר בו חבירו, האיסור מלאכה הוא על המתכפר (כן משמעות הלבוש ס' תס"ח וז"ל הרי הוא לו יו"ט כיון שנתכפר בו עכ"ל, וכ"כ הגר"ח"ק בספר מעיל קטן. וצ"ע מה הדין במביא קרבן תודה (נדבה), ולא עבור נס שאירע לו או לבני משפחתו) עבור כל משפחתו האם כולם אסורים במלאכה.

7. בבכור מעשר ופסה כשר לכתחילה ביום שמיני, ונדרים ונדבות לגירסתנו במשנה כשר ג"כ מיום ח', וברעת הרמב"ם כתב הדרב"ז דלא גרסינן במשנה 'נדרים ונדבות' וצריך לכתחילה שיהא בן ל' יום, ושאר חובות לכ"ע צריך לכתחילה שיהא בן ל' יום.

When reaching the azara some rishonim hold it is necessary to be makdish before entering, in order to avoid the isur of bringing chullin into the azara, and some hold that this is not a problem of chullin in the azara, and one can wait to be makdish before doing smicha.

If one is bringing an olah, he says *הרי זו עולה*, and some hold you say *עולה לד'*. If one is bringing a chattos, he says *הרי זו לחטאתי*.

After one was makdish his korban, the next step is to do mitzva of smicha.

1. *סמיכה* is done by putting both hands using your full strength⁸, on the head of the animal. Before being *סומך* you make a *ברכה* (אקב"ו וצונו על הסמיכה), while doing *סמיכה*, you say *וידוי* (if it's a *עולה* או *חטאת* אשם או *עולה*), and by a *שלמים* you say *דברי שבה*⁹, like *מזמור לתודה* (לט) (אבני נזר או"ח ס"ל).

2. *סמיכה* can only be done by the *בעלים*, not by a *שליח* or your wife, therefore if you want to bring a *korban* you don't send a *שליח*, because you will be *מבטל* the mitzvah of *סמיכה*. A *korban* that has a few *שותפים*, they all do *סמיכה* one after the other¹⁰. A *korban* from *נשים* doesn't need *סמיכה*. If the *נשים* want to do *סמיכה*, there's a big *machlokes* if they are allowed to, and if they are, can they do it *בכל כוחן* or just put their hands on the *בהמה*.¹¹

8. בספר תורת הזור במקדש האריך דיש לפרשו בשני אופנים, או שהכוונה שיסמוך עליו כדי שאם ינטל יפול, (ובבהמה גבוה יעמוד על כסא), או הכוונה שכובש בכל כחו את ראש הבהמה לארץ.

9. רמב"ם מעשה הקרבנות פ"ג הי"ד וט"ו.

10. כן הוא ברמב"ם ותוספתא, ולדעת הראב"ד בתו"כ מותר ג"כ בב"א.

11. ע' חגיגה טז:, בראשונים ופוסקים, ושאגת אריה ס' ק"ד, ורש"י ותוס' חולין פה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. Now I look back and see that the אריכות הגלות was for our best! The צדיקים who learn Torah were ראוי to have the גאולה in תשרי already, however Hashem wanted that even the בינונים who don't learn but they do מצות, and keep Shabbos, and מכבד יום טוב, daven שמ"ע every day, do ברית מילה and put on *tefillin* every day, should also be *zocheh* for the גאולה, and be saved from חבלי משיח. So, Hashem extended the גלות for another few months so they can do תשובה, and not die along with the רשעים, and even the בינונים that didn't end up doing תשובה, were saved בזכות בני תורה that suffered under the hands of the wicked רב רב (לפירוש) ערב רב (הרמ"ק בתק"ז תיקון כא נד. לפירוש). I went to get the best sheep to bring a תודה, and I am deliberating between two sheep, a large one, or a smaller one that has more fat, which one is better? (ע' ירושלמי יומא פ"ד)
ה"א, ואור"ש תמידין פ"ז ה"ז
- A. The ירושלמי has a *safek* which is better, משובח במראה or משובח בגופו, and says that משובח בגופו is better. The אור שמה says that bigger is considered משובח במראה. Therefore, you pick the one with more fat.
2. Q. Hashem blew the thousand אמה Shofar, and the Yidden were all gathered, and Hashem fulfilled his promise to יצחק אבינו that he will give us 'כל הארצות האל', and *Klal Yisroel* is once again surrounded with ענני הכבוד. I ran to the *Beis Hamikdash* to bring a תודה, I came to the עזרה, I did סמיכה and said דברי שבח, and then did *shechitah*. All of a sudden, I remembered that I forgot to be מקדיש the *korban*! Is it חולין בעזרה or does it become קדוש בשחיטה?
- A. There is a big *machlokes Acharonim* about it. The פרי חדש holds that without being מקדיש first, it is considered חולין בעזרה. The תבואות שור holds by saying that you are *shechting* for your *korban*, it becomes קדוש through the *shechitah*. The Chazon Ish says that the actual *shechitah* is

קדוש the *korban* (even without saying that the *korban* should become קדוש through the *shechitah*).¹²

3. Q. Now I look back and see, that the last period that the גאולה was נתעכב was in order that the גאולה should come ברחמים גדולים (כא)! I am so full of הודאה to Hashem, I went to bring a מנחה. I measured an עשרון in a *kli sharess*, but I forgot to have in mind to be מקדיש it. Does it become קדוש בקדושת הגוף by itself (and if a *tevul yom* touches it, it is *tamei*)? And if the *kohen* made קמיצה is it כשרה? (וחזו"א מ"ט, וחזו"א ע' בועז מעילה פ"ב מ"ט, וחזו"א) (כה, ג)
- A. The *halachah* is that in order for the *keli* to be מקדש you have to have דעת that is should be מקדש. If you didn't have דעת the Chazon Ish is מסופק, maybe it's compared to doing the בלילה outside the עזרה, which is *passul*. But then he writes that even if the בלילה would be done in a חול, as long as it's in the עזרה, it's fine, and the *din* that the *keli* should be מקדש the מנחה is only *lechatchilah*, (וכ"כ התפא"י). Therefore, if a *tevul yom* would touch the *mincha* before *kmitza*, the *mincha* wouldn't become *pasul*.
4. Q. Is it מותר to be מקדיש a בהמה that has a מום that will go away by itself? And if I was מקדיש it, do I have to be מקדיש it again when the מום goes away? (ע' תמורה ו: , כס"מ איסורי מזבח פ"א ה"ה, מנ"ח מצוה רפה א', ורש"י ותוס' תמורה י:)
- A. There is an איסור דאורייתא to be מקדיש a בעל מום, and the משנה כסף says that even a בעל מום עובר. Even if someone was מקדיש a בעל מום עובר, the משנה in תמורה יד. קדושת הגוף it has.
5. Q. It was right before the third world war, there was never something as frightening since we became a nation. (ירמיה לז), and the מלאכים asked Hashem, what is going to be with כלל ישראל, they are small in Torah and Mitzvos, and Hashem answered I will see if כלל ישראל is firm to תורה and מצוות, then I will make them tremendous נסים and bring them to the בית המקדש, and if not ..., And כלל ישראל gathered together and made two major gatherings, one to proclaim תורה חומה-זו תורה, אני חומה-זו תורה, we are at the end of the long

12. פ"ח ס' ה' ס"ק ח' וי', תבואות שור שם, מקור ברוך ח"א ס' י"ח, חזו"א נגעים יא,ה, ותורת הקרבנות פ"ב סע' מח'.

ושדי כמגדלות- and we are upholding the כבוד התורה more than ever, and גלות, the צדקניות gathered together to proclaim, we are still the same כלל ישראל that 3333 years ago shouted ונעשה ושמע! Then Hashem said I will make such נסים that never happened before in history! You have succeeded, and I am bringing you back home! (כ"ז מבואר בשיר השירים) (ח, ח ובבהגר"א שם) Now it's time to bring קרבנות, and I wanted to open a גמ"ח, of קרבנות, and be מקדיש for whoever will end up using them. Does this work, or you have to be מקדיש it for a specific בעלים? (ע' חזו"א או"ח סי' קכ"ד פט: ס"ק א', מקדש דוד סי' יח', חזון יחזקאל) (תמורה פ"א ה"א, ורשב"א ביצה כ:)

- A. The *Chazon Ish* is מדייק from תוספות that you can't be מפריש a שלמים and have in mind that whoever you will sell it to will be the בעלים, because the בעלים has to be designated בשעת הפרשה. Other אחרונים disagree and hold that you can, some say because you don't need the בעלים to be designated בשעת הפרשה, and some say that it is נתברר למפרע who the בעלים are.
6. Q. Haymie and Zelda Himmelstein were so full of הודאה to Hashem, how all the צרות ended up being the biggest ישועות, and the 21 days of the 3 weeks are now טוב לישראל, אַךְ, leading up to the great טוב of יום באב, (זכריה ט"ט), they decided that they are going to bring a קרבן תודה (ספורנו), together בשותפות (מאירי, מלבי"ם תהלים קז) Does Heimy do סמיכה on the *korban*?
- A. (משנת ר"א תמורה ד, ג) הגאון ר"א קוטלר was מסופק, because half the *korban* doesn't need סמיכה (since קרבן from נשים doesn't need סמיכה), and we don't find the mitzvah of סמיכה on half a *korban*, however the מאירי (חגיגה) says that the man does סמיכה (טז:).

Chapter 2

lina, amida al hakorban and shchitah

There is a mitzvah to stand and watch as your *korban* is being brought. This is learnt from the *pasuk*, that says תשמרו להקריב לי במועדו, which *Chazal* say it means you have to stand and watch the *korban*. The reason for this mitzvah is to watch that everything is done *kehalachah*, (רש"י בהרבה מקומות), and to show that the *kohen* is doing it with your שליחות (אור זרוע ס' קי"ד, וטור) (י"ד רס"ה ובהגר"א שם אות מ' תורת הקנאות סוטה ח, עיין יעקב (תורה תענית כו) טו"א תענית) (הקטרת אימוריך). The mitzvah to stand there is until after the *korban* is brought (כז).

Where do you stand? A ישראל can only go next to the מזבח for סמיכה and *shechitah*,¹ and there's discussion in the *Acharonim* if he can stand there until the *korban* is brought, or he has to go back to the ישראל.² A *yoledes* that brings a *korban*, since she's still a כפרה, and can't come into the *azarah*, she stands in the gateway to the *azarah* (In the second *Beis Hamikdash* it was the שער ניקנור which was in the east, but in the third *Beis Hamikdash* it was the שער המזרה שיבנה בב"א (יחזקאל מו,א), so they will stand in the שער דרומי or outside the שער צפוני, however the שער צפוני has קדושת העזרה). A *tamei* (זב) that sends a *korban* and can't even come to the הר הבית, the *korban* is כשר,³

shechitah b'balim

Many *Acharonim* hold that there's a mitzvah for the בעלים to do the *shechitah*,⁴ but if he can't, a *kohen* will do the *shechitah*,⁵ and some

1. כלים פ"א מ"ח.

2. מפרשי הרמב"ם נחלקו בכוונתו במש"כ [בית הבחירה פ"ז הי"ט] דנכנסים לכפרה.

3. י"א משום דמהני שהשליח יעמוד על הקרבן (תוס' יו"ט שקלים פ"ו מ"ה), וי"א דאינו מועיל שליחות אבל אינו מעכב את הקרבן (תוס' הרא"ש תענית כו.), וע' תורת הזר במקדש פ"ז הע' 17 ליתר מראה מקומות.

4. הרבה אחרונים בדעת רש"י פסחים ז.; והגר"א בכלים פ"א מ"ח ואור שמח פ"ג אישות הי"ז ועוד.

Acharonim (רש"ש פסחים, פנ"י קידושין מא) hold that there's no mitzvah for the בעלים to do the *shechitah*. If the בעלים is doing the *shechitah*, then there's a *machlokes* (מחבר ורמ"א יו"ד רסה ב') if the נוסח הברכה is הזבח or לשחוט את הזבח or על שחיטת. Before you do the *shechitah*, you have to think that you are *shechting* for that specific *korban* and for the בעלים, and that the הקטרה will be done to burn it completely on the מזבח לשם ד', in order to give נחת רוח to ד'.⁷ After you leave the *azarah* you bow down flat on the floor⁸.

מצות לינה

Another mitzvah there is the day you bring any *korban* (even a מנחה or קרבן), is the mitzvah of לינה, to sleep that night⁹ in Yerushalayim. According to most *Rishonim* the chiyuv is by every *korban*, (and פסח שני is a *machlokes* in the Gemara¹⁰), and there is a *machlokes* what the Rambam holds (is there a mitzvah only by ביכורים, or all קרבנות).

The idea of the mitzvah is to show that it's hard for you to leave Yerushalayim, (רש"ס ביכורים פ"ב ה"ג). Therefore, it's מותר to leave for a bit (e.g., to watch the עומר being cut) with the intention to come back before עלות השחר.¹¹

If you sent a *korban* with a שליח and you weren't in the *azarah*, it seems from many *Acharonim*¹² that the בעלים has no chiyuv לינה in Yerushalayim,

5. וכן בעולה לענין הפשט וניתוח, יש אומרים דהמצוה היא על הבעלים (ע' רמב"ן ויקרא א, ו, ואברבנאל ריש ויקרא, ובהעמק דבר שם), וכן לענין רחיצת הקרב והכרעים.

6. בקידושין מא: מבואר דמהני שליחות, ובפשטות קאי על כל הקרבנות (ע' פנ"י ומקנה, ומנחת חינוך סוף מצוה ה), ובגוי דלא שייך שליחות, י"א דאין צריך שליחות, וי"א משום דבדיעבד כשר בלא שליחות.

7. זבחים מו:.

8. תוספתא שקלים פ"ב הי"ז, ולדעת הגר"א שם דוקא קרבן קבוע או שחובה עליו.

9. ובתוס' הרא"ש חגיגה (יז, ב) מבואר דהאיסור מתחיל ביום, וכן דייקו כמה אחרונים מהרמב"ם, ויש שדייקו מרש"י פסחים (צה, ב ד"ה טעון) דהאיסור הוא רק בלילה.

10. והרמב"ם סתם בזה, ולמפרשים דעת הרמב"ם דכל הקרבנות טעונים לינה, פסק כחכמים דגם פסח שני צריך. והטעם למ"ד שאין צריך כתבו תוס' בפסחים משום דאינו אלא תשלומים לראשון. וכתב בדרך אמונה (הלי' ביכורים פרק ג הלכה יד), דלפ"ז גם במביא תשלומים של ראייה וחגיגה אין צריך לינה, אבל בהערות להגר"ש"א בפסחים שם כתב לחלק דתשלומים דראייה וחגיגה הם גם כן בגדר לכתחילה.

11. ערל"נ ר"ה ה:; שפ"א מנחות סה.

12. מובא בתורת הקרבנות פמ"ה הע' 4.

however according to הגר"ח קנייסבקי זצוק"ל ¹³ even if you were not in Yerushalayim you still should try to come to Yerushalayim for the mitzvah of לינה.¹⁴

The mitzvah of לינה in Yerushalayim doesn't depend on the *kedushah* of Yerushalayim, and you are allowed to stay on a rooftop even though it doesn't have *kedushah* to eat קדשים קלים and *maaser sheni*, and the מהר"ל (גור אריה דברים טז,א) holds that if there is בורגנין (little huts) within 70 אמות of Yerushalayim it is also considered Yerushalayim for the *din* of לינה.

13. מובא בספר תורת הזר במקדש פי"ב הערה 26.

14. ולענין השליח נחלקו האחרונים, דהמפרשים דייקו מהרב"ם גבי ביכורים דלשליח המביא יש חיוב לינה, ויש שדחו דשאני ביכורים דהשליח עושה תנופה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. The scene is unbelievable! Yidden from every place in the globe are returning to Eretz Yisrael! Every mountain is flattened, and every valley is elevated. The עשרת השבטים are returning in underground tunnels, leading to הר הזיתים, and Hashem put His foot on הר הזיתים and the mountain split, and the עשרת השבטים emerged from there! (פסיקתא לבי) Everyone, everyone, oh everyone, is running to the *Beis Hamikdash* to be מקריב קרבנות, and it is jam packed. I have two questions: 1) Can I bring a *shechitah* knife from home to *shecht*, or the knife has to be a *kli sharess*? 2) Can I use the same knife to *shecht* an עולה, שלמים, חטאת, or every type of *korban* needs its own knife? (ע' חולין ח.ו., ותורת הקרבנות ד' עבודות) (פ"א באריכות)

A. 1) According to most *Rishonim*¹⁵ the knife has to be a *kli sharess*. רבינו holds that it doesn't need to be a *kli sharess*. The Rambam holds that *lechatchilah* you need a *kli sharess*, and בדיעבד the *shechitah* is כשר, even if it is not a *keli* at all. The בית יצחק (י"ד ר' ס"ק יג) says that the Rambam agrees that by *korban pesach* a *kli sharess* is לעיכובא. The Shevet ה"א (ח"א ס' רד) suggests that according to the בית יצחק even by a קרבן תודה a *kli sharess* is מעכב.

2) The problem with using the same knife for different קרבנות is that the knife has בליעות of the *korban*, so if you *shechted* an עולה, you have בליעות of an עולה that is not allowed to be eaten, going into your שלמים, and you would have to either take of a thin layer off where the knife touched, or rinse it with water and rub it very well, and you are not allowed to *shecht lechatchilah* with the intention of doing so. The זרע אברהם (יג, ו) says that you don't find that they were *makpid* to have separate knives for the different קרבנות.

2. Q. I can't begin to describe the feeling! The entire גלוי seems like it was a split second, compares to the great ישועות, and the feeling we had

15. תוס' זבחים מז, רשב"א ותוס' הרא"ש חולין ג, מאירי ותוס' הרא"ש סוטה יד: ורש"י שם ו:.

throughout the גלות that we are like a wife whose husband abandoned her, vanished through the tremendous רחמים, that Hashem brought us back, and with his great חסד He forgave all our עבירות (ישעיה נד, ז-ח) I ran to bring a קרבן עולה, and I was so excited to do הפשט וניתוח that is כשר בזר. The problem is that I don't know exactly where to cut the limbs (I learned מסכת תמיד but never investigated, where exactly to cut). Is it מעכב exactly where and how many pieces to cut? (ע' גבו"א יומא כה, חומר בקודש ו' ג', פנים יפות) (וחת"ס שמות כט, לח)

- A. The תורה says that ונתח אותה לנתחיה, and the גמרא says in חולין יא. that you can't cut the pieces into pieces, so you can only cut the pieces that way it's described in מסכת תמיד, that it is split into ten parts. The פנים יפות and חתם סופר, say that if you don't cut them in the right place, then that's also a problem of נתחיה לנתחים, because every piece, for example the neck, there is a specific part that's called the neck, and if you cut in middle of that part that's also called, cutting the pieces into pieces.

Chapter 3

Korban Pesach

Preparation for the Korban

Before we learn the *halachos* of the *Korban Pesach*, let's review some of the *halachos* that are relevant to the preparations. The first step is to become *tahor*. This is why we *lain Parshas Parah* before *Parshas Hachodesh*.

Preparation – Taharah and Kaparah

1. From the seventh day of Nissan until Pesach, one must be careful not to become *tamei tum'as meis*, so that he will be *tahor* on the fourteenth of Nissan and can enter the *Azarah*. One who is *tamei meis* from before the seventh of Nissan can receive his first *haza'ah* on the ninth day of Nissan, and the second *haza'ah* on the thirteenth of Nissan. Then he can *toivel* before *shkia*, and then, finally, he is *tahor* and can come to the *Azarah* to be *makriv* his *Korban Pesach* on the fourteenth!
2. All *keilim* (couch, tables and chairs, clothing, hats, shoes, keys, cutlery, and don't forget your *tefillin*) have to become *tahor* and be *toiveled* as well. Any *keli* that will come in contact with the *Korban Pesach*, or with a person that will touch the *korban*, must be *toiveled* with the intent that it will be *tahor* for *kodshim*.
3. Every *keli* has to be *toiveled* separately; you can't put all the cutlery in one *keli* and *toivel* them. Some hold that if the *keli* that you wish to *toivel* them in is *tamei*, you can *toivel* them in one *keli*. Others hold of this leniency only where the outer *keli* is only made with a wide opening, such as a basket, and it is currently *tamei*, then you can put all the cutlery in and *toivel* everything at once. If not, then you have to *toivel* each item separately.

4. All women who gave birth need to first bring a *korban yoledes* (a sheep for an *olah*, and a bird for a *chattas*) before they are *tahor* for [eating or touching¹] *kodshim*.²
5. After *tevilah*, you have to make sure not to be *meisi'ach daas*, which means you didn't make a conscious decision that you're not watching yourself from *tum'ah*, rather in your mind you're being careful before you touch and sit on a chair, to make sure it's not *tamei*. And, of course, you have to be careful not to contract *tum'ah* from someone that might be *tamei*.

Finally, we are *tahor*! We have to be *makriv* the *Korban Pesach* (and *Chaggigas Yud-Daled*) on *Erev Pesach*, and be *makriv* an *Olas Re'iyah*, *Shalmei Chagigah* and *Shalmei Simchah* on *Yom Tov*. Let's start with the *Korban Pesach*.

Buying The Korban Pesach

6. The *Korban Pesach* can be brought from either a sheep or a goat, that is between eight days old and a year old.

Bikur

7. The animal does not have to be bought by the tenth day of *Nissan*, however it needs to be checked for any *mum* four days before it is brought. Some *Rishonim*³ hold that the checking of the animal starts on the tenth of *Nissan*, and other *Rishonim*⁴ hold it starts on the eleventh. Some⁵ hold that it must be checked on every one of the four days.

1. דהיינו אחר ימי טומאתה טובלת, ואח"כ היא טבולת יום, וביום מא' לזכר או פא' לנקבה, מביאה קרבן יולדת, וכל זמן שמחוסרת כפרה פוסלת אפילו בנגיעה, (כמבואר ברמב"ם פרק י מהלכות שאר אבות הטומאה הלכה ג, ותוס' מעילה ח, א. ד"ה הוכשרה, דלא כמו שכתב המשנה אחרונה כלים פרק א משנה ה לדייק מלשון הרע"ב שמחוסר כיפורים אינו פוסל בנגיעה), ואח"כ מדרבנן צריכה עוד טבילה כדי לאכול בקדשים (חגיגה כא, א). אבל אינה פוסלת בנגיעה לפני טבילה זו (רמב"ם שם פרק יב הלכה טו).

2. ואם פעם בחייה היתה זבה גדולה, צריכה להקריב קיני זבה, דאינה נטהרת בקיני לידה. עוד צריכים לזהר מפליטת ש"ז, וכן תזהר לעשות הבריקות הנצרכות.

3. רש"י ערכין יג, ב, ומנחות נ, א.

4. רש"י בערכין בשם רבותיו, ורבינו גרשום. והרמב"ם השמיט כל הענין של ביקור ד' ימים, ונקטו האחרונים בדעתו דאין צריך.

5. תפא"י בחומר בקודש פרק ב אות כו, מלשון רש"י פסחים צו, א ד"ה למשמרת, והחזו"א (קכד צו, א ד"ה והני) נסתפק

During those four days the animal does not go out to graze in the field, as a precaution, so that it should not get a *mum*.⁶

Who is obligated

8. Everyone who is *tahor* – men and women – have a *chiyuv* to be part of the *Korban Pesach*. Children under *bar mitzvah* are allowed to eat the *Korban Pesach*, but they are not *chayav*.

Derech Rechokah

9. One who is *b'derech rechokah*, which means he is more than sixteen⁷ *mil* away from Yerushalayim, at *chatzos* on *Erev Pesach* and therefore cannot make it to the *Azarah* by foot by *shkiah*, is exempt from the *Korban Pesach*, and he has to take part in *Pesach Sheni*.
10. If the *korbon* was *shechted* for him anyway, there is a *machlokes* if it works and he was *yotzei* or it does not work, and he must still take part in *Pesach Sheni*.⁸
11. Even if one can make it to the *Azarah* if he travels by a wagon, it is still considered that he is *b'derech rechokah*.
12. If one is within sixteen *mil* at *chatzos*, but he can't reach the *Azarah* because the traffic is bumper-to-bumper, he must leave the wagon and go by foot.⁹

Remember, the entire Jewish nation is on the way to Yerushalayim! Every Yid is on his way to the Beis Hamikdash! It is highly suggested to come a day or two early.

Milah of His Zecharim and Avadim

13. One is not allowed to have the *Korban Pesach shechted* on his behalf if he has a son or an *eved* that is uncircumcised, or a *shifchah* that was not

בוה.

6. ריש מגילת תענית, ומדרש הגדול.

7. כמסקנת הגמ' דאיכא רק ד' מיל משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים.

8. הרמב"ם (פרק ה מהלכות קרבן פסח הלכה ג) פסק כרב ששת דלא הורצה, והרמב"ן בפירושו על התורה (במדבר ט, י) פסק כרב נחמן דהורצה.

9. פסחים צד, א.

toivel yet.¹⁰ If the *korban* was *shechted* for someone who has a slave that didn't have *milah*, the *korban* is *pasul*.¹¹

It may seem that this last halachah is not so applicable, however the *Gemara*¹² says that as soon as *Mashiach* will come, all the remaining non-Jews will be our *avadim*. Therefore, if *Mashiach* comes right before Pesach, we have to keep this in mind.

14. There is an additional *issur* for one who has a son or an *eved* that wasn't circumcised to eat the *korban*. Therefore if one purchases an *eved* after the *shechitah*, he must circumcise him in order to eat the *korban* at night.

L'menuyav

15. The *Korban Pesach* has to be *למנוי*, which means each individual must have a part of the *korban* designated¹³ for them. The *shechitah* of the *korban* is only valid for those who have a designated part of it; the *chaburah*. This has to be decided before the *shechitah*; afterwards there is no backing out or joining a different group.

16. In order to join, one must have the ability to eat a *kezayis*. One who is elderly or sick and is unable to eat a *kezayis* is not qualified to join a *chaburah*.¹⁴

17. Even if one person could eat the entire *korban* himself, *lechatchilah* he should have someone join him, so that the *chaburah* has at least two people.¹⁵ As many people can join the *chaburah* as there are *kezeisim*.

L'menuyav – Switching to a Different Chaburah

18. One can only be *monui* on one animal.¹⁶

10. רמב"ם (שם פרק ה הלכה ה).

11. שם.

12. עירובין מג, ב.

13. לדעת הגרי"ז צריך שיהא חלק ממנוי, והאחרונים נתקשו בזה, ע' חזו"א (קכד פח, ב) וז"ל אין כאן זכית ממון אלא שנעשה בעלים על הפסח, עכ"ל, וכ"כ באבי עזרי (הלכות מעילהפרק ד הלכה ח).

14. פסחים צא, א.

15. רמב"ם פרק ב מהלכות קרבן פסח הלכה ב.

16. פסחים פח, ב אין נמנין על ב' פסחים כאחת. ודעת רש"י שם צח, ב דא"א לימנות על ב' פסחים כאחת ולמשוך ידי

19. If one wishes to remove himself from one *chaburah* and join a different *chaburah* before *shechitah*, the *korban* cannot be left without anyone assigned to it. If it is left without any members the animal will not be fit to use for a *korban* anymore.

Chaim Yankel Halevi, Mordche Gimpel, and Heshy joined as one *chaburah*. Then Moshe Rabbeinu, invites Chaim Yankel, one of his descendants, to his seder, and Mordechai Hatzadik invites Mordche Gimpel, to his seder. Then Zeidy Himmelstien invites Heshy. Heshy cannot leave the *Korban Pesach* without anyone on it, but he can invite Mr. Genukshoin to join his *chaburah*, and subsequently he may back out of the first *chaburah* and join Zeidy Himmelstien.

20. Some hold that it is only if there already were *menu'yim* and they back out all at once, that the *Korban Pesach* is not usable. However, one can check a *korban* and be *makdish* it as a *Pesach*, to be for whoever decides to buy it. This custom is mentioned in the Gemara.¹⁷
21. The *heilige Yidden* accepted upon themselves a *minhag*, that if one was part of one *chaburah* and did all of the *tevillos* (himself, his clothing, and dishes) *al taharas hakodesh*, and subsequently switched to join a different *chaburah*, they would *toivel* everything again *al taharas hakodesh*. This *tevillah* can be done on Yom Tov.¹⁸

Hakrovah of the Korban

Bringing the Korban Pesach

22. Now we are ready to bring the actual *korban*. The *shechitah* of the *Korban Pesach* is its own mitzvah, separate from the eating of the *Korban Pesach*. It is one of only two *mitzvos aseh* which one can *chalilah* be *chayav karess* for neglecting it.

אח"כ, דהנמנה על ב' פסחים אין זה מינוי.

17. חזון יחזקאל פסחים פט, א, ע' ירוש' פסחים פרק ח הלכה ג, אית תניי תני הולך לו אצל מוכרי פסחים.

18. ביצה יז, ב.

Time

- א. After the afternoon *korban tamid*, the *shechitah* of the *Korban Pesach* begins.

Three Shifts

- ב. Millions of *Yidden* and their sheep or goats are converging on the *Azarah!* The *shechting* is divided into three shifts, even if there was only a very small crowd.

Shechitah – By Whom

- ג. The *shechitah* is done either by the owner or by his *shaliach*.¹⁹

Shechitah - Hallel

- ד. During the *shechitah*, the *Levi'im* sing *Hallel*, and some say that everyone present in the *Azarah* also sing *Hallel*.²⁰

Haza'as Hadam, Hefshet, Hotza'as Eimurin, and Michui Kirbayim

- ה. After the *shechitah*, the blood is poured on the *Mizbei'ach*, and then the skin is flayed. Then the fats that go on the *mizbei'ach* are removed, and then the *kishkes* are cleaned.

Preparation for Eating the Korban

Roasting the Korban

23. The *Korban Pesach* has to be roasted whole.²¹ There is a *machlokes* of the *gid hanasheh* was removed before roasting²². A wooden spit, preferably from a *rimon* tree, is used to roast the *korban*. The spit is thrust in the mouth, through the entire body of the *korban*. The meat is rinsed slightly before roasting. Then it is roasted with the mouth facing

19. קידושין מא, ב.

20. פסחים סד, א, ע' רש"י ותוס'.

21. שם עד.

22. רמב"ם וראב"ד פ"י הי"א. ויש עוד הרבה קרומים שאסורים באכילה, ונחלקו הכס"מ (שם) והב"ח (יו"ד סימן סד) אם מוציאים לפני הצלייה או לא. וא"א לפרוט כאן הכל, ועיי' סדר עשיית פסח בקצרה שי"ל ע"י מכון תורת הקרבנות ליתר הפרטים.

downwards with a piece of wood in the nose to stop it from closing , in order to allow all the blood to drain.

The Innards

24. The legs (from knee down), and the stomach, and, according to some, even the liver, are placed outside the animal, either on the top, the bottom, or the side of the spit.²³ These are also rinsed slightly before roasting.

Tzli Esh – Fire Roasted

25. The korban has to be fire-roasted; צלי אש. This means that the heat applied to the meat must come directly from fire, and not through any additional source. For this reason the spit cannot be made of metal, because the metal will become an independent source of heat, and the meat will be roasted by the metal. For the same reason, one has to be careful when roasting the *korban*, that the meat should not touch the sides of the oven, which will roast the meat by the heat of the walls and not by the direct heat of the fire. If, by mistake, the meat touched the side of the oven, the area of the meat that came in contact with the oven must be peeled off and must not be eaten.²⁴

26. If the coals were removed from the oven, even though there is enough heat to roast the korban, it is not considered a fire. Coals that are glowing is considered fire, but if they are burnt out, they are not considered fire.²⁵

Na

27. The *Korban Pesach* must be eaten when fully roasted. It is forbidden to eat the *Korban Pesach* when it is *na*, which means: not fully roasted.

23. כן פסק הרמב"ם (שם פרק ח הלכה י) כדעת ר"ע (ורש"י (שמות יב, ט) פי' כרייה"ג). ומש"כ למעלה מפיו, כן הוא דעת רש"י פסחים עד, א ד"ה תולין, ובפסקי רי"ד שם כתב למטה מבית נקובתו, ורש"י בכמה מקומות (בברכות יט, א ד"ה מקולסים ובפסחים נג, א ד"ה מקולסין ובביצה כב, ב ד"ה מקולס) כתב חוצה לו. ולענין הכבד, כ"כ הראש יוסף (חולין קיא, א).

24. פסחים עה, ב.

25. שם, א, ורע"א על הרמב"ם פרק ח הלכה י. ולענין גחלת של מתכת אם נחשב אש, יש מח' בזה עיי' ליקוטי הלכות.

Some hold that once it reaches *maachal ben drusa'i*,* it is edible, and therefore considered fully roasted and not *na*,²⁶ while others disagree and hold that it has to be completely done.²⁷

Burnt

28. If the *korban* was roasted until it was burnt, but it is still edible, one fulfills the mitzvah. However, some hold that this is *assur l'chatchilah*.²⁸

Roasting Two Korbanos in the Same Oven

29. There is a *gezeirah d'Rabbanan* not to roast two *korbanos* in the same oven, because they might get mixed up, and we won't know which animal belongs to which *chaburah*. Even if one is a sheep and one is a goat, it is still forbidden.²⁹

Shabbos

30. The roasting of the *Korban Pesach* does not override Shabbos. Therefore, if *Erev Pesach* falls out on *erev Shabbos*, the *korban* has to be put in the oven before *shkiah*,³⁰ and not removed until it is completely roasted.

31. If one removed the meat from the oven and then realized that the inside was not fully roasted, he cannot return it to the oven, because that would be cooking on Shabbos. He also cannot eat it if it is still *na* (undercooked, see above #22). Therefore he should peel off the part that is fully roasted until he reaches the part that is *na*.

32. When *Erev Pesach* falls out on Shabbos, everyone stays in the *Beis Hamikdash* until after Shabbos, because we can't carry the *korban* home on Shabbos. Only after Shabbos do we begin roasting the *korban*.

* Either a third or half of the way to completely done. This is how thieves would eat their meat, as they were always on the run. Therefore this level of preparation is considered edible.

26. מנ"ח (מצוה ז), וב"ח (יו"ד סוף סי' ט).

27. ליקוטי הלכות, קרן אורה (מנחות עח, ב), ומנחה חדשה (מצוה ז אות ב).

28. ראש יוסף (פסחים מא, א, מנ"ח (מצוה ז אות ט), מהר"י קורקוס על הרמב"ם פרק ח הלכה ו, ומעין החכמה שם.

29. פסחים עו, ב.

30. שבת יט, ב, בני חבורה זריזין הן, ולא גזרו משום שהיה. ולענין חזרה אחר שנצלה כ"צ, בתוספתא (פסחים פרק ז הלכה ב) נחלקו בזה ר' יהודה ור' יוסי, ובירושלמי (שבת פרק א הלכה י) איתא דמותר כדעת ר' יהודה.

Eating the Korban

Parts of the Korban That Are Eaten

33. Every *kezayis* that can be eaten³¹ must be eaten. It is beyond the scope of this work to go through every part of the animal, however we can split the animal parts into four categories:

1) Parts of the animal that have a *din* of meat and have an obligation to be eaten, and everyone must make sure it is not left over. This group includes, aside for the standard cuts of meat: the brain, nose, lips, stomach, heart, lungs, spleen, ears etc.

2) Parts that have a *din* of meat, but one doesn't have to eat, and which are burnt when it becomes *nossar*. This includes the womb, the eye balls, etc.

3) Parts that are *assur mid'Rabbanan* to eat, and are burnt when they become *nossar*, such as *shuman hagid*, and other fats.

4) Parts that can be thrown away, as they are not considered edible. This group includes skin and bones without marrow.

Sheviras Etzem

34. It is forbidden to break a bone of the *Korban Pesach*. Even a tiny incision³² is considered *shviras etzem*. Therefore one must be very careful, while cutting the meat, not to nick the bones; especially considering that the animal might be only eight days old, and its bones very soft.

31. עי' קונטרס ההנהגה באכילת קרבן פסח של מכוון תורת הקרבנות. ולענין העינים, אמר לי מו"ר הגאון ר' שלמה מילר שליט"א, דנראה לו דאין צריך לאכלן, וגרעי מגידין שסופן להקשות. ועי' חזו"א (זבחים יא, ד) שכתב לגבי שליל וז"ל ויותר נראה דלאחר זמן מצותן בשריפה כדין נותר מה"ת, אלא שלא הטריח התורה לאכלן, כיון דבאכילתם כתיב למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים עכ"ל, ויותר מזה כתב הצפנת פענח (ערכין פרק ג הלכה יג) דבני מעים, כיון דאוכליהון לאו בר נש, א"כ אין נמנין עליהם בפסח, וכעין זה כ' בשו"ת חזון נחום (חלק א סי' צט).

32. חולין יז, ב, אמנם הרמב"ם השמיטו, והמאירי כתב שם דכנראה דלא ס"ל כן להלכה.

35. According to some *poskim*, those bones that, in an ox, can be cooked and are edible, are considered meat, and may be eaten in the lamb or goat of the *Korban Pesach*,³³ and there is no *issur* of *shviras etzem*.
36. Veins are not included in this *issur*.³⁴

Location - Eating in One Place

37. The Torah says *בְּבֵית אֶחָד יֵאָכַל*,³⁵ which means that each individual has to eat his *korban* in one location. One cannot eat the *korban* in two different places.³⁶ However, one *korban* can be used for two different *chaburos*. Also, One room can be used for two separate *chaburos*.
38. If there is only one *chaburah* in a room, then the whole room is considered its location, and the members of *the chaburah* can eat the *korban* anywhere in that room.³⁷
39. If there are two *chaburos* in one room, whether they are eating one *korban* that was split into two *chaburos* or they each have their own *korban*, they have to make a small *mechitzah*, and they shouldn't be facing each other.³⁸
40. If a *chaburah* is eating outdoors then each person must eat in one spot without moving around.³⁹

Location - Bnei Chaburah Splitting Up

41. Once a *chaburah* has made up to eat together, they are obligated to eat together, and cannot split up.
42. However, if there is a concern that one of the *bnei chaburah* will eat too much, or if one of them invited someone else into the *chaburah* without consulting the rest of the *bnei chaburah* (even if he will be sharing with his friend from his own portion), then they have the right to ask him to

33. רמב"ם (פרק י הלכה ט). ובליקוטי הלכות נסתפק אם רש"י מודה לזה.

34. פסחים פד, א.

35. שמות יב, מו.

36. משנה פסחים פו, א, וכן פסק הרמב"ם (פרק ט הלכה ג).

37. תוספתא (פסחים ו, ט).

38. עי' כ"מ (פרק ט מהלכות קרבן פסח הלכה ג).

39. חזו"א (או"ח קכד פו, א אות א). ולכאורה אם עושה מחיצות בחצר מהני לשוויה כולו כמקום אחד, אמנם באור שמח (פרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז) מבואר דלא מהני, וצ"ע.

leave before he starts eating, and make his own *chaburah* with the portion that he is entitled to.⁴⁰

Location – Removing the Meat From the House or Chaburah

43. It is *assur* to take any part of the *korban* out of the location of its *chaburah*. If meat is taken out, it becomes *passul*. So, if there is only one *chaburah* in the house, it is *assur* to take it under the lintel, because that is considered out of the room. If there are two *chaburos* in a room, the *issur* is to take it out of the area marked-off for that *chaburah*.⁴¹ Outdoors, it must not be removed from the table.
44. If two of the *bnei chaburah* take out two *kezeisim* together, it is not considered that the meat left the *chaburah*, rather that part of the *chaburah* moved.⁴² However, it cannot be eaten outside of the original location, because that would violate the mitzvah of eating in one place. So it should be brought back to the original place and eaten there.
45. If the *korban* was placed in a cupboard according to the Chazon Ish it may be considered that it left its *chaburah* and became *passul*.⁴³
46. According to some *Rishonim*⁴⁴ the *issur* to take the *korban* out of the location of the *chaburah* goes into effect once the *korban* was split up and each *chaburah* took their portion, even before they start eating.
47. If one got up while chewing the *korban* and walked over to another *chaburah*, he can chew with his mouth closed, but he cannot swallow until returning to the location of his *chaburah*.⁴⁵

Location – Kedushas Yerushalayim

48. The *korban* has to be eaten in a place that has the status of *kedushah* of Yerushalayim.

40. פסחים פט, ב.

41. פסחים פה, ב.

42. ירוש' (פסחים ז, יג) והביאו החזו"א, אמנם לא מוזכר ברמב"ם.

43. חזו"א. וצ"ע אם דוקא כשהוא מ' סאה מספקא ליה, ואפי' במ' סאה, אם הוא דוקא מגדל שאינו תשמיש סעודה, אבל מקרר מסתבר אפי' כשהוא מ"ס, אינו נחשב למקום אחר, דהוא מתשמישי הסעודה. ולדעת המנ"ח מצוה טו' דוקא מחבורה לחבורה נפסל.

44. תוספות (פסחים פו, ב ד"ה ומר).

45. תוספתא פרק ו הלכה ט.

49. The *korban* has to be eaten in a place that has the status of *kedushah* of Yerushalayim.
50. Most *rishonim*⁴⁶ hold that the second floor or the roof does not have *kedushas* Yerushalayim, and one can't eat there the *koraban pesach*, and it can only be eaten on ground level. Other *Rishonim*⁴⁷ maintain that the second story and the roof have *kedushas* Yerushalayim, and the *korban pesach* can be eaten there.

Time to Eat the Korban Pesach

51. The *Korban Pesach* may only be eaten at night, and must be finished by *chatzos*.⁴⁸ If there is any meat left on the table, the meat and all the food on the table must be removed and burnt on the first day of *chol hamoed*.⁴⁹
52. After *chatzos* the meat is *metamei yadayim* via *maga*, requiring *netilas yadayim* for touching *terumah*, and *tevillas yadayim* for touching *kodshim*.⁵⁰
53. After the *zman achilah* there is no longer any *issur* to remove the meat of the *korban* from the location of the *chaburah*.

Chagigas Yud Daled

54. In addition to the *Korban Pesach*, there is another *korban* that is brought, provided that *Erev Pesach* falls out on a weekday, that the *Korban Pesach* is brought in a state of *taharah*, and that everyone in the *chaburah* has only a small portion of the *Korban Pesach* to eat. This *korban* is called *Chagigas Yud Daled*. Some hold that this *korban* is mid'Rabbanan, and it is brought in order to ensure that the *Korban*

46. רש"י פסחים פה: ד"ה גגין וכפשוטו הסוגיא, ור"ח, מאירי, ור' יונתן שם, ותוס' שבועות יז: ד"ה ואין, וראב"ד (השגות פרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ז).

47. רמב"ם בכל המקומות לא הובא דין זה לגבי אכילת קק"ל, ובקרבן פסח פ"ט ה"א, היסב הדין לגבי אכילה בבית אחד, וכ"ד הרשב"א בתש"ח א"לד', ותוס' מכות יב, בת"י השני לפירוש המהרש"א. ובליקוטי הלכות החמיר בזה.

48. מחל' ר"ע וראב"ע פסחים קכ, ב וברכות ט, א, אי מן התורה עד הצות או עד עלות השחר, ונחלקו בזה הפוסקים להלכה, אבל מדרבנן אסור (זבחים נז, ב), ועי' רשב"א (ברכות שם).

49. רמב"ם פרק י מהלכות קרבן פסח הלכה יד.

50. פסחים קכ, ב.

Pesach will be not be eaten on an empty stomach. Therefore we eat the *Chagigah* first, and then the *Pesach*. Others hold that this *chagigah* is *min hatorah*, but it is optional. According to both of these opinions, this *chagigah* is a *korban shelamim*.⁵¹

There is another opinion mentioned in the Gemara; the opinion of Ben Taima. Ben Teima holds that the *chagigah* is *min hatorah*, and it is halachically identical to a *Korban Pesach*. Some *Rishonim pasken* according to Ben Teima.⁵²

55. There are many ramifications to this *machlokes*. According to the first opinion, that *Chagigas Yud Daled* is a *shelamim*:

1) It can be a cow, or a female, and it can be up to two years of age. 2) It is eaten for two days and a night. 3) It doesn't have to be roasted. 4) It doesn't have to be eaten *l'menuyav*. 5) There is no *issur* to break a bone. 6) There is *semichah*, *tenufah* and *nesachim*. 7) It is possible that it can be shechted before the time of the *Korban Pesach*.⁵³

In contrast, according to the latter opinion, this *chagigah* is halachically identical to the *Pesach*:

1) It can only be a male, only a sheep or goat, and only under a year old. 2) It is eaten only until *chatzos*. 3) It must be fire-roasted. 4) It has to be *l'menuyov*. 5) It is possible that there is an *issur* to break a bone⁵⁴. 6) It is uncertain if it requires *semichah*, *nesachim* and *tenufah*.⁵⁵ 7) It is *shechted* the same time as the *Pesach*.

51. רמב"ם שם הלכה יג.

52. תוספות (פסחים קיד, ב ד"ה שני).

53. אם כל היום, או אחר חצות קודם לתמיד של בין הערבים, או אחר תמיד של בין הערבים, משנה למלך.

54. בעיא דלא איפשטו, פסחים ע.

55. תוס' אחרות לתו"כ (ויקרא, דיבורא דנדבה פרק יח הלכה ד) נסתפקו בזה. ובמקדש דוד (קונטרס קדשים סי' ה) כתב דלא שייך חזה ושוק לכהן כיון שצריך להיות למנויו, ולכן גם תנופה אין בו. ובעל הצפנת פענח כתב (מכתבי תורה סי' קנח) כיון דדין חזה ושוק להיאכל לכהן, אין בו דין מנויו.

Pesach haba b'tumah

The *halachah* is that if the majority of the ציבור are *temei'ei meisim*, then the *korban pesach* is brought in a state of *tum'ah*, and eaten in a state of *tum'ah*. The Rambam⁵⁶ says that the way to count *rov*, is we count the people who came to bring the *korban pesach* while they are standing outside the עזרה, and we see what is the majority. It comes out according to the Rambam, that if you have 50 people who never left Eretz Yisrael and never became *tamei* to a *meis*, and each one of them have a *chaburah* of 100 *temei'im*, then if only the *tehorim* come to the עזרה, it would be a פסח הבא בטוהרה, and the *temei'im* can't take part of it. However, many *Acharonim*⁵⁷ have a hard time with this Rambam, and say that we include all the *temei'im* who are not בדרך רחוקה, and in the above case, it's a פסח הבא בטומאה, and all the *temei'im* can eat it.

Types of tumah

The Gemara⁵⁸ says that the *halachah* regarding majority of the ציבור being *tamei*, only applies by *tum'as meis*, but not to the *tum'os* of זבים זבות נדות. According to many *Rishonim*⁵⁹ any tumah that is not from the body rather an external source, for example touching a *sheretz* or *neveila*, if the majority of the *tzibur* are *temei'im*, and were not *toivel*, the *pesach* is brought b'tumah, and eaten b'tumah. Even a chair that a *yoledes* sat on, has a *din of maga* and is not considered טומאה היוצא מגופו⁶⁰.

A *yoledes* that was already *toivel* but didn't bring her *korban*, there's a *machlokes* in the Gemara⁶¹, if her *din* is like a *tamei meis* or a *yoledes*, and the Rambam doesn't give a clear *psak* on this. This is a very important question, because women are part of the count of רוב ציבור by פסח ראשון, and

56. פ"ז ה"ו.

57. ע' מה שצויין בספר המפתח.

58. פסחים סז

59. רש"י יומא ד', תוס' זבחים יז', וכן הוא פשטות הסוגיות פסחים פ' וזחים כב', דלמאי דקיי"ל אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ציבור עבדי בטומאה. ודעת הרמב"ם ביאת מקדש פ"ד הי"ב, וקרבן פסח פ"ז ה"א, דאינו בא בטומאה, אבל להלן בה"ח כתב דנאכל לטמאי שרצים, והאחרונים נתקשו בדבריו הבה"ח

60. ע' אר"ש שם שהאריך בזה, אבל כן הוא פשטות הרמב"ם.

61. כריתות י.

it can make a big difference, and if *rov* of the ציבור are *temei'im* with טומאה מגופן, you can't bring the פסח in a state of *tum'ah*, so if there is no time for all the יולדות to bring their *korban*, this שאלה will be very נוגע^{62 63}.

If the *korban* is brought in a state of *tum'ah*, then the *temei'ei meisim* can go into the עזרה, but not other *temei'im* like *zavim zavos nidos* and *yoldos*.⁶⁴

As for the עולת ראייה and שלמי חגיגה, if you are not *tahor* on the first day, you don't bring them even if you became *tahor* in middle of *yom tov*.⁶⁵ שלמי שמחה you will bring when you're *tahor*.

62. כ"ז לדעת המנחת חינוך מצוה ש"פ שנקט לדבר פשוט, דנשים מכריעות לרוב טמאים, אמנם בשערי יושר ח"א סי' ט"ו כתב דדבר פשוט דאין הנשים מכריעות רק לטהרה ולא לטומאה.

63. ולענין בועל נדה כתב הרמב"ם שם ה"ד דדינו כזב.

64. ולענין טמאי שרץ תלוי במחל' הנ"ל דלרוב ראשונים נכנסים, ולרמב"ם אין נכנסים.

65. רמב"ם חגיגה ב,ה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. WOW! *Mamash* as the *navi* described: כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרַעַל: ¹ Planes from all over the world are landing back home, in Eretz Yisroel; the nations of the world are bringing every *Yid* back. ² Hashem's *Shechinah* is revealed so brightly and clearly, there is no need for the sun anymore! ³ The nations feel honored to serve us. ⁴ Now it is time to be *makriv* the *Korban Pesach*, and all of the Arab countries are bringing all of their sheep for us to bring as our *korbanos*. ⁵ I got a sheep, and I watched it for four days. On *Erev Pesach*, which fell out on Shabbos this year, clouds came and picked me up, and whisked me to the *Beis Hamikdash*. ⁶ I was waiting outside the *Beis Hamikdash* at 10 AM with millions of other *Yidden*, waiting to be part of the first shift. As we were waiting, we started to sing שִׁירוֹ לַד' שִׁיר שִׁירוֹ לַד' עֲשֵׂה וְחָדַשׁ כִּי נִפְלְאוֹת עֲשֵׂה, and I got so absorbed in praising Hashem, my little sheep ran off. So I quickly got ahold of another sheep, and finally, after 2:30, they were ready to start the *Korban Pesach*. By now, I already found the first sheep. I'm going to be *makriv* one of them, what do I do with the other one? ⁷
- A. According to one opinion you bring it as a *shelamim*, ⁸ and according to the other opinion you wait until it gets a *mum*, and then you will be *podeh* it and use the money to buy a *korban shelamim*. ⁹ All this is only if you were *makdish* the *korban* already, however, if you were not yet *makdish* the first one yet, you can use the first one.

1. הושע (ב, ב).

2. ישעיהו (ס, ח-ט).

3. שם (ס, ט).

4. שם (ס, י-יב).

5. שם (ס, ז).

6. ילקוט שמעוני (ישעיה תקג).

7. ע"י פסחים צו, ב.

8. רש"י והרמב"ם.

9. תוספות והראב"ד.

2. Q. **הודו לך כי טוב!** Finally, after close to 2000 years, we get to be *makriv* the *Korban Pesach*! Zeidy Himmelstein has a big *chaburah* just from the *einiklach, bli ayin hara*. There were no more regular *kezeisim* of meat left, so Cousin Lemel offered to be *nimneh* on the brains, just so he could be part of Zeidy's seder. A whole bunch of tables were set up, for each of Zeidy's kids. Heshy started eating his portion of the *Korban Pesach*, and then Zeidy started telling stories of **יציאת מדבר העמים**,¹⁰ and Heshy wanted to move to Zeidy's table to hear better. Can Heshy continue eating next to Zeidy, or is it a problem of eating in two places?

A. It would seem that if they are sitting on different tables because there is not enough room on one table, then they are part of the same *chaburah*, and Heshy can move closer to Zeidy. However, if there is more room on the table, but each family wants to sit on their own table, that would be considered two *chaburos*,¹¹ and two locations, so he can't eat there. Even if Heshy and Manny bring two *kezeisim* over to Zeidy's table together, so it didn't become *passul* by leaving the *chaburah*, it is still considered two locations and they cannot eat their *Pesach* in two locations.

However, it is not clear what the criteria are for dividing a group into two *chaburos*. Although many *Rishonim* hold that they only are considered two separate *chaburos* if they wish to be split, it seems that others disagree. They seem to hold that if the *bnai chaburah* are not facing each other, they are considered two *chaburos* regardless of the reason they are not facing each other.¹²

COMMON QUESTIONS

3. Q. When Mashiach comes, all the *nashim tzidkaniyos* who have given birth have to bring a *Korban Yoledes*; one for each birth. Until they do so

10. יחזקאל (כ, לה).

11. זכר לדבר, עירובין מט, גבי החולק את עירובו עיי"ש, וכן אמר מו"ר הגרש"א מילר שליט"א מסברא.

12. פסחים פו, א. רש"י פי' הכלה הופכת פניה, אף שנעשית על ידי זה ב' חבורות מותר, אבל תוס' פירשו או שהוא היתר אע"פ שהופכת באמצע אכילה, וכ"כ הרמב"ם בפיה"מ, או דחייבת להפוך משום ד"א, ובפסקי רי"ד כתב דקמ"ל דלא הוי כב' מקומות, והמאירי פי' דקמ"ל דלא גזרינן מחשש שינוי מקום, אף שבאחרים יש לגזור.

they cannot eat from the *Korban Pesach* (or any other *korban*), because they are *mechusarei kipurim*. If there isn't enough time before Pesach to bring the millions of *korbanos* – don't forget to include *the Aseres Hashevatim* – is it okay if a woman brings only one *Korban Yoledes* before Pesach, and the rest afterwards?

A. Yes.¹³

4. Q. I made a tablecloth *lekavod* Pesach, and it never became *tamei*. Can I spread it on the table that we will be using when we eat the *Korban Pesach*?¹⁴

A. No. Chazal made a *gezeirah* that for *kodshim*, all *keilim* need *tevillah*, even if the *keilim* never became *tamei*.

5. Q. *Baruch Hashem* I just gave birth to a girl, so I won't be able to eat from the *Korban Pesach* this year. I will have the status of a *tevulas yom* on Erev Pesach. Can I at least help a little, such as to pour water over the *Korban Pesach* to rinse off the blood before it is roasted?¹⁵

A. The water is *chullin* which is kept *al taharas hakodesh*. A *tevul yom* which has a status of a *shlishi* regarding *kodshim*, can only render the water a *revi'l*, and therefore not only can you pour the water, but you can even touch the water, because the water that's a *revi'l* will not *pasul* the meat. According to one opinion, a *tevulas yom aruch* (a *tevul yom* that is not *tahor* at night, but has to wait forty or eighty days, is more stringent and has the status of a *rishon*, and therefore not only can she not touch the water, but if the *keli* is wet on the outside, she can not pour the water, because she might by mistake touch the water on the outside, and thereby *metamei* the *keli* and the water inside. Please see footnote for further discussion of this complex topic.¹⁶

13. כריתות פרק א משנה ז.

14. ע"י חגיגה פרק ג משנה ב.

15. ע"י נדה ע"א, ב.

16. דעת הרמב"ם ד'חזרו לומר' היינו שמתחילה סברו שחולין שנעשו עטה"ק כקודש, וחזרו לומר דדוקא לקדשים ולא לענין חולין שנעשו עטה"ק. אבל לענין קדשים ממש אסור דקיי"ל כאבא שאול גבי טבולת יום ארוך, דהוי ראשון.

6. Q. We are keeping everything *tahor al taharas hakodesh*, and a *tamei* touched the *maror* that was not *muchshar lekabel tum'ah*. Is the *maror tamei*?

A. One of the *chumros* of *kodshim* is that *kodshim* is *mekabel tum'ah* without *hechsher*. However this applies only to *kodshim* itself, but not to *chullin* kept *al taharas hakodesh*.¹⁷

7. Q. We were getting ready to eat the *Korban Pesach*. I was so taken aback by all the tremendous *nissim* that just happened, and by the sight of millions of Yidden back in their homeland, and the singing of *Hallel* accompanying the *korban*, my mind was preoccupied. However, my 9-year-old son, who learned *הלכתא למשיחא* and was prepared for *Mashiach*, knew that in order to eat the *Korban Pesach* you have to be *toivel* your hands in a *mikveh* with intent that they should be *tahor* to eat *kodshim*. So, he took me to the *mikveh* and put my hands in. I had no *kavanah* at all when I put my hands in. Does it help that my son had *kavanah*?¹⁸

A. Yes! As long as someone had *kavanah*, even if the *kavanah* was provided by a *kotton*,* it is considered that your hands were

והראב"ד דפסק דחולין שנעשו עטה"ק כקודש, פי' החזו"א (טהרות ב, ח) דהא דחזרו לומר, הכוונה דאע"ג דקודש דמי, מ"מ לענין שיחשב טבוי"י כראשון כדעת אבא שאול, חזרו מזה ודוקא לענין קדשים עצמם טבוי"י נחשב כראשון, וממילא מותרת ליגע כיון שהמים לא יפסלו את הפסח. ודעת הגר"א דחולין שלבסוף יגעו בקודש דינן כקודש, ומעיקרא סברו דטבוי"י עושה שלישי (כדעת ר"מ בפרה פי"א מ"ד), ומש"ה מערה אין נוגעת לא, דהמים השלישים יפסלו את בשר הפסח, וחזרו לומר כאבא שאול דטבוי"י הוא כראשון לקדשים, וצריכה לזוהר שלא יהא הכלי רטוב מבחוץ, כיון דאם נגעה במים שמבחוץ יחזרו ויטמאו את הכלי ואת המים שבתוכו. ולהלכה אין ידוע לנו דעת הגר"א אם פסק כאבא שאול, ושמא ס"ל כהרמב"ם דאע"ג דטבוי"י עושה קדשים רביעי אבל טבוי"י ארוך הלכה כאבא שאול דהוי כראשון (אמנם בפשטות הגמ' אין הכרח ללמוד כהרמב"ם, ויותר מסתבר דס"ל להגר"א דלא כאבא שאול, וכ"פ המאירי שם דלא כאבא שאול). עוד מבואר מתוך דברי הראב"ד, וכן מתוס' חגיגה (כ, א ד"ה רב"צ) דאם המים לא יפסלו את הבשר מותר לגעת בהם. והחזו"א (טבוי"י ב, ד) נתקשה בזה, דהרי הענין של חולין שנעשו עטה"ק הוא לנהוג בהם כאילו הם קדשים, ושלא יטמאם וכמבואר בגמ' חולין (ב, ב). ואולי אפשר לחלק, דדוקא חולין שאתה מתפיסם לנהוג בהם כטהרת הקודש, א"כ צריך לזוהר שלא לטמאותם, אבל מים הללו שלא התפיסם להדיא, אלא מכיון שעתיד ליגע בטהרות חז"ל נתנו להם דין טהרת קודש, אין איסור לטמאותם, וכל דינם הוא רק לנהוג בהם רביעי. והחזו"א שם כתב דמפי' הגר"א הנ"ל מבואר דאסור ליגע במים אף אם לא יפסלו את הבשר, ומש"ה למשנה ראשונה היה אסור ליגע. וצ"ע דלהדיא מבואר בדברי הגר"א משום שהמים יפסלו את הבשר.

17. חולין לג, ב.

18. עי' חולין לא, ב, ותוספתא ידים פרק א הלכה ז.

* As long as the *kotton* is at least six years old; as *paskened* by the Mishnah Berurah, Orach Chaim 159: 76.

toiveled al taharas hakodesh. However, when performing netilas yadayim for terumah, the one who is being washed also has to have kavanah.¹⁹

8. Q. My hands are *tamei*, because I held my little one-year-old Moishele's hands during *Mah Nishtanah*, and he was *tamei* because he was touched by a *yoledes*, and he is too young to go to the *mikveh*. Now it is time to eat the *Korban Pesach* with the matzah and *maror*, and I don't want to run to the *mikveh* to be *toivel* my hands. Can I have someone put the *korban* and the matzah in my mouth without me touching it? Or, can I use gloves?²⁰

A. No. Chazal were afraid that you might stick your hands into your mouth to touch the *chullin* food (i.e., the matzah or *maror*) which would be OK, because *yadayim* are not *metamei chullin*, and by mistake you will touch the *kodshim* in your mouth. So they made an *issur* to eat *chullin* with *kodshim* if your hands are not *tahor* for *kodshim*. Gloves is not either an option.²¹

9. Q. After *bentching*, when it came time for *Hallel*, what a scene! The sweet voice of Dovid Hamelech led off, and the whole *Klal Yisroel* joined. The singing broke all the *mechitzos* in *Shamayim*,²² and everyone heard a *bas kol* saying *הַשְּׁמַיִם עָרְבָה עִי וְיָדַי כִּי קוֹלָהּ כִּי קוֹלָהּ עָרְבָה*²³ I took my little Moishele in one hand, and was holding Zeidy Himmelstein's hand with my other hand, and Zeidy was holding Mr. Genukshoin's hand, and we were dancing with Dovid Hamelech! Then I remembered that my hands are *tamei*, because I touched Moishele's hand. What is the status of Zeidy and Mr. Genukshoin's hands?²⁴

A. Zeidy's hand is *tamei*, but not Mr. Genukshoin.

19. חזו"א (ידים ג, ז).

20. ע"י חגיגה כד, ב.

21. חולין קז, ב.

22. פסחים פה, ב.

23. שיר השירים רבה פרק ב, לא.

24. ע"י חגיגה כד, ב.

Chapter 4

קרבנות החג

There are three מצוות that we have on Yom Tov, חגיגה, ראייה and שמחה.

The Mitzva of Re'iyah

The mitzvah of *re'iyah* is that you should come to the *azarah* on the first day of *yom tov*, and bring a עולה ראייה. The עולה can be either an animal or a bird²⁵. This mitzvah can only be done by day, when you can bring a *korban*²⁶.

Who is obligated

This mitzvah is only for men. Any boy that is old enough to hold their fathers' hand, and walk from the place that they are in Yerushalayim, to the *azarah*, there is a mitzvah of chinuch for the father to bring them to the *azarah*,²⁷. According to Tosafos the *chiyuv* of chinuch is also that the kid should bring a *korban*, but since it's not a *chiyuv min haTorah*, you can't bring it on *yom tov*, so on the first day of המועד, חול, all the fathers bring 'כל' סמיכה with the 'צאן קדשים' to the *azarah* to bring an עולה (without סמיכה because a קטן can't do סמיכה).

One that becomes בר מצוה on חול המועד, doesn't wait until חול המועד to bring an עולה, rather he brings it on the first day of *yom tov*²⁸.

Who is exempt

Someone that can't walk up by foot from his city to the *azarah* (old, sick, or a מפונק) is exempt from the mitzvah of *re'iyah*. However, if he is in Yerushalayim before *yom tov*, and can walk without a cane from the place

25. רמב"ם חגיגה פ"א ה"א, והחינוך במצוה תפ"ט כתב דסגי בעוף א', וקרית ספר למב"י"ט שם מצוה קנז, כתב דבעי ב' עופות. והמאירי הביא דעות דאין מביאין עוף, וכגירסא דידן בחגיגה ז.

26. רש"י ר"ה ה., זהו דעת הראשונים ע' מנ"ח מצוה תפ"ט, ודעת הטורי אבן חגיגה ז', דהמצוה להראות אינו קשור לקרבן, ואפשר לקיימו גם בלילה.

27. ובמרומי שדה חגיגה ב. כתב בדעת הרמב"ם דהחייב הוא מן התורה.

28. אור שמח סוף פרק ה מהלכות קרבן פסח.

that he is staying, he is obligated. One that is mute, or blind in one eye, or deaf in one ear, is exempt, (don't worry about this, everyone will be healed as it says in the *navi*²⁹). One that is *tamei* is exempt and doesn't send his *korban* with a שלייה.

Tashlumim

The mitzvah is mainly on the first day³⁰ of *yom tov*, but בריעבר if you didn't bring it on the first day, you can make it up the rest of the days. However, if you were exempt on the first day, you can't make it up. Therefore, if you became *tamei* the first night of *yom tov* you don't have the mitzvah of bringing the קרבן ראייה because you weren't obligated at all on the first day, but if you were *tahor* in the morning of the first day, and became *tamei* before you had a chance to bring the *korban*, you have to bring the *korban* when you become *tahor*.³¹

The עולה ראייה requires נסכים, and סמיכה. A few people³² can chip in to buy one *korban* as long as each person spent a *ma'ah*, (which is approximately one dollar), but if you can afford to, you should spend as much as you can on the *korban*. The *korban* can't be brought on Shabbos, therefore, when the first day of *yom tov* falls out on Shabbos, you bring it after Shabbos. There is a *machlokes Acharonim* if you make a ברכה on the mitzvah of ראייה³³.

Shalmei Chagiga

The mitzva of chagiga

There is a mitzvah to be מקריב a שלמי חגיגה on the first day of *yom tov*. *bdi'eved*, if you didn't bring it on the first day, you can bring it on the rest of

29. ישעיה ל"ה, ה-ו, אז תפקחנה עיני עורים, ואזני חרשים תפתחנה, אז ידלג כאיל פתח, ותרון לשון אלם.
30. כמה אחרונים הבינו בודעת הרמב"ם דכל פעם שנכנס ביום הראשון חייב להביא קרבן, ואם נכנס ביום ראשון ב' פעמים, והביא רק קרבן אחת צריך להשלימו בשאר הימים (ע' מנ"ח תפ"ט, וטו"א חגיגה ז'), אבל הכהנים הנכנסים לעבודה אין צריכים להביא כל פעם שנכנסים ביום ראשון (מהרי"ל דיסקין פ' כי תשא). ויש חולקים וס"ל דגם לרמב"ם אין צריך יותר מפעם אחת (הגרי"פ שפ"א ומרומי שדה).

31. חגיגה ט.

32. כן הוא בתוספתא חגיגה פ"א ה"ו, וכ"כ הטו"א ו', ובמנ"ח מצוה פח', ואבנ"ז תה"ב, דייקן מרש"י פסחים פ"ט: דאינה באה בשותפות, וכ"כ במרומי שדה חגיגה ז'.

33. בספר זכר למקדש פ"ב אות ד' כתב לברוך, והגרח"ק הובא דבריו בספר אבני המקום על חגיגה חולק.

the days of *yom tov*. It can be brought only from an animal, but not birds. The *chiyuv* is to bring one בהמה, but if you want you can bring ten, and they all are considered a חגיגה that is brought on *yom tov* (as opposed to a regular נדבה that cannot be brought on Yom Tov).

Who is obligated

Whoever is obligated in a קרבן ראייה, is obligated in a קרבן חגיגה, and those that are פטור from a קרבן ראייה are פטור from a קרבן חגיגה³⁴. According to Tosafos that there's a *chiyuv* of chinuch for a קטן to bring an ראייה, so too there is a mitzvah of *chinuch* for the *chagiga*³⁵, so on the first day of *chol hamo'ed*, קרבן חגיגה 'כל הנערים' make their חול המועד trip to the *Beis Hamikdash* to bring a קרבן חגיגה.

The חגיגה has to be worth *twoma'ah* (which is approximately two dollars). The money must be from money that is *chullin*, and you can add on money that is from *maaser sheni*. You can also join with a few people, as long as each one paid two מעה.³⁶

חגיגה requires סמיכה and נסכים, and תנופה is done on the חזה ושוק (which go to the *kohen*), and is not brought on Shabbos.

There is a *machlokes Rishonim* if you bring a חגיגה on *erev yom tov* can you be יוצא, and some hold that if you had in mind specifically that you should be יוצא the חגיגה of *yom tov* then you are יוצא,³⁷

There is a *machlokes Acharonim* if the main mitzvah is to bring the *korban*, and even if you didn't end up eating it you are יוצא, or the mitzvah is to eat it³⁸.

34. כ"כ הרמב"ם פ"ב ה"ד, ולתוס' חגיגה ב: חרש ואילם חייבים בחגיגה.

35. אור שמח סוף פ"ה מקרבן פסח.

36. תוספתא שם, והחולקים שם חולקין גם כאן.

37. ע' רמב"ם וראב"ד חגיגה פ"ב ה"י, תוס' פסחים ע:; וליקוטי הלכות במס' חגיגה.

38. אבנ"ז תה"ב, ושפ"א מגילה ה. סוברים שצריך לאכול ממנו, וצ"ח פסחים ע:; וחזו"א או"ח קכט, י ד"ה ר"מ, ואו"ש פ"ב ה"י ועוד סוברים שאין צריך.

Shalmei Simcha

The mitzvah of Simcha

Another mitzvah on *yom tov* is ושמחת בהגידך, and that is through bringing a *Korban Shelamim* and eating from it. This mitzvah is every day of *yom tov*.

Who is obligated

The mitzvah of שמחה applies to women. Some hold that it is her mitzvah to eat a *kezayis* of the *korban*, and some hold it's the husband's mitzvah to give her. All who are פטור from the mitzvah of ראייה והגיגה, are obligated in שמחה, except for a *tamei*, that is מקיים the mitzvah through meat that is *chullin*, and wine³⁹.

With what can you fulfill the mitzva

The main mitzvah is to eat from the *korban*, and not to bring the *korban*. Therefore, you can fulfill the mitzvah with שלמים that you brought the day before (because a שלמים is eaten for two days), and you can fulfill your obligation with נדרים ונדבות that you are bringing anyways, (in such a case Tosafos⁴⁰ holds that you have to have in mind by the *shechitah* that you want to be יוצא the mitzvah of שמחה). There is a *machlokes Acharonim* if you can be יוצא with the שלמי חגיגה⁴¹.

You don't even have to own the *korban*, you can be יוצא by eating someone else's *korban*⁴², however the Tzlach⁴³ and Chazon Ish⁴⁴ hold that one time throughout *yom tov* you have to bring your own *korban*.

Night

The Gemara says that the mitzvah of שמחה is also every night of *yom tov*, except for the first night. There is a *machlokes* if that means that in addition to eating the *korban* during the day, you also have to eat it at night [except

39. לרמב"ם וחינוך יוצאים מן התורה, ולתוס' מו"ק יד: זהו רק מדרבנן.

40. חגיגה ז: ד"ה עולות.

41. לחזו"א שם יוצאים, ולערך השולחן העתיד [קצט, כא], ושפ"א [ר"ה ה], ואו"ש [פ"ב חגיגה ה"י] אין יוצאים.

42. תוס' פסחים צה:.

43. חגיגה ו:.

44. במכתב המובא בסוף אבי עזרי.

the first night]⁴⁵, or the mitzvah is one time a day, and the mitzvah can be done also at night⁴⁶.

Another *machlokes* is the first night of *yom tov* that is exempt, does it mean there is no mitzvah of שמחה⁴⁷, or that you don't have to bring a *korban* on *yom tov* to do the mitzvah of שמחה on the first night, and you can fulfill it through meat wine and new clothing,⁴⁸.

The שלמי חגיגה has the same *halachos* as שלמי שמחה, that it's not brought on Shabbos, and it requires סמיכה and נסכים, and חנופת חזה ושוק.

45. צל"ח פסחים עא, ליקוטי הלכות חגיגה, שפ"א סוכה מח בדעת רש"י ותוספות.

46. שפ"א שם בדעת הרמב"ם, ערוך השולחן שם אות יד.

47. וכן נקט השאג"א ס' סח'.

48. שיטת הרי"ף ספ"ב דברכות, מג"א ס' תקמ"ו ס"ק ד', וכן נקטו כמה אחרונים בדעת הרמב"ם.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. The first day of טוב יום in the *Beis Hamikdash*! All the men in *Klal Yisroel* came to bring קרבנות and daven in the *Beis Hamikdash*. What a davening, there was nothing like the davening of the first day of פסח (ע' (תרגום איכה ב,ז)!) After, they brought home the שלמי שמחה, do women have a mitzvah to eat from the *korban*? (ע' קידושין לד:)
- A. There's a *machlokes* in the Gemara if ladies have their own חיוב, or it's the husbands חיוב to be משמח his wife by giving her part of the שלמים. The (פ"א חגיגה ה"א) holds that the ladies themselves don't have a חיוב, the Rambam says that ladies are חייב in this mitzvah, and there's a *machlokes* in the *Acharonim*, if he means that they have their own חיוב.
2. Q. I can't begin to describe in words, the feelings, the whole entire *Klal Yisroel* together in Yerushalayim, eating the *korban pesach*, and saying over the tremendous נסים, and how the whole גלות was for our best. And then came the הלל! The whole entire *Klal Yisroel* singing together with such דביקות to Hashem, it feels like there is nothing else, just Hashem and His beloved *kallah*! After such a סדר everyone reached such high levels of עולה לקים, my little 4-year-old Manny asked if he can also bring an עולה the next day like all the Tatties and בחורים. Can he?
- A. According to Tosafos⁴⁹, there's a mitzvah of חינוך, that your son should bring an עולה. However, since it's not a real חיוב, he would have to bring it as an עולה נדבה, which he can't do on טוב יום, but he should bring it on חול המועד.

There are a few things to prepare before going to the *Beis Hamikdash*, 1) money for the נסכים that you will buy in the *Beis Hamikdash*, 2) 20 עשרונים of fine flour, 3) 10 pieces of שאור (not what we call yeast that's made from chemicals) to be מהמץ the 10 חלות, 4) ½ a לוג of oil 5) bring along the kids and einiklach so they can help you work on 30 of the חלות at the same time so that they don't become *chometz*.

Preparing the נסכים

After entering the *Beis Hamikdash*, you go to buy the נסכים [the נסכים are bought in the *Beis Hamikdash*], and prepare them. (For a flour עשרונים 3 פר 6, flour עשרונים 2 איל 4, oil and 6 לוג wine, for an flour עשרונים 4, oil and 4 לוג wine, and for a flour עשרון 1, כבש או עז 3, oil and 3 לוג wine). First you prepare the necessary *keilim* needed which are, a measuring cup (כְּלֵי שֶׁרֶת) of an עשרון, and two measuring cups of a רבע ההין (if you are bringing a כבש), one for the oil, and one for the wine, and a ביסא (a big *keli* to prepare the dough). Make sure they are clean so there should not be a חציצה, and so the measurement shouldn't be missing from the complete amount. Measure one עשרון at a time (if you are bringing an איל or a פר, and you need more than one עשרון). The measurement should be flat not overflowing, and have in mind to be *mekadesh* the flour. Then measure the oil and the wine, and have in mind to be *mekadesh* them. Bring³ the ביסא and make a ברכה⁴ אשר קדשנו במצותיו וצונו, and pour some oil in the ביסא. Then pour all the flour into the oil, and pour most of the oil on the flour. Now make a ברכה אשר קדשנו במצותיו וצונו, and mix the flour and oil without any water. If there is any dough stuck on your hands, make sure to put it back in the dough. Now pour the remaining oil on the dough. The מנחה is now ready for the *kohen* to be מקריב after the החלבים.

3. לדעת רוב ראשונים היציקות והכלילות כשר בור, וכתבו הרמב"ן וריטב"א קידושין לו' בשם ר"ת הדמיון על הבעלים להכינם, והריטב"א הוסיף דכשר בנשים (אמנם כיון שנעשה בעזרה, ואין הנשים נכנסות אין זה נוגע). וכן דעת רש"י במנחות יח: ובש"מ ורשב"א שם, ור"ש על הת"כ אמור פרשתא ג' פסקא ד' דכשר לכתילה בור, וכן פסקו ליקוטי הלכות מנחות יח, וחזו"א כה, יז. וכן מבואר ברמב"ם מעשה הקרבנות פי"ג הי"ב. אלא דבביאת מקדש פ"ט ה"ה משמע דאסור, ורע"א שם כתב דלאו דוקא, ומותר לכתחילה, והאחרונים האריכו בזה ע' מפתח שם.

4. כ"כ הרמב"ן בסה"מ שורש יב' לדעת הבה"ג, דכל עבודה טעונה ברכה. וע' ספר עבודת הקרבנות (מחתן הח"ח) ח"ב כא' בהג"ה.

It is a good idea to pour the wine into a bigger *keli* and cover it, so it shouldn't spill (otherwise it will be חסר).

Preparing the לחמי תודה

The לחמי תודה are made from 20 עשרונים (each עשרון is a *shiur* that is obligated in הפרשת חלה), 10 עשרונים are used to make 30 חלות that are not *chometz*, (10 חלות, 10 ריקיין and 10 רבוכה), and 10 עשרונים are used to make 10 חלות that are *chometz*.

There are a lot of *halachos* how to prepare the flour, it comes from the fields that produce the best quality, and there is a whole process how to get pure סולה. The flour can't be bought in a regular store, because all the flour in the store is assumed to be *tamei*, (since the wheat is usually bleached, it is *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*, and in a store it is assumed that someone *tamei* touched it ⁵). The wheat can't have any water go in it, because it can become *chometz*. The flour has to be stored in a safe place that no water can get there.

The חלות have to be baked before the שהיטת הקרבן. According to the Rambam (מעה"ק פ"ט הכ"ד), the חלות can be prepared outside the *azarah*, however other *Rishonim* hold that it is done in the *azarah* ⁶. Before bringing the flour and oil to the *azarah*, according to some *Rishonim* you have to be מקדיש them קדושת דמים (so it shouldn't be בעזרה). After you are in the *azarah*, you get warm water to use for making the חלות, and you boil up water for the רבוכה.

And now we are ready to start preparing the *chometz* loaves. Step 1) take 10 measuring cups the size of an עשרון, and put the 10 pieces of שאור in each cup, and then fill each cup with the flour. 2) Pour each one of the cups into larger (separate) *keilim*, and pour some warm water in them (no oil is used), there is no specific amount, but it should be the same in each *challah* so all the חלות look the same. 3) Knead them into a round ⁷ dough, and put a

5. מכשירין פ"ו מ"ג.

6. ע' מהרי"ק שם ומאירי ומהרש"א פסחים לה.

7. מלבי"ם צו פ"ז אות קה'.

little water on the top (קייטויף). 4) Wait until it's for sure *chometz* and then bake it in the oven that's in the *azarah*.

Now we are ready to prepare the non-*chometz challos*. Step 1) measure 10 עשרונות. 2) Split each עשרון into 3 different *keilim* (you will get 30 *keilim*, each one will hold 1/3 עשרון). 3) Measure a ½ לוג of oil, and then pour the oil into 3 measuring cups, one that is a ¼ of a לוג, and 2 that are an 1/8 of a לוג. 4) Pour the flour from the 10 cups into larger *keilim*, and pour a little oil from the 1/8 measuring cup into each one of the ten *keilim*,⁸ and mix each one. 5) Pour water (if it's being done in the *azarah*, warm water can be used) into each one of the larger *keilim* and mix it well. You have to be careful that the dough shouldn't become *chometz*, (according to the Chazon Ish [מנחות ס' לה, א] it has to be watched from הימוץ לשמה, however the Shevet [ג, סג] disagrees) so you need to knead the whole time. So it's time for the kids and einiklach each one should work on their own piece of dough and prepare them into a thick round *challah*, quickly put a little water on top, and quickly put in the oven.

Now we are ready for the ריקקים! There are two differences between the הליות and the ריקקין 1) the oil is only put in after it's baked, 2) the dough is rolled out very thin. After they are baked, you dip your finger in the oil (that is in the 1/8 measuring cup), and go across each מצה in a ח shaped form. If there is any leftover oil it goes back into the הליות (which were prepared at the same time as the ריקקין), and according to the Rambam you smear the ריקקין again until the oil is finished.

And now let's prepare the רביכה. 1) Pour the flour from each of the ten *keilim* into a bigger *keli*. 2) Take a little oil from the ¼ measurement and mix into each one of the ten *keilim*,⁹ 3) Pour from the boiling water into the flour and mix it well¹⁰, and make them into thin round הליות, and then

8. כ"כ רוב האחרונים דמחלקים סולת, ולא כמקד"ד [ל, ג ד"ה ובלחמי] שמחלקן אחר נתינת השמן.
9. זהו לדעת הח"ח בתו"כ ולמד כן בגמ' ורש"י ע' עבודת הקרבנות ס' קצ"א מחתנו, אבל דעת הרמב"ם דכל השמן הוא רק לטיגון.

10. ולדעת החזו"א מנחות כו, ט נותן הקמח לתוך המים רותחים.

put a little water on top. 4) Bake them until half baked, take them out and fry them with the leftover oil.

תרומת לחמי תודה

Now it's time to take off תרומת לחמי תודה. You take one *challah* from each of the four types, and you make a ברכה, תרומה, להפריש וצונו במצותיו וצונו להפריש תרומה, ברכה. The four הלוחות will be given to the *kohen* after תנופה is done together with the אימורים, and can be eaten by the *kohen* and his wife kids and עבדים.

Now that all the הלוחות are ready, you can go to *shecht* your תודה קרבן. It's important to have someone watch that your הלוחות don't get mixed up with anyone else's, since there are thousands of קרבנות תודה being prepared in the *azarah* daily.

Before *shechitah*, you go to do סמיכה and you say דברי שבה והודאה. After the זריקת הדם, the next mitzvah is תנופה. The *kohen* brings the fats, and puts it on your hands, the חזה ושוק on top of that, and the שתי הכליות ויותרת הכבד on top, (and the אליה by a כבש), and on top goes the תרומת לחמי תודה. The *kohen* places his hands under your hands, and you make a ברכה על, אקב"ו על, (כן הוא לדעת רש"י, ולפי תוס' גם הכהן מברך, מנ"ח קמא, ת), התנופה. If the *korban* is from the נשים צדקניות the *kohen* does תנופה for them. After the הקטרת האימורים, the *kohen* can eat the תרומת לחמי תודה.

Eating the Korban

Now we are ready for the mitzvah of eating the *korban*. The *korban* is eaten in Yerushalayim for a day and night, and *mid'Rabbanan* it has to be finished before חצות. Before going to eat, you go to a *mikveh* and make a ברכה על, אקב"ו על, and dip your hands in the *mikveh*. Before eating you make a ברכה, אקב"ו לאכול את הזבח. According to many *Rishonim* even the portion that the בעלים eats has the *halachah* of 'למשחה לגדולה', which means it has to be eaten the way kings would eat this. Therefore, the meat should be eaten roasted with mustard, if you like to eat it like that. If you prefer to eat it a different

way it's fine¹¹. You have to sit when eating ¹². Another *halachah* of למשחה is that you should be full when finished eating *kodshim*, so if you are going to receive a small portion you have to eat some *chullin* first¹³. If you don't have enough people to eat the *korban* then you should not eat *chullin* beforehand so you should not come to eat אכילה גסה, (תמורה כג), אכילה גסה means that you are so full that you are just forcing it down. According to ¹⁴Tosafos it means even if you are not so full but you are not hungry anymore. Since there is so much to eat and it has to be finished that night by חצות, make sure to invite as many people as you can, and tell everyone about the חסדי ד' that you experienced. (It's כדאי to send out invitations at least a week in advance, so everyone has time to become *tahor*).

The *korban* has to be finished being eaten by חצות. After חצות, you are not allowed to eat it anymore. If there is a *k'beitzah* of the *korban* left (meat or the *challos* of a *Korban Todah*), *mid'Rabbanan* it is a *rishon letum'ah*, and it is *metamei* your hands or any food that it touches. Now it's time for בדיקה נותר, ¹⁵. You have to search to make sure that there is no *nossar* left, even less than a *kezayis*, ¹⁶ and whatever is found you burn in the morning. There is no ברכה נותר, ¹⁷. Afterwards you do מריקה ושטיפה on all the *keilim* which will be explained in chapter 10.

11. י"א חובה וי"א רשות, ע' ראשונים חולין קלב.:

12. ולתורי"ד יומא כה צריך להסב.

13. כן הוא דעת תוס' פסחים כב, ופסקי תוס' מנחות כא. ; וי"א בדעת רש"י דגם תחילת האכילה צריכה שתהא על השבע.

14. נזיר כג. ד"ה פסח.

15. ע' ירושלמי פסחים פ"א ה"א.

16. טוב ירושלים שם.

17. אבודרהם, משום המצוה הוא רק מכח העבירה של נותר.

שאל נא את הכהנים תורה

Age

1. Q. I almost don't believe my eyes! Once again סנחריב, אדרינוס, and all the wicked kings of the non-Jews who caused pain to the Yidden and Yerushalayim, are once again in power, and are gathering the nations to fight against Yerushalayim. And then Hashem went himself to fight them, and sent them a terrible מגיפה, so we can see the נקמה in front of our eyes! Ah! (זוהר פ' בשלח נח:): וכרב גאונך תהרוס קמך! After all this, I went to bring a קרבן תודה to thank Hashem for the tremendous נסים. I have a little sheep that is two weeks old, can I use it *lechatchilah* for the קרבן תודה?
- A. According to our גירסא in the Mishnah¹⁸, it is *lechatchilah* מותר once the animal is eight days old. The רדב"ז says that the Rambam had a different גירסא and *lechatchilah* it has to be thirty days old.

Chalifei Todah

2. Q. We waited for this for thousands of years! When we heard from Hashem's mouth אנוכי ולא יהיה, the Torah was engraved in our hearts, and the יצר הרע disappeared. Then when we asked משה רבינו to speak instead, we started forgetting the Torah, and the יצר הרע returned. And since then we were yearning ברחמינו שנית, and finally the time has come and we heard the Torah from the mouth of Hashem, and now the Torah is forever in our hearts, and the יצר הרע is gone forever (שהש"ר א, טו)! I ran to bring a קרבן תודה, and מרוב דבקות I lost the animal. So, I was מפריש another one, and then found the first one, which one am I מקריב, and if both, do I need לחמי תודה for both?
- A. If you made a נדר to bring a תודה, then you bring the חלות with any one of the תודות, and the other without חלות. If the תודה is a נדבה (he said הרי זו

18. פרה פ"א מ"ד.

(תודה), since he doesn't have to bring another תודה, it's not considered a חלות, rather another תודה קרבן, and they both need חלות.¹⁹

Vlad Todah

3. Q. How long we waited to once again sing with משה רבנו! אז ישיר משה (מכילתא בשלח)! 'שירו לד' שיר חדש, תהלתו מקצה הארץ, אמרו גאל ד' את יעקב, שיר tenth. The tremendous נסים and נפלאות are unimaginable! I ran to bring a תודה קרבן, however before I got a chance to be מקריב it, it had a baby בשעה טובה. What am I supposed to do with the וולד? And if I am מקריב it, do I bring an extra set of forty חלות? (ע' מנחות פ' ורמב"ם פ"ב מפסולי המוקדשים ה"ח)
- A. The וולד is brought as a *korban*. As for the לחמי תודה, if it's a תודת חובה (you made a נדר to bring a תודה, or according to רש"י כ"י, you are from the four people that have to bring a תודה), then you can be יוצא your חיוב with the וולד, and you can bring the חלות with either the mother or the וולד, but not both.²⁰ Some *Rishonim* hold that this that you can use the וולד for the כפרה, is only if you were מקדיש it when it was already pregnant, so then your דעת was also on the וולד, but if it wasn't pregnant (or maybe even if you didn't know that it was pregnant) you can't use the וולד for the כפרה.

If this is a תודת נדבה, then only the mother needs לחמי תודה, and not the וולד even if you were מקריב it first. If the mother was already pregnant at the time of the הקדש, then according to the *Poskim* that hold עובר לאו ירך אמו, then they are two separate תודה קרבנות, and both need לחמי תודה.

Lachmei Toda from Chodosh

4. Q. Finally, the time came for Hashem to fulfill His promise to be משמח His beloved kids who suffered in גלות and were מתאבל on Yerushalayim. and אליהו and Mashiach are walking with oil in one hand, and a staff in the other, and all the Yidden are gathered

¹⁹. מנחות פ.

²⁰. ובדעת הרמב"ם שכתב ששתיהן טעונות חלות, רוב המפרשים כתבו דלאו דוקא, אלא הכוונה אחד משתיהם, ובאבן האזל פ' דהרמב"ם מיירי ששחט השני קודם שזרק דם הראשון, ואז שניהם צריכים חלות.

around them, and the שכניה in front, the נביאים in the back, the Torah on the right, and מלאכים on the left, all heading to עמק יהושפט, and there is a narrow bridge stretching over גיהנם, and the getchkes and the non-Jews go over the bridge and fall into גיהנם, and the Yidden are worried they also might fall off the bridge, and *Klal Yisroel* cry out to Hashem that we are Yours, we stuck to You throughout this long גלות, and the אבות will testify that we said every day שמע ישראל! And Hashem takes *Klal Yisroel* over the bridge and gives them שכר, that no *navi* could have ever imagined, every Yid's face is shining from one end of the world to the other, and the Yidden ask Hashem that the non-Jews in גיהנם should come out for a minute to see for what we suffered for the whole גלות! And then Hashem calls the Yidden over and tells them, let me give you נחמה, and the Yidden tell Hashem we feel so rejected after being thrown out of your house for so long, and Hashem answers the Yidden that I also had no place throughout the גלות, and I was wandering with you in גלות the entire time, and it was not out of rejection, it was only to make you ready to receive the אור הגנוז (כ"ז בתדבא"ז פכ"א). After such an experience I wanted to bring a קרבן תודה, can I bring the לחמי תודה from שבועות after פסח but it's before פסח?

- A. The *halachah* is that you can't bring a מנחה from the new תבואה before the שתי הלחם is brought. The question is, is לחמי תודה considered a מנחה. The Rambam²¹ says that לחמי תודה are not considered a מנחה, and the proof to this is that even when a *kohen* brings לחמי תודה he eats it (unlike a מנחה of a *kohen* which is burnt). But the Ramban²² says that it is a type of מנחה, and the צפנת פענח²³ says that it's מוכח in the Gemara²⁴ that you can't bring it before the שתי הלחם.

Lachmei Todah b'shutfus

21. פ"ט מעשי הקרבנות הי"ד.

22. פ' פנחס פכ"ח פי"ב.

23. מכתבי תורה סי' יד' לבעל צפנת פענח.

24. מנחות פד.:

5. Q. *Q. came and fought all the non-Jews, and all of Klal Yisroel even Shevet* יהודה ובנימין *were united under his leadership, and then came משיח בן דוד and everyone was united under his leadership, and now Klal Yisroel is one nation with one king, and there is peace, and Klal Yisroel is multiplying more and more, and the שכינה is resting on Klal Yisroel in front of the eyes of the entire world! (יחזקאל לז).* Me (who is from Shevet יהודה) and my friend from Shevet יוסף, decided to bring a *קרבן תודה בשותפות*, and we were wondering about the *לחמי תודה*, since you can't bring a *קרבן בשותפות* do we each have to bring forty *חלות* separately?
- A. According to the Rambam mentioned previously, *לחמי תודה* are not considered a *מנחה*, and it's not a question. But even according to the Ramban that it's considered a *מנחה*, it's *מסתבר* that since the *korban* itself can be brought *בשותפות*, the *לחמי תודה* can also be brought *בשותפות*.

Lachmei Todah that cracked

6. Q. I was from the *ציון* אבלי who begged Hashem three times a day for the *גאולה*, and I prepared myself for the *גאולה* by learning all the *למשיחא* (כ"כ הח"ח במכתבים ומאמרים ה', דוהו בכלל חכיתם למלכותי) and people made fun of me and didn't take me seriously, but then it came *ערב שביעית* and in *ניסן* it all of a sudden turned cold and started snowing, and then in *סיון תמוז* and *אייר* each month there was a terrible *צרה*, and then people started saying this is not normal, *Mashiach* must be coming soon, but still not everyone got the message, but I continued to beg Hashem to bring the *גאולה* and learn the *halachos*. And then came a point that Hashem said that I am going to show the whole world who cared about me, and cried over the *Beis Hamikdash*, and when Hashem sent out *מלאכי חבלה* I was able to walk around freely, and the *מלאכי חבלה* had no power over me, (כל זה בפסיקתא רבתי פרק לה ובקצת דפוסים לר). After I was saved from the *מלאכי חבלה*, I decided I have to bring a *קרבן תודה*. So, I prepared all the *challos* of a *Korban Todah* and then one of the *חלות* cracked in half, do I have to bring another forty *חלות*?
- (ע' רמב"ם פסולי המוקדשים פי"ב הי"ד)

- A. If it cracked before the *shechitah*, then you bake another one, if it cracked between the *shechitah* and *זריקה*, then all the *חלות* are *passul*, and

if it cracked after the זריקה, it is כשר, just when you take off *terumah* (one from each set of ten that goes to the *kohen*), you have to be מפריש from one that is not cracked.

Lachmei Todah that became tamei

7. Q. Hashem healed everyone from corona, and all other sicknesses (ירמיה לז), and all the shuls and מוסדות התורה reopened (שם יח). I decided I have to bring a קרבן תודה (שם יט), so I started preparing the forty חלות, making sure the 30 don't get *chometz*, and the 10 do get *chometz*. As the 10 were beginning to rise, they were touching each other, and a *tamei* touched one by mistake, are they all *tamei*? (ע' טבול יום פ"א מ"א)

A. If a *tamei* touches one *challah*, according to the Rambam and Gra they are all *tamei*, and according to the ר"ש and רא"ש, since you plan on separating them, they are not considered all one. So if you're an *av hatum'ah*, the one you touched is a *rishon*, the next one is a *sheni*, and the third a *shlishi*. Since the *challos* of a *Korban Todah* are not קדוש yet, it doesn't become a רביעי. After it's baked and you *shecht* the *korban* then the חלות become קודש and can become a רביעי, [and if the חלות were in one *keli* they would all become *tamei* because of the *din* of *tziruf kli*]. However, if a *tevul yom* touches a *challah*, according to everyone only that one becomes *passul*.

Oil for the mincha

8. Q. I am so full of הודאה to השי"ת and I am bringing a קרבן תודה, with all the הידורים! Is there a הידור to use שמן זית זך (the olives are not ground, just crushed) for the לחמי תודה? If there is a הידור, is nowadays oil that is ground and then filtered, considered שמן זית זך? (ע' ליקוטי הלכות מנחות פ"ט, ורש"י כת"י מנחות פו. ד"ה לא היה)

A. The ליקוטי הלכות holds that it's a מצוה מן המובחר (וכן איתא בספרי זוטא), מצוה מן המובחר (שם). The שפת כמש"כ הרמב"ם סוף הלכות איסורי מעלה (שם) says it's not a mitzvah but it's מעלה (שם). Concerning olives that were ground and then filtered, there is a discussion in the *Acharonim*, and it was said in the name of הגרי"ש אלישיב that it's כשר. There is another issue with nowadays oil, since the pits are ground, and a fifth of the oil is from the pits, can that be part of the oil that's needed.

Money set aside for a Korban Todah

9. Q. I am a בן תורה, and when Mashiach came all the money from רומי and the money that יוסף hid in מצרים was given out to בני תורה, especially to those who were מחדש חידושים (פסחים קיט). The first thing I wanted to do was to bring a קרבן תורה. I took a bucket of coins and said I am going to bring from these my קרבן תורה. I counted the coins and it came out to be much more than the most expensive *korban*, what do I do with the rest of the money? (ע' רמב"ם פסולי המקדשים פ"ה ה"ד)
- A. According to the Rambam the rest of the money is *chullin*, because he said 'I am going to bring from these', which implies that he wasn't intending to use all the money for a *korban*, and according to the ראב"ד he intends to use all the money for his *korban*, so the leftover money is used for another תורה.

MUFLA HASOMUCH L'ISH

10. Q. Exactly the way the מדרש (ילקוט חצט) described it. The year that מלך המשיח was revealed, all the nations were on the edge of war with each other, and מלך פרס wanted to blow up the world, it was so scary, and there was nowhere to escape. And then Hashem told His beloved children, don't be afraid! All these events are for you! It has come the time for your גאולה! My twelve-year-old son was so מתרגש from the tremendous נסים גלויים that Hashem performed, he was מקדיש a קרבן תורה. Can it be brought now, or we have to wait for his בר מצוה : (ע' גדה מה: ? בר מצוה ובראשונים)
- A. The Gemara says that a מופלא הסמוך לאיש (a year before גדלות) who is מקדיש a *korban*, it becomes הקדר, and there is a *machlokes* in the Gemara if it's *min haTorah* or *mid'Rabbanan*. Tosafos explains that the reason why you can assume that he is a year before גדלות is because there is a *rov* that he will have סימני גדלות when he is thirteen. The ערוך, תשב"ץ, רע"א, and ערוך say *rov* only makes it that it's not התראה ספק, but you can't give מלקות if someone is מועל in his הקדש until he brings סימנים. According to these *shittos*, you can't bring his *korban* until he brings סימני גדלות, because bringing בעזרה חולין is an *issur d'Oraysa*, and you can't rely on *rov*. The

Rambam (נזירות פ"ב הי"ג), however, says that a קטן that became a *nazir*, he brings his קרבנות even before he brings סימנים.

TNUFA

11. Q. Exactly like it was in מצרים as it says in the פרשת בא, ושמרתם את הדבר, פרשת בא, אומות העולם, ושר מכות on the אומות העולם, and when He destroyed all the רשעים, like it says, כי הנה היום בא בער כתנור וגו', He jumped over the צדיקים and saved them, as it says, וחמלתי עליכם כאשר (ע' שמו"ד פ"ח ז'). Hashem saved His people and gathered them all to Yerushalayim, and performed such great נסים that there was never anything like that before (זכריה פרק ח' ו-ח). I am a *kohen* and I ran to be מקריב a תודה for all the נסים Hashem did for me, and I was wondering about תנופה, do I need another *kohen* to do with me תנופה, or I can do the תנופה myself because I am the *kohen* and the בעלים? (ע' מנ"ח מצוה) (קמא, ומקד"ד ס' יח אות ב')

A. According to the מנ"ח the *kohen* can do תנופה himself, and according to the מקדש דוד, you need two כהנים.

Eating like a king

12. Q. I was from the נשים שאננות who worked hard to pay tuition for my kids to learn Torah, and when Hashem was teaching Torah in His בית ספר אליהו ופרקי משיח עמ' ט')! כבוד! What a מדרש I got a front seat near the men! After זרובבל said קדיש *d'Rabbanan*, I went to the *Beis Hamikdash* to bring a *Korban Shelamim*. When I eat the *korban* am I supposed to lean (לדעת התורי"ד יומא כה, דצריך להסב)? (בספר תא שמע חלק יד) (פרק ב סעיף ו דן בזה באריכות)

A. It is מסתבר that for the same reason why women don't lean on פסח 1) because they rely on the ראבי"ה that nowadays there is no חיוב to lean, because it is not the way even for kings to lean, and 2) the שאלתיה holds that a woman is פטור from leaning because it is not the way for women to lean, the same applies by eating *kodshim* that there is a חיוב to eat it the way kings eat, this doesn't apply to women.

Chapter 6

קרבן יולדת

A woman who gave birth to a boy is *tamei* for seven days, and is טובלה the night after day seven (if she is not a זבה). Afterwards until after day forty, she is a טבולה יום ארוך, and cannot touch or eat *terumah* and *kodshim*, or enter the *Beis Hamikdash*, but she is not *metamei chullin*, anymore (her status is like a *sheni*). On day forty-one she brings a sheep for an עולה, and a bird for a חטאת. The sheep requires נסכים. The חטאת is brought first (some hold that you are מקדיש עולה first¹). Afterwards she is *tahor*, and can eat *terumah* or touch *kodshim*, but *mid'Rabbanan* has to *toivel* again before eating *kodshim*.

A woman that gave birth to a girl, is *tamei* for fourteen days, and is טובלה the night after day fourteen, (if she is not a זבה), and until the end of day eighty, she is a טבולה יום ארוך, and cannot touch or eat *terumah* and *kodshim*, or enter the *Beis Hamikdash*. On day eighty-one she brings her קרבנות.

After every birth or miscarriage if the *ubbar* was more than forty days old and had a צורת אדם, a *korban* is required. However only one קרבן יולדת stops her from eating *kodshim* and going to the *Beis Hamikdash*. Therefore, a woman that gave birth ten times, when the *Beis Hamikdash* will be built, she will bring ten sets of קרבנות, but after the first one, she is *tahor*.

The Rambam (פרק א מהלכות מחוסרי כפרה ה) holds that if you are within forty days of your last birth (if it's a boy), you can't send your קרבנות of previous births to be מקריב, and the ראב"ד disagrees.

In a case of a *safek* (you are not sure if the *ubbar* is forty days, or if it has a צורת אדם), you bring a חטאת העוף מספק, and it is not eaten by the כהנים, and some hold that you also bring a sheep, and make a תנאי that if you are not מחוייבת it should be a עולת נרבה.

1. ע' תוס' זבחים צא. ד"ה למקראה.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. בחסדי ד' I had a boy less than forty days ago, and the *Beis Hamikdash* just came down from שמים! Can I send my husband to bring the קרבנות that I have to bring for my previous births, or do I have to wait for day 41 first? (ע' רמב"ם מחו"כ פ"א ה"ה)
- A. The Rambam holds you can't bring a קרבן יולדת since it doesn't accomplish any *taharah*, because you are *tamei* now, and the ראב"ד disagrees².
2. Q. What a scene! All the נשים צדקניות from all the generations and all the שבטים, are lined up to bring their קרבנות לידה, so they can be *tahor* for the *korban pesach*. Weeks before פסח they are already standing on line and discussing are they supposed to be מקדיש the עולה first or the חטאת? And is the order מעכב or it's just *lechatchilah*? (ע' זבחים צ.)
- A. According to רש"י and other *Rishonim* you are מקדיש the חטאת first, the same way you are מקריב the חטאת first, and according to ר"ח you are מקדיש the עולה first. If you were מקריב the עולה first, according to most *Rishonim* it is not מעכב (תוס' זבחים ה', ורמב"ן ורשב"א בקידושין יג:), and according to the מעכב it is ריטב"א (שם).
3. Q. I set aside money for קניי יולדת, and I said this is for the עולה, and this is for the חטאת, can it be switched? (ע' רמב"ם פ"ה הי"א מפסוה"מ)
- A. According to the Rambam it can be changed, because it can only be נקבע as an עולה or חטאת at the time when it is bought, or when the *kohen* is מקריב them. ר"ג (כריתות כח) and ר"ח (יומא מא) hold that you can change from a חטאת to an עולה because you are going up in *kedushah*, but not the opposite. According to רש"י (שם ושם), it can't be changed.
4. Q. After I became *tahor*, I went straight to the *Beis Hamikdash* to bring all the קרבנות that I am מחוייב ד' ברוך ד'! I have a lot of קרבנות לידה that I have to bring, can I bring them all at once to the עזרה?

2.. ויש שכתבו דהרמב"ם מיירי דוקא כשהולד השני היה תוך מלאת של ולד הראשון, אבל לאחר מלאת מודה לראב"ד, ע' מפתח שם.

A. The מג"א says that according to the Rambam, it is מותר. But according to Tosafos, bringing מצות חובה all at once is a problem of חבילות חבילות. The קרן אורה and אנ"מ disagree and hold that even according to Tosafos it's not a problem.³

5. Q. Tziporah and Feigy both had a baby around the same time, and are becoming *tahor* the same time. They both went to the בית המקדש to be מקריב their birds, however they are not used to tying birds properly. The birds started flying around, and Tzippy and Feigy chased after them, and finally caught them. However, they are not sure whose birds are whose, what should they do? (קינים פ"א מ"ג)

A. If they had not specified at the time they purchased the birds, which one will be a chattos and which one will be an olah, that is called a *ken stumah*. This means that there is definitely one chattos and an olah here, but has not yet been specified which is what, but you can't bring them both for an olah or a chattos. Therefore, if two woman both have a ken stuma, and the birds got mixed up, then only one of the birds can be brought as a chattos, and one as an olah. You can't take the third bird and bring it as a chattos, because maybe its pair was brought as a chattos. And for the same reason you can't bring it as an olah. Therefore the other two birds are left to die, and Tziporah and Feigy will together buy another set of birds, and make a condition, that the chattos should be brought for whichever one still needs it, and the same with the olah.

If the birds were already specified which one is a chattos and which one an olah, (which is called a *ken mefureshes*), then you can't bring any of them, and you let them die, and both will bring a new set of birds.

This is the simplest case discussed in the Mishna. There are much more complicated cases, for example if there are multiple sets of birds involved, or if one chattos or one olah gets mixed up in a *ken stuma* or multiple *kinim*, and the halachos are very complicated. We request that all of the *nashim tzidkaniyos*, hold on tightly to their birds. There was a

3. ע' מג"א ס' קמ"ז ס"ק יא', קרן אורה נדרים עג, ואג"מ ח"א ס"י קפ"ט.

system set up that one can drop off money in a designated pushka, and the *kohanim* bought the *korbanos* for you and were *makriv* them.

Chapter 7

קרבן חטאת ואשם תלוי

If someone did an עבירה, that if it was done במזיד he would have been someone who was aware of what he was doing, however, he didn't know that it was *assur*. For example, he did a *melachah* on Shabbos, but didn't know that it was Shabbos. Or he knew it was Shabbos, but didn't know that this action was a *melachah*. Someone that grew up among non-Jews and never heard at all about the *issur*, or someone who thought that his action was מותר (אומר מותר), is still considered a שוגג, and not an אונס. Even if someone knew that a specific action was *assur*, but didn't know that it was a *chiyuv*, is considered a שוגג (provided, that if he would have known that it was a חייב כרת, he wouldn't have been *oveir*). If someone knew that what he was doing was a *safek*, but if he would have known that it was *assur*, he would have refrained (for example, he drove a car, and then found out that it was already Shabbos), it's a *machlokes* whether that's considered שוגג.³ If he did his action because עדים said it was מותר, or even if בית דין said it was מותר, and it was later found to be *assur*, that's called a שוגג, and not an אונס.⁴

A חטאת is only brought on a שוגג, not on מתעסק, מזיד, אונס, or if someone was allowed to rely on *rov*.²

A שוגג is someone who was aware of what he was doing, however, he didn't know that it was *assur*. For example, he did a *melachah* on Shabbos, but didn't know that it was Shabbos. Or he knew it was Shabbos, but didn't know that this action was a *melachah*. Someone that grew up among non-Jews and never heard at all about the *issur*, or someone who thought that his action was מותר (אומר מותר), is still considered a שוגג, and not an אונס. Even if someone knew that a specific action was *assur*, but didn't know that it was a *chiyuv*, is considered a שוגג (provided, that if he would have known that it was a חייב כרת, he wouldn't have been *oveir*). If someone knew that what he was doing was a *safek*, but if he would have known that it was *assur*, he would have refrained (for example, he drove a car, and then found out that it was already Shabbos), it's a *machlokes* whether that's considered שוגג.³ If he did his action because עדים said it was מותר, or even if בית דין said it was מותר, and it was later found to be *assur*, that's called a שוגג, and not an אונס.⁴

מתעסק is when someone tried doing a מותר, but by mistake did a *assur*. Even if the action was intended, but he didn't realize that it would be *assur*,

1. שבת יב., יומא פ.

2. יבמות לה: תוס' ד"ה ונמצאת.

3. ע' רש"ש כריתות יז:; אבנ"ז אהע"ז רע"ט, אחיעזר ח"ג ס"ו נו אות ה.

4. יבמות צב.

it's מתעסק. For example, someone lifted a vegetable off the ground on Shabbos, or even if he cut a vegetable, because he thought it wasn't attached. After he lifted it, he realized that it had been attached, that's considered מתעסק. Another example is he *shechted* an animal under the assumption that it is Chullin, and it turns out to be *kodshim*. However, by חייב מתעסק even חלבים וערויה. For example, he thought that the piece he's eating is מותר, and it turns out to be חלב, he's חייב a חטאת.

By Shabbos since you are only חייב if it is a מחשבת מלאכה, even if one tried doing an *issur*, but he mistakenly did a different one, he is פטור. According to most Rishonim, even if it is the same *melachah* but on a different object, for example, someone forgot it was Shabbos, and tried to turn on the front right gas burner, but by mistake his hand went to a different one, he is פטור.⁵

If someone was *oveir* many עבירות בשוגג, he must bring a *korban* on each one. But if there was only one error, even if he committed an עבירה many times as a result of that error, he only needs to bring one *korban*. There are three ways to qualify what separate errors are: 1) Different עבירות. For example, חסרון ידיעה (A who was *oveir* because of בעל תשובה, דם, Shabbos and גדה. נדה) would bring one *korban* for each distinct עבירה, but not for each time he was *oveir*.) 2) Separate ידיעות. For example, if he found out that the *melachah* he did was *assur*, but subsequently forgot the *halachah* and repeated his action, he is חייב two קרבנות. 3) גופין מוחלקין. See משנה כריתות טו.⁶

On Shabbos, if someone did a few מלאכות because he didn't know it was Shabbos, he's only חייב one *korban*. But if he knew it was Shabbos, but didn't know that these מלאכות are *assur*, he's חייב a *korban* for each *melachah*. (For example, he didn't know that if you have a mixture, you can't remove the bad from the good, and he didn't know that bending a safety pin that was bent out of shape, back into shape, is מכה בפטיש.) The

5. כן הוא פשטות הגמרא, וכפי' תוס' והראב"ד, והרמב"ם הלכות שבת פ"א ה"י חולק בזה, ויש עוד הרבה פרטים בזה, כגון אבד מלקט מלבו, ע' סוגיא בכריתות כ' ורמב"ם שם.
6. וי"א דצריך שידע שחייב קרבן, ע' מל"מ שגגות פ"ה ה"ז.

Rambam⁷ *paskens* that separate שבתות are considered גופין מוחלקין, and therefore, if a person was *oveir* on the same *melachah* (he didn't know that the *melachah* was *assur*) for a few שבתות, he would be חייב a *korban* for each Shabbos.⁸

If someone forgot it was Shabbos on two separate שבתות, he is חייב two קרבנות. (That's called ידיעות מחלקות, since seven days passed since his first שוגג, he knew that Shabbos had passed.)

A חטא is brought from a נקבה that is in its first year, either a sheep or goat, and doesn't need נסכים. You bring it to the *azarah*, and you are מקדיש it, you go to the צפון המזבח do סמיכה and say וידוי for the חטא you have done. The *kohen* is מקריב it, and it is eaten by the כהנים in the *azarah*, and has to be finished by חצות.

אשם תלוי

If someone has a *safek* if he's חייב a חטא (i.e., he may have done an איסור כרת), he must bring an אשם תלוי. The only time a person brings an אשם תלוי, is when the *safek* is איסורא.

איסורא means that you know for sure that there was *issur* in front of you. For example, if someone had in front of him two pieces of meat, one was ודאי מותר, and the other was ודאי אסור (חלב), and he ate one of them, he is then חייב an אשם תלוי. However, when he had only one piece in front of him, and is just unsure whether it was מותר or *assur*, he doesn't bring an אשם תלוי.

Shabbos and חול is also considered איקבע איסורא, and therefore if one did a *melachah* during בין השמשות, he would be חייב an אשם תלוי. Some say that this is only by בין השמשות at the end of Shabbos (תוס' כריתות יז:), and some say that even the beginning of Shabbos (Friday night) has the *din* of איקבע איסורא.⁹

7. שגגות פ"ו ה"ח.

8. אמנם צייר באופן שבכל שבת עשה תולדה אחרת מאותו אב, והאחרונים דנו בדעת הרמב"ם מה הדין באותה תולדה.

9. לח"מ פ"ח מהלכות שגגות ה"ב בדעת הרמב"ם, ופר"ח בכללי ס"ס אות א'.

If at the time he was doing the action, he was aware that there is a *safek* if he's committing an *issur* (e.g. he knew that it was *בין השמשות*), and *רש"י* and *Tosafos* (כריתות יז) hold he cannot bring an *אשם תלוי*, and the *שיטה מקובצת* (כתובות כב: בשם תלמידי הר"י) hold that he does.

If someone did a *safek issur*, but he could find out whether he was actually *oveir* or not, he does not bring an *אשם תלוי* (e.g., he did *melachah* close to Shabbos and is not sure if it was *שקיעה* yet, since he can find out what time was *שקיעה* he doesn't bring an *אשם תלוי*).¹⁰

A separate *אשם תלוי* is brought for each separate *safek*. But on one *עבירה*, even if the *safek* is on many pieces (e.g., he bought a dozen pieces of meat and after eating it he's *מסופק* if those pieces were from the kosher shelf or treif shelf), he brings only one *אשם תלוי*. If someone became aware of a *safek*, and afterwards he has another *safek* concerning that same *עבירה*, (ידיעות מחלקות), he brings a separate *אשם תלוי* for each time. (For example: he bought pieces of meat on Sunday, and after eating it he was *מסופק* whether it was from the kosher shelf or treif shelf, and then again on Monday he went to a store and bought meat, and after eating it he was *מסופק* whether it was from the kosher shelf or treif shelf.)

A person has a *chiyuv* to bring an *אשם תלוי*, up until *יום כיפור*. However, if one did a *safek issur* and didn't bring his *korban* until *יום כיפור*, then he does not bring it anymore, because *יום כיפור* already gave him his *כפרה*. Even if he was *oveir* a *safek* on *יום כיפור* itself, *יום כיפור* is *מכפר* and he does not need to bring an *אשם תלוי*.

If someone was *מפריש* an animal to be an *אשם תלוי*, and afterwards he found out definitely that he did/didn't commit the *עבירה*, he doesn't bring it as a *korban*, and he lets the animal graze until it gets a *מום*, then sells it, and the money goes to the ninth *שופר* (*pushka*) in the *azarah* (which was called *מותר*), and used for an *עולת נדבת ציבור* (*אשם*).

10. ירושלמי יבמות פ"ד ה"ב, ותוס' הרא"ש גיטין עד. וע' משכנות יעקב אה"ע סי' מד שחולק.

If someone was an animal for an אשם תלוי, and then יום כיפור came, the *Acharonim* have a *safek* if he's מקריב it after יום כיפור, or if the money is used for a ציבור. ¹¹ נדבת ציבור.

An אשם תלוי is an איל זכר, which is worth at least כסף שתי, and doesn't need נסכים. A person who is חייב, brings it to the פתח העזרה and is מקדיש it, then brings it to צפון המזבה, and does סמיכה. Some say (רדב"ז פ"ד ממעשה הקרבנות הט"ו) that he's מתודה, and says, "if the piece I ate was חלב, then I was עובר בשוגג לפניך, and I am חוזר בתשובה לפניך, and won't go into a *safek* again. This *korban* will be my כפרה until I find out whether I was actually *oveir*, and if I find out that I was, I will bring a חטאת". Some say (צ"פ הלכות כלאים פ"ט עמ' 23) there is no וידוי. The *korban* is eaten by זכרי כהונה, in the *azarah*, ליום ולילה עד הצות.

11. אור שמח פ"ד מפסה"מ הי"ד (וכתב דאם שוב נאבד אחר יו"כ, למפרע נתכפר ביו"כ), ושפת אמת כריתות כג.:

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. ה' ברוך ה' the *Sanhedrin* is back, and they are *paskening* on every *machlokes* and שאלה, and they *paskened* that בשול אחר אפיה is a *melachah d'Oraysa* (ע' חזו"א כלים כג,י). I had no idea how many times I put *bletlach* (*Pesach lokshen*, which has a *din* of *afiyah*¹²) into soup on Shabbos, so I was מפריש 250 הטאות and an additional 100,000 שקל to buy another 100 animals.¹³ Then the video replay of everyone was turned on (תרגום סוף) (קהלה) and it clarified that it was only 243 times. What do I do with the rest of the animals and the money? (ע' רמב"ם פסולי המקדשים פ"ה ה"ו)
- A. If he set aside animals, they need רעיה (to graze until it gets a מום, and then you redeem the *kedushah* on money), and use the money to buy a נדבה (קרבן עולה). If he set aside money, then the leftover money is used for a נדבה. According to the האזל and ערוך השולחן העתיד this is only if he set aside everything at once, (since at that time anyone of the animals could have been used for the הטאת), but if he set aside (animals or money) one after another, then the second animal that he set aside is a mistake, and is not קדוש at all. In our case, even if you set aside the animals and money at once, since you first use the animals and then the money, and none of the money was needed, it would seem that all the money is considered a mistake and is *chullin*. The מרכבת המשנה (שקלים פ"ג הי"ב) holds that even if you were מפריש the animals one after another, they are קדוש and they need רעיה.

12. This is if it was fried in a non-stick pan without oil, but if it has even a little oil, it is considered cooked, Hagaon R' Shloima Miller Shlit"א.

13. .. ולדעת הרמב"ם שגגות פ"ז ה"ח, משמע דאינו חייב אלא אחת, ודוקא כמה מלאכות מעין מלאכה אחת חייב על כל או"א, ע' מפרשים ומשנת ר"א.

Chapter 8

בכור

הבהמות החייבות

Anyone (even a Kohen or Levy) that has a kosher animal which had a firstborn male, the animal has קדושת בכור, whether it's a תמים or a בעל מום, and is given to a *kohen*. If the בכור is תמים, it's brought as a *korban*, and is eaten by the כהנים, for two days and a night. If the בכור is בעל מום, it's given as a מתנה to the כהנים.

If a non-Jew has a partial ownership in the animal, it doesn't have קדושת בכור. In the time of the *Beis Hamikdash*, it is *assur lechatchilah* to be משתתף with a non-Jew before the animal is born (to make it פטור). וולד קדשים, even of בעלי מומין that were already נפדה, are פטור from בכורה. If a בכור is born in *chutz la'aretz*, you don't bring it to the *Beis Hamikdash*, and is eaten when it gets a מום.

מצות הקדישו

There's a mitzvah to be מקדיש a בכור, even though it's קדוש automatically¹. The Rambam (ספר המצות עשה עט) learns that this mitzvah is to be מייחד it for its purpose (to be מקריב it), but you aren't adding any *kedushah* to it (because it's already מקדוש מאליו)². The צפנת פענח³ explains the Rambam that this mitzvah gives it קדושת קרבן. According to the צפנת פענח, a person could be *oveir* on a בכור (if he isn't מקריב the בכור within three רגלים) on a בכור, since he gives it קרבן, but according to the first understanding, there is no *oveir* before a year, because you don't add any *kedushah*. The *Acharonim* argue whether one could do this mitzvah within the first eight days of

1. כ"פ הרמב"ם פ"א בכורות ה"ד, ושו"ע ס' ש"ו ס"א, והרא"ש פסק כמ"ד דא"צ.

2. כן נראה פשטות דברי הרמב"ם, וכן ביאר בספר זכר יצחק ס' נב.

3. מובא בספר שמן רוקח ריש פרק ב.

birth⁴. The *מנחת חינוך* (מצוה יח) says that there's a mitzvah to be *בעל מום* a *מקדיש* as well, since it has *דיני בכור* (it's *אסור בגיזה ועבודה*), but according to the *צפנת פנח* there would be no mitzvah.

חיוב הטיפול

Since a *בכור* is from the *מתנות כהונה*, it has to be given as a *דבר חשוב*. Therefore, you don't give it to the *kohen* right when it's born, rather you have to wait, 30 days for a *דקה* (sheep), and 50 days for a *גסה* (cow). If the *kohen* wants it before that time, either to *מקריב* it and then eat it (if it's a *תמים*), or to eat it without the *הקרבה* (if it's a *בעל מום*), you may give it to him earlier. Some say that there's a mitzvah for the *kohen* to fatten the *בכור* before bringing it on the *זובה*, like it says *וכל מבחר נדריכם*, and the *ספרי* says *בכור אפי' בכור*.⁵

זמן אכילתו

A *בכור*, whether *תם* or *בעל מום*, must be eaten within a year. (A *תם* from day eight, when it's fit to be brought as a *korban*. And a *בעל מום*, if you know that it's a full-term baby, from the day it's born). In a leap year you have 13 months to eat it. There's a *machlokes Acharonim* whether the *chiyuv* is to *shecht* it before the year is over, or to *eat* it before the year is over⁶.

דיני הבכור

A *בכור* can't be *נפרד*, even if it's a *בעל מום*. A *בכור בעל מום* is not brought as a *korban*, and a *kohen* can sell it. It may even be eaten by non-Jews. However, it is *assur* to cut the wool or do any work with the animal. *סחורה* (to buy and sell in order to make profit) is *assur*. When selling the meat, it may not be sold in the market, nor can it be weighed on a scale, as you would do with regular meat, because it's a *בזיון*. Rather, it can be sold in your house, and be weighed against another piece of meat. The rear part of the animal which is very hard to be *מגקר*, there is a *machlokes Acharonim* if it could be sold in

4. ע' פ"ת שו, א, ורש"ש ערכין כט, ולכאורה תלוי במחלוקת הנ"ל.

5. ע' ראב"ד ורבינו הלל דהכוונה שיש להמתין מלהקריבו עד שיתפטר.

6. דעת האבנ"ז יו"ד ב', מקד"ד סי' יד, ה, וחי' הגרי"ז, שהמצוה הוא רק שישחט, והמהריט"א פ"ד אות כד' כתב שבכור תם צריך שיאכל, ורק בבע"מ סגי שישחט.

the market to non-Jews.⁷ When skinning the בכור בעל מום, you can't skin the entire animal at once through its feet, because it's a בזיון. If the animal is found to be a *tereifah*, then it's אסור בהנאה, and is buried with its skin.

7. האבנ"ז (ס' תו), ותש' שערי צדק ס' ג' פ"ג, אוסרים, ומהר"ם שי"ק יו"ד רכג, ושו"מ ג' ח"א ס" נב ועוד מקילים.

Chapter 9

מעשר בהמה

There is a מצות עשה to take מעשר from one's flock every year. Although *min haTorah* there is no *issur* טבל on the animals before מעשר was taken off, and technically it would be מותר to eat an animal without taking off מעשר, *Chazal* were *gozer* that three times a year, it's *assur* to *shecht* or sell an animal before taking off מעשר. The three times are כ"ט אדר, כ' אייר, וכ"ט אלול. If someone did *shecht* an animal before taking off מעשר, then בדיעבד it's מותר to eat it.

מעשר only needs to be taken off when there are ten animals in one עדר (flock). Any ten animals within the same 16 מיל are considered one flock¹. All the animals are put into one דיר (corral or pen), and an opening is made so that they only could leave single file, one at a time. The mother sheep is put outside the דיר to attract the baby sheep to leave, and as the sheep leave, they are counted ², one, two etc. Before the tenth leaves, you make a Beracha³, אקב"ו להפריש מעשר, and when it leaves, you hit it with a stick with red paint, and say 'הרי זה מעשר'. This can't be done on Shabbos because of צובע. It's *assur* to make a specific animal leave the tenth.

הבהמות המחוייבות

The following have a *chiyuv* of מעשר בהמה: cattle, sheep, זכרים ונקבות, תמימים, זכרים ונקבות, *tereifah*, יוצא דופן, כלאים, פסולי המזבח, בעלי מומין and even all מחוסר זמן (an animal which isn't yet eight days old). All types of sheep are מצטרף to have an עדר of ten, and so too all types of cattle are מצטרף, however sheep and cattle are not מצטרף with each other. All ten sheep have to be born in the same 'מעשר year', so sheep from one year can't combine with

1. ע' בכורות נד: ליתר פרטים.

2. בליקוטי הלכות דייק מהרמב"ם דבעי דווקא מגין בפה, והחזו"א (בכורות סק"ט) ס"ל דאפי' בלב מהני.

3. תפא"י בכורות פ"ט אות מח.

sheep from another year. According to the Rambam,⁴ the 'מעשר year' starts on א' אלול, according to the סמ"ג it starts on א' תשרי.

If someone bought or received an animal after it was more than eight days old, it's פטור from מעשר בהמה. This is the *din* of לקוח. Included in this *din*, is even someone who was מפקר his בהמה, and then later reacquired it, or even if someone gave his animal away להחזיר ע"מ, these animals are also פטור from מעשר (מנ"ח שם אות ו'). Partners are also פטור from מעשר בהמה. According to the Rambam, it's referring to animals that the dual ownership happened after they were eight days old (someone owned an animal, and sold half of it to his friend) because that's like לקוח. However, animals that are born from בהמת השותפין is חייב רש"י holds that even what is born from השותפין is פטור (inheritors) that didn't split the animals yet, according to רש"י they're חייב, and according to the Rambam they are פטור.⁵

מי מחוייב

מעשר בהמה in חייב, men and women, are all חייב. (According to the פטור, ר"ח are כהנים, לויים, and ישראלים, כהנים.)

דיני הקרבנות ואיסור מכירה

The *kedushah* of מעשר is חל on whichever animal comes out the tenth, whether it's a תמימה or a בעלת מום. If it's a תמימה, then it's brought to the *Beis Hamikdash*, there's no סמיכה, and it's eaten by the owners⁶ in Yerushalayim, for two days and one night. If it's not a תמימה (either because the tenth animal was a בעלת מום, or because it got a מום after it was קדוש), you can't bring it to the *Beis Hamikdash*, and you can *shecht* and eat it anywhere.

4. פ"ז בכורות ה"ו.

5. לגר"ח פרק ו בכורות, משום דהוי כלוקחים ובחד יורש חייב, וכן דעת הקרית ספר, ולח"מ שם, ומנ"ח מצוה שם, אבל דעת החזו"א [ב"ק ס' כ"ט ס"ק י"ט] דהוי כלקוח מאביו ואפי' חד יורש פטור, וכ"כ המאירי [ביצה לט, וסוף פרק קמא דשקלים].

6. כן הוא בהרבה מקומות בש"ס, והרמב"ן על הפסוק [במדבר ה-] ואיש את קדשיו לו יהיו, הביא ספרי דקאי על מעשר בהמה. והריטב"א בב"מ ו' כתב דניתן לכהנים.

איסור מכירה

המה מעשר *may* not be sold, whether alive or already *shechted*, whether it's a תם or a מום בעל מום. However, by a מום בעל the *issur* is only *mid'Rabbanan*, and they were *meikeil* to sell the fats, גידין, bones and skin of a שחוט. It's also מותר to sell the meat בהבלעה, which means you can charge extra for the skin and fats, to cover the price of the meat. It's *assur* to weigh the meat of the מעשר against another piece of meat [that you know how much it weighs], because that looks like מכירה.⁷ It's מותר to give it as a present, since that's not like מכירה.⁸

7. רמב"ם בכורות פ"ו ה"ו.

8. מג"ח שס"א ד'.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. *came*, and the *יום* is to be *שבתו*, and be *מעביר צאנו תחת שבתו*, and be *מפריש מעשר בהמה*. The tenth sheep that came out, wasn't the greatest, and I was wondering if I can be *שואל* on what I was *מפריש*? And if I could, do I have to take off *מעשר*, or it is *פטור* because of *מנין הראוי* (once the sheep were counted and had a possibility of reaching ten, and being *מקדיש* the tenth, it is already *פטור* before you are *מקדיש* the tenth)?

(ע' טורי אבן ר"ה כח:; מנ"ח שס' אות יד', אפיקי ים ח"א סי' מג', ואמרי יושר ח"ב קצז,ב, ותורת הקרבנות הלכות מעשר בהמה פ"ג הע' 52 בשם הגאון ר' גרשון אדלשטיין)

A. The *מעשר* *מנחת חינוך* says that you can't be *שואל* on it, because in our case wasn't *הל* due to something you said (that you can undo). And many *Acharonim* agree to that. The *טורי אבן* however holds that you can be *שואל*. The *מפריש* *מחוייב* to be *שואל* you are *מחוייב* to be *שואל* again, because through being *שואל* you undo the entire counting, and it is as if there was no *מנין*. *מנין* *אדלשטיין* is *מפקפק* on that (ע"פ הר"ן נדרים סז.). (דאינו עוקר הנדר למפרע לגמרי).

2. Q. Finally the time that *יעקב* has promised to meet *עשו* has come! *ועלו* *תלמידי חכמים* *זכות* of the *מושעים* *בהר ציון* *לשפוט* את *הר עשו* *והיתה לה' המלוכה*! *ואתן צאני צאן* *עוד תעברנה הצאן על ידי מונה* (ע' *יחזקאל פרק לד*), *מרעיתי* *עשו הרשע* (ע' *פרקי דר"א פל"ז*) *מעשר בהמה* to *מקיים* the *מצוה* of *מעשר*! I was *מעשר* and the animal that turned out to be *מעשר בהמה* had already given birth. The baby sheep is hungry, and the mother can't nurse her because the milk is *קדוש*. What is the *עצה*? (ע' *מעילה יג*).

A. According to *רש"י* *ור"ג* before you bring the sheep into the coral for *מעשר*, you can make a *תנאי* that the one that will end up being *מעשר*, her milk should not be *קדוש*. According to *Tosafos* and the *Rambam* there are people that sponsor milk from *בהמות* of *chullin* to nurse, but a *תנאי* doesn't work.

Chapter 10

מריקה ושטיפה

After cooking or roasting *kodshim* whether *kodshei kodshim* or קדשים קלים, there is a mitzvah of מריקה ושטיפה on the *keli* used. According to most *Rishonim* the mitzvah is after the time to eat it is over (אשם, חטאת, and תודה, a day and night, and שלמים ובכור two days and a night) and the בליעות become *nossar*. הגעלה is מריקה, however there are more *chumros* than a regular הגעלה. 1) After doing מריקה, you rinse it with cold water¹, and some *Rishonim* hold it has to be rinsed out twice. 2) Even if only part of the pot was used, the entire pot needs הגעלה (and some hold that the entire pot has to be kashered at once, not half at a time²). 3) Only water can be used to kasher, unlike regular הגעלה, which can be done with other *mashkin* (according to some *Rishonim*, however להלכה we hold that הגעלה cannot be done *lechatchilah* only with water, בהג"ה, ס"ה תנ"ב ס"ה בהג"ה). 4) It has to be done in the place where you can eat those *kodshim*, (*kodshei kodshim* in the *azarah*, and קדשים קלים in Yerushalayim, and according to the ³Chazon Ish even by the מריקה has to be done in the *azarah*. 5) Even though the בליעות are פגום (and by another *issur*, *min haTorah* it is not *assur* after the בליעה is פגום), and even if you don't plan on using this pot again, you still have to do מריקה ושטיפה. 6) It can't be done through a non-Jew, ⁴. 7) You need 60 times water than the amount of the בליעות ⁵.

If הגעלה was done before the בליעות became *nossar*, the Chazon Ish says there is no mitzvah of מריקה ושטיפה. If one wants to do ליבון instead of מריקה ושטיפה, there is a *machlokes* if it works.⁶

1. י"א מבפנים (רמב"ם בפיה"מ), וי"א מבחוץ (רש"י), וי"א מבפנים ומבחוץ (חק נתן צו.; וק"ן אורה צו.).

2. גנזי הגר"ח סי' ס'.

3. קמא סי' לז' ס"ק ג' ויב'.

4. חזו"א שם, ס"ק ב' וד'.

5. שם ד'.

6. לחזו"ד ס' צב ס"ק יג' לא מהני, ולחזו"א שם ס"ק יא' מהני. וכתב דאפי' לפי שיטתו דקק"ל צריך מו"ש בעזרה, ליבון

The Rambam has an entirely different understanding of the mitzvah of מריקה ושטיפה (לפי הבנת הרבה מפרשים). According to the Rambam, the mitzvah of מריקה ושטיפה is before it becomes *nossar*, right when you are done cooking for this meal. It's okay to cook in the pot three times for this meal, but as soon as you are done cooking for this meal, you do מריקה ושטיפה. מריקה is not הגעלה, rather cleaning and rubbing with hot water, and שטיפה is with cold water. מריקה helps even by a *kli cheres*, except for a חטאה which needs שבירה. A grill and other *keilim* that you roast with, needs הגעלה.

Which *keilim* require מריקה ושטיפה? A metal *keli* needs מריקה ושטיפה. *Klei cheres* according to most *Rishonim* need שבירה, and according to the Rambam only by a חטאה, but by other *kodshim* you do מריקה ושטיפה. Wooden *keilim* is a *machlokes* ⁷, stone doesn't need, and glass needs שבירה like a *kli cheres* ⁸. Any *keli* that you cooked in or roasted on, or even poured into from a *kli rishon*, or an oven that you baked a מנחה on, needs מריקה ושטיפה.

If you roast in an oven made from *cheres*, and the meat didn't touch the walls of the oven, there is a *safek* if it needs שבירה, and some *meforshim* say the same *safek* (of whether it needs מריקה ושטיפה) applies to a metal oven. According to the Rambam the question remains a *safek*, and according to רש"י לפי כמה מפרשים, the מסקנא is that it doesn't need.

אין צריך שתהא בעזרה.

7. לכסף משנה [מעשה הקרבנות פ"ח הט"ו] א"צ, והרבה חולקים (הר המוריה, יד דוד, ועזרת כהנים).

8. יד דוד, זבחים צד.

Chapter 11

שריפת Nossar

There's a מצות עשה to burn *kodshim* that became פיגול, נותר, or טמא. There's a פסולי המוקדשים as well.¹ When do you burn it? The rule is, that if the *p'sul* was a פסול הגוף (the meat itself became *passul*, for example, פיגול, *nossar*, or טמא) you burn it right away. If it was a פסול מחמת דבר אחר (the דם became *tamei* or spilled, or by a *korban pesach*, the owner became Tamai) or because of a *safek*, you wait until 'עיבור צורה', and then you burn it. (עייבור צורה occurs when the meat is נשתנה צורתו and the Rambam hold that [פסחים לד] רבינו גרשום and the Rambam hold that it means to wait overnight.) If a *korban* became *passul* because of *hesech hadaas*, there is a *machlokes* in the Gemara if that's called פסול הגוף or פסול מחמת דבר אחר. And the *Acharonim* learn the Rambam that it's considered a פסול מחמת דבר אחר, and therefore it needs עיבור צורה.²

דיני השריפה

When you burn *kodshim*, you may not burn קודש טהור along with קודש טמא, because you will be *metamei* the קודש טהור. But if the קודש טהור is *assur mid'Oraysa*, then it may be burned along with קודש טמא. For example, if it's *Erev Pesach* by the sixth hour, which has an *issur d'Rabbanan* to eat *chometz*, and you are burning bread of *terumah* or להמי תודה, you can't burn it along with *kodshim tamei'im*. However, if it's already the seventh hour, when it's already *assur min haTorah* to eat *chometz*, then you could be גורם and burn it with the *kodshim tamei'im*.³ An exception to this rule is by *tum'ah*, that you may burn *kodesh* which is *tamei mid'Rabbanan* along with *kodesh* which is *tamei mid'Oraysa*.⁴ בשר קודש

1. פסחים פב.:

2. ע' רע"א פסולי המוקדשים פי"ט ה"ד.

3. ע' רמב"ם חמץ ומצה פ"ג ה"ד ברבינו מנוח ולח"מ וליקוטי הלכות סוגיא דר"ח סגן הכהנים עין משפט אות ט.

4. פסחים יד.

which is a *safek tamei*, cannot be burnt with *tamei*.⁵ Two pieces that are *safek tamei* may be burnt together ⁶. Although when burning *tamei* you can benefit from it (you can use it to cook), *kodshim teme'im* you are not allowed to benefit from when burning. Burning has to be through fire or תולדות האש.

זמן השריפה

Kodshim may not be burnt on Shabbos or *yom tov*. (The Gemara in שבת כג: says that the *issur* is the lighting, which may not be done on Shabbos or *yom tov*. However, the fire may be started before Shabbos and left going on Shabbos. The *machlokes* about this.) *Nossar* and *ירושלמי* say that all פסולי המוקדשים may only be burnt during the day, however the Rambam⁷ is משמע that this *halachah* only applies to *nossar*, and that other פסולים such as *tum'ah* may be burnt at night, ⁸. The מנחת חינוך⁹ holds that this mitzvah applies to women as well, and isn't considered a מצות עשה שהזמן גרמא, even though you can only do the mitzvah during the day, and some argue.

מקום השריפה

kodshei kodshim or אימורי קדשים קלים that became *passul* or *tamei* in the *azarah*, must be burnt in the *azarah*. בשר קדשים קלים is burnt in Yerushalayim. If someone left Yerushalayim, and realized that he has in his possession a *kezayis* of *kodshim* (which now became ביוצא), if he already left צופים (an area from which Yerushalayim can still be seen), then he burns it where he is.

5. רמב"ם שם, ושם מיירי כששורף קודם זמנו, והכ"מ תמה דאפי' כששורף בזמנו לכאורה אסור לשרוף תלויה עם טמאה. ובליקוטי הלכות בעין משפט אות ט' כתב דה"ה בזמנו אסור לשרוף תלויה עם טמאה, ובאו"ש שם מצדד דדעת הרמב"ם לפסוק דמותר.
6. הערות להגריש"א.
7. פסולי המוקדשין פי"ט ה"ה.
8. והאחרונים האריכו בזה ע' נ"ב או"ח תנ' צו.
9. מצוה קמג, וקמו, כתב שכן הסכמת האחרונים, וע' שער המלך שם.

חלקי הבהמה שטעון שריפה

Bones that don't have marrow do not need to be burnt. If it had marrow (and became *nossar* while inside the bones), the bones must also be burnt. If someone finds bones of *kodshim* that had the marrow removed, if it was from most *kodshim*, he could assume that the marrow was removed before it became *nossar* (and therefore does not need שריפה). If it was from a *korban pesach*, which has an *issur* to break the bones, it's always assumed that the marrow wasn't removed until after it became *nossar*, and therefore it must be burnt. Parts that are *assur mid'Rabbanan* or *assur* מחמה מנהג, like שומן הגיד, need שריפה. If a *korban* became *passul* before skinning it, the עור also needs שריפה.

Chapter 12

מצות הקרבה ברגל ראשון

If someone has a *korban* to bring, whether it's a חובה (obligatory) or נדר/נדבה (voluntary), there is a עשה to bring it the first *yom tov* when you are רגל. This *chiyuv* is learnt from the *pasuk*, ובאת שמה והבאתם שמה, and from the *pasuk* of מוצא שפתיך תשמור. If someone delayed bringing a *korban* for three רגלים, he's *oveir* the לאו of לשלמו לאו.

Let's learn the *halachos* about the עשה of bringing it by the first רגל:

If someone merely was נודר to bring a *korban*, but wasn't מפריש an animal yet, according to some *Acharonim*¹ he isn't *oveir* (since the עשה is to bring the *korban* that was separated), but most² *Acharonim* argue that the עשה is even on a נדר, and therefore even if no animal was separated yet, if he waited until after the first רגל, he is *oveir*. If he didn't speak out his נדר, but was נודר in his mind, the (שבועות כו:) ריטב"א holds that he isn't *oveir* the עשה of מוצא שפתיך תשמור, and some argue.³

If it was impossible to bring a *korban* on the first רגל, (for example, someone was מפריש a תורה, קרבן תורה, which includes *chometz*, and the first רגל afterwards was פסח, and he can't bring it then,) some say⁴ that he is מחוייב to bring it before פסח, and some say⁵ that he isn't מחוייב, and ממילא there is no *chiyuv* for him to bring until the next *yom tov*.

The end of the זמן to bring the *korban* (ביטול עשה), is the end of *yom tov*. Some say that on שבועות, there is an extra six days, and on סוכות the

1. פנ"י, בית מאיר ביצה יט, שפ"א ר"ה ד:.

2. טורי אבן ר"ה ו, ערוך לנר ר"ה ו, חזו"א בכורות סי' כ"ז סק"ג וחזון יחזקאל על התוספתא ר"ה פ"א ה"ב. וע"ע פנים יפות במדבר פכ"ט פסוק ל"ט, בית מאיר ביצה שם, שפ"א ר"ה ד. ודברי יחזקאל סי' י"ג אות ז' שדייקו כן גם מדברי הרמב"ם פי"ד ממעה"ק הי"ג.

3. עיין דבר אברהם ח"ב סי' יד' אות ו', וחזון יחזקאל פסחים פ"ג ה"י.

4. תוס' יו"ט פסחים פ"ה מ"ה ועוד.

5. מג"ח תקעה, א, צל"ח ביצה יט, טו"א ר"ה ו. ועוד.

includes (since there's a *din* of תשלומין on those days), however the Ramban (סוכה מה) does not equate this *din* with תשלומין, and therefore, the זמן is always the end of *yom tov*, even שבועות and סוכות (not including שמיני עצרת, which is בפני עצמו).

If someone's *chiyuv* started in middle of *yom tov* (e.g., on חול המועד פסח), the (ר"ה פ"א ה"א) ירושלמי and ספרי (פ' פינחס ופ' ראה) hold that he is חייב to bring it that very *yom tov*, however, the *Acharonim*⁶ say that we do not pasken like that, and he is not מחוייב to bring it that *yom tov*. However, לכו"ע there is a mitzvah to bring it then⁷.

If someone was חייב a *korban* before *yom tov*, and was מפריש an animal on *yom tov*, some *Acharonim*⁸ hold that he isn't *oveir* if he fails to bring the *korban* during that *yom tov*, but many *Acharonim*⁹ argue that he is *oveir*.

Someone who waited until after *yom tov* (his *korban* is still not brought), and was *oveir* the עשה as a result, the (תמורה יח:) Chazon Ish and ליקוטי הלכות (עשה יח:) hold that he continually is *oveir* an עשה every day that he postpones bringing his *korban*. Some say he's only *oveir* on (every subsequent) *yom tov*¹⁰. And others say that once the first *yom tov* passed, there is no more עשה on him, and he isn't *oveir* anymore¹¹.

This עשה is only on someone who is מחוייב to be עולה רגל. Even if someone is פטור from פטור, but is חייב to be עולה for שמחה, is חייב in this עשה. The Rambam paskens that a woman is חייב in the לאו of תאחר, since she is מחוייב in שמחה, however, the *Acharonim* argue whether she is חייב in the עשה as well¹², or it's like all other גרמא שהזמן, in which case a woman is פטור from¹³.

6. טו"א ר"ה ד, מנ"ח תלח, ב, צל"ח ביצה יט, ורש"ש ר"ה ה:.

7. שמחת יו"ט ביצה יט:.

8. ערל"ג ר"ה ו, הפלאה כתי"ב ביצה יט: ב"מ שם, וזכר יצחק ס' ל'.

9. טורי אבן א"ה ה: אבני נזר יו"ד ס' שי"ז אות ב', משך חכמה דברים כג-כב, חזו"א או"ח ס' קמ"ב ס"ק ב', משנת ר"א נדרים ס' ו' אות יב', וכדאיתא בירושלמי ר"ה פ"א ה"א.

10. ריטב"א ר"ה ו: טורי אבן שם ו.

11. הגהות ברוך טעם על טורי אבן שם מלשון הרמב"ם.

12. ספר מצות השם מצוה תל"ט, מנ"ח מצוה תל"ח אות ג', ומצוה תקעה אות ד'.

13. פתח הבית פ"א מחגיגה ה"א, שו"ת תורת חסד או"ח ס' נ"ב אות א', קרבן ראשית ר"ה ד.

Chapter 13

Taking Care of the *Korban*

The Torah¹ says "אל פתח אהל מועד יקריב אותו", which *Chazal* say that this teaches that the בעלים must be מטפל with the *korban* and bring it to the *azarah*.² Another *pasuk* says תשא ובאת which comes to teach you, even from *chutz la'arets*, even if a lot of טירחא and expenses are involved, you have to bring it³. Included in טיפול is feeding it, and healing it if needed.

It is מותר to give the animal to a non-Jewish shepherd, to take care of the animal until you bring it, and you don't have to suspect that he will make a blemish, or do work with the animal⁴. You are not allowed to do something that will weaken the בהמה (חולין קלה), and you have to prevent any damage from happening to the בהמה that will be ניכר because of קדשים⁵. If the בהמה got lost, even though you can be מפריש another one, some hold that you have to search for it⁶.

A יורש has a *chiyuv* to bring a *korban* that he inherited to the *azarah*. If Reuven was מקדיש a *korban* for Shimon, it is questionable who is חייב to be מטפל with it⁷.

If you bring a *korban* and didn't do so for a long time, there is a *machlokes* if you say שהחיינו⁸.

1. ויקרא א,ג.

2. ואם נדר הוא, חיובו הוא למסור לכהן אחר סמיכה, ואז נפטר מן העשה (מלבים ויקרא אות לג).

3. ובהעמק דבר ויקרא א,ג כתב דהמצוה הוא שהוא בעצמו יביאנו ולא ע"י עבדו או שלוחו.

4. יו"ד סי' שי"ג פ"ג. ואם יש לו בהמות אחרות, החת"ס יו"ד סי' ש"ב צידד להחמיר מחשש הרבעה, ולכן צריך להודיעו שלא יניחנו להרביע, ויפסיד שכרו בכך.

5. ע' חזו"א שביעית יד, י.

6. מעשה למלך פ"ח מעשה הקרבנות ע"פ רש"י תמורה יח.

7. ע' תורת הקרבנות פל"ז ס"ה דתלוי בטעם החיוב ביורש, האם הוא מחמת שהקרבן ברשותו, או משום שגם היורש מתכפר בה.

8. ע' ברכות לו: ומנחות עה:; לענין מנחות, ובתוספתא ברכות פ"ה הכ"ג איתא דגם לענין זבחים מברך, ולרש"י בברכות קאי אבעלים, ולתוס' קאי אכהן, ולרש"י כת"י במנחות בפי' השני קאי אמי שלא הקריב מימיו.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I am a *kohen* and I was עולה and a שלמים. Can I feed the animals (ע' מנחת חינוך ר"פ אות כב) כרשיני תרומה?
- A. The מנחת חינוך says that it depends on how you understand the *issur* to feed תרומה to a ישראל. If it's *assur* because the ישראל is having benefit by destroying the *terumah* (הנאה של כילוי), then perhaps it doesn't apply by a בהמה of הקדש. But if the reason that it's *assur* is because there's a *halachah* that the *terumah* must be eaten by a *kohen* or his animals, then by an עולה it's for sure *assur*, and by a שלמים, it depends if you hold it's ממון בעלים or not.⁹
2. Q. I found an animal in ירושלים, it has no סימן on it, it's most probably a קרבן, but I have no idea if it's an עולה, שלמים, or a תודה. What should I do with it? (ע' שקלים פ"ז מ"ד וקידושין נה)
- A. If you find a זכר that's less than a year old, it can be either a עולה or a שלמים or a תודה, or מעשר or בכור, (it can also be an אשר נזיר or אשם מצורע, but that is uncommon). If it is an איל that's older than a year it may also be an אשם מעילות. If it is a נקיבה that is older than a year, it can be a שלמים or a תודה, and if it is less than a year it may also be a חטאת. Therefore, since you don't know which קרבן to bring it as, you have to wait to the קרבן gets a מום, and redeem the קדושה by putting it in money, or straight onto another animal. The Mishna discusses what קרבן to buy with the money (or to put the קדושה straight on), and from the ראשונים it seems that you have to buy a קרבן and be מקריב it, in order to make sure that the קרבן that was originally meant to be brought, is brought. However, many אחרונים say that it is not a חיוב, and you can just hide the money, so no one

⁹.. ומדברי רבותינו נראה שהחמירו בזה, בשו"ת שבה"ל (חלק ב סימן קפב) כתב לגבי בהמת שותפות ישראל וכהן דאין להאכילה תרומה (הגם דלפי הטעם שאסור לישראל להאכיל תרומה לבהמתו משום הנאה של כילוי, לא שייך בשותפות כהן) מ"מ יש לחשוש לטעם דגזוה"כ דהא דמותר להאכיל תרומה לבהמתו משום דהוי כספו של כהן, ובשותפות דאינו כספו של כהן לגמרי אסור. ולענין שותפות כהן וגוי הורה הרב אלישיב (גליין הליכות שדה מס' 26) דאסור להאכילה תרומה, ובדרך אמונה (תרומות פרק ט הלכה ט) העתיק את המנ"ח שכתב מתחילה לאסור.

should by mistake use it, and it is only if one wants to be מקריב the קרבן for what it was originally intended, then you should do as follows.

If you found a זכר **less than a year**, you buy three¹⁰ animals, one for an עולה, one for a שלמים, and one for a תודה. You also have to bring the forty חלות for the תודה. קרבן תודה. And you say that if the קרבן that was lost was an עולה, then the קדושה (or if you redeemed it on money first, the money that has קדושה for a עולה), should go on the animal that is being brought as an עולה, (and the עולה will be brought for the one that lost it), and the שלמים and תודה will be a נדבה for me. And then you make the same condition for the other קרבנות. The original בהמה that got a מום, has to be treated מספק as a בכור or מעשר that got a מום, which the הלכה is that it cannot be sold in the market place, and weighed like you normally weigh meat. According to תוספות in many places there is no סמיכה done on any of the קרבנות, since you can't do סמיכה on someone else's קרבן, and you don't know which קרבן is not your קרבן. קרבן in תוס' seems to say that you do סמיכה on the קרבן and the פני יהושע explains that תוספות holds that in such a case (where the original קרבן was redeemed) that you become the בעל הקרבן, at least for the aspect of סמיכה. As per tenufah, the מקדש דוד (סי' יח ס"ק ב') wants to say that according to the רמב"ם, there is no תנופה done on the שלמים and תודה. נסכים for the עולה are brought from the ציבור, and some ראשונים hold also the נסכים of the תודה and שלמים.

If it is an איל **that's in its second year**, that's a big problem, because you can't bring an אשם as a נדבה, therefore you can't bring another animal and say if it was and אשם good, and if not, I will donate this an אשם. So, what should we do? The תוס' רי"ד says you lock up the animal and let it die. The שיטה לא נודע למי says that you should wait until the animal gets a מום and after you put the קדושה on the money, you should hide the money. The *Chazon Ish* says you should do that in addition to the three animals that you bring, which means you say if the קרבן was an עולה then the קדושה of

10. The רמב"ם holds that only two animals are brought, and only one animal is used for a שלמים and תודה, and you make a תנאי that it should go for which קרבן it really is, and the חלות תודה are brought מספק (even though it might be בעוזה), and the קרבן is eaten only for one day like a תודה.

the בהמה that has a מום should go straight onto animal 1, and if it's a שלמים, it should go on animal 2, and if it's a תודה on animal 3, and if it's an אשם, it should go on the money, and hide the money. The רמב"ן says that you bring the three animals and you make a תנאי, that if it is an אשם and the owner still needs the כפרה (he didn't bring a different one in place), then the animal that is meant to be a שלמים should really be an אשם. The קרבן is eaten for one day like an אשם, and the נסכים are brought on condition, if this a קרבן שלמים, then the נסכים is a חוב and if this is a קרבן אשם, then I am donating the נסכים.

If the animal is a נקיבה **less than a year**, then again there is a big problem, because if it's a חטאת, it might be one of the five חטאות (the owner died, or has already brought a different animal for his כפרה etc.), that the הלכה is that you lock it up in a room and let it die. Therefore, מספק it is treated like a חטאת המתה, and you lock it up and let it die.

If the animal is a נקיבה **older than a year**, then the only option is that it is either a שלמים or a תודה, so after the animal gets a מום, you bring two animals, and you make the condition mentioned above. According to the רמב"ם only one animal is brought, and you make a תנאי, it should be either a שלמים or a תודה.

Chapter 14

איסור גיזה ועבודה

It says in *טו יט* דברים צאנך: ולא תגזו בכור שורך, ולא תעבד בכור שורך. The plain meaning of the *pasuk* is referring to a בכור, however *Chazal* explain that it's referring to all *kodshim*, whether *kodshei kodshim* or קדשים קלים. In this *pasuk* there are two איסורים, one is to put the animal to work, and the second is to shear (cut) the animal's wool.

Let's start with the *issur* of גיזה (shearing). The *issur* of גיזה applies¹ to cutting wool or hair, and applies to all the types of animals used for קרבנות, namely, sheep, goats, and cattle. There's a *machlokes* whether birds are included in the *issur* of גיזה. Shearing *min haTorah* only includes cutting with a *keli*, however pulling out wool by hand is only *assur mid'Rabbanan*, and *Chazal* only made it *assur* when the wool is being pulled out שלא לצורך (e.g., to see if there's a מום beneath the wool, or to make an open area to do *shechitah*). If someone pulls out wool לצורך, he must leave the detached wool tangled with the wool that's still attached, so it should be obvious that he doesn't want the wool.

There is a big *machlokes Acharonim* if this *halachah* (allowing to pull out wool לצורך) applies to the hair of goats. Since the דרך is to pull the hair of goats by hand, some *Acharonim* hold that it is *assur min haTorah*, and consequently it is *assur* even לצורך (to see if there's a מום). If someone was מקדיש an *ubbar*, there is no *issur* of גיזה on the mother. There's a *machlokes* if איסור גיזה have an איסור גיזה.

איסור עבודה

The *issur* of עבודה applies to all קרבנות, and there's a *machlokes* if it applies to birds. עבודה includes riding the animal, and putting objects on it. If you're

1. רא"ש holds that the איסור מן התורה only applies if one wants the wool, and the רא"ש argues.

putting the object לצורך הבהמה (e.g., putting a blanket on it to protect it from flies), it's מותר. However, it's *assur* to fold the blanket on its back, even though your intention is to make it the right size for the animal, because that isn't לצורך the animal, rather the צורך of the person, (If you were to fold the blanket on a table and then put it on the animal, the same results would be achieved.). It's מותר to tie on a leash in order it shouldn't get lost, but מותר יתירה is *assur*. The (יו"ד ס' ש"ה) חת"ס writes that it's מותר to tie on the animal a small string that says קודש, so people shouldn't be נכשל with it. It's *assur* to lean on it (שלא במקום מצוה). *Min haTorah*, it's only *assur* to lean on it בכל כחו, and *mid'Rabbanan* it's *assur* even if it's not כחו. You can't use it to thresh תבואה, however, if you brought it to the מקום התבואה without intending for it to thresh, and it is threshing on its own, it's מותר. If you were מקדיש an *ubbar*, then *mid'Rabbanan* it's *assur* to do עבודה with the mother.

חלב המוקדשים

Milk of בהמת קדשים is אסור בהנאה, so it's *assur* for a cow that's קדוש to give milk to a baby calf that's *chullin*. Some say it's *assur* even if the calf is also קדוש. (בכורות ו, יב) רבינו גרשום holds that the actual milking is considered עבודה, and is *assur*.

All the איסורי גיזה ועבודה apply even if the בהמה got a מום, and can't be used for a *korban* anymore. If the animal had a מום at the time of הקדש, so it was never ראוי למזבח, it's only *assur mid'Rabbanan*. (An exception to this is a בכור, which has an *issur min haTorah* even if it was born with ם.)

we have gone through the *halachos* of קרבנות, now let's learn a little about the עבודה in the *Beis Hamikdash*. Not only do the כהנים have an integral part of the עבודה, but לויים and even ישראלים have a major part of the עבודה. Let's first learn about the ישראלים which is less known about.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. I have a בהמה that had a מום and I was פודה the בהמה. Afterwards בשעה טובה and מוצלחת the בהמה became pregnant and had a baby. Is the baby *assur* בגיזה ועבודה?

A. No.²

2. Q. I'm on the way to the *Beis Hamikdash* to be מקריב a *korban* that I was already מקדיש. Can I place animal food, or anything else the animal might need later (the animal is not using it now), onto the animal, or is that considered doing עבודת בקדשים (ע' חזו"י פסחים פ"ד ה"א, חזו"א פרה ב' טו', ונחל איתן) (ס' ט' סעיף ה' ס"ק א')?

A. The ³Mishnah says that putting a blanket on the animal to protect it from flies, is not an עבודה. However, to place a knife between the horns of the בהמה to bring the knife to *shecht* the *korban*, according to the בבלי ⁴ is an עבודה. The Chazon Ish and חזו"י explain the difference that the blanket is for the needs of the animal, so that's not considered an עבודה, but the knife is for the needs of the person, and therefore is considered an עבודה. According to this, to put animal food on the בהמה which is for the בהמה, may not be considered an עבודה. חילוק הגר"ק says a different חילוק, that the blanket, the animal is using now, as opposed to the knife which is to be used later. According to this חילוק to place food for the animal for later use, is an עבודה.

2. מנ"ח תקוה וחזו"א בכורות יח, ט.

3. פרה פ"ב מ"ג.

4. פסחים סו.:

Chapter 15

אנשי מעמד

Very soon the *Beis Hamikdash* will come down from שמים! Not only will the כהנים and לויים need to be prepared, even ישראלים have a big חלק in ensuring that the קרבנות will be accepted לרצון, and this is done through the אנשי מעמד. This is what we davened for, for close to 2000 years, 'השב ישראל למעמדך' (נוסח (הרמב"ם בתפילה).

The אנשי מעמד are ישראלים who were chosen to be part of the מעמד, and are split into 24 משמרות. Their job is to stand by the קרבנות ציבור and to daven that the *korban* should be accepted לרצון. They daven for *Klal Yisroel* the entire day (מלא"ש תענית פ"ד מ"ב), and they also chop wood and draw water for the מזבח.

The אנשי מעמד are split into two groups. One group is sent to Yerushalayim to stand by the *korban*, and they are שלוהים of *Klal Yisroel*, and the second group gather in the cities for תפילה. Some say that the first group (those that stood by the *korban*), also had כהנים and לויים. They would stand by the *korban* until after the הקטרה, and some say till after the קטורת ונסכים. The place for them to stand was in the *azarah*.¹

תענית

The אנשי מעמד (who were gathered in the cities, and some say also the group in the *azarah*) would fast² from Monday through Thursday, and would eat at night. The *Rishonim* argue whether they would fast even on ר"ח, חנוכה and פורים.³

1. ובערוך השלחן העתיד פכ"ו ס"ז כתב בהר הבית, וצ"ע.

2. טעם התענית איתא בגמ' כדי למנוע צרות, ולפ"ז אפשר דלעתיד לבא שנשכחו הצרות אין ענין להתענות, אמנם יש ראשונים שמבואר דמתענים גם כדי שיקובל הקרבן ברצון, וע' מהרש"א תענית כז: בח"א.

3. ריטב"א תענית י' כו.

תפילה

Every day they would daven with שחרית, מנחה, and נעילה⁴, and they would be מאריך with בקשות. According to the Rambam, this was another שמו"ע called מוסף, however other *Rishonim* hold that there were special extra תפילות, but not an extra שמו"ע. Some say that only the group in the cities davened all these extra תפילות, but not the group in the *Beis Hamikdash*, and some say both groups davened all these extra תפילות. On Sundays and Fridays, when they wouldn't fast, the *Rishonim* argue whether they would daven נעילה. The כהנים would do [לשיטת הרמב"ם] תפילה extra by שחרית, נעילה, and by נשיאת כפים. By מנחה they would not do נשיאת כפים, but some say that on the days they would fast (Mon. – Thurs.), they did have נשיאת כפים by מנחה. If there wasn't enough room in the בית הכנסת for all the אנשי מעמד, they would daven in the רחוב (the open area).

קריאת התורה

Every day (Sun. to Fri.), they leined בראשית. The Rambam holds that they would also lein it by the extra 'מוסף' davening⁵. Some say that this קריאת התורה was only for the group that gathered in the cities, and some say that also the group in the *azarah* would lein it, after they finished standing by the *korban*. By מנחה, everyone would lein it to himself by heart, and by נעילה some say they wouldn't lein it, and some say they leined it פה. By מנחה on Shabbos they wouldn't gather at all or lein, because they were busy preparing for Shabbos.

שאר דינים

The אנשי מעמד who are standing by the *korban* are פטור from תפילה and *tefillin*, and they recite שמע when the הקרבת הקרבן is finished, even if it's after זמן קריאת שמע, (what was mentioned before that they would daven the extra תפילות, is if they had time). The אנשי מעמד can't take haircuts or do laundry during their week, so they shouldn't come in מנוולים. Some say that this *issur*

4. ע' קר"א תענית כו אם מתפללים ז' ברכות או י"ח.

5. ולשא"ר הכוונה ביום שיש בו קרבן מוסף קוראים בתורה גם במוסף.

applies also to the group in the cities. On Thursday, they are allowed to do laundry *forkavod* Shabbos, and some say they could also take haircuts. The *Rishonim* argue if this *issur* is also lifted on Friday.

Chapter 16

עבודת הלוים

There are three main jobs of the לוים. These are 1. To sing שירה, 2. To be שומרים (watchmen), and 3. To be שוערים (to open and close the doors of the *Beis Hamikdash*). Although these are the main 3 jobs, the לוים have on them the אחריות of making sure that everything in the *Beis Hamikdash* is run *kehalachah*, and that everything should be run orderly. This includes: • Making sure to be מזהיר a זר not to do the עבודה (כג, במדבר יח, כג), • Making sure a *tamei* shouldn't enter the *Beis Hamikdash* (שם א' בספורנו) [this means that the לוים have to make sure that anything going into the *Beis Hamikdash* is *tahor*, and that the people entering were careful from anything that would make them or their belongings *tamei*, and to make sure they *toiveled* before going in¹]. • All צרכי המקדש, including: • הפשט וניתוח • *shechitah* (if there isn't enough כהנים for these jobs). • Taking out *tum'ah* from the *Beis Hamikdash*, • sweeping the *azarah*, • appointing גזברין and אמרכלין (appointees) who preside over the various positions in the *Beis Hamikdash*, such as • the מומין where they check sheep for הטלאים, • taking care of the קדשי מזבח and קדשי בדק הבית, • taking care of the *kli sharess*, • the סולת יין, • קטורה בשמים for the שמים, • preparing the שמן ולבונה [preparing them properly], • preparing the כהן גדול, • חביתי כהן גדול, • the לחם הפנים, • being משגיח on the פרוכת, • אורגי הפרוכת, • the כ"ז בדבה"י א, ט) ובגדי כהונה. They also have to make sure to • give the כהנים the *keilim* they need (שם כג לא ברש"י), and to • tell the כהנים before they do זריקה and הקטרה, who the בעלים on the *korban* are.²

Before a לוי starts to do the עבודה, he needs to learn for five years. Some say that only the ones who are going to sing need to learn for five years, since חכמת המוסיקה is very hard to learn³, but the ספרי דבי רב is מדויק from the

1. וכן הוא בדברי הימים (א. כג כח) דהלוים היו ממונים על טהרת לכל קודש, ופי' המצודות לשמור טהרת דברים הקדושים שלא יטמאו, וכ"כ הליקוטי הלכות ריש תמיד דמצות שמירה הוא שלא יכנסו טמאים.

2. ע' ספרי פ' קרח פיסקא א' במלבי"ם.

3. כס"מ כלי המקדש פ"ז ה"ג בת"י א'.

Rambam that a לוי needs to learn all of הלכות לוייה before doing any עבודה. The הלכות חפץ חיים writes in a letter (לספר יד רמ"ה), that he needs to learn all of הלכות לוייה. ⁴ מקדש וקדשיו. The לויקוטי הלכות says that the לימוד חמש שנים is only *lechatchilah*.⁵

From what age could a לוי do the עבודה? The Rambam holds from 13 years old, and some say that to sing he needs to be 30 (כס"מ בתי"א), and the Ramban holds that from 20 he could do the עבודה. These ages are to be a ממונה. However, from 13 he could sweep and clean the *azarah*. A מום doesn't פסל by לויים, but if his voice gets ruined, he can't sing, however he still could do other עבודות. A לוי that did עבודה זרה is disqualified from being a משורר or שוער, and will do other עבודות that are בזור כשר, [e.g. *shechitah* וניתוח], (יחזקאל מד, יא).

The לויים were split into 24 משמרות, and each week another משמר does the עבודה שומרים also [במדבר א, נג] according to the Ramban, שומרים and שוערים and משוררים) עבודה, change every week, but the ones that are in charge of the different jobs mentioned don't switch off). Each משמר is split into בתי אבות, and the ראש בית אב appoints every לוי to a job. It is *assur* for a לוי to do his friend's עבודה, even just to assist, for example a משורר and שוער can't do each other's job. The *Acharonim* argue if a משורר or שוער can do שמירה.⁶

4. ודבריו לכאורה כפי מה שכתבנו דעליהם מוטל להזהיר על הטומאה, א"כ צריכים להיות בקיאים בסדר טהרות, וכן מהא דספרי דצריך להודיע מי הבעלים שזוהו רק לכתחילה דזרקו סתם כשר, כ"ש שעליהם מוטל לדעת כל הפסולים.

5. ומ"מ פשוט דלא לו שהכינו עצמם טרם יבנה המקדש יותן קדימה לעבוד.

6. וכן שורר בפה אסור לנגן בכלי (רש"י על בראשית רבה פכ"ג, ג, וע' תויו"ט ותפא"י ספ"ב דערכין, ובמעשה חושב ערכין יא.; וליקוטי הלכות שם מבואר דמותר כיון דקיימ"ל דעיקר שירה בפה).

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. גלות after such a long ברוך ד', we have the *Beis Hamikdash* again! I walked in on Shabbos and heard the לויים singing with such דביקות, טוב להורות לד', my heart was soaring, I felt like I have no יצר הרע (גר"א דה"א), יצר תוסי' ערכין יא? (ע' תוסי' ערכין יא) can I sing along? (כגד.)
- A. The Gemara in ישראל that does the job of a לוי is חייב says that a ישראל that does the job of a לוי is חייב, מיתה בידי שמים and Tosafos (ד"ה אל) says that if a ישראל sings שירה he is חייב (אר"ח קכה, Chazon Ish) and ליקוטי הלכות (תמיד ספ"ז תורת הקדשים ד') מיתה. The Rambam doesn't pasken that a ישראל who sings שירה, is חייב מיתה. The Rambam doesn't bring down an *issur* for a ישראל doing the עבודה of a לוי, and the נצי"ב (העמ"ד) explain that he holds this איסור was only in the נצי"ב (העמ"ד) and not in the *Beis Hamikdash*. The מצוה חינוך (מצוה שצד) says that it could be there's an איסור עשה according to the Rambam. Therefore, to sing loud that your voice will blend with the לויים is *assur*, but you can sing quietly to yourself⁷.
194. Q. Finally the awaited day arrived! We waited in גלות for 1953 years, like it's hinted in (בגמט' 1953) הסתרת פני מהעיר הזאת, ירמיה (לגה), and the time came that Hashem promised כי אעלה ארכה לך וממכותיך ארפאך נאם ד', (בגמט' 1953)! I am a nine-year-old לוי, can I do the mitzvah of שמירה in the *Beis Hamikdash*? (ע' ריש תמיד ברא"ש תפא"י וש"מ)
- A. The Mishnah says that in three places that the כהנים watched, והרובים שם, שומרים שם, and the מפרש and משנה כסף and others explain the they were less than 13. The תפא"י and משנה למלך, תפא"י disagree and ask how can the mitzvah be done through a קטן? And they learn that it means under 20, but you have to be at least מצוה בר to do שמירה.

7.. ולרמב"ם דהוי איסור עשה, לכאורה לא שייך להתיר משום מסייע (ע' ערכין יא: דלמ"ד דחייב מיתה מסייע אסור מדרבנן), דכל ענין השירה הוא הצטרפות כל הקולות, כ"כ בספר תורת הזור במקדש. ובנתיבות ים ערכין יא כתב סברא אחרת דמסייע שייך רק בהשתתפות פעולה, כגון ששניהם סוגרים השער, אבל כשכל אחד עושה לעצמו אינו בגדר מסייע. והמהר"י קורקוס (פ"ג כלי המקדש ה"ט) כתב דבהגפת דלתות בזה יכול וזה יכול מסייע פטור, ובשירה הגם דזה יכול וזה יכול חייב, וק"ל, וכוונתו לא' מחילוקים הנ"ל. וצ"ע בוקן או קולו עב או מי ששר off key דאם היה לוי היה פסול כיון דאין יכול לבשם קולו להשמיע קולו כאחד, אם אסור לישראל לשיר.

2. Q. I am waiting so long for Mashiach, I opened up *Navi* for some חיזוק, and it opened to the נבואה of (ט, יב) זכריה, all those who waited for the גאולה will be protected! I continued, גם היום מגיד משנה, I looked at the נבואה מלבי"ם who explains that there is a double נבואה, one of the נצחון of the חשמונאים, and the other of the נצחון of חנוכה. Immediately I understood that there is a connection of חנוכה to גוג ומגוג. I continued, וד' אלקים בשופר יתקע, והלך בסערות תימן, ד' צבקות יגן עליהם, we won't need any weapons, Hashem will protect us! It got me thinking, if we are *zocheh* this חנוכה for the גאולה, what שירה do the ליים sing on חנוכה? And what will be on Shabbos חנוכה ראש חודש חנוכה, which שירה will they sing? (ע' מסכת סופרים פי"ח ה"ב, שו"ת חקרי לב או"ח ס' לב, ושו"ע סי' תרפ"ד)
- A. In מסכת סופרים it says the שיר חקרי לב is דליתני כי ארוממך ד' שיר חקרי לב, and the הלל, and the שירי כנה"ג ס' קלג, and the שירה הגהות חש"ל say that there is no special שירה for חנוכה. On Shabbos, according to the *shittos* that there is a special שיר for חנוכה, the Gra (מעשה רב קנח) holds that you say the *shir shel Shabbos*.⁸ For the שירה of חנוכה ראש חודש חנוכה see footnote⁹.
3. Q. All of *Klal Yisroel* became greater than the highest הקב"ה, and Himself came down to be שוין with *Klal Yisroel*. It happened so suddenly, and even those who were משוקע בעבירות but wanted to get out of their way of living, and were crying over themselves, suddenly were elevated to the מדריגה that they can sit near the אבות and נביאים (יב, ו, יא, יב) ובהגר"א שה"ש ו, יא, יב) נביאים and אבות. I ran to bring a תודה, קרבן תודה, and I was wondering do the ליים sing לתודה מזמור, during ניסוך היין?

8. ובחומר בקודש לבעל התפא"י פרק ו' אות יא' כתב דתלוי בספק של הגמ' תדיר ומקודש, והתם פסק הרמב"ם מדלא איפשטא הרשות בידו לעשות כמו שירצה.

9. ובשבת ר"ח השיר הוא של ר"ח. ובטעם הדבר כתב בפסקי רי"ד (סוכה נה) משום דבא לפרקים (מקודש) הוא קודם לתדיר. ובשבלי הלקט ס' ק"צ כתב דהטעם הוא כדי לידע שהוקבע ר"ח בזמנו, ולכן כתב דבשבת ר"ח חנוכה אין להפטיר בשל חנוכה. והנה להלכה קיימ"ל שמפטירין בשל חנוכה, והטעם הוא משום פרסומי ניסא עדיף או משום דסליק הקריאה בתורה בענין חנוכה. ולפי הטעם דפרסומי ניסא עדיף לכאורה גם בשירת הלויים, שרים שיר של חנוכה. ודעת הגר"א לענין שיר של יום שאומרים שירו של ר"ח (ואפשר דס"ל דטעם השני עיקר, ואפשר דס"ל דלענין ההפטרה לא שייך הסברא כדי לידע שהוקבע ר"ח, לכן קיימ"ל דפרסומי ניסא עדיף מתדיר, אבל לגבי שירה ששייך הסברא כדי לידע שהוקבע ר"ח בזמנו, כמו שדוחה תדיר, דוחה גם פרסומי ניסא).

A. The Gemara¹⁰ says that שירה is the only on a זמן that is not קבוע, and for sure there is no שירה on a קרבן מתוק מדבש. The זהר that is משמע that even a קרבן יחיד requires שירה, the מפורשים explain that the שירה of the קרבן ציבור helps even for the יחיד. However, there are *Rishonim* who mention that the שיר of a קרבן is תורה מזמור לתורה, וצ"ע.

197. Q. *Klal Yisroel* is back in Eretz Yisrael forever, and the מלכות בית דוד is back forever, and the ברית הקב"ה with *Klal Yisroel*, that they will never sin, and He will never hide from us again, is forever! There are so many Yidden and with each Yid there is so much *kedushah*, and the שכינה is resting on each Yid, it came to a point that the whole *Beis Hamikdash* is unnecessary (because *Klal Yisroel* is the ארון and the ביהמקד; and it is only here in order that the non-Jews see the tremendous love Hashem has for us (יחזקאל לז, כד-כה ובמלבי"ם עיי"ש)). I want to use all my talents to serve Hashem, I am a ישראל מיוחס, and I play the keyboard very well, can I play along with the לויים during the שירה?

A. The *halachah* is שירה בפה עיקר, the main mitzvah of the הלויים is by mouth, therefore it was allowed for a ישראל that was מיוחס to play the instruments along with the לויים. Tosafos says that since the *halachah* is עיקר שירה בפה, the instruments don't have to be a *kli sharess* (which can only be made from metal), so it would seem that it's fine to play along with the keyboard, however the Gemara says that certain instruments were assumed to enhance the sound, and ended up ruining it, so we need a *psak* from the *Sanhedrin* about a keyboard.¹¹

10. ע' ערכין יא, ותוס' ר"ה ל: ד"ה ונתקלקלו, וזה"ק פ' צו לב, וספר חסידים ס' תתרי"ד.

11. ע' ערכין יא, וסוכה נ: ותוס' תענית כז. ד"ה מ"ס, וערכין י: ואבני"ז אר"ח כו, טז.

Chapter 17

בגדי כהונה - עבודת הכהנים

The בגדי כהונה need to be new, nice, and long (not too long, as will be explained later), like it says לכתבו ולתפארת. A *kohen* that's missing one of the בגדי כהונה and does the עבודה, his עבודה is *passul*, and he is חייב מיתה בידי שמים. Even if one bell is missing from the מעיל of the גדול כהן, that's called מחוסר בגדים. If a *kohen* does the עבודה with בגדים that are ripped, his עבודה is *passul*, and some say that he's חייב מיתה because he's מחוסר בגדים. There's an *issur* to rip בגדי כהונה, but if it's to fix them, it's מותר.

בגדי כהונה need to fit perfectly on the *kohen's* body, not too long and not too short. If a *kohen* does an עבודה in clothing that don't fit him properly, some say he's חייב מיתה for מחוסר בגדים (too short) or ייתור בגדים (too long). If a *kohen* did עבודה and his בגדי כהונה were dirty, his עבודה is *passul*, and some say he's חייב מיתה. 'Dirty' means if even a little dirt was on the בגד, and some say that drops of blood or oil don't qualify as 'dirty', (because we see by the מילואים, that they spritzed דם ושמן on the בגדים).

It's *assur* to have any הציצה between the בגד and the body, and *lechatchilah* there shouldn't be any dust or air in between the בגד and the body. If there's a הציצה between the בגד and the body, the עבודה is *passul*, and some say it's considered מחוסר בגדים, and he's חייב מיתה בידי שמים.

If a *kohen* does the עבודה with extra clothing, he's חייב מיתה. Some say that it's only if he wears extra בגדי כהונה (like two belts), but בגדי חול don't qualify as ייתור בגדים, and some say that any extra בגד, even בגדי חול, and even if it's not ג' על ג', as long as it's חשוב, it qualifies to *passul* because of ייתור בגדים. Some say that a watch or jewelry is considered ייתור בגדים. The *Acharonim* argue if glasses are considered a בגד. חוצץ תפילין של יד is חוצץ, and some say it's considered ייתור בגדים, however חוצץ של ראש is not חוצץ and isn't ייתור בגדים. בגדים that are too long are *passul*, so a *kohen* has to be careful when he bends over, that his בגדים shouldn't drag.

It's *assur* to go into the היכל without בגדי כהונה, and some say even בין האולם ולמזבח is *assur*.

Every *kohen* received two sets of בגדי כהונה. These come from the funds of the ציבור. A יחיד may donate בגדי כהונה to the ציבור. הקדש בגדי כהונה are הקדש, so it's *assur* to wear them outside the *Beis Hamikdash*, but in the *Beis Hamikdash*, a *kohen* may wear them even שלא בשעת עבודה. (The Rambam holds that שלא בשעת עבודה it's *assur* to wear the אבנט, because it's כלאים, and the ראב"ד argues.) Before a *kohen* puts on his בגדים, he has to check his whole body to make sure that there's no חציצה. The *kohen* has to put on his בגדים in the following order: 1. מכנסים (pants), 2. כהונה (shirt / robe), 3. אבנט (belt), and then 4. מצנפת (hat). If he put it on in the wrong order, he has to take them off and put them on in order.

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. A *kohen* put on the בגדי כהונה, and there was a loose thread on him that he doesn't care that it is there, and he did the עבודה, is the עבודה כשרה, or not and he is חייב מיתה בידי שמים for doing the *avodah* without *bigdei kehuna*, plus מלקות for wearing כלאים?
- A. There is a *machlokes Acharonim* if you can compare the *din* of חציצה by a בגדי כהונה to the *din* of *tevillah*, that a מייעוט שאינו מקפיד is not a *chatzitza*.¹ Concerning כלאים, according to the *Malbim*² the בגדי כהן הדייט of the כהנים from אבנט בני צדוק won't be כלאים even the אבנט.
2. Q. Moshiach is going to come suddenly, and I want to be prepared to do the עבודה. All the כהנים בגדי כהונה that fits them exactly. Can I prepare בגדי כהונה for myself? And do I need the חלזון for תכלת, and a specific insect for שני (תולעת שני, "כלי המקדש פ"ח ה"ו,) (ורמב"ם כלי המקדש פ"ח ה"יג וברוך חכמה שם)
- A. 1) The בגדי כהונה have to come from the ציבור, however a private person can give it to the ציבור if he is מוסר יפה יפה, which means he gives it over to the ציבור with the understanding that he is not being מקדיש it for the ציבור, rather the ציבור is being מקדיש it, and he is שליח of the ציבור to be מקדיש, (חזו"א מנחות מב, כד ויומא ס' קכו, לד).
- 2) מרכבת המשנה תכלת חלזון you need (שמות כה, ד) רש"י says (2) and בגדי כהונה say that the Rambam (ציצית פ"ב ה"א) holds that for בגדי כהונה you don't need the חלזון, however הגר"ח קנייבסקי (ד"ח שם) the Rambam agrees you need חלזון but it's prepared differently than by ציצית. Tola'as shoni also has to be from a specific insect that is found in the mounains.³
3. Q. Can a *kohen* wear glasses while doing the עבודה?

1. ע' דרך חכמה כלי המקדש פ"י ה"ו בבה"ל.

2. יחזקאל מד, יח.

3. תוספתא מנחות פ"ט ה"ו.

A. The *halachah* is that a בגד that's 3x3 fingers or a small belt even though it's less than three, since it's חשוב it is considered as a בגד which is *assur* to wear because of יתור בגדים. The *Poskim* discuss if glasses considered a בגד, and is it considered חשוב; the (ח"ד לא) דברי מלכיאל (זבחים יט.), אילת השחר (זבחים יט.), and (מובא בספר לכבוד ולהפארת ע' צט) and (זבחים יט.), הגאון ר' אלישיב (מובא בספר לכבוד ולהפארת ע' צט) and (זבחים יט.), הגאון ר' נסים קרליץ, and other *Poskim* hold that it's not considered a בגד, (ובדעת הגר"ק זצוק"ל יש עדיות סותרות), בגד, (ובדעת הגר"ק זצוק"ל יש עדיות סותרות).

Chapter 18

פרועי ראש

A *kohen* may not do the עבודה if he is פרוע ראש. פרוע ראש is someone who didn't take a haircut for 30 days (ע' ראשונים כלים פ"א מ"ט, ורש"י סנהדרין פג). Some say that he is already considered פרוע ראש from השחר של עולות של day 30 (מנחת חינוך). If a *kohen* does the עבודה and his head is פרוע, he is חייב מיתה בידי שמים. Some say that the חייב מיתה is only if he does an עבודה תמה like זריקה or הקטרה, and some say the חייב מיתה is by all עבודות (ע' תוס' זבחים טו: ובמפרשים). Some say that the עבודה that he did is מחולל (תלוי בגי' הגמ' תענית יז:), but the Rambam paskens that the עבודה is כשר.

אופן הגילוח

Tosafos in ר' טודרוסוס says that the כהנים don't shave their heads entirely, rather they leave a little hair, and then they count 30 days ¹. The מנחת חינוך says that even if there's only one hair that wasn't cut within 30 days, it's considered פרוע ראש. What about פיאות? The *Acharonim* argue, some say that it must be cut, but some say that since the *issur* is so the *kohen* shouldn't look מנוול (unkempt), and this is the צורת היהודי ², there's no *issur* to leave the פיאות uncut. When the כהן גדול takes his haircut, he doesn't shave down to the bottom, rather he leaves a little hair, so that the tip of one hair reaches the tip of the next one. Some say that that's the haircut of the regular כהנים as well ³, and some say that it's דווקא the כהן גדול ⁴. The רמ"ה says that לעתיד ⁵ all the כהנים will have the haircut of the כהן גדול.

1. אולם ע' שעה צ"תקל"א א' דמשמע קצת דבכה"ג נחשב ניוול אפי' לפני ל' יום, ויש ליישב דשאני גילוח לכבוד יו"ט מפריעת ראש וצ"ע.

2. ע' שהש"ר פ"ד אות ב' עיניך יונים, מה יונה זו מצוינת כך ישראל מצוינים בתגלחת נפי' עץ יוסף לא תקיפו ולא תשחית] במילה ובציצית.

3. ר"ן בשם רש"י סנהדרין כב.

4. שם בשם תוס'.

5. וכ"כ המלבי"ם יחזקאל מ"ד כ' לגבי הכהנים מבני צדוק.

כניסה לעזרה

There's an *issur* for anyone even a ישראל to go into the *azarah*, when his hair is unkempt (if he needs a haircut to look kempt, he can do so even on חול המועד in order to be מקיים the mitzvah of ראייה [בנין שלמה ח"א ס' י']). If he doesn't look unkempt, he can enter the *azarah*, and even the עזרת כהנים to do סמיכה, *shechitah* or תנופה, even though he hasn't taken a haircut for more than 30 days. A *kohen* however can't enter, even not for עבודה, if he didn't cut his hair for 30 days, even if he doesn't look unkempt (משמעות הרמב"ם וחינוך). Some disagree and hold that a *kohen* has the same *din* of a ישראל.

However, past the מזבח it is *assur* to enter if you didn't take a haircut within 30 days, according to most *Rishonim* it is *mid'Rabbanan*, and according to the רשב"א only from the מזבח to the אולם is *mid'Rabbanan*, but in the היכל it is *assur min haTorah*, and there is a חייב מלקות א [וכן דעת הגר"א], [בכלים פ"א מ"ט]. The אולם according to the ריש עירובין (ריש עירובין) does not have the *din* of the היכל, and from the רשב"א וריטב"א it seems like it does have the *din* of the היכל, [וכ"כ התויו"ט וגר"א בכלים שם], היכל.

חזן למקדש

Some say that every *kohen* is מחוייב to take a haircut every 30 days, even if he isn't going into the *Beis Hamikdash*.⁶ The רשב"ד holds that this חיוב is only by the week of his משמר, but the Rambam paskens that there is no *chiyuv* if he isn't going into the *Beis Hamikdash*.

אנשי משמר

The אנשי משמר have a *din* that they're not allowed to take a haircut during their משמר, to ensure that they don't come in מנוולים. The מאירי says that even if they aren't ראש פרועי ראש, there's still a mitzvah for the אנשי משמר to take a haircut before their משמר. On Thursday and Friday, it's מותר to take a haircut לShabbos. The ריטב"א says that it's only מותר on Friday. It's also מותר to take a haircut on טוב ערב. Some say that this היתר (taking a haircut

6. רמב"ן ל"ת קע"ג, ואיסורו מדרבנן, ולדעת הר"ן סנהדרין כב ומאירי תענית יז בשם גדולי המפרשים הוא מן התורה.

Lekoved Shabbos and *yom tov*) is only for אנשי מעמד, but not for אנשי משמר (כ"כ) (כמה אחרונים בדעת הרמב"ם). If a *kohen* didn't take his haircut before his משמר, and he reached 30 days since his last haircut, some say he could בדיעבד take a haircut, and some say that it's *assur*, and he can't do the עבודה (ע' מאירי תענית). (יז).

Chapter 19

שתויי יין

איסור עבודה במקדש

A *kohen* that drank a *revi'is* of **undiluted** wine in **one shot**, from **wine that's more than forty days old**, may not do the עבודה in the *Beis Hamikdash*. If he does the עבודה, he's חייב מיתה (according to most *Acharonim* he's only חייב מיתה if he did an עבודה תמה [like זריקה], and some say he's חייב מיתה for doing any עבודה).

If he drank less than a *revi'is*, or he drank a *revi'is* but was *mafsik* in middle, or he drank grape juice that wasn't forty days old, according to the ט"ז¹ he is allowed to do the עבודה, but a lot of *Poskim* hold that it's *assur*².

If he drank more than a *revi'is*, but was *mafsik* in middle, and then did the עבודה, the Rambam holds that he's חייב מיתה, and the ראב"ד holds he isn't.

If he drank a *revi'is* of diluted wine, according to the כסף משנה and other *Acharonim*, the Rambam holds it's מותר for him to do the עבודה, and the ראב"ד holds it's *assur*, but he wouldn't be חייב מיתה.

If he drank more than a *revi'is* of diluted wine, he can't do the עבודה, and the Rambam says that he would be חייב מיתה if he does. The ראב"ד says that he is פטור, but חייב מלקות. Some explain the *shittah* of the Rambam that he's only חייב מיתה if his drink contained more than a *revi'is* of undiluted wine, but if the wine itself was only a *revi'is* or less, and he added water to make it more than a *revi'is*, he isn't חייב מיתה.

Diluted wine only makes him *assur* to do the עבודה when it has a normal ratio of wine to water, however if it has too much water it doesn't have a שם of יין, and he is פטור.³

1. או"ח קכ"ח לה'.

2. כס"מ בדעת הרמב"ם, וכ"כ הרדב"ז א' תעג, מג"א שם אות נה, ושואל ברשב"א ח"א ס' שס"ג משום חצי שיעור.

Some are מדייק from Tosafos in תענית יז' that if a *kohen* drinks wine in middle of a סעודה, it isn't משכר, and it's מותר for him to do the עבודה (מעשה רקח), however the Rambam doesn't mention such a פטור. If someone drank diluted wine or grape juice, and became intoxicated, the *Acharonim* argue whether that's included in שאר משכרים and would he get מלקות. (The מנחת חינוך holds that it is like שאר משכרים, and the שו"ע and יעקב hold that it isn't).

שאר משכרים

If a *kohen* drinks other משכרים (like schnapps) and didn't get intoxicated, the Rambam says he may do the עבודה. If he did get intoxicated, he may not enter the *Beis Hamikdash (mid'Rabbanan)*. If he does the עבודה, some say the עבודה is כשר but he gets מלקות,⁴ some say he's חייב מיתה,⁵ and some say he doesn't get מלקות.⁶

Until when is he forbidden to do the עבודה? The Rambam says, until there is nothing left in him from his שכורה. If he drank exactly a *revi'is*, it's enough if he sleeps a bit or walks a מיל. If he drank more than a *revi'is*, he needs to sleep much more.

איסור כניסה למקדש בלי עבודה

It's *assur* for anyone, even a ישראל, to enter the ישראל if they drank a *revi'is* of יין, even if they didn't get שיכור. It's also *assur* for someone to enter if he drank שאר משקים and got שיכור, because of מורא מקדש. If a *kohen* is ראוי לעבודה, he has a special *issur* to go מלמזכה ולפנים. The Rambam holds this *issur* is *min haTorah* with a penalty of מלקות. Some say that the *issur min haTorah* is only in the היכל, and some say that even in the היכל it's only *mid'Rabbanan*.

3. מנ"ח מצוה קנב.

4. רמב"ם פ"א ה"ב מביאת מקדש, ובסה"מ ל"ת עג' כדעת רבי יהודה כריתות י"ג ב' וכו"כ הסמ"ג ל"ת ש' דקי"ל כרבי יהודה בזה.

5. שאילתות שאילתא פ"א, דר' אליעזר מחמיר טפי מרבי יהודה והכי קי"ל.

6. רמב"ן סה"מ שם ועה"ת פ' שמיני (ויקרא י" ט') כדעת ת"ק ור"א בכריתות שם דלא ריבו שאר משכרין, וכן דייק הרמב"ן עה"ת שם מרש"י שם, וכן דעת הראב"ד בתו"כ פ' שמיני ריש פרשתא א'. ותוס' כתובות י' ב', ושיטמ"ק כריתות שם בשם תוס'.

איסור שתייה חוץ למקדש

The *ab* that will be doing the *עבודה* today, may not drink wine (even less than a *revi'is*,⁷ and even diluted⁸) during the day or night (the Rambam says that 'night' refers to the night before they will be doing the *עבודה*, but the rest of the *Rishonim* say that it refers to the night afterwards, because they need to be *מקריב* the *אברים* and *ופדרים*). The *אנשי משמר* (that their *עבודה* is this week but not today), may not drink during the day, however they are allowed to drink at night. (The *גבורות ארי* in *טו*: *תענית* says that they may only drink up to a *revi'is*, and the *רש"ש* says that it's *מותר* even more than a *revi'is*.) The *ש"ת* in the *הקדמה* and *חת"ס* (*פ' שמיני י*) says that it's *מותר* to drink on the nights of *shabbos* and *yom tov*, because there's no *אברים* and *ופדרים* then, and the *גבורות ארי* argues.

A *kohen* that his *אב* is *קבוע* this week and doesn't plan on coming in to do the *עבודה*, may not drink wine, even if he is outside *Yerushalayim* ⁹. The *ריטב"א* says that on *yom tov* all *כהנים* are not allowed to drink wine (because they are all *לעבודה*). All those that are *assur mid'Rabbanan* to drink wine *mid'Rabbanan*, are allowed to drink *kiddush* at night, *הבדלה*, and *כוסות*, *ד'*, (*חת"ס פ' שמיני*).

7. אבן האזל פ"א ה"ו.

8. ישועות יעקב סי' קב"ח ס"ק לה.

9. כ"כ ר"ג תענית יד', והקדן אורה כתב דאם נמצא מחוץ לירושלים מותר

Chapter 20

Kiddush Yadayim V'raglayim

There's a מצווה עשה for the *kohen* who's doing the עבודה to be *mekadesh* his hands and feet. Only with קידוש ידיים ורגלים may the עבודה be done. If a *kohen* does the עבודה without doing *kiddush yadayim v'raglayim*, he's חייב מיתה בידי שמים, and the עבודה is *passul*.

kiddush yadayim v'raglayim is done as follows: The *kohen* puts his right hand over his right foot, his left hand over his left foot, and as he is leaning over in that position, washes them. The water needs to reach every part of his hand until the wrist, and on the foot until the ankle (including the ankle). He raises part of his foot during the *kiddush* so that the water will reach everywhere on the foot, including the underside¹. He then rubs his hands together (תוספתא). It's *assur* to sit down, or even to lean on anything, while the *kiddush* is being done. A *passels* the *kiddush*. When he's *mekadesh*, he makes the ברכה: אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו על נטילת ידיים: ברכה or, אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו על נטילת ידיים: ברכה (and ר' חיים קנייבסקי [נחל איתן סי' י"ד ס"ב סק"ד] ר' חיים קנייבסקי) רחיצת ידיים (ורגלים). The *kiddush* needs to be done inside the *azarah*, from a *kli sharess*, and the water must be poured onto his hands and feet (he can't dip his hands in). Even if he *toiveled* his entire body in a *mikveh*, he still must do a proper *kiddush yadayim v'raglayim* before doing the עבודה. Some say that the *kiddush* is done while wearing the בגדי כהונה (שפ"א זבחים כג:).

פסול לינה

Kiddush yadayim v'raglayim is valid until the next morning by עלות השחר [משום לינה הפוסלת בידיים]. So, if a *kohen* did *kiddush yadayim v'raglayim* in the morning, he may do the עבודה the entire day and following night, and by the next morning he needs to do *kiddush* again. However, if a *kohen* did *kiddush*

1. הדרת קודש בציון ההלכה אות קפ"ב בשם הגר"ק.

yadayim v'raglayim to take out the תרומת הדשן, even if he did the *kiddush* before עלות השחר, it's still kosher after עלות.

There are four things (other than לינה) that terminates a *kiddush yadayim v'raglayim*, necessitating a new *kiddush* prior to doing עבודה. These are: 1. If he left the *azarah*, 2. If he slept, 3. If he used the bathroom, and 4. If he was *meisi'ach daas*.

יציאה

The reason why יציאה *passels*, is because of *hesech hadaas*. Tosafos (זבחים כ:) says that if a *kohen* left for a moment while in middle of doing the עבודה, that for sure isn't considered *hesech hadaas*, and he doesn't need a new *kiddush*, but the מאירי (יומא ל.) and מנחת חינוך (מצוה קו, ו) say, according to the Rambam, that he would need a new *kiddush*. If a *kohen* left the *azarah* for a while, he needs a new *tevillah* (like anyone who enters the *azarah*) and a new *kiddush yadayim v'raglayim*.

ישן

The ירושלמי says that if he was נתנמנם, he needs a new *kiddush*, but the Rambam doesn't quote it להלכה. The ירושלמי also says that if he fell asleep, he needs a new *tevillah*.

הטיל מים

If he uses גדולים he needs a new *tevillah* and *kiddush*, if he just uses קטנים, he only needs a new *kiddush*.

הסיה דעתו

If he was *meisi'ach daas* from his hands but not his feet, the מג"ה holds that he only needs *kiddush* on his hands, and if he was *meisi'ach daas* from just one hand, he only needs *kiddush* on that hand. The Brisker Rav holds that *kiddush* could only be done on the hands and feet together, so even if he was only *meisi'ach daas* from his hands, in order to do the *kiddush* he would need to be *mekadesh* both his hands and feet.

If his hands became *tamei* in the *azarah* (for example, he touched *ochlim temei'im*), it's enough to *toivel* his hands, and he doesn't need a new *kiddush*. If his whole body became *tamei* (with a *tum'ah* that doesn't need *haarev shemesh*, for example he ate *ochlim temei'im*), he needs a new *kiddush lechatchilah*, but *בדיעבד* his *עבודה* isn't *passul*.

If he touched *מקומות המטונפים* or his body, the *מג"ח* writes that it's *פשוט* he needs a new *kiddush*, *וע' הגהות ראמ"ה זבחים יט.*

שאל נא את הכהנים תורה

1. Q. How do I do קידוש ידים ורגלים? Do I wash my hands until the end of the palm, or to the elbows, or until the armpit? And my feet, until the ankles or the knees?
- A. According to most *Rishonim*, the hands until the wrist, (וכן הלכה), and the foot until and including the ankle ².

איתא במדרש (פסיקתא דרב כהנא פסקא טו), רבי אלעזר בשם חנינא בר פפא, שלא יהיו ישראל אומרים לשעבר היינו מביאים קרבנות ומתעסקים בהם (ר"ל גם בלימוד הלכותיהן), ועכשיו שאין אנו מקריבין מהן, מהו להתעסק בהן? א"ל הקב"ה הואיל ואתם מתעסקים בהם כאלו אתם מקריבין אותן.

ואיתא במדרש ילמדנו, אמר הקב"ה אע"פ שעתידי בהמ"ק ליחרב והקרבנות בטלים לא תשכחו עצמן לסדר הקרבנות, אלא הזהר לקרות בהן ולשנות אותן (ר"ל ללמוד הלכותיהן), ואם תתעסקו בהן מעלה אני עליכם כאלו בקרבנות אתם עסוקים, ואם רצונך לידע, בא וראה כשהקב"ה הראה ליחזקאל צורת הבית, מה הוא אומר? הגד את בית ישראל את הבית וגו', אמר יחזקאל לפני הקב"ה, רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאנו, ואתה אומר לילך ולהודיע לישראל צורת הבית, וכתוב אותה לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו, ומה יכולים לעשות, הנח להם שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם! אמר לו הקב"ה ליחזקאל, וכי בשביל שבני נתונים בגולה יהא הבנין בטל? גדולה קריאתם בתורה כבנינה! לך אמור להם שיעסקו לקרות בתורת צורת הבית, ובשכר קריאתם שיעסקו לקרות בה, מעלה אני עליהם כאלו הם עסוקים בבנין הבית עכ"ל המדרש.

ברוך ה' זכינו לסדר אותו כן נזכה בקרוב לעשותו.

2. הגרמ"ק דעו בכלל, הובא בהדרת קודש ביאת מקדש פ"ה ה"א, וכתב בהדרת קודש שם שצריך להרים את הרגל קצת, כדי שיכנסו המים מתחת לרגל.

OTHER KORBANOS

1. Q. There are three groups of מלאכי השרת saying קדוש קדוש קדוש in front of the צדיקים and חסידים in Yerushalayim! Mashiach whose face is shining brighter than the sun is sitting in his בית מדרש that is 18,000 פרסאות, and teaching the whole world new (פנימיות) Torah! אליהו הנביא is saying over the *shiur* and it is heard in the entire world! Every word of Torah that is heard from Mashiach is never forgotten, and everyone including the cleaning ladies are receiving נבואה! Once again, we are eating the מן and שלי and drinking from the באר, everyone, men and woman, are very tall (ת"כ פ' בחקתי, 200, and some 100 אמות for beginners), and all the Yidden are holy and strong and fly like מלאכים, the מלוכה is restored to *Klal Yisroel*, and the non-Jews are embarrassed from us, (כ"ז באותיות דר"ע נוסח ג'), (פכ"ב). I was so full of שמחה and הכרת הטוב to Hashem, I decided I am going to donate wood for the מערכה on the מזבח.

I took some wood and said קודש למזבח. The wood was never *muchshar* to be susceptible to *tum'ah*, and a *tamei* touched the wood, and the wood touched *terumah*. I have three questions, 1) is the wood *mekabel tum'ah* by just saying that it's קודש? 2) does it need *hechsher*? 3) can the wood *metamei* anything else? (ע' פסחים כ' חולין לז' מנחות קב' ותוס' שם קא' ומנ"ח מצוה קמה,) (וכתבי הגרי"ז זבחים לד)

A. 1) Wood is not *mekabel tum'ah*. However, there is a *din* called הקודש, which means: a) even something that's not food like עצים ולבונה, for *kodshim* it's treated like food and is *mekabel tum'ah*. b) even food that did not have *hechsher* is *mekabel tum'ah*. There is a big *machlokes* if this *din* is *d'Oraysa* or *d'Rabbanan*. According to Rashi¹ the wood is not *mekabel tum'ah* at all until it is cut to size for the מערכה, and then it's *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*. And according to Tosafos, as soon as you're מקדיש it, it's *mekabel tum'ah mid'Rabbanan*, and when you chop it to size with an ax that's a *kli sharess*, it's *mekabel tum'ah min haTorah*.

.1 . מנחות קא.

2) Wood does not need *hechsher* in order to be *mekabel tum'ah*. According to Reb Chaim Brisker and the Chazon Ish², it is *min haTorah*. And according to the מנחת חינוך, it needs *hechsher min haTorah*, but *mid'Rabbanan* it doesn't need.

3) According to the Rambam, the *tum'ah* of עצים is that it becomes *passul* to use for the מזבח, but it can't be *metamei* anything else (כ"כ (החזו"א שם אות ו'), and according to Tosafos³ it can be *metamei* other food for sure *mid'Rabbanan*, and according to some *shittos* in the Gemara it's a *safek* if it can be *metamei min haTorah*, and according to some *shittos* it's definitely *metamei min haTorah*.

2. Q. What a scene! חנוכה המקדש already started before the תחיית המתים, and (יחזקאל מגיט והלאה) מקדש מחנך the one to be יחזקאל הנביא himself is the one to be מקריב the שער לחטאת and פר ואיל לעולה, מלח כהנים threw on the קרבנות (שם כד) קרבנות!

I was wondering can I be מנדב a מלח? And if I can, does it need מלח on the קרבן מלח?

A. The רדב"ז ואו"ש hold that there is no such *korban*, and the Chazon Ish holds that there is, and הגר"ק says that this *korban* needs מלח.⁴

3. Q. I'm bringing a מנחה קרבן. How exactly do I do the mitzvah of פתיחה (מנחות עה):

A. After the מנחה is baked, you fold it in half, and then again (now you have four pieces) you crack it, so you can do קמיצה, (a *mincha* of a *kohen* where there is no קמיצה, you don't crack it). The Rambam holds that each piece is supposed to be a *kezayis*, so if the מנחה is a few עשרונים, you make more pieces until each one is a *kezayis*. According to one פשוט in רש"י you don't break it into more than four pieces, (but the piece you will be doing קמיצה you break until it's a *kezayis*).

2. גר"ח (מובא בכתבי הגר"י זכאים לד) וחזו"א (זכאים ט,ה).

3. פסחים טו, וכ'.

4. ע' רמב"ם תו"מ פ"ט הי"א, רדב"ז ואו"ש שם, וחזו"א מנחות לג,טו, ושיח השדה ליקוטם ח.

4. Q. Hashem clothed משיה with special clothing, and his light is shining from one end of the world to the other! And everyone is saying אשרי עין פסיקתא רבתי (שחכתה ליה - How fortunate are the eyes that waited for this! (פרק לו) Millions of Yidden are standing on line to bring קרבנות and מנחות. I am bringing a מנחה, and by the time my turn came, they were already תמיד של בין הערבים מקריב.

Can a מנחה be brought after the בין הערבים תמיד של?

A. According to the *Rambam* it seems that you can do the *kmitza* after the *tamid*, and according to *Tosafos* only if the *kmitza* was done before the *tamid*, you can *maktir* the *kmitza* on the *mizbeach*. A *kohen's mincha* that there is no *kmitza*, it's enough if it became *kadosh* in a *kli shares*, before the *tamid*.⁵

ME'ILAH

5. Q. I had money of הקדש that got mixed up with regular money, what should I do to be able to use the money? And if I used the money and only later found out that the הקדש money got mixed in, was I מועל בהקדש? (ע' : מעילה כא : ובתוס' שם)

A. 1) You should take out the amount of הקדש money that got mixed in, and say the *kedushah* of the הקדש money should go on these coins. 2) If the majority of the money is *chullin*, according to *Tosafos* the *issur* of מעילה is ברוב, even though the value that belongs to הקדש is not בטל, and you have to pay הקדש back, but there is no אשם מעילות if there's *rov* of *chullin*. If there was the same number of coins from הקדש and *chullin*, then if he for sure used money of הקדש he has to bring an אשם מעילות.

NISUCH HAYAYIN

6. Q. It was so sudden, exactly like the *navi* says יבא אל היכלו! I knew that *Chazal* say that *Milchemes Gog uMagog* will take place on סוכות, and I knew that the *Gra* said that the war will take 12 minutes, but as much as

5. ע"פ ליקוטי הלכות פסחים נט, : רמב"ם תמידין פ"א ה"ו, ותוס' מנחות כו : ד"ה אלא.

I knew, I wasn't prepared. The *Beis Hamikdash* came down, and I was asked to bring in the water for the *ניסוך המים*, and I'm not sure if I'm supposed to be *מקדיש* it first *בקדושת פה*, or the *kli sharess* that it's in, can be *מקדיש* the water even though the water is *chullin*. I need an answer quickly, it's extremely embarrassing standing in front of Mashiach and *אלהו הנביא* and all the *Yidden* not knowing what to do?

A. The *חזון יחזקאל* holds that you have to first be *מקדיש* the water, and many *Acharonim* argue, that the *kli sharess* can be *מקדש* the water even though it's *chullin*.⁶

7. Q. If we will be *zocheh* to have the *Beis Hamikdash* by *סוכות*, can the *ניסוך המים* be brought in a state of *tum'ah* if we will still be *tamei*?

A. The *מקדש דוד* and *Chazon Ish* hold that it's like any *ציבור* that is brought in a state of *tum'ah*, and the *כלי חמדה* says in the *shittah* of the *Rambam*, that since the *mitzvah* is learned from *מסיני* *למשה*, it can't be brought in a state of *tum'ah*.⁷

TRUMAH AND KODSHIM

8. Q. I had a baby girl two weeks ago, I want very much to go see *אהרן הכהן*, is there a way I can be *mafrish challah* and bring it to *אהרן הכהן*, when I am a *טבולת יום*, without being *metamei* the *challah*? (*ע' טבול יום פ"ד מ"ב*)

A. **Sure! A *טבולת יום* is a *sheni*, and the dough is still *chullin*, and a *sheni* doesn't make a *shlishi* by *chullin*, therefore you separate a piece of dough and put it in a plastic bowl, bring it in next to the rest of the dough, and say *הרי זו חלה*, and now it becomes like *terumah*, and you have to be careful not to touch it, but you can carry it, because a *טבולת יום* is not *metamei b'masa*.**

9. Q. Can I put *terumah* in a *keli* that is a *tevul yom* if the *terumah* is in a plastic bag?

6. ע' תוס' מנחות עט: ד"ה וליתנהו, תזו"י סוכה פ"ד ה"ז, קה"י מנחות א,ו.
7. ע' מקד"ד ס' לג' ב', תזו"א או"ח קכד דף לד., וכלי חמדה פ' פנחס.

A. If the one that is taking off *terumah* is a *tevul yom*, then the *terumah* has to be placed in a *keli* that is not *mekabel tum'ah*, as a היכר that the *tevul yom* should not come to touch the *terumah*. (And then there is room for the question what if the *terumah* is in a *keli* that isn't *mekabel tum'ah*, and that *keli* is in a *keli* that is *mekabel tum'ah*). However, in the case that the *keli* is a *tevul yom*, the Mishnah Acharonah, Chidushei mahariach⁸ and Rashash, say that you don't need a היכר, and as long as the *terumah* doesn't touch the *keli*, it is מותר.

10. Q. I washed my hands to eat *chullin*, then I touched *terumah*, did the *terumah* become *passul*?

A. According to Tosafos, the *terumah* does not become *passul* (you just can't eat *terumah*), and according to the Rambam it becomes *passul*.⁹

11. Q. I went to the mikveh before שחרית. When I left the shul, the streets of Yerushalayim were already full with Yidden bringing קרבנות הודו to the Beis Hamikdash, singing all along the way הודו את ד' צבקות כי טוב (ירמיה לג יא) ד. There was a group being led by ישעיה הנביא that was very excited. They were bringing a קרבן תודה, thanking Hashem for all the ישועות in גלות, which they now see were really the biggest ישועות, (ישעיה יב א) and they asked me to join.

What do I need to do before eating from the *korban*? (ע' חגיגה פ"ב מ"ה ו' ז', וסוף מסכת פסחים)

A. 1) If when you last went to the *mikveh*, you didn't have in mind that the *tevillah* should work for *kodshim*, then you have to *toivel* again with the intention to be *tahor* for *kodshim*.

2) The clothing you're wearing need to be watched from *tum'ah*, על טהרת הקודש (i.e. making sure your clothing doesn't become *tamei* with the intent of using the clothing for *kodshim*), but if not, even though it's טהור לתרומה, it's considered *tamei midras* for *kodshim*. If

8. טבול יום פ"ד מ"ב, ורש"ש שם מ"ג.

9. תוס' חגיגה יח: ד"ה כאן, ורמב"ם פיה"מ זבים פ"ה הי"ב.

you don't have a set of clothing that was watched הקודש, then there is a מחלוקת if you can *toivel* your clothing and use them without *haarev shemesh*.¹⁰ You have to also be very careful not to touch any clothing or towel that wasn't watched על טהרת הקודש.

3) Before you eat the *korban* you have to *toivel* your hands in a *mikveh*¹¹, and make a ברכה, אקב"ו על טבילת ידים.

4) Before you eat you make a ברכה, אקב"ו לאכול את הזבח.

5) Make sure you're not *meisi'ach daas* from the portion you get.

Geirim

12. Q. One of the גרים גרורים (ע' ע"ז ג.) that did not yet bring his קרבנות הגר touched a *Korban Shelamim*, did it become *tamei*? (ע' כריתות ח)

A. The Mishnah says that according to ראב"י, a גר is a מחוסר כפרה. The Gemara says that the רבנן argue, and hold that he is not considered a מחוסר כפרה, because the *korban* is only in order to be מותר לקהל (בזמן המקדש). According to רבינו גרשון, the חכמים hold that a גר can eat *kodshim* before he brings his קרבנות. According to רש"י, ש"מ and Rambam¹², he can't eat *kodshim*, but not because he is a מחוסר כפרה, rather because he didn't finish his גירות (כלפי אכילת קדשים עכ"פ). Therefore, he isn't considered a מחוסר כפרה that would be פוסל the *korban* by touching it.

BIKURIM

13. Q. It's after שבועות, and it's time to bring ביקורים! The grapes are so big, that one grape produces 30 *se'ah* of wine, and has to be transported by a wagon (כתובות קיא:). I was so full of הכרת הטוב, I decided that I am going to add on to what I already set aside, so I filled the basket full of grapes, and decorated it with more grapes and figs on the side. Do the

10. לר"ש טהרות פ"א מ"ג אין צריך הערב שמש, והצל"ח [ביצה יז:]: כתב בדעת הרמב"ם והרא"ש דצריך הע"ש. 11. לדעת הרמב"ם בהקדמה למסכת ידים אפי' סתם ידים שהסית דעתו משמירתן, ולדעת המאירי ופסקי תוס' (הגיגה

פרק ב) דוקא אם נטמאו ידיו, אבל לסתם ידים סגי בנטילה (ומחלוקת היא ביירושלמי שם).

12. פ"א מחוס"כ ה"ב.

extra grapes and the decorating ones have a *din* of ביכורים, that it has to be eaten in a state of *taharah* and only by a *kohen*? (ע' ביכורים פ"ג מ"ט וי')

A. According to the מלאכת שלמה both תוספת and עיטור can be eaten only by a *kohen* in a state of *taharah*, and according to the Mishnah Rishonah it doesn't have to be eaten by a *kohen*, but it has to be in a state of *taharah*. The מלאכת שלמה (פ"ב ביכורים הי"ח) דרך אמונה says that the *halachah* is like the מלאכת שלמה.

14. Q. Finally, it is time for the גאולה! Mashiach is standing on the roof of the *Beis Hamikdash* and announcing גאולתכם זמן הגיע ומן גאולתכם! ענונים, הגיע זמן גאולתכם! Look at the great light that is shining upon you, exactly like the *navi* described יקומי 'אורי כי בא אורך, וכבוד ד' עליך זרח! Every Yid's face is shining and all the leftover non-Jews are falling on their faces and begging to serve us! (ילקוט ישעיה תצט). Finally, we can be מקיים all the מצוות of the Torah! We waited close to 2000 years for this. שבועה already passed, and it's time to bring ביכורים. In every city, the entire city is gathered together in the streets to go together and bring ביכורים to the *Beis Hamikdash*. All along the way we sang ד' נלך. שמחתי באומרים לי בית ד' נלך. Finally, we got to the עזרה and before I had a chance to put the basket of ביכורים next to the מזבה, they become *tamei*. What do I do with the ביכורים and the basket? (ע' ביכורים פ"א) (מ"ח, ורמב"ם פ"ד ה"י וד"א א שם)

A. 1) The Mishnah says נופץ ואינו מביא, and there are a few פשטים in the *Rishonim* what it means. The Rambam says it means you pour the fruit next to the מזבה, in order to do the mitzvah of הנחה, (Mishnah Rishonah), and according to that you also have to do the mitzvah of תנופה, and then burn the fruit like you burn *terumah* that's *tamei* (דרך אמונה). The ר"ש says it means you spread out the fruit in the עזרה, and there is no mitzvah of תנופה or הנחה. The ר"א says you leave it in the עזרה until it rots (ע' ד"א) (מקורו). 2) The ירושלמי says that the basket goes to the כהנים (maybe even the baskets of עשירים whos' baskets usually don't go to the כהנים - דרך אמונה). The Rambam doesn't bring the ירושלמי, some learn that he doesn't pasken like the ירוש', and some learn that the Rambam understood the ירוש' is speaking about עניים, where the basket always goes to the כהנים (and the Rambam mentioned that already).

Maaser Sheni

15. Q. I brought *maaser sheni* to Yerushalayim to eat, and little Moishe touched it without washing his hands, what do I do with it?

A. *Maaser sheni* that became *tamei*, you are not allowed to eat, and you have to be פודה it, and use the money to buy other food that will be eaten in Yerushalayim. However, if *min haTorah* it's not *tamei*, you can't be פודה *maaser sheni* that is *tahor*, so you are פודה it (and you buy other food), but you still have to eat it in Yerushalayim. Therefore, if the *maaser sheni* is a *mashkeh* (e.g. wine) or food that was נעשה על טהרת או קודש¹³ התרומה, then it became *passul mid'Rabbanan*, and you have to be פודה¹⁴ and eat in Yerushalayim. But if it's regular food, it doesn't become *tamei* from *stam yadayim*.

16. Q. It's the year of שמיטה, and it's time for ביעור ויודי מעשר! I remember that once after learning Daf Yomi: סוכה מט, the Gemara says that in order to get full from drinking wine, you should take big gulps, and by a כוס של ברכה it shows חביבות המצות to do so. So, I drank my *maaser sheni* wine with big gulps, and I forgot to make a ברכה אחרונה. Can I say יודי מעשרות?
(ע' מעשר שני פ"ה מי"א, וריטב"א ברכות מ:)

A. The Mishnah explains that לא שכחתי is referring to מלברכך. The *Rishonim* ask since ברכות are *mid'Rabbanan* what is the Torah referring to? The ריטב"א says it is referring to the ברכה אחרונה on bread or שבעת המינים that is *min haTorah*, if you are full from what you ate or drank. The דרך אמונה asks that there is a *machlokes* in the ירושלמי if any of the מצות in the Torah that one was not מקיים, he can't say יודי, or only מצות concerning הפרשת מעשרות, and the Mishnah and Rambam hold only מצות concerning

13.. לכתחילה אסור לקנות תרומה בכסף מעשר שני משום שממעט באכילתה, אמנם מעשר שני שהקדימו בכרי צריך להפריש ממנו תרומה.

14.. וגירסת הגר"א בירושלמי מעשר שני פרק ג הלכה ב דאי אפשר לפדות מעשר שני שנטמא על ידי טבול יום מכיון שאינו טמא מחמת מעשר שני. וכ"כ הפני משה ועוד מפרשים [אף שלא גרסו לפדותו אי אתה יכול]. אמנם דין זה קשה וכבר תמהו המפרשים דהא קיימא לן שאפי' נטמא בטומאה דרבנן אפשר לפדותו ופדוי מן התורה כיון דלמעשה אי אתה יכול לאוכלו, וכן פסק הרמב"ם דאפי' נטמא בטומאה דרבנן אפשר לפדותו [והרמב"ם לא הביא הלכה זו של ר' יונה שאי אפשר לפדותו אם נטמא מחמת טבול יום, ואפשר דס"ל דפליג אהא דקיי"ל דאפי' בטומאה דרבנן אפשר לפדותו, וצ"ע].

הפרשת מעשר, so Bentching is unrelated to לכאורה, the *הגר"ק* is *is* *unrelated* to *מעשר* even Bentching is considered related to *מעשר*, (and you can't say *וידי*), or the *ריטב"א* is explaining according to the *שיטה* that all *מצות* are *מעכב*, but *להלכה* it wouldn't be *מעכב*, (and you could say *וידי*).

SHMITA

17. Q. It's the year of *שביעית*, am I supposed to bring *ביכורים* from *פירות שביעית*?

A. *Rashi*¹⁵ says that you bring *ביכורים* in *שביעית*. The *גור אריה* says that it's a *טעות סופר*, because how can you bring *ביכורים* and say *נתת לי אשר נתיב*, when you don't own the fruit? The *אור החיים* (דברים כ"ב) also says it's impossible to be *חייב* in *ביכורים* because everything is *הפקר*, and you don't bring *ביכורים* from fruit that are *הפקר*? The *Chazon Ish* (ערלה י"ח) says that *רש"י* is referring to a case that *הנטה* was in the sixth year, and the harvesting was in *שביעית*, and after *שבועות* he brings these *ביכורים*. *Rav Elyashiv* (הערוך) answers that the original owner of the field can take for himself the amount of three *סעודות*, and since he owned the land originally, he brings *ביכורים* from those fruit. Additionally he says, you don't have to be *מפקיר* those 3 *סעודות* worth, and even though everything is *הפקר*, you can make a *קנין חצר* while the fruit are still attached. Also, you can make the fruit *ביכורים* while it is still *בוטר* before it reached the stage of being *חייב* in *שביעית*.¹⁶

18. Q. Can I use money that has *קדושת שביעית* to buy *לחמי תודה*?

A. The *Tosefta*¹⁷ says that you can't bring *לחמי תודה* from *תבואה* that grew on *שביעית*. The *מקדש דוד* gives a few reasons for this, 1) if the *לחמי תודה* become *tamei*, you will have to burn it, and that would be destroying *שביעית*. 2) because you have a *חיוב* to bring the *לחמי תודה*, it is considered *סחורה* to

15. משפטים כג, יט.

16. וע' דרך אמונה פ"ב מביכורים ה"א עוד ציור.

17. תוספתא שקלים פ"א ה"ז ומקד"ד קדשים לג, יד.

bring it from שביעית 3) the תבואה has an *issur* of שביעית and is *assur* to eat *mid'Rabbanan*. According to the first two reasons, it also applies to money that has שביעית קדושת.

19. Q. Do I have to wash my hands before smearing oil of שביעית?
(ע' רמב"ם שמיטה ויובל פ"ה ה"ז ודרך אמונה שם)

A. There is an *issur* to be *metamei* food or oil of שביעית, because it is considered like destroying the food, because *tehorim* won't use it anymore. Therefore, the *tosefta* says that you can't smear oil of שביעית with hands that are *temei'im*. The Rambam in פיה"מ holds that *stam yadayim* are not *metamei mashkin*, only if the *yadayim* became *tamei* are they *metamei mashkin*. According to that you don't have to wash your hands before smearing the oil. There is a discussion if the Rambam was חוזר, but either way, according to most *Rishonim* even *stam yadayim* are *metamei mashkin*, and you have to wash your hands before touching the oil. This applies במהרה בית כשיבנה, but until then, since we are all *temei'im*, you don't have to wash your hands.

TEVILA BIZMANA MITZVA

20. Q. I touched a chair that was *tamei midras* on the night of יום כיפור, can I go to the *mikveh* on יום כיפור? (ע' יומא פת, וערל"ג נדה כט:)

A. According to Tosafos you can *toivel*, and according to the מרדכי it is a *machlokes*.¹⁸

18.. בגמ' איתא דכל חייבי טבילות טובלים כדרך ביוה"כ. ותוס' (שבת קכא. ד"ה ג') הוכיחו דזהו אפי' למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא. אמנם בתה"ד ס' רנ"ה הביא דעת המרדכי (שבועות ס"י תשנב) דכל ההיתר לטבול ביום הכיפורים הוא רק למ"ד טבילה בזמנה מצוה, אבל למ"ד כלאו מצוה היא אסור, ופסק ר"ת כמאן דאמר לאו מצוה היא, ולפיכך אין לטבול בשבת או ביו"כ. אמנם דעת ר"ח ורבינו אליהו ובה"ג דטבילה בזמנה מצוה היא. וע' כ"ז ביו"ד ס"י קצ"ז ברמ"א וש"ך וסד"ט. והנה הערוך לגר חידש דטבילה בזמנה שייך רק באלו שטמאים לכמה ימים כגון נדה ויולדת וכן טמא מת שטמא ז' ימים, וכן בע"ק שכתוב מפורש בתורה והיה לפנות ערב ירחץ במים, אבל שאר חייבי טבילות אין טבילה בזמנה מצוה. ומדברי האחרונים (פנ"י ביצה יח, וסד"ט קצ"ז אות ד') שדנו אם שייך בכלים טבילה בזמנה מצוה, מוכח דלא ס"ל כן. ולכן לפי תוס' דמותר לטבול ביום הכיפורים אפי' למ"ד טבילה בזמנה לאו מצוה היא, מותר לטבול. ולפי דעת המרדכי דרק למ"ד טבילה בזמנה מצוה היא מותר לטבול, א"כ לר"ת דפסק לאו מצוה היא אסור, ולר"ח ורבינו אליהו ובה"ג, לפי הערוך לגר אסור כיון דבכה"ג לאו מצוה היא, ולשאר אחרונים מותר.

THE CHIYUV OF BEING TAHOR ON YOM TOV

21. Q. Is there a חיוב to become *tahor* for ראש השנה?

(ע' שאגת אריה ס' סז, ופסיקתא רבתי פ"א וילקוט ישעיה תקג)

A. The Gemara¹⁹ says that there is an obligation to become *tahor* for the *regolim*. The Rambam says that the חיוב to become *tahor* is in order to go to the *Beis Hamikdash* and eat *kodshim*. The שאגת אריה and (ביצה יז): צל"ח say that if so, there is no חיוב on ראש השנה or יום כיפור, and the שאגת אריה adds on that nowadays (before moshiach) there is no חיוב even on יום טוב (even if we would have אפר פרה), since there is no Beis Hamikdash or Kodshim. However the צל"ח says, that if we would have אפר פרה there would be a חיוב on יום טוב. The רא"ש טור and שבולי הלקט hold that there is a חיוב on כיפור, ראש השנה ויום כיפור, and even הזה, if we would have אפר פרה, because the reason for the חיוב is in order to eat *chullin b'taharah*. The מדרש says on the posuk דאמרו פני אלקים, צמאה נפשי לאלקים לקל חי מתי אבא ואראה פני אלקים, ישראל לפני הקב"ה אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד הזה שהיינו עולים בשלשת פעמי רגלים ורואים פני השכינה, מתי אבא ואראה וכו', אמר להם בני בעולם הזה כמה פעמים הייתם עולים בשנה, לא שלשה פעמים בשנה?! כשיגיע הקץ אני בונה אותו ואין אתם עולים שלשה פעמים בשנה, אלא כל חודש וחודש ובכל שבת ושבת אתם עתידים להיות עולים שם כמה שנאמר והיה. So, there will be a חיוב every Shabbos and ראש חודש!

יהי רצון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך ושם נעבדך ביראה כימי עולם וכשנים קדמוניות.

19. ר"ה טז, ורמב"ם פט"ז טומאת אוכלים ה"י.

חלק ג

מאמרי חז"ל בענין ימות המשיח

קיבוץ גלויות

לאמר לאסורים צאו עומד ומסיח במלך המשיח כה אמר ה' בעת רצון עניתיך וגו' ואצרך, ועד עכשו הוא עתיד להבראות, מהו ואצרך אמרו רבותינו אין סוף ליסורים שהוא מתיסר בכל דור ודור לפי עונות הדור, אמר הקדוש ברוך הוא באותה שעה אני בורא אותו בריה חדשה ואינו מתיסר עוד ואצרך ואתנך. מהו לאמר לאסורים צאו, שלש גלויות נעשו בעשרת השבטים אחת גלתה לסמבטיון, ואחת גלתה לפני מסמבטיון, וכשם שיש מארץ ישראל לסמבטיון כך יש מסמבטיון לשם, ואחת גלתה לרכיבה של רבלתה ונבלעה שם, לאמר לאסורים צאו לאלו שנתונים בסמבטיון, ולאשר בחשך הגלו לאלו שנתונים לפני מסמבטיון, ולאלו שנבלעו ברבלתה הקדוש ברוך הוא עושה להם מחילים מחילים מלמטה והם הולכים בהם עד שהם באים תחת הר הזיתים שבירושלים והקב"ה עומד עליו והוא נבקע והם עולים מתוכו כמ"ש זכריה ועמדו רגליו ביום ההוא על הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ונבקע הר הזיתים מחציו מזרחה וימה, הה"ד ואמרת בלבבך מי ילד לי את אלה ואני שכולה וגלמודה גולה וסורה ואלה מי גדל הן אני נשארתי לבדי אלה איפה הם, ואלו גלויות אינם לבד, אלא כל מקום שיש שם ישראל מתכנסין ובאים, הנה אלה מצפון ומים אלו שנתונים במקומות רחוקים באספמיא, ואלו מארץ סינים אלו בני יונדב בן רכב, ומי שהוא מהלך בדרך הוא רעב וצמא והם אינם כן אלא לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש, ולא עוד אלא שהקב"ה משפיל לפניהם את ההרים ועושה אותם דרכים לפניהם, וכן כל מקום שהוא עמוק מגביהו לפניהם ועושה אותם מישור דכתיב ושמתי כל הרי לדרך ומסלותי ירומון, וכיון שהם מתכנסים ובאים הקדוש ברוך הוא אומר לשמים וארץ מה אתם עומדים כשהיתה כנסת ישראל אבלה נתאבלתם עמה דכתיב אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם, ועכשו שבאת השמחה, שישו ושמחו עמה שנאמר רנו שמים וגילי ארץ פצחו הרים רנה.

(ילקוט שמעוני תסט)

ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול, ותוקע בשופר ג' פעמים, שנאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול, ואותו שופר הוא קרן ימין של איל יצחק, והקב"ה מאריך אותו עד אלף אמה. ותוקע תקיעה ומתגלה משיח בן דוד ואלוהו. והולכים שניהם אצל ישראל שהם במדבר העמים, ואומר להם אליהו: זה הוא המשיח! ומשיב את לבם ומחזק את ידם שנאמר חזקו ידיים רפות אמרו לנמהרי לב חזקו אל תיראו! וישמעו כל בני ישראל קול השופר וידעו כי פדה ה' את ישראל שנאמר כי פדה ה' את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו. ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים, ומיד נופל פחד ה' בעמים ועל כל הגוים.

וישראל חוזקים עם המשיח, עד שיבאו למדבר יהודה, ומתוועדים עם כל בני ישראל, ויבאו אל ירושלים, ויעלו במעלות בית דוד הנשארות מההרז, וישב שם משיח... וכתוב בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם כי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ.

(מדרש רשב"י)

ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, הם בעצמם [הם] דורונות למלך המשיח, שנאמר תשורי מראש אמנה, אמר רבי יהודה בר רבי סימון למה דורון נקרא תשורה דבר נש מסתכל בה ומזמר יאי היא הנשלחה, כענין שנאמר לא תשורני עין רואי, וכיון שהן באין אצל מלך המשיח, הוא אומר להם יש ביניכם ישראל, הביאו אותם לי, שנאמר הבו לה' משפחות עמים, עמים הביאו לי משפחות של ישראל, א"ר אחא ואומר להם הביאו אותם דרך כבוד ולא דרך בזיון, אין הבו אלא לכבוד, שנאמר הבו לה' כבוד שמו, אותן שכבדו כבודו בעולם, אמר רבי ברכיה בשם רבי יהושע בעת ההיא יוב"ל שי בגימטריא בהם, שהם מביאים אותם דורונות למלך המשיח, שנאמר והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה'. אמר רבי ברכיה הזקנים שבהם שאינם יכולין לטעון בגלגדקא, מה הם עושין מביאין אותן וטוענין אותן בידיהם, מהו נכבדות שהם מביאים אותם ככבוד, וכשהם מביאין אותן הן באין לילך להם, והוא אומר זה ישראל וזה כהן וזה לוי. (כגון אם נמכרו לעבדים ונשתכחו ונשבו ועל אונסן נעשו נכרים)

(ילקוט שמעוני תתלח)

א"ר נחמן מה שהיה הוא שיהיה, כשם שנטל הקב"ה את ישראל ממצרים בענני הכבוד, כך הוא עושה להם לעתיד לבא שנאמר מי אלה כעב תעופנה.

(ילקוט שמעוני תשנו)

ימות המשיח

ד"א החדש הזה לכם הה"ד (ישעיה מב) הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד. וכי יש לעתיד לבא חדשות, והא כתיב (קהלת א) מה שהיה הוא שיהיה? אלא מוצאין אנו עשרה דברים עתיד הקדוש ברוך הוא לחדש לעתיד לבא, הראשונה שהוא עתיד להאיר לעולם שנאמר (ישעיה ס) לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם, וכי יכול אדם להביט בהקב"ה אלא מה הקדוש ברוך הוא עושה לשמש, מאיר מ"ט חלקי אור שנאמר (ישעיהו ל) והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים, ואפילו אדם חולה הקדוש ברוך הוא גזור לשמש ומרפא, שנא' (מלאכי ג) וזרחה לכם יראי שמי

שמש צדקה ומרפא בכנפיה. השניה מוציא מים חיים מירושלים ומרפא בהם כל שיש לו מחלה שנאמר (יחזקאל מז) כל נפש חיה אשר ישרץ אל כל אשר יבא שם נחלים יהיה וגו'. השלישית עושה האילנות ליתן פירותיהן בכל חדש וחדש, ויהיה אדם אוכל מהם ומתרפא שנאמר (יחזקאל מ"ז) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה וגו' לחדשיו יבכר, כי מימיו מן המקדש המה יוצאים. הרביעית שהם בונים כל ערים החרבות ואין מקום חרב לעולם, ואפילו סדום ועמורה נבנות לעתיד לבא שנא' (יחזקאל טז) ואחותיך סדום ובנותיה תשבנה לקדמתן. החמישי שהוא בונה את ירושלים באבן ספיר שנאמר (ישעיה נד) הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך וכתוב (ישעיהו נ"ד) ושמתי כדכר שמשותיך, ואתן אבנים מאירות כשמש, ועובדי כוכבים באין ורואין בכבודן של ישראל שנאמר (ישעיהו ס) והלכו גוים לאורך. הששית (ישעיהו יא) ופרה ודוב תרעינה. השביעית שהוא מביא כל החיות וכל העופות וכל הרמשים וכורת עמם ברית ועם כל ישראל שנאמר (הושע ב) וכרתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה ועם עוף השמים. השמינית שאין עוד בכי ויללה בעולם שנאמר (ישעיהו סה) ולא ישמע בה עוד קול בכי וקול זעקה. התשיעית אין עוד מות בעולם שנאמר (ישעיהו כה) בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר. העשירי שאין עוד לא אנחה לא אנקה ולא יגון אלא הכל שמחים שנאמר (ישעיהו לה) ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה.

(שמות רבה פרשת בא טו, כא)

עתידה אשה שתלד בכל יום שנאמר הרה ויולדת יחדיו.

עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום.

עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ.

(שבת דף ל:)

עתידה חטה שתהיה כשתי כליות של שור הגדול

עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות שנאמר כי עץ נשא פריו תאני וגפן נתנו חילם.

(כתובות קיא)

אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל בעולם הזה אתם מתיראין מן העונות, אבל לעולם הבא שאין בו יצה"ר אתם מתפחדין על הטוב הצפון לכם שנאמר אחר ישבו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת

דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו (הושע ג), ומהו טובו זה בית המקדש שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ג).

(מדרש תנחומא פרשת לך לך)

אמר הקדוש ברוך הוא בעוה"ז הצדיקים מולידים טובים ורעים אבל לעוה"ב כלם יהיו צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי (ישעיה ס) ואומר הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה' בעתה אחישנה (שם /ישעיהו ס') וכן יהי רצון אמן.

(מדרש תנחומא פרשת חיי שרה)

אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע בשביל תורה שנתת לי שנקראת מקור חיים אני עתידה להתענג באורך, מהו באורך נראה אור זה אורו של משיח שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב מלמד שצפה הקדוש ברוך הוא בדורו של משיח ובמעשיו קודם שנברא העולם וגזו למשיח ולדורו תחת כסא הכבוד שלו, אמר שטן לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע אור שנגזו תחת כסא הכבוד שלך למי, א"ל למי שהוא עתיד להחזירך ולהכלימך בבשת פנים, א"ל רבש"ע הראהו לי, א"ל בא וראה אותו, וכיון שראה אותו נזדעזע ונפל על פניו אמר בודאי זהו משיח שעתיד להפיל לי ולכל שרי עובדי אלילים בגיהנם שנאמר בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים, באותה שעה התרגשו העו"א, אמרו לפניו רבש"ע מי הוא זה שאנו נופלים בידו מה שמו ומה טיבו. א"ל הקדוש ברוך הוא אפרים משיח צדקי שמו, ומגביה קומתו וקומת דודו ומאיר עיני ישראל ומושיע עמו, ואין כל אומה ולשון יכולה לעמוד בו שנאמר לא ישיא אויב בו וכן עולה לא יעננו, וכל אויביו וצרייו מתבהלים ובורחים מלפניו שנאמר וכתותי מפניו צריו, ואף נהרות פוסקים בים שנאמר ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו, התחיל הקדוש ברוך הוא מתנה עמו כשברחו, א"ל הללו שגנוזים אצלך עונותיהם עתידים להכניסך בעול ברזל ועושים אותך כעגל הזה שכהו עיניו ומשנקין את רוחך בעול ובעונותיהם של אלו עתיד לשונך להדבק בחכך רצונך בכך, אמר משיח לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע שמא אותה צער שנות רבות הם, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך וחיי ראשך שבוע גזרתי עליך אם נפשך עצבה אני טורדן מעכשו, אמר לפניו רבש"ע בגילת לבי ובשמחת לבי אני מקבל עלי על מנת שלא יאבד אחד מישראל, ולא חיים בלבד יושעו בימי אלא אף אותם שגנוזים בעפר, ולא מתים בלבד יושעו בימי אלא אף אותם מתים שמתו מימות אדם הראשון עד עכשו, ולא אלו בלבד אלא אף נפלים יושעו בימי, ולא נפלים בלבד אלא אף למי שעלתה על דעתך להבראות ולא נבראו, בכך אני רוצה, בכך אני מקבל.

שנו רבותינו עתידין אבות העולם לעמוד בניסן ואומרים לו אפרים משיח צדקנו אף על פי שאנו אבותיך אתה טוב ממנו שסבלת עונות בנינו ועברו עליך מדות קשות ורעות מה שלא עברו על הראשונים ועל האחרונים, והיית שחוק ולעג באומות בשביל ישראל וישבת בחשך ואפלה ועיניך לא ראו אור וצפד עורך על עצמך וגופך היה יבש כעץ ועיניך חשכו מצום וכחך יבש כחרס וכל אלו מפני עונות בנינו,

רצונך יהנו בנינו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל, שמא בשביל צער שצערת עליהם ביותר וחבשוך בבית האסורים אין דעתך נוחה מהם, אומר להם אבות העולם כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם ובשביל בניכם שיהנו מטובה זו שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישראל, אומרים לו אבות העולם אפרים משיח צדקנו תנוח דעתך שהנחת דעת קונך ודעתנו, א"ר שמעון בן פזי באותה שעה מגביה הקדוש ברוך הוא למשיח עד שמי השמים ופורש עליו מזיו כבודו מפני אומות העולם מפני פרסים הרשעים. אומרים לו אפרים משיח צדקנו הוי דיין על אלו ועשה בהם מה שנפשך חפצה שאלמלי רחמי שגברו עליך ביותר כבר אבדוך מן העולם ברגע אחד שנאמר הבן יקיר לי אפרים וגו'. למה רחם ארחמנו שני פעמים, אלא רחם בשעה שהיה חבוש בבית האסורים שבכל יום ויום היו מחרקין שיניהם ומרמזין בעיניהם ומנענעין בראשיהם ומפטרין בשפתותיהם שנאמר כל רואי ילעגו לי יפטירו בשפה יניעו ראש וכל המזמור. ארחמנו בשעה שהוא יוצא מבית האסורין שלא מלכות אחד ושתי מלכויות באים עליו אלא מאה וארבעים מלכויות מקיפין אותו ואומר לו הקדוש ברוך הוא אפרים משיח צדקי אל תירא מהם כי כל אלה ברוח שפתיך ימותו, שנאמר וברוח שפתי ימית רשע, מיד הקדוש ברוך הוא עושה לו למשיח שבע חופות של אבנים טובות ומרגליות וזמרגדין, וכל חופה וחופה נמשכין מתוכה ארבע נהרות של יין וחלב ודבש ואפרסמון טהור, ומחבקו הקדוש ברוך הוא בפני הצדיקים ומכניסו לחופה ורואין אותו כל הצדיקים ואומר להם הקדוש ברוך הוא צדיקי עולם עדיין לא נטל אפרים משיח צדקי חצי צערו עדיין יש לי מדה אחת שאני נותן לו שלא ראתה עין מעולם שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך (כתוב ברמז תתמ"ח), באותה שעה קורא הקדוש ברוך הוא לרוח צפונית ולרוח דרומית ואומר להם כבדו ורבצו לפני אפרים משיח צדקי בכל מיני בשמים שבגן עדן שנאמר עורי צפון ובאי תימן הפיחי גני וגו'. קומי אורי כי בא אורך, בשעה שהקב"ה אומר לציון קומי, אומרת לפניו רבש"ע עמוד אתה בראש ואני אחריך, אמר להם יפה אמרת שנאמר עתה אקום יאמר ה'.

(ילקוט רמז תצט)

ירושלים לעתיד

ושמתי כרכד שמשותיך ושעריך לאבני אקדה (ישעיהו נ"ד י"ב), ר' אבא בר כהנא אמר כהדין וכדין, ר' יהושע בן לוי אמר אבני כדכדנא. רבי יהושע בן לוי היה עומד עם אליהו בהר הכרמל, אמר לו אין אתה מראה לי אילו אבני כדכדנא כיצד הם, אמר לו הן, והראה לו על ידי נס, מעשה בספינה אחת שפירשה בים הגדול, אחזו נחשולה והיתה מיטרפת בים, והיה בה נער אחד עברי, נגלה עליו אבא אליהו, אמר לנער אם את עושה שליחותי אני ממלט לאנייה הזו בזכותך, אמר לו הן, אמר לו לך והראה לרבי יהושע בן לוי אילו אבני כרכד, והוא יושב במדינה הגדולה בלוד, ואל תראה [לו] אותם שם, אלא הוליכוהו למערה של לוד ושם הראה לו אותם, הלך הנער ואמר לר' יהושע בן לוי בא אחרי, כיון שהוליכו למערה

והראה אותם לו מיד הבהיקה כל לוד מאורם, אמר רבי יצחק כיון שראה אותם נבהל מפניהם ונגזר. שמשתיך שורייך.

ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ כל כך למה, שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שער גדול לבית המקדש ושני פשפשים מאבן טובה אחת של מרגליות, ור' יוחנן היה יושב ודורש עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שער גדול של בית המקדש ושני פשפשים מאבן טובה אחת, היה שם אדם יושב ודורש עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שער גדול של בית המקדש ושני פשפשים מאבן טובה אחת של מרגלית, והלא אפילו כביצה אין אתה מוצא עכשיו, הלך ופירש בים הגדול ושקעה ספינתו והאיר הקדוש ברוך הוא את עיניו וראה שם מלאכי השרת שהיו יושבים ומסתתים בה ומגלפים בה, אמר להם זו למה, אמרו לו לשער הגדול של בית המקדש, לשנה אחרת בא ומצא את רבי יוחנן שהיה יושב ודורש שעתיד הקדוש ברוך הוא לעשות שער גדול של בית המקדש ושני פשפשים מאבן טובה של מרגלית אחת, אמר לו דרוש ולך נאה לדרוש, אמר לו מה ראית שכך אמרת לי, אמר לו אילולי שראיתי בעיני לא האמנתיך, מה עשה רבי יוחנן תלה עיניו וצפה בו, מיד נעשה גל של עצמות.

וכל גבולך לאבני חפץ, לפי שבעוה"ז מתחמין באבנים ובחצובות, אבל לע"ל מתחמין באבנים טובות ומרגליות לכך נאמר וכל גבולך לאבני חפץ. בעוה"ז אדם חייב לחבירו הולכים אצל דיין, פעמים שהוא עושה שלום ביניהם ופעמים שאינו עושה שלום ביניהם, אבל בימות המשיח אדם חייב לחבירו והוא אומר לו בא ונלך ונדון לפני מלך המשיח, כיון שמגיעים לגבול ירושלים מוצאים אותו שהוא מלא אבנים טובות ומרגליות, נוטל אבן טובה אחת ונותנה לו ואומר לו כלום אני חייב לך יותר מדמים של זו, והוא אומר לו המלך יסלח לך הה"ד השם גבולך שלום (תהלים קמ"ז י"ד).

(ילקוט שמעוני תעח)

אמר ר' הושעיא עתידה ירושלים לעשות פנס לאומות העולם והם מהלכים לאורה, מה טעם והלכו גוים לאורך, וכן הוא אומר נכון יהיה הר בית ה' וגו'.

(ילקוט שמעוני רמז תצט)

אמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שנאמר יכרו עליו חברים ואין כרה אלא סעודה שנאמר ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו ואין חברים אלא תלמידי חכמים שנאמר היושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני והשאר מחלקין אותו ועושין בו סחורה בשוקי ירושלים שנאמר יחצוהו בין כנענים ואין כנענים אלא תגרים שנאמר כנען בידו מאזני מרמה לעשק אהב ואי בעית אימא מהכא אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ ואמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנא' התמלא בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה לא זכה עושין לו צלצל שנאמר ובצלצל דגים ראשו זכה עושין לו צלצל לא זכה עושין לו ענק

שנאמר וענקים לגרורותיך זכה עושיין לו ענק לא זכה עושיין לו קמיע שנאמר ותקשרנו לנערותיך והשאר פורסו הקדוש ברוך הוא על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנאמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנוגה זרחך ושמתי כדכד שמשותיך א"ר שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא גבריאל ומיכאל ואמרי לה תרי אמוראי במערבא ומאן אינון יהודה וחזקיה בני רבי חייה חד אמר שוהם וחד אמר ישפה אמר להו הקדוש ברוך הוא להוי כדין וכדין ושעריך לאבני אקדח כי הא דיתבי רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקדוש ברוך הוא להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים וחוקק בהן עשר על עשרים ומעמידן בשערי ירושלים לגלג עליו אותו תלמיד השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזא מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי אבנים טובות ומרגליות שהם ל' על ל' וחוקק בהן עשר ברום עשרים אמר להו הני למאן אמרו ליה שעתיד הקדוש ברוך הוא להעמידן בשערי ירושלים

(בבא בתרא עה.)

ירושלים אורו של עולם שנאמר והלכו גוים לאורך. ומי הוא אורה של ירושלים הקב"ה שנאמר והיה לך ה' לאור עולם.

(ילקוט שמעוני תקא)

סבו ציון והקיפוא א"ר נחמן מה שהיה הוא שיהיה, כשם שנטל הקדוש ברוך הוא את ישראל ממצרים בענני כבוד, כך הוא עושה להם לעתיד, שנאמר מי אלה כעב תעופינה. ספרו מגדליה, כמה גינאות עתידות להיות בירושלים אלף קפ"ד גינאות, כמה מגדלים עתידים להיות בירושלים אלף ונ"ו מגדלים, וכמה טטפראות עתידין להיות בירושלים אלף ותע"ו טטפראות, והיכן המים עולים על תתק"צ ביבניות. אר"נ מה שהיה הוא שיהיה, כשם שאמרו ישראל שירה במדבר והבאר עולה להם, שנאמר ושרים כחוללים, כך באותה שעה כל מעיניי בכך. כמה בימות עתיד להיות בירושלים א"ר ינאי אלף ושצ"ט, ושערים קמ"ד, י"ב לכל שבט ושבת, הוי סבו ציון והקיפוא.

(ילקוט שמעוני תהלים רמז תרלח)

עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה, ושמא תאמר יש צער לעלות, ת"ל מי אלה כעב תעופינה וכיונים אל ארובותיהם. כך אמר הקב"ה, אני ופמליא שלי נעשים לה חומה לירושלים לעתיד לבוא, ואני מצוה לה מלאכים לשומרה. וכי מאחר שהאש מוקף לה, מי יכול ליכנס לתוכו, אלא לעתיד לבא צדיקים מהלכים באש כאדם שהוא מהלך בחמה ביום צנה והיא עריבה עליו. ואם תמיה אתה

בדבר הזה, בא והסתכל בחנניה מישאל ועזריה שבשעה שהטילן נבוכדנצר לתוך כבשן האש, היו מהלכים בה כאדם שהוא מהלך בחמה ביום צנה והיא עריבה עליו.

(פסיקתא רבתי לו, ב)

ד"א לאלהים לאל חי לאל שהוא חי וקים בדברו. א"ר פנחס הכהן בן חמא אף על פי שמתו המבטיחין, אלו הנביאים, אבל האלהים שהבטיח חי וקיים. מתי אבא ואראה פני אלהים אמרו לו ישראל רבונו של עולם אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד שהיינו עולין בשלשת פעמי רגלים ורואין פני השכינה א"ר יצחק כשם שהיו באין לראות כך היו באין להראות. מתי אבא ואראה ברוח הקדש א"ר יהושע בן לוי למה היה קורין אותו שמחת בית השואבה שמשם היו שואבין רוח הקודש, אמרו אימתי את מחזירנו לאותו הכבוד הרי כמה זמן שחרב בית חיינו הרי שבוע הרי יוכל הרי שבע מאות ושבעים ושבע ועתה הוא כבר אלף ומאה וחמשים ואחד מתי אבא ואראה פני האלהים אמר להם בני בעולם הזה כמה פעמים הייתם עולים לא שלשה פעמים בשנה כשיגיע הקץ אני בונה אותו ואין אתם עולים שלשה פעמים בשנה אלא כל חודש וחודש ובכל שבת ושבת אתם עתידים להיות עולים שם כמה שנאמר והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו.

ד"א והיה מדי חודש בחדשו והיאך אפשר שיבא כל בשר בירושלים בכל חודש ובכל שבת א"ר לוי עתידה ירושלים להיות כארץ ישראל וארץ ישראל ככל העולם כולו, והיאך הם באין ראש חודש ושבת מסוף העולם אלא העבים באין וטוענים אותם ומביאין אותם לירושלים והם מתפללים שם בבוקר והוא שהנביא מקלסן מי אלה כעב תעופנה וגו' (ישעיה ס' ח').

ד"א והיה מדי חדש והרי שאירע ר"ח להיות בשבת ואמר הכתוב מדי חדש ומדי שבת היאך א"ר פנחס הכהן בן חמא בשם ר' ראובן באים שני פעמים אחד של שבת ואחד של ר"ח והעבים טוענין אותן בהשכמה ומביאין אותן לירושלים והם מתפללים שם בבקר והן טוענין אותן ומחזירין לירושלים מי אלה כעב תעופנה הרי של בוקר וכיונים אל ארבותיהן הרי של מנחה.

יבא כל בשר וגו' אינו אומר יבאו כל ישראל אלא יבא כל בשר, א"ר פנחס מהו כל בשר כל מי שבשר יצרו בעולם הזה זוכה לראות פני שכינה כדכתב עוצם עיניו מראות ברע (ישעיה ל"ג ט"ו) מה כתב אחריו מלך ביפיו תחזינה עיניך (שם שם יז).

ד"א יבא כל בשר אפילו עכו"ם ולא כל עכו"ם אלא אותן שלא שעבדו בישראל משיח מקבלן, ובזכות מה ישראל זוכין לכל הכבוד הזה בזכות ישיבה של ארץ ישראל שהיו יושבין ומצטערין בין האומות בעולם הזה.

(פסיקתא רבתי א)

כה אמר אדני ה' שער החצר הפנימית וגו' יהיה סגור, ר"א אומר שערים שטבעו בארץ עתידיים לעלות להתחדש כל אחד ואחד במקומו, ושער החצר הפנימית הפונה קדים ששת ימי המעשה יהיה סגור, וביום השבת הם נפתחים מאליהם, ויודעים כל העם שבא יום השבת, וכן בר"ח יהיו ישראל עומדים ורואים את הדלתות נפתחות מאליהן ויודעין שבאותה שעה עלתה הלבנה ומקדשין את החדש בעליונים:

ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל. יתיב ר' ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקדוש ברוך הוא להוציא מבית קדש הקדשים נהר ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים, שנאמר ועל הנחל יעלה וגו'. ועלהו לתרופה, איתמר חזקיה אמר להתיר פה של אלמים, בר קפרא אמר להתיר פה של עקרות, ור' יוחנן אמר לתרפיון ממש, מאי לתרופה? אמר רשב"נ לתאר פנים של בעלי פה, כדריש ר' יהודה בר' סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז הקדוש ברוך הוא מבהיק פניו לעוה"ב, שנאמר מראהו כלבנון בחור כארזים:

מפאת צפון עד פאת ים - דן אחד, יהודה אחד, אשר אחד, ועד גבול ים מפאת קדים עד פאת ים - יהודה אחד, ועל גבול יהודה מפאת קדים ועד ים - מנשה אחד. מה ת"ל יהודה אחד, דן אחד, אשר אחד? שעתידין ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב עד רוחב כ"ה אלפים קנים שעורים שבעים וחמשה מיל, וכה"א ה' בדד ינחנו, עתיד הקדוש ברוך הוא להשים אתכם נוחלים מסוף העולם ועד סופו

(ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שפג)

טובת הצדיקים

מאור פנים של צדיקין לימות המשיח ולעולם הבא, כיצד, יש שנותנין לו מאור פנים כצאת השמש בגבורתו בשעה ראשונה, ויש שנותנין לו בשתי שעות, ויש שנותנין לו בשלש שעות, ויש בארבעה שעות, ויש בחמש שעות, ויש בשש שעות, ויש כל היום כולו, ויש שנותנין לו מאור פנים כמאור לבנה בראש חודש, ויש שנותנין לו כחמשה לחודש, ויש כעשרה לחודש, ויש כחמשה עשר לחודש, ויש ככוכבים גדולים, ויש ככוכבים קטנים, ויש שנותנין לו מאור פנים כאור הרקיע בשעה שהוא מטוהר מן העבים, ויש שמשחרת פניהם כקדירה, זה הכלל כל הנושא פנים לטובה זוכה ומקבל פני שכינה, המזוהם והמלוכלך אינו מיסב בפני המלך, במה דברים אמורים בזמן שלא עשה תשובה, אבל אם עשה תשובה ומת הרי הוא כצדיקי עולם לכל דבר.

(אליהו רבה פרשה ג)

חיים שלא בצער לימות המשיח ולעולם הבא, כיצד, עתיד הקדוש ברוך הוא לישב בבית המדרש הגדול שלו וצדיקי עולם יושבין לפניו הן ונשיהן ובניהן ובנותיהם ועבדיהם ואמהותיהם ועושיין להן צורך בתיהן, שנאמר והיה אחרי כן אשפוך רוחי וגו' וגם על העבדים ועל השפחות וגו' (יואל ג' א' וב'), נשים שאננות קמנה וגו' (ישעיה ל"ב ט')

(אליהו רבה פרשה ד)

יו"ד אל תקרא יו"ד אלא קד, מלמד שזה הוא יד ושם טוב שעתידי הקב"ה ליתן להם לצדיקים לעוה"ב בירושלם ובבהמ"ק שנ' ונתתי להם בכיתי ובחומתי יד ושם וגו' (ישעיה נ"ו) ואין בייתי אלא בהמ"ק שנ' כי בייתי בית תפלה יקרא לכל העמים (שם) ואין חומתי אלא ירושלם שנ' על חומתיך ירושלם וגו' (שם סב) ואין יד אלא מנות שנ' וישא משאת מאת פניו אליהם ותרב משאת בנימין ממשאת כולם חמש ידות וגו' (בראשית מג), ומהו יד מלמד שעתידי הקב"ה לקרא את כל צדיק וצדיק בשמו ונתן להן כוס של סם חיים ביד עצמו כדי שיהיו חייין וקיימין לעולם ולעולמי עולמים, ומהו ושם, מלמד שעתידי הקב"ה לגלות שם המפורש לכל צדיק וצדיק לעוה"ב שנבראין בו שמים החרשים וארץ החדשה כדי שיהיו כולם יכולים לבראות את העולם חדש, שנ' שם עולם אתן לו אשר לא יכרת, ומנין שזה הוא שם המפורש נאמר כאן שם עולם ונאמר להלן זה שמי לעולם (שמות ג) מה להלן שם המפורש אף כאן שם המפורש: ד"א שם עולם אתן לו, שלא יפסוק שמם מן העולם, שכשם ששמים החדשים והארץ החדשה חייין וקיימין לעולם ולעולמי עולמים כך עתיד שמם של צדיקים ושמם של זרעם וזרעם שיעמדו לעולם ולעולמי עולמים שנ' כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאם יי כן יעמר זרעכם ושמכם (סוף ישעיה): ד"א שם עולם, מלמד ששלש מאות וארבעים עולמים עתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק לעוה"ב שכך שם בגימטריא: ד"א שם עולם, נאמר בראש הפסוק הזה ונתתי להם בביתו ובחומתי ולבסוף נאמר אתן לו, אם נאמר לו למה נאמר ונתתי להם, ואם נאמר ונתתי להם למה נאמר אתן לו, מלמד שכל הצדיקים כולן נתן להן הקב"ה יד וחלק שכר טוב ושם עולם תהלה וגדולה ושבח כליל כתר קדושה ומלכות כנגד כל הצדיקים כולן לעולם הבא. יד זה כוס של סם חיים שמשקהו לו למשיח ולצדיקים לעתיד לבא. חלק שכר טוב זה שלש מאות וארבעים עולמים שכל צדיק וצדיק נוטל בחלקו, כל אחד ואחד לפי שכר מעשיו לעוה"ב. שם עולם זה שם המפורש שעולם הבא נקרא בו. תהלה וגדולה זה אור מאירת עינים שהן מסתכלין בהן מסוף העולם ועד סופו בסקירה אחת, ושבח זה קומה זקופה כאדם הראשון. כליל כתר מלכות וארגמן טוב שהמלכים משתמשין בהן, קדושה שקוראין לפניהן מלאכים קק"ק כדרך שקוראין לפני הקב"ה בשמים ממעל בעולם הזה ומלכות שכל הנכשל בהם בצדיקים משתמש לעולם הבא במלכות וכבוד ברכות וממשלה כדוד מלך ישראל שנ' והיה הנכשל בהם ביום ההוא כדוד ובית דוד כאלהים כמלאך יי (זכריה יב). וכל צדיק וצדיק עמו שכניה מהלכת בריבו רבבות מלאכי השרת ועמודי ברק סביב להן וניצוצין של זוהר מקיפין להן וזקוקי זיו מבהיקין את פניהן ובזיקי אור מקרין את עפעפיהם ורוחות מנשבות לפניהן ועננים מזלין לנגד פניהן, והרים מרקדים לפניהם ובעות מושכות חלב ועסיס לפניהן שנ' (יואל ד) והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין מבית יי יצא והשקה את נחל השטים.

ועשבי השדה באין ומשחקים לפנייהם אגודות אגודות והאילנות מתעקרין ממקומן ובאין וממחין כפיהם זו על גבי זו ואומר הושענא שנ' (ישעיה נה) כי בשמחה תצאו וגו' וקשתות שכינה עמהן אחד מימינם ואחד משמאלם וברקים ולפידים משתמשין ובאין מתוך בתייהם ומראה אש ומראה להבה ומראה בזק ומראה חשמל ועמודי גחל מקיפין ועומדין כנגד כולו ומשמשין לפנייהם כעין לפני השכינה, וחומות אש וחומות לפיד וחומות להבה וחומות נוגה אור סביב להם לכל צדיק וצדיק לעולם הבא, ושכינה עמהן בכבוד בכל מקום כאב שהוא יושב על כסאו כמלך ושש ושמח בשמחת בניו ובנותיו שנ' (זכריה ב) ואני אהיה לה נאם יי חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ואומר (שם) רני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוך וגו'.

כ"ף, זה כף שכינה שהוא מכה זו על גבי זו בשמחה רבה בסעודתן של צדיקים לעולם הבא ועומד ומרקד לפנייהם בסעודה. ועל אותה שעה אמר ישעיה (כ"ו) יי רמה ירך וגו' מהו רמה ירך מלמד שעתידי ישעיה לומר לפני הקב"ה בסעודתן של צדיקים שבגן עדן בשעה שהקב"ה עומד ומרקד לפני הצדיקים רבון של העולם רמה ירך כל יבאו רשעים ויראו בטובתן של צדיקים, משיב הקב"ה ואומר ישעיה בני יבאו רשעים ויראו בטובתן ובשמחתן וילבשו בושא ויעטו כלימה שנ' יחזו ויבושו קנאת עם (ישעיה שם), משיב ישעיה ואומר לפניו רבש"ע לא יבאו ולא יראו, אומר הקב"ה מי מכריע בינינו שנעשה כדברו, משיב ישעיה ואומר לפניו רבש"ע תבא כנסת ישראל ותכריע בינינו ונעשה כדבריה, מיד קורא הקב"ה למטטרון שר הפנים ואומר לו עבדי לך והביא לי את כנסת ישראל כדי שתכריע בינינו, מיד הולך מטטרון ומביא את כנסת ישראל לפני הקב"ה ולפני ישעיה, וכיון שרואה כנסת ישראל את הקב"ה אומרת לפניו רבש"ע למה קראת לי, משיב הקב"ה ואומר לה בתי מפני שאני אומר יבאו רשעים ויראו בטובתן של צדיקים שאני נותן להן ויבושו, וישעיה בני אומר לא יבאו ולא יראו את אומרת, משיבה יבאו ויראו ויבושו שנ' ותרא אויבתי ותכסיה בושא (סוף מיכה), באותה שעה באין רשעים לפתחי גן עדן ועומדין מבחוץ ורואין את כל הצדיקים כל אחד ואחד ביקרו כל אחד ואחד ברבותו כל אחד ואחד בלבוש מלכות ובכתר מלכות ובעדי מרגליות של מלכים, וכל אחד ואחד יושב כמלך על כסא של זהב ולפני כל א' וא' שלחן של מרגליות וביד כל אחד וא' כוס של זהב מרוקם באבנים טובות ומרגליות שהוא מלא סם חיים וכל מעדני גן עדן מונחים לפנייהם על השלחן ולפני כל א' וא' עומדין שלשה מלאכי השרת לשמשן וקרני הוד וקרני הדר על ראשיהן וזיקים וברקים יוצאין מפיהן וזיו פניהן הולך מסוף העולם ועד סופו כזיו החמה שנ' ואהביו כצאת השמש בגבורתו (שופטים ח) ושמים ושמי השמים העליונים פותחין את דלתותיהן וממטירין עליהן טללי בושם של אפרסמון טהור שריחו הולך מסוף העולם עד סופו, ואלפי אלפים וריבו ריבי רבבות מלאכי השרת עומדין לפנייהן ואוחזין בידיהן כינורות ונבלים ומצלתים וכל כלי שיר ומרננים לפנייהם בסעודה והקב"ה עומד בעצמו ומרקד בעצמו בסעודה וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות מימינו ומשמאלו ומרקדין לפנייהן עמו, וכיון שרואין כל הרשעים כולן את כל אותה גדולה ומלכות ואת כל אותו הכבוד מגביהין את קומתן מאה אמה כהיכל מפני כבודן של צדיקים להסתכל בהן ויהיו שואלין עליהן לומר מה הן הללו שכל אותו הכבוד וכל אותה גדולה וכל אותה מלוכה עשה להן הקב"ה משיבין מלאכי השרת ואומרים להן הללו עמו של הקב"ה שעסקו בתורתו וקיימו את המצות, והביאום לגן עדן ליתן להם שכר טוב וחלק טוב לפי מעשיהם, מיד נופלין

רשעים על פניהם ופותחים את פיהם בשבחו של הקב"ה ושל צדיקים ואומרים אשרי העם שככה לו אשרי העם שיי אלהיו (תהלים קמד).

(אותיות דרבי עקיבא אות י', כ')

תחיית המתים

ד"א זה טיט של עולם הבא שהצדיקים מציצין הימנו כתות כתות כעשבי השדה בכמה לכושין שריחן הולך מסוף העולם ועד סופו כריח גן עדן שנ' ויציצו מעיר כעשב הארץ (תהלים סב) ואין עיר אלא ירושלים שנ' העיר אשר בחרתי בה (מ"א יא) מיכן אתה למד שאין הקב"ה מחיה את המתים אלא בארץ ישראל שנ' כה אמר יי בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה (ישעיה מב) ואומר ונתתי צבי בארץ חיים (יחזקאל כו) מהו ארץ חיים וכי יש ארץ חיים וארץ מתים אלא זו ארץ ישראל שנקראת ארץ החיים שמתיה חיים תחלה לעה"ב, אם כן צדיקים שבחוץ לארץ כגון משה ואהרן ושאר כל הצדיקים שבארבע פנות העולם היאך חיין ובאין לעוה"ב, אלא מלמד שבשעת תחיית המתים הקב"ה יורד משמי שמים העליונים וישב על כסאו בירושלים שנ' בעת ההיא יקראו לירושלים כסא יי, וקורא להם הקב"ה למלאכי השרת ואומר להם בני לא בראתי אתכם אלא לשעה זו כדי שתעשו לי קורת רוח, משיבין מלאכי השרת ואומרים לפניו רבון של העולמים הננו נעמוד לפניך בכל דבר שאתה רוצה, משיב הקב"ה ואומר להם לכו ושטטו בארבע רוחות העולם והגביהו את ארבע כנפות הארץ ועשו מחילות מחילות בקרקע הארץ לכל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ עד ארץ ישראל והביאו לי כל צדיק וצדיק פלוני בן פלוני, חסיד פלו' בן פלו', חכם פל' בן פלו', נבון פל' בן פלו', נביא פל' בן פלו', שמסרו את עצמן על קדושת שמי בכל יום ויום, כדי שלא יצטערו ויבאו לארץ ישראל ואני מחיה אותם, מיד הולכים כל מלאך ומלאך וכל שרף ושרף וכל שר ושר וכל גדוד וגדוד ושוטטים בארבע רוחות העולם וטגביהין ארבע כנפות הארץ וינערו רשעים מן הארץ שנ' לאחז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה, ועושין מחילות מחילות בקרקע הארץ בשביל כל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ ומביאין אותן בתוך מחילות לארץ ישראל אצל הקב"ה לירושלים והקב"ה עומר בעצמו ומחיה אותן ומעמיד אותן על רגליהן, וכיצד מחיה את המתים לעוה"ב מלמד שנוטל הקב"ה שופר גדול בידו שהוא אלף אמה באמה שלו ותוקע בו וקולו הולך מסוף העולם עד סופו, בתקיעה ראשונה העולם כולו רועש, בתקיעה שניה העפר מתפרד, בתקיעה שלישית עצמותיהן מתקבצין, בתקיעה רביעית אבריהם מתחממין, בתקיעה חמישית עורותיהם מתקרמין, בתקיעה ששית רוחות ונשמות מתכנסות לגופיהן, בתקיעה שביעית חיים ועומדים על רגליהם בלבושיהם שנ' יי צבאות יגן עליהם ואכלו וכבשו אבני קלע ושתי המו כמו יין ומלאו במזרק כוויות מזבח והושיעם יי אלהיהם ביום ההוא כצאן עמו כי אבני נזר מתנוססות על אדמתו (זכריה ט).

(אותיות דרבי עקיבא אות ט')

